

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

**Elfin
Tataroğlu**

*Aydınlanma
Yolunda
Bir Ömür*

Bir Bahriye Üçok Romanı

Bahriye

12.BASKI

A S İ K İ T A P

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

"Makası, evin girişindeki konsolun ilk çekmecesinde buldu.

İpleri kesmeye çalıştı.

Paket zor açılıyordu. Yırtık yerinden içine baktı, kitapları gördü.

Kumru bir an annesiyle göz göze geldi ve "Anne, şimdi açma!" diye bağırdı...

Bahriye açmaya niyetliydi.

'Kumru...' dedi.

'Sen uzak dur kızım'"

6 Ekim 1990 günü evine gönderilen bombalı paketle hayata veda eden Doç. Dr. Bahriye Üçok'un fırtınalarla dolu yaşamı...

Trabzon ve Ordu'da geçen ilk çocukluk günleri...

Gençlik yıllarında aldığı opera eğitimi...

Babasıyla yıllar sonra yaşadığı hüznü buluşma...

İlahiyat Fakültesi'nde cübbe giyen ilk kadın akademisyen...

Atatürk devrimlerinin, İslam'la çelişmediğini ispata adanmış bir ömür...

Terör örgütlerinin hedefine otururken adım adım yaklaşan ölümün soğuk nefesi...

Türk aydınlanmasının öncülerinden

Doç. Dr. Bahriye Üçok'un soluk soluğa geçen yaşamına tanık olmaya hazır mısınız?

www.asikitap.com

 [asiyayingurubu](https://www.facebook.com/asiyayingurubu)

 [asiyayingurubu](https://twitter.com/asiyayingurubu)

 [asiyayingurubu](https://www.instagram.com/asiyayingurubu)

Elfin Tataroğlu

1978 İzmir doğumlu. İzmir Saint Joseph Fransız Lisesi'ni bitirdikten sonra 2001 yılında Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. Accademia Italiana Floransa'da tasarım ve dil eğitimi aldı. Bilgi Üniversitesi İşletme Yönetimi alanında yüksek lisans yaptı. Halen İstanbul Üniversitesi'nde İşletme Yönetimi ve Organizasyon doktorası yapmaktadır. Üniversitede öğretim görevlisi olarak yönetim ve liderlik dersleri vermektedir. Güncel yazıları çeşitli yerel gazeteler, dergiler ve internet haber sitelerinde yayınlanmaktadır. "Bahriye" yazarın ilk romanıdır.

Asi Kitap: 73

Edebiyat: 11

Bahriye

Elfin Tataroğlu

Genel Yayın Yönetmeni: *Gürkan Hacır*

Kapak Tasarım: *M. Gençer*

Sayfa Tasarım: *Meryem Yardımcı*

1.-3. Baskı, 5 000 Adet, Ocak 2019, İstanbul

4.- 7. Baskı, 13 000 Adet, Şubat 2019, İstanbul

8.- 9. Baskı, 18 000 Adet, Şubat 2019, İstanbul

10.-12. Baskı, 23 000 Adet, Mart 2019, İstanbul

ISBN: 978-605-9331-38-8

Sertifika No: 31593

© Guru Yapım Prod. Ltd. Şti.

ASİ KİTAP

Caferağa Mahallesi Sakız Sokak Park Palas Apt.

B Blok No: 12/ 16 Kadıköy - İstanbul

Tel & Faks: 0216 418 61 64

www.asikitap.com

Baskı ve Cilt: Alioğlu Matbaacılık Ltd.Şti

Orta Mahallesi Fatin Rüştü Sokak

No: 1/3A Bayrampaşa- İstanbul

Matbaa Sertifika No: 11946

Asi Kitap, Guru Yapım Prod. Ltd. Şti.'nin tescilli markasıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Elfin Tataroğlu

Bahriye

Aydınlanma Yolunda Bir Ömür

İÇİNDEKİLER

Giderken.....	13
Hüzünlü kış... ..	20
Doğum sancısı... ..	27
Kur'an-ı Kerim'le tanışma... ..	32
Hamidiye'yi karşılarırken... ..	35
Kara haber var... ..	41
Mektep yılları... ..	44
Kandilli Kız Lisesi	47
Bir aşk başlarken... ..	57
Fuat Köprülü uğruna.....	72
Babam, özlemim, yanılığım... ..	77
Aydınlanma buluşmaları... ..	85
İsviçre'de bir yıl.....	95
Radyoda "Din ve Ahlak" saatleri	105
Reis-i Cumhur'la ilk buluşma.....	114
Üniversiteler karışıyor.....	125
İnönü'den Ecevit'e Ortanın Solu.....	134
Yine yeniden darbe... ..	142
Ankara Palas'ta son gece.....	152
Denizler için son çırpınış.....	164
Paylaşılamayan TRT... ..	172
Kore yolculuğu... ..	181
Fırtınanın ortasında.....	191

İki kadın ve Hitit Güneşi.....	201
Ordu Milletvekili Üçok... ..	207
Sevgiliye veda.....	224
Acı haber... ..	236
Son zamanlar... ..	244
Ardından... ..	259
Doç.Dr. Bahriye Üçok'un 17 Aralık 1966'da Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan ilk yazısı.....	266
Kaynaklar	271
Fotoğraf Albümü.....	277

Oğlum Efe Aslan'a...

“O, Türk kadınına meslek sahibi olmanın, sanatın, bilimin ve sosyal hayatın kapılarını ardına kadar açtı... Türk kadınının Atatürk’le elde ettiği haklar, Batılı kadınların bile yakın yıllara değin elde edemediği düzeydedir.”

*Bahriye Üçok
1985, Ankara*

Bu roman; mütareke döneminde doğmuş, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde büyümüş, II. Dünya Savaşı sürerken üniversiteyi bitirmiş, öğretmenlik yapmış, sol rüzgârlar eserken siyasete girmiş, darbeler, savaşlar görmüş, ömrünü Atatürk inkılâplarının İslam'la çelişmediğini anlatmaya vakfetmiş bir aydının, Doç. Dr. Bahriye Üçok'un yaşamının anlatıldığı biyografik bir çalışmadır...

Bahriye Üçok sadece bir aydın değil aynı zamanda bir evlat, bir eş, bir anne, bir sanatçı ve yaşama tutkuyla bağlı, mücadelecı bir kadındır...

Bu kitapta, Bahriye Üçok'un tüm bu değerli vasıflarıyla birlikte, sıklıkla sorulan "nasıl öldü" sorusunun yerine, hayatına ve mücadelesine ışık tutarak "nasıl yaşadı" sorusunun yanıtı aranmaktadır...

Elbette ölüm de insan yaşamına dahil, ama ondan ibaret değildir...

Kurtuluş Savaşı'ndan, 1990 yılına değin geniş bir tarihi yelpazede gelişen olayları kimi zaman gerçek kişi ve vakalara, kimi zaman ise dönemin koşullarından esinlenmiş hayal gücüne dayandırdım.

Yazım sürecinde, değerli anılarını, arşivini paylaşan, evini, gönlünü açan Kumru Üçok'a teşekkürler...

Bahriye Üçok'un ve tüm devrim şehitlerinin aziz hatırasına saygıyla...

Elfin Tataroğlu

İstanbul, 2018

1990, Ankara

Yapraklarına sonbahar vurmuş şu kiraz ağacını diktiğimiz gün, dün gibi aklımda... Tüm yaşamımız boyu çalışıp hayal ettiğimiz eve kavuştuğumuzda ilk işimiz masal gibi bir bahçe yaratmak olmuştu. Meyve ağaçları, çam ağaçları ve güller... Ah o güller! Ankara'nın göbeğinde saklı bir mücevher gibi ışıldıyordu Köroğlu'ndaki arka bahçemizde...

Bu bahçede yaptığımız dost sohbetleri, birlikte geçirdiğimiz yıllar, hatıralar sanki hepsi birden kiraz ağacının gövdesine yüklenmiş duruyordu karşımda... Bu bahçe değil miydi sabahlara kadar süren sohbetlerimize, kaygılarımıza, mutlu günlerimize, memleket sevdamıza, yarınlarımıza, hayallerimize, ümitlerimize şahitlik eden? Şimdi bu kadar hüüzün niye bilmiyorum. İçimdeki bitmeyen endişe neden? Mevsimden mi yoksa Coşkun'un yokluğuna alışamamış olmamdan mı anlayamıyorum.

Bahçesindeki beyaz ferforje sandalyede otururken hatıralara dalıp gitmişti. Ekim soğuğu Ankara'yı sarmış olsa da huzur bulabildiği, nefes alabildiği tek yer burasıydı. Ne çok mücadele etmişlerdi bu şehirde... Ne çok sıkıntı, ne çok sevinç yaşamışlardı... Eşini kaybettiğinden beri sürekli sorguluyordu "Ya bana da bir şey olursa, ya Kumru yalnız kalırsa?" En büyük korkusu buydu... Kumru'nun

evlenmesini en çok da bu yüzden istiyordu: Ben gidersem yalnız kalmasın bu şehirde...

Birden yağmur çiselemeye başladı. Toprak kokusunun ruhuna verdiği dinginlik bir yana, son zamanlarda kendisine iyice musallat olmuş evhamla “hastalanacağım soğuktan” diye huzursuz oldu. Omuzlarını örten, annesinden yadigar şalına iyice sarınıp içeri geçti.

Çok endişeliydi.

Kaygılı düşünceleri dudaklarından dökülen kimi kızgın, kimi çaresiz sözlerle dönüşüyor; bazen farkında olmadığı kadar çok söyleniyordu.

Ama o gün bunun bir nedeni de kapıya iliştirilmiş halde bulduğu bir ihbarnameydi. Kuzgun Sokak’taki kargocuda onu bekleyen bir paket olduğunu hatırlatan ihbarnameye boş gözlerle uzun bir süre bakmıştı.

Çok geçmeden, Köroğlu Caddesi’ndeki evlerinin içinde dört dönerek kızı Kumru’ya ardı arkası kesilmeyen sorular sormaya başladı:

“Kumru kimdendir bu paket? Nedir? İçinde ne vardır? Acaba daha evvel de uğradılar mı? Yoksa bu ilk mi? Neden paketi kapıdaki bekçiye bırakmadılar? İsteseler bırakabilirlerdi...”

Kumru, annesinde genelde egemen olan endişeli ve vesveseli hali çok iyi bildiği için ciddiye almadı. Her zamanki serinkanlı tavrıyla, “Önemsiz bir pakettir. Ben yarın pazara gittiğimde uğrar alırım. Merak etme anne,” dedi gülümseyerek...

Çok yorgundu... Gülümseyecek hali yoktu. Almanya'dan döneli henüz bir hafta olmuş ama yorgunluğunu atamamıştı. Üst üste acılar yaşamış, hem bedeni hem ruhu çok yara almıştı.

Yol arkadaşı, dostu, sırdaşı, birtanecik eşi Coşkun'u kaybetmenin etkisinden henüz kurtulamamışken Muammer Hoca'nın öldürüldüğü haberini almıştı.

Ahhh hocam, ah ağabeyim, ah! Sesin kulağımda! Dün gibi!

"Biz bu derneği Atatürk'ü anmak için kurmadık Bahriye! O ölmüş, etten kemikten bir insan... Biz bu derneğin fikirlerini, ilkelerini, devrimlerini korumak ve yaşatmak için kurduk. O ilkeleri kaybedersek Türkiye'de demokrasiyi kaybederiz!"

Muammer Aksoy'un ardından hepsi çok sarsılmıştı. Hıfzı Veldet Bey "evladımı kaybettim" diyordu onun için... Acısı çok derindi, hasta olmuştu üzüntüden. En çok da "babamı kaybetmiş gibiyim" diyen Uğur için zor olmuştu bu kayıp... Cenazesi boyunca çerçeveli fotoğrafına sıkıca sarılıp en önde yürümüştü. O sahne Bahriye'nin hafızasından hiç çıkmıyordu.

Muammer Hoca korkusuzdu. İnandıkları uğruna zamanında üniversiteden istifa etmiş, sorgulanmış, yargılanmış, tutuklanmıştı. Ama hiç vazgeçmemişti. Su katılmamış bir anti-emperyalistti. Türkiye'ye yabancı petrol sermaye girişini engellemek için çok mücadele etmişti. Acaba o yüzden mi öldürülmüştü? Kim yapmıştı bu hain katliamı? Kim?... Kim?...

Tüm hayatını aydınlanmaya, Atatürk'ün inkılâplarını korumaya, geliştirmeye ve İslam'la çelişmediğini ispata adanmış Bahriye Üçok için bu kayıp, aynı zamanda bir kırılma noktasıydı. Onlar, Cumhuriyet devrimlerini korumak

için omuz omuza mücadele eden yol arkadaşlarıydı... İşte bu yüzden Prof. Muammer Aksoy'un öldürülmesiyle tüm dünyaları bir anda kararmıştı. Artık yaralıydılar... Bahriye'nin kafasında yüzlerce soru havada uçuşuyordu... Düşünmekten yorgun düştü.

Hem Almanya seyahati, hem yaşadığı acılar bedenini ağırlaştırmıştı.

İçinde yaşadığı evhamı yansıtmaktan kendini alıkoyamıyor, kızına sürekli aynı şeyleri söylüyordu, "Bana bir şey olmaz Kumru... Merak etme..."

Bunu söylerken yürekten inanıyor muydu yoksa kızını rahatlatmak için mi söylüyordu kim bilir... Ama o ihbarnameyi kapıda bulduğu sabah, her zamankinden farklı bir tedirginlik vardı içinde. Televizyonda katıldığı bir canlı yayından sonra uzun süre tehdit telefonları ve mektuplar almış, sonra aniden kesilmişti. Tamı tamına iki sene olmuştu. Acaba yeniden başlar mıydı? Tüm bunları düşünürken bir anda durakladı, yaşadığı bu vesveseler ona tedavi olduğu zamanları hatırlattı. İlaçlara tekrar başlasam mı acaba diye aklından geçirdi... "Yarın doktoruma danışırım," dedi kendi kendine... İyi değildi Bahriye... Aslında Coşkun'un vefatından sonra hiç iyi olamamıştı...

Ertesi gün Türk Hukuk Kurumu'nun paneline katılacağı için erken yatmak istiyordu. Tehdit konularını kapattı, düşünmemeye çalıştı.

Salonda bir anda sessizlik oldu anne kız arasında... Bahriye, camdan dışarı bakarken bahçedeki görkemli çam ağacına daldı uzun uzun.. Yalnızlığı geldi aklına, o günlerde aklından hiç çıkmayan yalnızlığı... Sevgili eşi Coşkun'u düşünüyordu. Çok büyük bir aşktı onlarınki... Çok derin,

çok özverili, birbirine gönülden bağlı... Üniversite yıllarından beri birbirlerine âşıktılar. İki genç üniversite öğrencisi, iki yavru güvercin, iki sevdalıydı onlar... Toparladı kendini... Ona acı veren düşüncelerinden kurtulmak istercesine, "Ben yatıyorum," dedi usulca...

Mutfağa geçti. Bir bardak su almak için eski usul buzdolabının kapısını zorladı. "Bunu da değiştirmeliyiz," diye düşündü... Suyunu aldı ve odasına çekildi. Başını yastığa koyduğunda yine türlü türlü düşünceyle mücadeleye başladı... "Sus" diyordu aklına... "Sus Bahriye. Ne olacaksa olacak... Uyu artık"

O akşam iç muhasebesi hiç bitmese de uykuya dalmayı başardı.

Erken vakitte çalan telefon sesiyle uyandı ev ahalisi. Telefonun ucunda öğrencilik yıllarından arkadaşı Gülten vardı. Gülten, hüznle karışık bir coşkuyla Bahriye'ye panelde görüşecekleri için çok mutlu olduğunu aktarıyordu. Bir süre üniversite yıllarından konuştular. Bahriye o yıllara geri dönmüştü, gözleri doldu. Ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Evde Kumru vardı. Ağlamamalıydı. Arkadaşıyla vedalaşıp telefonu kapattı.

Bu sırada kızı Kumru telaşa hazırlanmaya başlamıştı.

"Kahvaltı etmeyecek misin?"

"Hayır anne," dedi Kumru. "Çıkmam lazım. Çok işim var. Şofben için usta bulacağım. Teybi arabaya taktıracağım. Pazara uğrayacağım ve kargonu alacağım. Ancak yetişirim... Çıkmalıyım."

Kumru, annesinin Almanya'dan getirdiği araba teybini taktıracak olmanın heyecanını yaşıyordu. Hızla evden çıktı. Bahriye ocağa çayı koydu. Akşamdan kalan düşüncelerinden sıyrılamamıştı, yine de kendini toparlamaya çalışıyordu.

Boğazından zar zor geçen birkaç lokma ekmekten sonra, salonda her zaman oturduğu haki yeşili kadife kaplı koltuğuna geçti. Elinde yine, daha evvel çevirisini yaptığı Aly Mazaheri'nin "*La vie quotidienne des Musulmans au Moyen-age*"¹ adlı eseri vardı. Bu kitabı defalarca okur, her seferinde başka bir detayına uzun uzun takılır, araştırırdı. Ömrünü ilme ve aydınlanmaya adanmış bir kadın için rahatlamamanın en güzel yolu yine ve yine okumaktan geçiyordu. Ömür boyu vazgeçemediği kitabına daldı...

Kumru o sırada hızla işlerini halletmeye çalışıyordu. Şofben için ustayla konuştu, ardından hevesle beklediği teybini arabasına taktırdı. Pazara gidip, ev için gerekli erzakları aldı. Oradan da annesine gelen kargoyu almak için yola koyuldu. Elinde kapıya bırakılan ihbarname kâğıdı vardı. Kargocuya vardığında, bir bankonun arkasında evraklara gömülmüş halde çalışan görevliye kâğıdı uzattı. Hafifçe öne doğru eğilerek, "Hanımefendi bir kargomuz vardı... Alabilir miyiz acaba?" dedi yavaşça...

Evrakların arasından, gelen sese doğru başını kaldıran, esmer, çatık kaşlı, zayıfça genç kadın "Kimliğiniz var mı?" diye sordu sert bir ses tonuyla.

"Yanımda yok, arabada. Hemen gidip alabilirim," diye yanıt verdi Kumru.

"Gerek yok," diyerek paketi uzattı kargocu...

1 "Ortaçağda Müslümanların Günlük Yaşayışları"

Kumru eline aldığı kargoyu inceledi bir süre. İple bağlanmış paketin bir köşesi yırtıktı. İçi görünüyordu. Çok ince, biri deri kaplı gibi görünen iki kitap vardı paketin içinde. Annesinin kitaba hayır diyemeyeceğini bilen bir dostu göndermiştir muhakkak diyerek kendini rahatlatmış. Paketi arabanın arka koltuğuna koydu. Çok yorulmuştu ve artık eve dönüş vakti gelmişti.

Eve vardığında Halil Usta şofbeni tamire çoktan koyulmuştu. Kumru üç katlı müstakil evlerinin girişinden annesine seslendi:

“Bombarı getirdim anne!”

Paketi mermerin üstüne koydu... Pazardan aldıklarını taşımak için tekrar koşar adımlarla arabaya gitti.

Bu sırada Bahriye bir yandan evin Köroğlu Caddesi'ne açılan ön bahçesine doğru yürüyor, diğer taraftan elindeki paket ile bağlı olduğu için bir makas bulmaya çalışıyordu. Makası, evin girişindeki konsolun ilk çekmecesinde buldu. İpleri kesmeye çalıştı. Paket zor açılıyordu. Paketin yırtık yerinden içine baktı, kitapları gördü. Endişesini gidermeye çalıştı. Kitaplara her daim güvenmiş ve sevmişti. Kumru bu arada sürekli eve girip çıkıyor, bir yandan Halil Usta'ya bakıp bir yandan da erzakları taşımaya devam ediyordu. Bir an annesiyle göz göze geldi ve “Anne, şimdi açma!” diye bağırdı...

Bahriye paketi açmaya niyetliydi.

Bir anda durdu.

“Kumru...” dedi.

“Sen uzak dur kızım.”

1919, Sivas

Uzandığı divandan hep kapıyı gözetliyordu. Ara ara bastırان uyku gözlerine ağırlık verse de, en ufak tıkırtıda irkilip yerinden fırlıyor, gelen giden olmadığını görünce de ağzına gelecek gibi atan kalbini dindirmeye çalışıyordu. Nadire'nin karnı iyiden iyiye ortaya çıkmıştı. En ufacık hareket bile nefes nefese kalmasına sebep oluyordu. Tahminine göre altı aylık olmalıydı. Doğum Mart gibiydi...

"Bu nasıl bir soğuk... Nerede Trabzon, nerede Sivas. Sanki yüce Rabbim tüm kudretini buraya yağıdırıyor. Hiç durmadan kar yağıyor... Hiç mi durmaz anam babam... Hiç durmuyor! Bir bardak su getirenim olsa, şu sobaya odun atanım olsa... Sesime ses verenim olsa... Neredesin Hamit... Nerede... Bir başıma koyup gittin beni... Neredesin..."

Nadire kendi kendine söylenip duruyor, çaresizce Hamit'in yolunu gözlüyordu. Hamit, ticaretle uğraşan, akıllı bir adamdı. Aile ocağı Gümüşhane'den uzak düştüğü için sıkıntı yaşıyor, yine de ticaret becerisi sayesinde ayakta durmayı başarıyordu. Birkaç kere mal getirmek için Rusya'ya kaçak geçmiş, bir gelişinde de yanında küçük ama çok işe yarayan döküm bir peçka soba getirmişti. Nadire'nin tek göz odalı evinin neredeyse tek eşyası bu Rus işi

sobaydı. En azından o vardı. Yoksa n'ederdi Sivas'ın soğuşunda... Nadire divanda uzanmış kara kara düşünürken sobadaki çayın suyu da iyice fokurdamaya başlamıştı. "Birazdan Nimet abla gelir, çayı demleyeyim" diye geçirdi içinden... Tam doğrulacaktı ki evin kapısından gelen tıkırtıyı duydu.

"Geliyorum Nimet abla, dur hele..."

Nimet Hanım, altmışlı yaşlarında akça pakça, kara kaşlı, badem gözlü, cüsseli, elleri nasırlı, bazen odun kıran, bazen süt sağan, üstüne üstlük çok da güzel halı dokuyan, eşinden sonra beş çocuğuna hem analık hem babalık yapan yiğit bir Anadolu kadınıydı. Beyini yeni kaybetmiş, biraz da maddi zorluk yaşayınca evinin giriş katını kiraya vermeye karar vermişti. İki katlı ahşap evin arka bahçesindeki avludan evin ikinci katına girilebiliyordu. Nadire'nin sokak kapısı ise doğrudan mahalleye açılıyordu. Nimet Hanım, Hamit Bey evde yokken bazen onların kapısından, bazen de avludan girerdi evine... Yaşı yüzünden olsa gerek, Hamit ve Nadire'yi çocukları gibi görüyordu... Evladı gibi sahiplenmişti onları. Özellikle Nadire'yi... Bir süredir Hamit Bey'in eve gelmediğinin farkındaydı. Mahallede dedikodu alıp başını yürümüştü ama, Nadire ağırlaştığı için sokağa pek çıkamadığından dolaşan lafları sözleri duyamıyordu. Kendi kendine dertleniyor, yine de neler olduğunu anlayamıyordu...

Nimet Hanım odaya girdiğinde nefes nefeseydi.

"Ablam hoş geldin, gel çay demledim, börek açtım seversin..."

“Dur hele soluklanayım Nadire, bu kış soğuşunda ciğerim yangın yeri gibi, dilim damağım kurudu. Bir bardak su koyuver gızım...”

Nimet Hanım nasıl söyleyeceğini bilemiyor, kendi kendine mırıldanıp duruyordu...

Ya doğru değilse söylenenler? Ya gızın karnı burnundayken fenalık geçirir, bebesine bir haller olursa? Bunun vebalini taşıyamazsın Nimet! Günahtır ocaklarını söndürürsün. Sus işte duymazdan görmezden gel, hem saane elalemin gızından oğlundan, kim kiminle n’etmiş n’apmış... Neme gerek! Yat gulağının üstüne, boşver! Yoh yoh, olur mu heç öyle? Bu ganayaklı benim gurbetteki gızıyla yaşıt. Allah onu uzağa koydu, bunu verdi bana. Belki de Allah’ın emanetidir? Ben bu gızın başına gelenleri bilip nasıl susarım? Ne olacaksa olsun! Goyup gitmiş garibi bir başına, garnında bebesiyle, kendi başka gadınlarla sefa sürüyor. Essah günah budur, essah vebal buna sessiz kalmaktır.

Nimet Hanım anlatacaklarının muhasebesini yaparken, Nadire de suyu getirmişti.

“Al ablacım iç, yarasın kan can olsun inşallah...”

“Sağ olasın Nadire gızım, Allah razı olsun. Su verenlerin çoh olsun...”

Nadire bir serçe ürkekliğinde, bir yandan Nimet ablasına bakıyor, diğer taraftan üstüne tülbent örttüğü kol böreğini kesmeye çalışıyordu. Bir tuhafılık vardı ama ne olduğunu çözemiyordu... Nimet ablasının göğsü bir inip bir çıkıyordu. Sanki kalbi göğüs kafesinden taşıp çıkacak, kuş olup uçacak gibiydi. Oturmasına rağmen sakinleşememişti. Nadire artık tanıyordu ev sahibesini... Bir derdi vardı ama söyleyemiyordu. Dayanamadı sordu:

“Ablacım Allah rızası için diyiver neyin var? Nedir bu telaşının nedeni? Biri mi üzdü? Çocuklardan kötü haber mi var Allah korusun? Nen var n’oldu?”

“Güzel gızım, otur hele, saa diyecehlerim var. Çoh dövündüm nasıl söylesem diye ama dayanamadım. Senin Hamit Bey için laflar sözler dolaşır mahallede...”

Nimet Hanım bir anda gözlerini yerdeki halıya dikti. Sözüne devam etmeden bir sağa bir sola sallanmaya, hafifçe dizini dövmeye başladı...

“Ah ganayaklım, gözümün nuru ben n’edeyim... Nasıl diyeyim?”

“Ne sözü dolaştırırsın abla? Ne duyduysan söyle Allah aşkına. Ben zaten tahmin eder dururum, bu adam gelmediyse vardır bir derdi tasası ama nedir bilemem bulamam... Desene!”

Nadire, Nimet Hanım’ın dizlerinin dibine oturmuş, bir kedi yavrusu mahsunluğunda, yalvaran gözlerle bakıyordu. “De hadi” diyordu usulca... De hadi...

Beklediği sözlerin dökülmesi uzun sürmedi. Nimet Hanım birden anlatmaya başladı...

“Bir caziya² varmış seninki. O arık³ kadınla yaşarmış iki mahalle arkada... Eve girip çıkarken görenler olmuş. Hatice imiş kadının adı. Eşinin görevi için Ege’den gelmişler buraya, sonra boşanmış mı kaçmış mı bilen yoh...”

Nadire bir anda öylece kaldı. Yalnızlığına mı yansın, inanmışlığına mı, çaresizliğine mi? Bir süre sessizlikten sonra ağıtla karışık konuşmaya başladı. Kafasının karışık olduğu her halinden anlaşılıyordu.

2 Yöresel tabir; suratsız, geçimsiz ve kötülük yapan kadın.

3 Yöresel tabir; zayıf.

“Vay başıma gelenler... Ben ne yaparım bu halimle... Belki döner gelir abla... Kalmaz orda... Gelir belki...”

Sürekli aynı şeyleri söylüyor ve artık gözyaşlarına hâkim olamıyordu. Nimet Hanım, Nadire’yi sımsıkı bağrına bastı.

“Üzülme gızım, Allah rızkını verir, bir yol gösterir, gurtarır seni bu çelpeşük⁴ işten helbet. Kul sıkışmayınca Hızır yetmezmiş. Yarın ola hayrola. Üzülme...”

“Doğru dersin ablacım, zaten olana çare yok... Dayanacağım elbette... Sağ olasın..”

Nadire ve Nimet bir süre öylece kaldılar. Sanki alın yazıları da bir gibiydi iki kadının... Evlatlarına hem ana, hem baba olacaklardı.

O sabah uyandığında ilk iş pencereden sokağa baktı... Kar yumuşamıştı. Epey yağdığı için buz da yoktu. Sanki pamukla kaplanmış gibiydi sokaklar... Güneş de tüm ihtişamıyla ışıldıyor, insanın içini ısıtıyordu. Sokağa çıkmak için iyi bir gündü! En büyük korkusu kayıp düşmekti Nadire’nin... Düşerse bakacak insanı olmadığı için korkuyordu. Ama öte yandan aklında hep Hamit’e gitmek vardı ve bu sabah niyet etmişti. Gidecek, yüzleşecekti.

Hızlıca cilbabını geçirdi üstüne. Besmele çekerek kapıyı açtı, ilk adımını attı sokağa. Başını yerden ayırmadan, emin adımlarla yürüyordu Nadire... Bir yandan sürekli dua ediyor, her duanın sonunda da başını göğşe çevirerek, “La havle ve la kuvvete illa billahil aliyyil azim, la hav-

4 Yöresel tabir; çalpak iş, karışık, dolaşık.

le ve la kuvvete illa billahil aliyyil azim, Allah'ım n'olur bana yardım et!" diyordu içinden... Yardım et.

Olayı duyduktan sonra birçok komşusuyla bu konuyu konuşmuş, çok çeşitli bilgiler almıştı. En önemlisi Hamitlerin kaldığı evin adresini öğrenmişti. Bu tür şeyler çabuk yayılır ve üstelik muhafazakâr sayılabilecek mahallelerde pek de makbul görülmezdi. O yüzden detayları öğrenmesi zor olmadı. Öğrendikçe saflığına, iyi niyetine yandı ama ne çare...

Hamit'in yaşadığı eve vardığında tüm gücünü toplayarak kapıya vurdu. Aslında tir tir titriyordu. Ama onu görmeden de rahat edemeyecekti. Kapıyı bir kadın açtı. Daha kimsiniz demesine kalmadan, genişçe sofada yemek yiyen Hamit'le karşılaştı. Kapının açılmasıyla bir kaşık pilav ağzında öylece kalakalmıştı Hamit'in... Nadire'yi kapıda görünce çok sinirlendi. Bir hışımla yerinden fırladı kapıya doğru yürüdü. Nadire'yi kolundan içeri çekip kapıyı kapattı. Gözlerinden ateş fışkırıyor gibiydi.

"Ne işin var burada? Neden geldin?" dedi gürleyerek.

Cevabı duymaya kalmadan sert bir tokat attı Nadire'ye...

Nadire ne olduğunu şaşırmıştı. Elbette bir tepki bekliyordu ama bu kadarına hazırlıklı değildi. Aniden ağlamaya başlayarak, koşar adımlarla evden dışarı attı kendini. İki sokak boyunca hiç durmadan, ardına bile bakmadan yürüdü. Korkuyordu. Kızgındı. Ama en çok da kırgın.

Bir taraftan yanağındaki tokatın acısı gözyaşlarıyla ıslanıyor, diğer yandan soğuk yüzünü yakıyordu. Yüzündeki acıya aldırmadı çünkü kalbine daha keskin bir ağırlık çökmüştü ve bedenindeki ağırlıkla beraber adımları yavaşlıyordu giderek. Ama o yürümeye devam etti... Yürüdü...

*Yavruyu sorarsan hilal kaşlıdır
Eşinden ayrılmış gözü yaşlıdır
Muhabbet dediğin iki başlıdır
Tahammül olunmaz göz var ucunda⁵*

Bir daha onu göreceğini hiç sanmıyordu. Tek beklediği şey doğumdu. Doğum yapacağı, yani evladına kavuşacağı gündü... Sadece bebeğini kucağına alacağı günü düşünmeye çalışıyordu. Ama acısı da çok tazeydi. Hem bedeni hem ruhu çok acımişti, bu kırılmışlık kolay geçecek gibi de değildi. O gün son kez eve gelecek olan Hamit Bey için belli ki iş henüz tamamına ermemiştir.

O kara günde Hamit bir hışımla eve girdi, döşəğinin yanına boş bir kâğıt bıraktı, “boş ol” diyerek evden çıkıp gitti.

Rüya mıydı, gerçek mi?

Bilemiyordu Nadire... Bu tür şeyleri anlamak için henüz çok gençti... Fırtına hızında oluvermişti işte. Kocasını gitmişti...

Artık karnında bebeğiyle yapayalnız kalmıştı.

Sivas’a hüznün çökmüştü o akşam...

1919, Sivas

Nadire'nin sancıları dayanılmaz haldeydi. Bir yanda Sivas'ın ciğer donduran soğuğu, diğer tarafta tek göz odada kıt imkânlarla yaşam mücadelesi...

Derin bir ahh çekti Nadire... Ağız dolusu beddua döktü dilinden: "Gözün kör olsun Hamit... Gün yüzü göremeyesin... Beni Sivas ellerinde karnımda bebemle koyup gittin, Allah'ından bulasın inşallah..."

O yılın Mart ayı hiç olmadığı kadar soğuktu. Babasını çoktan kaybetmiş olan Nadire'nin annesi de Ordu'daydı. Soğuk mu daha zordu, yalnızlık mı, gurbet mi? Nadire bu sorulara yanıt veremiyordu.

Gitgide artan sancısına katlanmaya çalışırken birden uzandığı divanın ıslandığını fark etti. Ayağa kalkacak durumu yoktu. Etrafına bakındı. Hamileliğinin son günlerinde Sivas'ın diz boyunu aşan karında yürüyebilmek için edindiği meşeden sopaya gözü takıldı. Büyük bir acı çekerek ona uzanmayı başardı. Var gücüyle tavana vurdu. Üst katında oturan ev sahibi, Nimet Hanım'a sesini duyurma telaşındaydı.

Bir süre sonra odanın ahşap kapısı açıldı. Odaya giren Nimet Hanım gördüğü manzara karşısında kendine

hâkim olamayıp feryat etti:

“Nadire kızım suyun gelmiş, doğuruyorsun!” Hızla odadan çıktı, Ebe Semiha’yı almak için karlara bata çıka bir nefeste dört ev öteye vardı. Allah’tan ki Ebe Semiha evdeydi. Can havliyle ve nefes nefese, “Yetiş gurban olduğum yetiş! Garametli⁶ Nadire kız doğuruyor!” diyebildi.

Nadire’nin kimsesizliği ve karnında bebeğiyle terk edişi tüm mahallede hüzne sebep olmuştu. Tüm bu feryat figanı duyan mahallenin kadınları çoktan Nadire’nin yanına ulaşmışlardı bile... Ebe Semiha’nın da gelmesiyle iş kolaylaştı. 1919 yılının soğuk bir Mart gününde, uğruna köyünü, anasını bıraktığı kocası tarafından terk edilmiş Nadire Hanım bembeyaz pamuk gibi, al yanaklı, hokka burunlu bir kız bebek dünyaya getirdi.

İşe bakın ki Arsin’in en büyük ailelerinden Ambeloğullarının kızı Nadire, Gümüşhane’nin en büyük ailelerinden Kadirbeyoğullarının oğlu Hamit’ten olan kızını Sivas’ta tek göz odada, mahalleli kadınların yardımıyla kucağına alıyordu. Nadire bebeğini kucağına alınca rahatladı. Yüzüne acı bir tebessüm oturdu. Her ne kadar intizar etse de akli kocasındaydı.

Birden Ebe Semiha’nın sorusuyla irkildi:

“Adını ne goyacaksın Nadire kızım?”

Nadire hiç düşünmeden yanıt verdi:

“Adı... Bahriye olsun.”

6 Yöresel tabir; talihsiz, kadersiz.

Nadire için zor günler başlamıştı. Kızı Bahriye ile birlikte Sivas'ta tek başına yaşam mücadelesi verecekti. Tam bir Karadeniz kadınıydı. Çalışkan, dirençli... Yokluk ve işgal günlerinde ekmeğini taştan çıkarıyordu.

İşgal günleri... Öyle ya kocası Hamit, Ruslar geliyor diye Nadire'yi ve ailesini önce Gümüşhane, sonra Sivas'a getirmişti. Kendisi Ordu'ya kumaş veren zengin bir tüccardı. Üstelik çok büyük bir ailenin oğluydu. Nadire, onun sözüne güvenmekte hiç tereddüt etmemişti. "Ah akılsız başım" diyordu şimdi...

Sivas'ta sıkıntılar içinde yaşamaya 1,5 yıl dayanabilirdi. Nihayetinde annesi, Nadire'ye memleketlisiyle haber ulaştırdı: "Tez dönsün, evlendireceğim onu..."

Kucağında kızı Bahriye, elinde üç bez eşyasının olduğu çıkınıyla Sivas'ı terk etti. Memlekette Milli Mücadele yıllarıydı, bir yandan akıllı Mustafa Kemal'in örgütlediği halkın kurtuluş mücadelesindeydi. Memleket işgalden kurtulsa belki Hamit de çıkıp gelirdi. Ya da çoktan ölmüş müydü? Son zamanlarda öldü haberleri de geliyordu kulağına. Akıllı hep ondaydı, geleydi göreydi evladını, sarılaydı, fena mı olurdu?...

Yine düşüncelerini ve kendinden bile gizlemeye çalıştığı hüznünü kalbine gömdü. Başka çaresi de yoktu. Anası çağırmıştı. Evlenecekti.

Kucağında Bahriye ile Trabzon rıhtıma vardığında onu Mehmet Bey karşıladı. Mehmet Bey 55 yaşında, akça pakça, babacan, sıcacık, şefkatli bir adamdı. Ordu'da zahire

tüccarlığı yapan Mehmet'in köyde ilk hanımı ve ondan olan boylu boyunca evlatları vardı. Savaş ve yokluk yıllarıydı. Nadire de elbette kızının babasıyla yaşlanmak isterdi. Hele ki onun gibi onurlu bir kadının ikinci eşliği kabul etmesi çok zordu. Bunca sıkıntı içinde, kucağında bebesiyle başka bir şansı da kalmamıştı. "Allah yüzüme gülsün de bu adam merhametli çıksın, Bahriye'ye babalık etsin," diye içinden dua ediyordu sadece...

26 yaşındaki Nadire'yi görünce, Mehmet Bey'in hasta yüreği kuş gibi çırpınmaya başladı. Trabzon rıhtımında, bir yerlere yetişme telaşı içindeki insan kalabalığının ortasında birden dizlerinin üzerine çöktü, kollarını açtı. "Gel kızım," dedi. Bahriye henüz 1,5 yaşında zar zor attığı adımlarıyla daha sonraki yıllarda hep hatırlayacağı ve öz babası gibi seveceği Mehmet Bey'e doğru ilerledi. Mehmet Bey bir anda sımsıkı sarıldı Bahriye'ye... Nadire ise sadece ağlıyordu. İçinde binbir fırtınayla...

Bahriye'nin babalı yılları uzun sürmedi. O melek yürekli, merhametli insan kemik veremiydi. Hastalığı gitgide ağırlaşmıştı. Ordu'daki dükkânını Bahriye'nin annesine teslim etmişti. İşleri artık Nadire Hanım yürütüyordu. Nadire henüz 27 yaşında olmasına rağmen bir ticaret zekâsına sahipti. Mehmet Bey'in eksikliğini hissettirmiyordu.

Günler geçtikçe Mehmet Bey'in hastalığı ağırlaştı. Artık ölümü iyiden iyiye hissetmeye başladığında, "Beni köyüme götürün," dedi Nadire'ye... "Son nefesimi orada vermek istiyorum." Bir gece boyunca at sırtında yolculuk yaptılar. Köye vardıklarında iyice ağırlaşmıştı. Odasına yatırdılar. İlk hanımından olan evlatları sürekli başınday-

dılar. O ise sadece Bahriye'yi sayıklıyordu... "Kızım Bahriye... Son bir kez göreyim yavrumu..."

Veremin kol gezdiği yıllardı. Nadire neredeyse tüm komşularını veremden kaybetmişti. Bahriye'nin veremle dolu geçen çocukluğu ilerleyen yaşlarında da onu çok etkileyecek, ruhunda derin yaralar açacaktı. Mehmet Bey'in odasına girmesi yasaktı. Ama o son haykırışına, henüz dört yaşında olan Bahriye'nin çocuk kalbi dayanamadı. Bir akşam kimselere görünmeden baba bildiği adama son kez sarılmak için odasına girdi. Küçücük bedeninde taşıdığı koca yüreğiyle babalığına sımsıkı sarıldı... O akşam bir vedaydı... Baba kız vedalaştılar. Mehmet Bey son nefesini verdi...

Bahriye henüz dört yaşında ikinci kez babasız kalmıştı.

1923, Ordu

Bahriye sabah uyandığında, annesi ona en temiz kıyafetlerini özenle giydirdi. Beyaz yemenisini başına bağladı. O küçücük avuçlarını açmasını istedi. İçine okunmaktan kapağı iyice aşınmış, eski bir Kur'an koydu ve ekledi:

“Hayatın boyunca Kur'an-ı Kerim'in yolundan ayrılma. Yüce Rabbim'in lafzını iyice oku, öğren. O sana hep yol gösterecektir.” Alnından öptü Bahriye'yi, yolculadı...

Yaklaşık iki yıl boyunca mahalledeki diğer çocuklarla birlikte Abdülkadir Hoca'dan Kur'an-ı Kerim okumayı öğrendi. Altı yaşına geldiğinde çoktan hatim etmişti. Mahalledeki çocukların birçoğu sebat edemedi, yarım bıraktı... Ama Bahriye başkaydı. Çok büyük bir merak ve iştahla okuyor, öğreniyordu. Annesinin dindar bir kadın olmasının elbette onun gelişimi üzerinde etkisi çoktu. Bahriye Milli Mücadele yıllarında doğmuş, Gazi Mustafa Kemal'in devrimlerine şahitlik etmiş, annesi vesilesiyle dinini ve kültürünü özümsemiş bir Cumhuriyet çocuğu olarak büyüyordu.

Bu sırada geçim sıkıntısı, yaşam mücadelesi veren ana kızın kapılarına kadar dayanmıştı. Ordu'da kaybettiği

eşinden kalan zahire dükkânına bakan Nadire'nin işleri gün geçtikçe kötüye gitmeyi başladı.

Bir gün Trabzon'dan yeni dönen hemşehrîsi dükkânında onu ziyaret etti. Nadire nefes almadan dert yanmaya başladı:

"Hasan ağabey işlerim iyi gitmiyor. Dükkânı kapatmam gerekecek. Ne yapacağımı, nasıl para kazanacağımı kara kara düşünüyorum. Memlekete mi gitsem, Sivas'a mı dönsem... Nerde ne yaparım diye sabahtan akşama düşünüyorum... Kusura kalma sen de gelir gelmez sık boğaz ettim dertlerimle... Sen ne yaptın? Arsin'de dayımgillere uğradın mı? Nasıllar? Sağlığı yerinde mi? Beni sordu mu? Sen ne dedin? Çok meraktayım, anlat hele..."

Trabzon'dan ayağının tozuyla dönmüş olan çıkırıkçı Hasan biraz soluklandıktan sonra her zamanki üslubuyla yanıt verdi:

"Dayın iyidir, seni sorup duri... Bu kız ne yer ne içer, bebesine nasıl bakar? Ticaret imkânı vardır Trabzon'da isterse celsun Nadire, hal çaresine bakarız helbet..."

Nadire'nin gözleri bir süre dükkânın her yerini kaplayan buğday çuvallarına daldı... Bir maceraya daha çıkacak gücü var mıydı? Aslında yoktu. Ama Bahriye... Onun için mecburdu. Bir kez daha iç geçirdi uzunca; "Neredesin Hamit... Nerede..."

Kısa bir sessizlikten sonra, "Sağ olasın Hasan Emmi," dedi. "Bize yine yol göründü demek..."

Nadire'nin ilk işi; rahmetli eşi Mehmet Bey'den kalan zahire dükkânındaki malları elinden çıkarmak oldu. Al-

dığı parayı Trabzon'da geçecek altı ayında sermaye olarak kullanacaktı. Bahriye'yi de alıp bir kez daha yollara düştü. Çok zorlu bir süreç onları bekliyordu. Ve yine baba ocağı Trabzon'a dönme vakti gelmişti.

Bahriye kısa süreliğine Kur'an-ı Kerim derslerine ara verdi... Bu uzun bir ara olmayacaktı. Altı ay sonra yine kavuşacakları günü sabırsızlıkla bekleyecekti.

1924, Trabzon

Nadire Trabzon'a geledi henüz 15 gün olmuştu. Hamit'le 1918'de ilk yaşadıkları evin anahtarlarını komşularına bırakmışlardı. Yıllar sonra evine döndüğünde, önceden ağzına kadar kumaş ve dikiş malzemesi dolu evinde "bir kırık iğne" bile olmadığını gördü. Savaş ve işgal döneminde evi, Rumlar tarafından talan edilmişti. "Bu da geçer, sabır ver ya Rabbi," diye mırıldandı kendi kendine...

Bir yandan yeni bir hayat kurmaya çalışıyor, diğeri taraftan nasıl para kazanabilirim diye düşünüp duruyordu. En iyi bildiğı iş ticaretti. Trabzon'da ne eksikse gemiyle İstanbul'a gidip onu getirmeye ve satmaya karar verdi. "Süpürge" dedi dayısı Mustafa. "Süpürge getir İstanbul'dan... Daha limana indiğinde tüketirsin..."

Nadire'nin aklına yattı bu fikir. Cesaret yükledi omuzlarına...

"Peki ya yol parası?" diye sordu dayısına.

"3. Mevkii yolculuk uygunmuş, koşulları kötü bazen ambarda kalan hayvan pisliklerinin kokuları karışıyor havaya ama başka çaren yok Nadire..."

Nadire bu düşüncelerle evine geldi. Kızı Bahriye'nin en sevdiği yemeği, yeşil fasulyeyi pişirirken, "Et olsaydı keşke, etlisi de ne güzel olurdu..." diye geçirdi içinden... Yemeklerini yiyip, Kur'an okuduktan sonra koyun koyuna uykuya daldı ana-kız...

1924 yılının 15 Eylül sabahına uyandıklarında evde büyük bir heyecan vardı. Henüz 5 yaşında olan Bahriye mahalle arkadaşlarından duymuştu; Mustafa Kemal Paşa şehre gelecekti. Nadire'nin peçeyi kaldırdığı için daha sonraki yıllarda da hep duacı olacağı Gazi Mustafa Kemal geliyordu.

Nadire çalışmayı öncüllemiş bir Karadeniz kadınıydı. Peçeye dair yorumu "mal alırken önümü göremiyordum, Allah Gazi Paşa'dan razı olsun" idi. Ama baş örtüsünden ölene kadar vazgeçmeyecekti. Gazi'ye esas dua nedeni ise hiç bitmeyen ümidiydi. Hamit'in savaşın ve işgalin bitmesiyle eve dönmesi yani... Gözü hep yollardaydı. Her ne kadar annesi "unut artık onu, öldü diyorlar onun için" dese de gözünü yoldan ayıramıyordu.

Nadire, iki ay evvel Kurban Bayramı arefesinde aldığı, etek uçları kırmızı farfaralı yeşil üstü kırmızı çiçekli pazen elbisesini giydirdi Bahriye'ye... Saçlarını iki yandan ayırıp, kırmızı kurdeleyle bağladı. Kendisi artık eli kolu gibi bir parçası haline gelmiş cilbabını giydi. Geçmişten tek farkı yüzü açıktaydı. Ve büyük bir heyecanla Hamidiye Vapurunu karşılamak üzere limana gittiler.

Nadire limana vardığında iskelede ve civarda mahşeri bir kalabalık vardı. Tam da gemi iskeleye yanaşırken kale-

den top atışı başladı. Trabzon'u ve Doğu Karadeniz'i Pontus çetelerinden temizleyen Gazi'ye sevgi çok büyüktü. Bahriye'yi kucağına aldı Nadire.

Hamidiye tüm görkemiyle nazlı bir gelin gibi usulca limana yanaşıyordu. Bekleyen kalabalığın tezahüratlarıyla inliyordu Trabzon Limanı:

"Hoş geldin Gazi Paşa! Çok Yaşa!"...⁷

Kentin tüm ileri gelenleri oradaydı. Asker, sivil, vekil, vali, öğrenciler, öğretmenler ve kadınlar... Latife Hanım'ın geleceği duyurulunca özellikle de kadınlar gelmişti limana. Hem karşılamak için, hem de büyük bir merak hâkimdi. Nasıldı acaba Latife Hanım? Gazi Paşa'yla evlenmek kolay mıydı? Mutlaka çok yüksek meziyetlere sahip olmalıydı, mutlaka ki çok güzel olmalıydı... Ama illaki de çok şanslıydı. Ve Trabzon için baş tacıydı... Taş iskeleye ilk Gazi Paşa çıktı. Hemen yanında da Latife Hanım vardı. Tüm gözler büyük bir hayranlıkla onu süzüyordu. Diğer taraftan tezahüratlar ve alkışlar hiç dinmiyordu.

Gazi Mustafa Kemal Paşa'yla beraberindeki İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Bey, Gaziantep Milletvekili Kılıç Ali Bey, Rize Milletvekili Rauf Bey ve Bozok Milletvekili Salih Bey de karaya çıktılar. Nadire'nin gözleri dolmuştu. Bir yandan büyük bir hayranlıkla Trabzon'un onur konuklarını izliyor, diğer taraftan etrafa bakınıyordu Hamit'i görür müyüm diye...

Gazi Paşa, Belediye'yi ziyaret etmek üzere limandan uzaklaştı. Nadire yaşadığı heyecandan ötürü İstanbul'a kalkan ilk geminin tarihini sormayı unutmuştu. Biraz yürüdükten sonra kucağında Bahriye ile geri döndü. İstan-

7 <http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr/TR,162951/ataturk.html>

bul gemisi için bileti satan genç çocuğa yaklaştı. “İlk gemi ne zaman?” diye sordu. Bir hafta sonraydı. Üçüncü mevkiiden biletini aldı.

Sabah ezanının insanı binbir duyguya sevk eden büyümlü sesiyle uyanıyordu Nadire... Farabi'nin de dediğı gibi Saba makamının güç ve cesaret verdiği doğru muydu acaba? Nadire'nin kendini Allah'a en yakın hissettiğı vakitlerdi sabah ezanı vakti... Farabi'yi doğrular bir ruh haline giriyordu. Yaşam ve mücadele gücüyle doluyordu bedeni... O sabah da kalkıp namazını kıldı ve İstanbul'a yapacağı gemi yolculuğı için rıhtıma koyuldu. İlk uzun gemi yolculuğundan tedirgin olduğu için kızını, komşuları Neriman Hanım'a bırakacaktı.

Gerçekten de ilk yolculuk çok zor geçti. 3. Mevkii yolculuklar yıllar geçse de ne Nadire'nin, ne de sonraki yolculuklara katılacak olan Bahriye'nin hafızasından silinmeyecekti. Nadire ilk gidişinde dayısının dediğı gibi süpürge getirdi Trabzon'a... Gemiden iner inmez tüketmişti mallarını...

O indiğinde Trabzon Limanı adeta bir pazar alanına dönüyordu. Süpürgenin tanesini bazen 6 kuruşa, bazen 4 kuruşa satıyordu. Eline biraz para geçince altın getirip satmaya başladı. Bir reşat altını 707 kuruştı o günlerde... Bütçesine göre gram altın getiriyordu. Ve artık onu tanıyan ticaret erbabları, o limana iner inmez elindeki altınları satın alıyorlardı.

Trabzon'da 6 ay sürecektir bu ticaret hayatının maddi olarak sağladığı katkının yanında Bahriye'nin belki de tüm hayatını etkileyecek bir tanışıklığa sebep olması da caba-

sıydı. 1925 yılının Şubat ayında, yine bir İstanbul seyahatinde yanında henüz 6 yaşındaki Bahriye ile altın almak için yanına vardığı antikacı Ahmet Efendi'nin, 12 yaşında Esmâ adında bir kız çocuğu vardı. Aslında antikacı olan Ahmet Efendi'nin Eminönü'ndeki dükkânında altından gümüşe, sterlinden dolara ne ararsanız el altından bulabiliyordunuz...

Nadire, Ahmet Efendi'ye ulaşana kadar çok kapı dolaşmış, çok kereler yanılmış, kimi zaman da dolandırılmıştı. En sonunda işin menbasına ulaşmış ve kendini toparlayacak kadar parayı da bu vesile ile kazanmıştı. Artık bir baba, bir ağabey gibi sözünü dinliyordu Ahmet Efendi'nin... Ahmet Efendi varlıklı bir insandı. Varlıklı olduğu kadar da ilericiydi. Milli Mücadele döneminde Kuvvâcılara maddi kaynak sağlamış, bir araya geldikleri zaman güvenli ve gizli toplanabilmeleri için yine Eminönü'ndeki antika deposunu tahsis etmişti. İlk eşinden boyunca üç oğlu, ikinci eşinden ise gözbebeği kızı Esmâ vardı. Gazi Paşa, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kız çocuklarının okuması için seferberlik başlatmıştı. Ahmet Efendi'nin aklına yatmıştı bu iş... "Okusun," diyordu "Esmâ okusun. Benim yaşıma kemâle ermiş, ha var ha yokum, okusun da ezilmesin, ezdirmesin kendini..."

Ahmet Efendi, Nadire'nin kızı için verdiği mücadeleyi çok takdir ediyordu. Onun dini bütün bir kadın olduğunu da farkındaydı. Bu durum çok hoşuna gidiyordu. Bahriye'yle bir gelişlerinde, "Nadire seni kızım gibi severim bilirsin..." dedi ve ekledi:

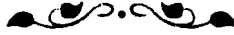
"Zehir gibi bir ticaret aklın, mangal gibi yüreğin, demir gibi bilek gücün var. Sana nasihatim Bahriye'yi okut. Bak

Esmâ bu sene Kandilli Kız Orta Mektebi'ne başlıyor. Bu Kandilli Mektebi, Galatasay Sultanisi'nin kız muadili gibiymiş... Müdürü Arif Bey Çamlıca'dan komşumdur. Her sabah mektebe giderken 'Esmâ'yı seneye Kandilli'ye vereceksin ona göre Ahmet Efendi..' der dururdu. Allah razı olsun bize yol gösterdi, yazdırdık kızı mektebe... Yüce Rabbim'den dileğim odur ki Bahriye de Kandilli de okusun, büyük insan olsun.."

Nadire derin bir "ahhh" çekti. "Ahhh Ahmet Efendi bizim neyimize İstanbullarda kız okutmak. Etim ne budum ne... Hem Bahriye ne eder yaban ellerde... Ben gurbetlik acısını çok çektim, o çekmesin isterim... Yine de Rabbim n'eylerse güzel eyler... O'na emanetiz. Sağ olasın. Bu sana son gelişim olabilir. Döneyim diyorum artık Ordu'ya... Bir miktar para koydum kenara... Anama yakın olayım. Bahriye de orda başlar mektebe... Hayırlısı artık... Kal sağlıklıkla..."

Nadire'yi son kez gördüğünü anlayan Ahmet Efendi, iri cüssesiyle minik Bahriye'ye yaklaştı, aslan pençesini andıran elleriyle omuzlarını sıkıca kavradı. "Yolun, bahtın açık olsun evlat. Ne zaman başın sıkışsa bil ki Ahmet Amcan burada. Oku, büyük insan ol. Anneni mahcup etme," diyerek alnından öptü. Bu sözler aslında kızım sana söylüyorum gelinim sen anla misali Nadire'ye idi.

"Allah razı olsun Ahmet Efendi, hakkını helal et," dedi Nadire. Kızıyla verdiği yaşam mücadelesi o kadar zordu ve o kadar yalnızdı ki bir ağabey şefkati onun gözlerinin dolu dolu olmasına yetmişti. Dükkândan çıkarken göz göze gelememişti Ahmet Efendi'yle... Yine Trabzon'a dönme vaktiydi. Tüm metanetiyle.

1926, Ordu

Altı ay sürdü Trabzon'daki ticaret hayatı... Kendini biraz toparladığında Ordu'ya döndü ana kız... Nadire bir miktar para biriktirmişti. "Hini hacet parası" diyordu... "Dursun hele bir kenarda..."

Bahriye mahalledeki Kur'an-ı Kerim okumalarına devam ediyordu. Nadire'nin ise ilk işi kendisine dikiş malzemeleri almak oldu. İğne oyası ve gergef işi yaparak geçimini sağlıyordu. O kadar maharetliydi ki mahalleli kadınlar günde üç vakit onun tığ işlerine bakmaya geliyorlardı. Yine öyle günlerin birinde çocukluktan arkadaşı Nurdan uğradı Nadire'ye...

Karşılıklı iki sedirin bulunduğu odayı, köşesinde bulunan bir kuzine ısıtıyordu. Kuzinenin üzerindeki bakır çaydanlıkta çay her daim kaynardı. Dışarda camları kırarcasına yağan yağmur, toprak kokusunun odanın içine kadar girmesine neden oldu...

Yağan yağmur, Ordu'nun dağlarından haber getiriyordu sanki Nadire'ye... Bir tarafta Karagöl Dağı, Hamit'e doğru, Giresun'a uzanıyordu, diğer taraftan Canik Dağları onu son gördüğü yere, yani Sivas'a bağlıyordu gönlünü... Güzel olmasına güzeldi Karadeniz'in yağmuru... Ama ah bu iç burkan hasretlik olmasa...

Yağmurun getirdiği hüznle "Hamit" deyiverdi Nadire... Öyle birden ağzından çıkmıştı. "Hamit öldü der anam ama ben inanmam hiç. Bir gün çıkıp gelecek gibi... Yüreğim kıpır kıpır... Ölmüş olsa hissetmem mi? Hissederim... Öyle değil mi Nurdan? İnsan hissetmez mi sevdiği ölse? Her ne kadar kızgın, öfkeli de olsa... O bir kor gibi düşer insanın içine... Hisseder." Nurdan birden içtiği çayı sedire döküverdi. Eli titremişti.

"Aman yandın mı?" diye fırladı Nadire. Dur, ben bir bez alıp geleyim, divan önemli değil, sana bir şey olmasın..."

Nadire'nin çocukluktan beri arkadaşı olan Nurdan, onu çok yakından tanıyor, hazin evliliğini, neler yaşadığını nasıl bugünlere geldiğini çok iyi biliyordu. Nurdan'ın telaşı Hamit'le ilgili kulağına gelen son haberlerdendi. Ama söylemeli miydi, yoksa söylememeli miydi bilmiyordu. Aslında öldüğüne inanması daha iyi olurdu... Hoş ona da inanmıyordu ya! Bu sırada Nadire bir bez kapıp gelmişti bile. Arkadaşının yüzünü kıpkırmızı görünce durakladı. "Alt tarafı bir çay döktün. Bu ne hal. Gemilerin batmış, tutunduğun dal kırılmış gibi... N'oldu Nurdan? Söylesene?"

"Hani benim anamın dayı kızı vardı. Hatırlar mısın? Ayşe. Hani Ankara'da memuriyet alımı olacak diye göçmüşlerdi. Biz özenmiştik Ankara'yı görecek diye... Hatırladın mı?"

"Hatırladım. Varlıklı bir tüccarla evlenmişti. Saray gibi bir evde yaşıyordu. Ne olmuş ona. Kocasına bir hal mi olmuş yoksa? Ya da Ayşe'ye mi bir şey olmuş? Desene n olmuş?"

“İşte o dayı kızı Ayşe’nin zengin kocasının bir arkadaşı varmış. Hamit’le tanışmışlar...”

“Nasıl Nurdan nasıl??? Tez anlat şunu canımı çıkar dın!”

“Kadimbeyoğullarından Hamit evlenmiş demiş Ayşe’ye... Hatta mebus mu seçilmişti acaba diye gevelemiş lafı ağzında ama tam olarak bir şey dememiş... İşte diyeceğim budur. Yine de söyleyenin yalancısıyım. Doğrudur egridir bilemem...”

Nadire başını iki elinin arasına alıp;

“Vayyy benim bacım vayyy. Hamit yaşar da gelmez mi hiç buralara, yaşar da görmez mi hiç evladını, yaşar da sormaz mı ne yer ne içersiniz diye, yaşar da bizi diri diri mezara mı koyar? Vayyy benim akılsız başım... Anam ne derse doğru der. Unut onu ölmüş o der. Meğer bugün ölecekmiş Hamit, bugün gömecekmişim ben onu... Vayyy benim bacım vayyy...”

O çelik direncindeki kadının gözlerinden yaşlar boşalmaya başladı. Uzun süre ağladı Nadire. Kâh dizlerine vurdu, kâh başına... Ama bu Hamit için son ağlayışı oldu. Sivas’ta karnında bebeğiyle tek edilişinden 7 yıl sonra Hamit, Nadire için o gün ölmüştü.

1931, Ordu

İlk mektep yılları Bahriye için kolay geçmişti. Kur'an-ı Kerim okuma alışkanlığı olduğundan, Arap abecesiyle okuma yazmayı öğrenmekte hiç zorlanmamıştı. Harf inkılâbından sonra ise aynı beceriyle Türk alfabesini de öğrenmişti. Çok başarılı bir şekilde tamamladığı ilk mektepten sonra Ordu Merkez Orta Mektebi'ne başladı. Okul evlerine çok yakındı. Arkadaşlarıyla yürüyerek gidip geliyor, kimi zaman da annesi ile birlikte anneannesinin Aybastı Yaylası'ndaki evine çıkıyorlardı. At arabası ve genellikle birkaç komşuyla birlikte yapılan bu yolculuklara Bahriye'nin şen şakrak türküleri damgasını vuruyordu.

Bahriye etrafında hiçbir rol model olmamasına rağmen müziğe çok tutkun bir genç kız olarak büyüyordu. Henüz orta mektebe giden Bahriye evde bulunabilecek her türlü mutfak malzemesi ile ritim yakalayabilen bir gençti. Bazen Karadeniz'den bir ezgi tutturuyor, bazen ise sözleri ve müziği doğaçlıyordu. İçi içine sığmayan, neşeli, meraklı, araştırmayı seven aynı zamanda dini bütün bir Karadeniz kızı olarak büyümekteydi.

Bahriye'nin orta mektep son sınıfa geçtiği yazdı. O yaz hava o kadar sıcaktı ki, kuyulardaki sular kurumuş,

dalında fındıklar haşlanmıştı. Bahriye mahalleli arkadaşlarıyla oyunlar oynarken birden annesi çağırdı. “Bahriye koş kızım... Aşurelik buğday, nohut, fasulye gerek... Bir koşu Mahmut Efendi’nin dükkânına git. Oyununa sonra devam edersin...”

Annesi Nadire Hanım, hâlâ hiç durmadan yemek yapıyor, dikiş dikiyor, çalışıp didiniyordu. Eli kolu, can yoldaşı da Bahriye idi. Bahriye ise onun ne kadar özveriyle kendisini büyüttüğünü farkında olan vicdanlı, imanlı, merhametli bir genç kız olmuştu. Annesini hiç ikiletmeden oyununu bıraktı. “Tamam anne hemen gidiyorum” diyerek yola koyuldu.

Hububatçı Mahmut Efendi, bölgenin en zengin esnaflarından biriydi. Dükkânında her çeşit hububat, bakliyat, yağlı tohum bulmak mümkündü. Bahriye dükkâna vardığında Mahmut Efendi’yi mal almaya gelen bir adama dert yanarken buldu. İstemedен kulak misafiri oldu. “Bizde tarla var, bağ bahçe var... Kâh orda olurum kâh dükkânda... Bu fes üstü abani sarığı öldürecekti beni... Tez elden mezara koyacaktı.. Bu ne sıcak ya Rabbi... Bu ne sıcak... Allah Gazi Paşa’dan razı olsun. Kaldırmış bunları... Şapka takın diyormuş ama o da bana uygun gelmiyor. En iyisi bizim el örgüsü takke... Hem gelenekte var, hem de fes gibi haşlayıp öldürmez adamı... Namaza giderken onu takarız, gerisi Allah kerim...” Gazi Paşa memleketi işgalden kurtarmıştı ya... Gerisine bir hal çare bulunurdu elbet... Önce vatandı. Önce memleket...

Bahriye inkılâpların, muhafazakâr çevrede yarattığı etkiyi rahatlıkla gözlemleyebilecek bir genç kızdı. Ankara’da bir karar alındı mı bunun haberi tez duyulur ama

Anadolu'da uygulanması bazen bir, bazen birkaç yılı bulurdu. İnkılâplara her kuşağın bakışı farklıydı... Genç nesil ve çocuklar için uygulaması daha kolay ve cazipti. Özellikle bu şapka ve kıyafet inkılâbı onun ilgisini çok çekmişti. Hele o şapkalar... Rengârenk, model model şapkalar... İlla İstanbul'a gidelim diyordu annesine... "Gidelim Eminönü'nden şapka alalım."

Nadire şapkaya çok mesafeliydi. Bahriye her söylediğinde "Tövbe, tövbe... Günaha sokacaksın bizi..." diye yanıt verirdi. Ama yine de Bahriye'nin gönlü olsun diye ara sıra İstanbul'dan gemi geleceği vakit limana götürür, birinci mevkiiden inen kadınların birbirinden güzel kıyafetlerini ve şapkalarını görmesini sağlardı. Çoğunlukla şapka satışı da olurdu limanda... Ama onlar ana-kız için bakmalıktı, almalık değil... Şimdilik annesi ne dikerse onu giyebiliyordu Bahriye. Orta son sınıf için bir palto sözü almıştı annesinden. Kırmızı palto. En sevdiğinden...

O kıyamet sıcakları nihayet sona erdi. Kış geldi. Bahriye orta mektep son sınıfa başladı.

Ancak o kış Bahriye'nin Ordu'da geçireceği son kış olacaktı.

..

Kandilli Kız Lisesi

1934, İstanbul

*Kandilli’de eski bahçelerde,
Akşam kapanınca perde perde,
Bir hatıra zevki var kederde.
Gittikçe derinleşir saatler,
Rikkatle, yavaş yavaş ve yer yer
Sessizlik daîmâ ilerler⁸*

“Bahriye, Ankara’da memuriyet alımları başlamış. Sen hep Ankara’ya gitmek isterdin kızım... Ne dersin? Memur mu olmak mı istersin, okumaya devam etmek mi?”

Bahriye annesinden bu soruyu duyduğunda bir anda geçmişe gitti... Gemiyle yaptıkları İstanbul seyahatlerinin birinde kocaman cüssesiyle elini sımsıkı kavrayan amca ona “Oku!” demişti. “Oku Bahriye...” Kulaklarında Ahmet Efendi’nin sesi yankılanıyordu... Bahriye okumakta kararlıydı. Esas mesele sadece okumak istemesi değil, Kandilli Kız Lisesi’nde okumak istemesiydi. Yani İstanbul’da...

Bunu annesine nasıl dese bilemiyordu. Kandilli paralı bir okuldu. Üstelik annesi çok muhafazakâr bir kadındı... Ne derdi? Nasıl derdi? Tüm bunları düşünürken annesinin sorusuyla irkildi:

8 Yahya Kemal Beyatlı, Akşam Musikisi

“Bahriye cevap versene kızım kararın nedir?”

“Anneciğim ben okumak istiyorum. Hem de çok istiyorum. Ama...”

“Aması nedir? Söylesene kızım?”

“Ama İstanbul’da okumak istiyorum... Kandilli’de...”

Bahriye bunu der demez birden boynunu bükte. Söylediğinin ne kadar imkânsız bir şey olduğunu biliyordu. Al yanaklarının üzerine gözyaşları inci taneleri gibi dökülmeye başladı... Sanki çaresizliği yüzüne vurmuştu. Belki yetim kalmışlığı da... Nadire, kızının ne kadar metanetli olduğunu çok iyi biliyordu. O boynu büküklük, o gözyaşları... Aslan gibi yüreği bu manzaraya dayanamadı. Öyle ya, onca yıl dişini tırnağına takarak kim için çalışmıştı? Bahriye babasızlığını hissetmesin diye hem ana hem baba olmamış mıydı? Ne içindi tüm çabaları? Karadeniz’in hırçın dalgaları gibi yükseldi sesi aniden:

“Bükme boynunu! Sen okumak istiyorsan okuyacaksın! İstanbul istiyorsan İstanbul’da okuyacaksın! Ben ezildim, sen ezilmeyeceksin! Dik dur, sil gözyaşlarını Bahriye!”

Bahriye birden başını kaldırdı. Son hıçkırığını içine bastırdı. Bembeyaz yüzünde birden koca pembe bir gülümseme belirdi.

“Gerçekten mi anne? Gerçekten mi? Gidecek miyim? O masallar şehrine gidecek miyim anne?...”

“Evet. Kenarda hini hacet biriktirdiğim param vardı. Yetmezse dayımdan borç alır denkleştiririm. Sonra çalışır öderim. Sen yeter ki boynunu bükme!”

Bahriye tüm gücüyle sarıldı annesine... Onun için artık hayatında yepyeni bir sayfa açılıyordu.

Yatakhanelerden gördüğü manzaradan gözlerini alamıyordu Bahriye... Tarihe olan merakı, okulunun geçmişini araştırmakla başlamıştı. Kandilli Kız Lisesi o günlere gelene kadar ne badireler görmüş geçirmişti... Osmanlı Padişahı II. Mahmut'un kızı Adile Sultan, dört kız evladını ve eşini kaybettikten sonra ona yazlık olarak hediye edilen sarayı kız okulu haline getirilmesi üzere bağışlamıştı. Arından geçen 20 yıl boyunca ilk Meclis-i Mebusan Başkanı Ahmet Rıza Bey ile ilk kadın gazeteci olan kız kardeşi Selma Rıza Hanım'ın çabalarıyla kızların sanattan, edebiyata, tarihten müziğe kadar geniş bir yelpazede modern eğitim alabileceği bir lise haline dönüşmüştü.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Jön Türkler hareketinin ileri gelenlerinden olan Ahmet Rıza Bey'in niyeti bu okulu, sadece erkek öğrencilerin okuyabildiği Galatasaray Sultanisi (Lisesi)'nin kız muadili haline dönüştürmektir. Kendisi bir frankofondur. Tüm bu mücadelesi boyunca, okulda kız çocuklarına piyano eğitimi verilip, dans öğretiliyor ve siyasi fikirler aşılanıyor diye hedef haline gelmişti. Ahmet Rıza Bey ilerici bir insandı, asla vazgeçmedi.

Bahriye, Kandilli'nin bu tarihe tanıklık etmiş tepesindeki yurt odasından, yüzyıllar boyu savaşımlara konu olmuş, bir çağ açmış İstanbul Boğazı'na bakarken taşıdığı sorumluluğu farkındaydı. Annesi, onu binbir emekle buraya göndermişti. O da hakkını verip çok çalışacak, bundan sonraki yıllarını parasız yatılı okuyacaktı.

Yine aynı rüya! Bir genç kız piyano çalıyor... Her zamanki güzel sesiyle, aynı zamanda eşlik ediyor ezgiye... Puccini'nin büyüleyici ve egzotik eseri Madama Butterfly'dan İtalyanca bir arya söylüyor... "Un bel di vedremo"... İnsanlar huşu içinde salınıyor o söylerken...

E... Uscito dalla folla cittadina

Un uomo, un picciol punto...

"...Ve kentin kalabalığından çıkınca bir adam, ufak bir nokta, tepeye doğru geliyor. Kim ola ki? Kim ola ki? Ve nasıl gelecek? Ne ne diyecek, ne diyecek? Uzaktan Butterfly mı diyecek? Ben yanıt vermeden gizleneceğim ondan..."

Ve işte aryanın en can alıcı kısmı da geliyor...

"E un po' per non morire al primo incontro... Ve biraz da ilk görüşte ölmek için!"

Ruhumda hissediyorum Puccini'nin ezgilerini ve oradayım sanki, Madame Butterfly'ın sevgilisi ile buluştuğu düşlerinde... Sonra kendime geliyorum... Tekrar piyano çalan kız...

Büyücek bir salon, yoksa saray mı ne? Yüksek altın varaklı süslemeli tavan, ihtişamlı mobilyalar, dantel masa örtüleri, göz kamaştıran avizeler, ıslıl ıslıl parlayan kristal bardaklar...

Ah o kadınlar! İpek bluzları, şantuk döpiyesleri, inci kolyeleri, el işçiliği topuklu ayakkabılarıyla ne kadar büyüleyici Tanrım!

Hiç bitmese diyorum içimden, hiç bitmese bu rüya!

Gecesinde büyülü rüyalar gördüğü bir Pazartesi sabahına, en yakın arkadaşı Nurdan'ın çığlıklarıyla uyandı Bahriye. Nurdan elinde bir Resimli Ay dergisi, çılgınca Bahriye'yi dürtüyor ve uyanmasını istiyordu.

“Kalksana, hadi kalk. Bak ne buldum! Türk Beşleri'nden Cemal Reşit Rey'le söyleşi yapmışlar. Lüküs Hayat Opereti'ni anlatmış! Kalk çabuk! Bu operete gitmezsek ölebilirim Bahriye!”

Bahriye, Cemal Reşit Rey'in adını duyunca yataktan nasıl fırladığını bilemedi.

Dergiyi Nurdan'ın elinden kaptığı gibi yüksek sesle ve hızla okumaya başladı. Söyleşinin girişinde opereti meşhur eden o şarkının sözleri de yazıyordu. Yatakhanedeki kızlar birden hep bir ağızdan söylemeye başladılar...

*“Şişli'de bir apartıman,
Yoksa eğer halin yaman
Nikel-kübik mobilyalar,
Duvarı yağlı boyalar
İki tane otomobil,
Biri açık biri değil
Aşçı, uşak, hizmetçiler
Dolu mutfak, dolu kiler”*

Kızlar yatakhanedeki koridor boyu dizilmiş, hep bir ağızdan şakıyorlardı, sanki her biri bir operet sanatçısı gibi dans ediyorlardı aynı zamanda:

"Hey

Lüküs hayat, lüküs hayat

Bak keyfine yan gel de yat

Ne güzel şey

Oh ne rahat

Yoktur eşin lüküs hayat!"

"Nasıl olacak bu iş? Okul izin verir mi? Hadi izin verdi, bilet parasını nasıl denkleştireceğiz?"

Nurdan, İzmir'in en ünlü eşraflarından Eşref Efendi'nin kızıydı... Parayı denkleştirmek onun için kolaydı. İzin konusu ise Bahriye'deydi...

"Para kolay! Müzik derslerinin prensesi ise sensin Bahriye! Sesinin güzelliği dillere destan! Müzik öğretmenimiz Madam Sophie senin ricanı geri çevirmez, bugün onunla dersimiz var. Hallet şu işi!"

Bahriye bir süre durakladıktan sonra, "Tamam, deneyeceğim..." dedi.

Kızlar toparlandılar. Derse geç kalmamaları gerekiyordu. Alelacele Madame Sophie'nin müzik dersine girdiler. Madam Sophie, babasının görevi dolayısıyla Osmanlı'nın son döneminde Türkiye'ye gelmiş, gönlünü İttihatçılardan Mithat Bey'e kaptırmış, daha sonra da ülkesine dönmek istememişti. Ellili yaşlarında, bembeyaz tenli, ince uzun, hüznü yüzünden okunan bir Fransız kadınıydı. Uzun ince parmakları sanki piyano çalmak için yaratılmış, sesi ise bir kadife yumuşaklığındaydı.

Madam Sophie, Bahriye'nin yeteneğini farkındaydı. Ona ısrarla "Gazi Paşa senin gibi çocukları Avrupa'ya

müzik tahsiline gönderiyormuş. Muhakkak gitmelisin...” diyordu.

O gün, Bahriye her zamanki hanımefendiliğiyle Madam Sophie’ye yaklaştı ve usulca

“Size bir şey sorabilir miyim Madam?” dedi.

“Sor ma petite...” (*Sor küçüğüm.*)

“Bizim, tüm arkadaşlarımla birlikte, sizden bir ricamız olacaktı. İstanbul Şehir Tiyatroları Lüküs Hayat Opereti’ni sergiliyorlarmış. Hem de başrolde Bedia Hanım (Muvahhit) oynamaktaymış. Tepebaşı Tiyatrosu’nda izleyebilir mişiz. Madam ne güzel olur bizi bu opereye götürseniz? Ne kadar bahtiyar oluruz anlatamam!”

Madam Sophie’nin zümrüt yeşili gözleri birden kocaman açıldı.

“Müdür Cemal Bey’e nasıl derim bunu? Bu kadar kız çocuğunun sorumluluğunu nasıl alırım. Oh mon Dieu... Ce n’est pas possible!” (*Aman Tanrım... Bu mümkün değil.*)

“S’il vous plait Madame... (*Lütfen Madam!*) Hep birlikte gideriz, siz izin isterseniz Cemal Müdür itiraz etmez... Lütfen...”

Kızlar hep bir ağızdan “lütfen” demeye başlayınca Madam Sophie kıramadı. O gün ders çıkışında Müdür Cemal Bey’in odasına gittiler. Biraz ısrardan sonra ricaları kabul oldu. Kızlar sevinç çığlıkları atıp, önce birbirlerine sonra sırayla Madam Sophie’ye sarılıp duruyorlardı.

Yaşları henüz 16 idi. Genç yaşlarına rağmen sanatın, yeni kurulmuş Cumhuriyet’in atar damarı olduğunu farkındaydılar.

Nadire yaz tatili için gelecek kızını Samsun Limanı'nda beklerken, Bahriye'nin sürprizinden habersizdi... Kızını her gördüğünde, eserine iftiharla bakan bir sanatçının mağrurluğunu yaşıyordu. Haksız da sayılmazdı. Kendi kendine düşünürken bile gözleri doldu. Birden kendine geldi. "Kız beni ağlarken görmesin..."

Bahriye gemiden inmişti. İnsan yığınının içinde annesinin üzüm karası gözlerini hemen seçti. Kalabalığı yararak onu kucakladı. Ana kız bir süre koklaştılar, hasret giderdiler. Ordu'ya doğru yolculuk edeceklerdi. Nadire yolda hasret gidermeye başlamıştı bile... Kızına sarılıp duruyor, saçının kokusunu ciğerine çekiyordu. Nadire söze girdi:

"Bahriye kızım biliyorsun Gazi Paşa, Soyadı Kanunu çıkardı. Bu sene sen okuluna dönmeden bu işi halletmemiz lazım."

Bahriye birden irkildi. Zaten pamuk gibi bembeyaz olan teni birden kireç gibi olmuştu. Sürprizini söylediğinde annesi ne der diye kısa bir süre düşüncelere daldı.

"Anneciğim," dedi en tatlı ses tonuyla, "Ben kendime bir soyisim aldım bile, nasıl diyeceğimi bilemiyorum ama..."

Nadire şaşkınlıkla oturduğu yerden sıçradı... "Nasıl kızım? Anlayamadım?"

"Anneciğim benim çok sevdiğim bir soyisim oldu 'Kalkancı'... Senin de bana anlayış göstereceğini düşündüm... N'olur kızma..."

Nadire çok sevdiği ikinci eşi, Mehmet Bey'in soyadı Bektaşoğlu'nu almıştı. Kızının öz babasının yaşayıp yaşamadığı bile belli değildi. Dolayısıyla Bahriye'nin bu işi

büyük bir serinkanlılıkla halletmiş olması aslında onu da rahatlatmıştı. Bir anlık şaşkınlığını üstünden attı ve gü-lümsedi: “İyi yapmışsın kızım, sen mutlu ve mesutsan ben de mutluyumdur. Yeter ki senin içine sinsin.”

“Çok severek aldım bu soyismi anneciğim,” diye söze başladı Bahriye, “Benim içim çok rahat, sen hiç dert etme... Benim adım bundan sonra Bahriye Kalkancı’dır.”

Soyadı bahsi kapanmıştı, evde Bahriye’nin en çok sev-diği yemekler onları bekliyordu. Kısa süreli bir sessizlik-ten sonra Nadire söze girdi:

“Bahriye, nenen külde kömeçi pişirmiştir çoktan... Odun fırınında etli kuru fasulyen de hazırdır. Üstüne bir de çay demledik mi... Değmen keyfimize... Çok özlemi-şim seni kızım... Gözümün nuru...”

Ana kız bir süre daha sohbet ettiler, birlikte üstesinden gelemeyecekleri sorun yok gibiydi...

Bahriye, Kandilli Kız Lisesi son sınıfa geçene kadar iki büyük aşkı vardı; tarih ve müzik... Lise son sınıfa geçti-ğinde ise arkadaşlarıyla yaptığı sohbetler artık siyasi içeri-ğe de sahip olmaya başlamıştı. Özellikle babası Ankara’da mebusluk eden arkadaşı Benan ve yine babası Maarif Ba-kanlığı’nda üst düzey bürokrat olarak çalışan Atiye, her Ankara dönüşü getirdikleri haberler ve dergilerle yatak-hane akşamlarının sohbet konusunu oluşturuyordu. Aynı zamanda Müdür Cemal Bey’in biraz gecikmeli de olsa An-kara’dan getirttiği Ulus gazetelerini ara ara yatakhaneye kaçırap bir büyük merakla okuyor, üzerine tartışıyorlardı.

Ankaralı kızlar son gelişlerinde Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, İsmail Hüsrev Tökin, Vedat Nedim Tör ve Burhan Asaf gibi isimlerin öncülüğündeki Kadro Dergisi ile Recep Peker ve ekibinin çıkardığı Ülkü Dergisi'ni getirmişlerdi. Dergilerde uzun uzun Kemalizm anlatılıyordu. Ülkü Dergisi'nin dili biraz daha sertti. Ama Bahriye'nin Fuat Köprülü hayranlığı da bu dergi vesilesi ile başlamıştı. Diğer kızlar daha ziyade Kadro'yu okumayı tercih ediyorlardı. Her halükârda Türkiye Cumhuriyeti'nde henüz çiçeği burnunda süren Kemalizm rüzgârlarından nasipleniyorlardı. Kendi aralarında tartışıyor, sonunda inkılâpların gerekliliği hususunda uzlaşmaya varıyorlardı. Hele ki Gazi Paşa, kadınlara önce belediye seçimlerinde sonra da mebus seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı vermişti ya, bu onlar için vazgeçilmez olan kılık kıyafet inkılâbından bile evlaydı.

Kandilli Kız Lisesi yılları Bahriye'nin sanatla, müzikle, edebiyatla, tarihle içiçe büyüyen, aynı zamanda okuldaki arkadaş çevresinden dolayı siyasetle de yakından alakadar bir genç kız olmasını sağlamıştı. Liseyi bitirdiği yaz yine Ordu'ya döndü. Son nefesini geçirene kadar yazlarını Ordu'da geçireceğinden henüz habersizdi. Karadeniz'in hoyrat denizi, yeşilin baş döndüren oksijeni ve en önemlisi anasıydı Ordu. Hem anası, hem babası...

1939, Ankara

Ve sonunda Ankara! Gençlik hayalim! Bir türlü kavuşulamayan sevgili! Sonunda kavuştuk! Hem burada her köşesi Cumhuriyet kokan, şanlı başkentte yaşayacağım, hem de en çok istediğim okulda Dil Tarih'te okuyacağım. Allah'ım benden daha mesut kim olabilir ki? Kim?

Bahriye, Kandilli Kız Lisesi'ni bitirdiği yaz Ordu'ya annesi Nadire Hanım'ın yanına gitmişti. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne kayıt yaptırdığından beri ayakları yere basmıyordu. Lise yıllarında zar zor edindiği Ülkü Dergisi'nden makalelerini hayranlıkla okuduğu Fuat Köprülü hocası olur muydu acep? Bu hayal gibi bir şeydi onun için... Ve sonunda hayalleri gerçek oluyordu. Annesi Nadire Hanım, onun en sevdiği yemeği, etli kuru fasülye ve kara lahana sarmasını hazır etmişti.

“Hadi Bahriye...” dedi kızına... “Hadi kızım, yemek yerken konuşuruz... Allah'ın izniyle her şey çok güzel olacak senin için... Ben okuyamadım, sen okuyacaksın... Okuyup devletin için, memleketin için çalışacaksın... Hadi sofrayı kurmama yardım et...”

Ana kız sofraya oturdular, tıpkı çocukluğunda olduğu gibi saatlerce sohbet ettiler... Bahriye uzun uzun hayallerini anlattı, annesi Nadire ise büyük bir mutluluk ve

gururla kızını dinledi. Çok şükür ki her namazda ettiği dualar kabul olmuş ve kızı kendi ayakları üzerinde durabilen, akıllı, erdemli bir genç kız olmuştu... “Çok şükür Rabbime, bin şükür...” diye içinden geçirdi... Ve Bahriye anlattıkça o içinden dualar okumaya devam ediyordu...

Bahriye o yazı Ordu’da geçirdi... Aslında annesine söylemesi gereken bir şey daha vardı ama bir türlü diyemiyordu. Annesi muhafazakâr bir kadındı. Ona aynı zamanda konservatuvara girdiğini söylese, “şarkıcı mı olacaksın başımıza” diyebilirdi. Ve hatta belki bu durum Ankara’da okumasına bile engel olabilirdi. Düşündü taşındı ve bu durumu bir süre saklamaya karar verdi. Çocukluk arkadaşlarıyla ve anasıyla hasret gidererek geçirilen bir yaz sonunda erişte, tarhana ve ekmekler yapıldı, anasının göz nuru tığ işi şalları, alacalı örgü yelekleri valize konuldu ve Bahriye için bir ömür sürecek Ankara yolculuğu başladı...

Eylül’ün ilk haftasıydı... Bahriye kayıt için geldiği okulunun görkemli cephesinin önünde öylece kalakalmıştı. Büyüleyiciydi...

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nin Sıhhiye’deki görkemli taş binası o yıl eğitime açılmıştı. Mimarı Bruno Taut, Almanya’daki Nazi yönetimi altında yaşayan bir sosyalistti. Diktatör rejim artık onun için yaşanmaz hale geldiğinde ise Atatürk’ten bir davet almıştı. İşte öyle bir dönemde kendini Türkiye’de bulmuştu Taut... Birbirinden değerli eserler yaptıktan sonra, 1938 yılının Aralık ayında gelen ani ölüm haberi herkesi şaşırtmıştı. Bahriye bu ünlü mi-

marla ilgili çıkan tüm haberleri takip etmişti. Özellikle Taut'un günlükleri ve Magdeburg'lu arkadaşı mimar Carl Krayl'a gönderdiği mektuplar, Gazi Paşa'ya duyduğu hayranlığı ve bu fakülte binasının projesine verdiği önemi gözler önüne seriyordu:

“Atatürk mesleki branşlara karışmıyor. Kendi sınırlarım içinde özgür ve serbestim... Bir fakültenin projesine başlıyorum. Bu projenin detaylarını, arkadaşlarımla beraber çeşitli estrümanlarla bir senfoni notalarını yazar gibi gerçekleştiriyoruz...”

Binanın taş kaplı cephesindeki çizgisellik, yer döşemelerinde de devam ediyordu. Bu yapının modernist veya kübik olmaması, Taut'un Orta Avrupa geleneğini sürdürmesinin bir işaretiydi. Her bir adımında, onun özünden bir parça bulabildiğiniz binanın fuayesindeki büyük merdivenin trabzanı, başlangıç merdiven basamakları Taut'un Jena'da veya Bad Harzburg'da 19. yüzyıl geleneğiyle uyguladıkları gibiydi.

Görkemli ve asil bir edası vardı DTCTF⁹ binasının, insanı büyüleyen ve içine çeken...

Bu duygular içinde öylece binaya bakan Bahriye, derin bir nefes çekti Ankara'nın tarih kokan havasından... Ve birden gözlerini binanın görkemli cephesinden uzaklaştırıp girişe doğru çevirdi, binanın girişindeki 6-7 basamağı bir nefeste çıktı ve kendini hayatının en güzel yıllarını geçireceği okulunda buldu.

“Buranın bir kokusu var sanki... Nerede olsa tanırım... İnsana büyükannesini hatırlatan sandıktan yeni çıkarılmış, naftalin kokulu, delik işi masa örtüsü gibi... Ne bileyim öyle tuhaf,

9 Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

tanımlayamadığım ama bir o kadar aşına, özlem dolu, vazgeçilemez...”

Çok duygusallaşmıştı, ki buna çok müsait bir gençti... Tarih bölümü için kayıt yaptıracığı odaya doğru emin adımlarla yürüdü. Vardığında ise bir tercih yapması gerekiyordu... Branşlar; Eskiçağ Tarihi, Ortaçağ Tarihi, Yeniçağ Tarihi, Yakınçağ Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Genel Türk Tarihi idi. Bahriye ilk iki yıl ortak dersleri alacak, daha sonra ise branşlaşacaktı... Seçimini ise okula başlarken yapması gerekiyordu. Bu konuda hiç tereddüt yaşamadı. Özellikle İslamiyet’in doğuşunu kapsadığı için Ortaçağ Tarihi’ni seçti. Bu seçiminin onun hayatında nelere sebep olacağını o gün farkında değildi. O sadece hayallerinin ve inandıklarının peşinden giden tutkulu bir gençti. Kayıdını tamamladıktan sonra fakülte binasından dışarı çıktı. Artık Ankara’da yeni bir hayat kuracaktı, yeni bir yaşam...

Üniversitenin ikinci yılıydı... Ekim sonu gelmiş hava iyice soğumuştı. Ankara’da masraflarını karşılamakta zorlanan Bahriye’nin bir şekilde el harçlığını çıkaracağı bir iş bulması gerekiyordu. Okul çıkışlarında veya hafta sonları çalışabilirdi. Bir ders arasında en yakın arkadaşı Selma ile sohbet ederken içini döktü:

“Selma, annem iyice zorlanmaya başladı... Eskiden sağlığı daha yerindeydi, artık dikişte de zorlanıyor, elleri kireçlendi... Benim de bir şeyler yapmam lazım, el harçlığımı çıkarmalıyım...”

“Ciddi misin? Hay Allah! Bak sana ne diyeceğim, ak-
lıma geldi, bu sabah fakültenin koridorunda Hakkı Hoca
birkaç öğrenciyle sohbet ediyordu. İstemedi kulak misa-
firi oldum. Türk Tarih Kurumu’nda bir Tercüme Bürosu
kurulacakmış. Fuat Köprülü Hoca başında olacakmış bu
büronun... Burada çalışmak üzere öğrenci başvurusu alı-
yorlarmış... Tercüme işi olmasa da evrak işleriyle ilgilen-
mek için olabilir... Ne dersin? Bir baksan mı?”

“Gerçekten mi? Hemen bakayım... Benim için çok iyi
olur... Hem Fuat Hoca’ya yakın olup, hem de para kaza-
nırsam değmeyin keyfime! Şahane olur! Ben bugün okul
çıkışı dekanlığa gidip sorayım, onların bilgisi vardır, şart-
larını öğreneyim...”

Bahriye’nin yüzünde birden kocaman bir gülümseme
belirdi ve Selma’nın boynuna sarıldı...

“Çok teşekkürler canım arkadaşım! Müteşekkirim
sana...”

“Rica ederim Bahriye... Hatta çıkışta istersen birlikte
gidip konuşalım... Belki ben de başvururum. Birlikte gi-
der geliriz... Fena mı olur?”

“Fevkalade olur! Birlikte gidelim...”

Bahriye o gün okul çıkışı dekanlığa gidip bilgileri aldı
ve başvurmaya karar verdi. Arkadaşı Selma’yla da telaşla
vedalaştı...

“Selma benim konservatuvara yetişmem lazım... Se-
ninle yarın buluşup Tarih Kurumu’na gidelim. Bakalım ne
olacak...”

“Tamam Bahriyeciğim.. Fakat biliyor musun sen çılgın-
sın! Bir yandan konservatuvar, bu delilik!”

Bahriye çoktan sırtını dönmüş, yola koyulmuştu... Bir anda arkadaşına çevirdi başını:

“Müzik benim için su gibi ekmek gibi Selma... Hoşça kal...”

O yıl iki arkadaş, okuldan arta kalan vakitlerde Türk Tarih Kurumu’nda çalışmaya başlamışlardı. Bahriye bir yandan opera ve şan eğitimi alıyor, diğer taraftan Tarih Bölümü’ne devam ediyordu. Aslında çok sürdürülebilir gibi durmasa da müzikten vazgeçemiyordu. Çok hayat dolu bir genç kızdı, her fırsatta şarkılar, aryalar mırıldanıyordu... Onun muhteşem sesini bilen arkadaşları da şarkı söylemesi konusunda ısrarcı oluyorlardı. Yine bir gün Tarih Kurumu’nun tuvaletindeki aynaya bakarak hem saçını düzeltiyor, hem de yeni öğrendiği aryayı mırıldanıyordu. Ama ne mırıldanma! Söylediği aryanın adı Carmen’den Habanera idi.

O yıllarda fırtına gibi esen Carmen operası bir tütün fabrikasında işçi olarak çalışan dünyalar güzeli İspanyol Çingenesi Carmen’in, asker olan Don Jose’den etkilenmesiyle başlar. Carmen’in Don Jose’yi baştan çıkararak ait olduğu saygın hayattan koparmasını ve kendisiyle beraber dağlarda yaşamaya başlamasını anlatır. Fakat Carmen asi ve özgür bir kadındır, bir erkeğe uzun süre bağlanması zordur ve sonunda Don Jose’yi de bir başkası için bırakır. Savaşçı ruhuyla Carmen’den vazgeçmeye niyeti olmayan Don Jose ise bu aşk uğruna ölümü dahi göze alacaktır.

Ne yazıktır ki bu şahaser eserin yaratıcısı Georges Bizet, Carmen yüzünden çok eleştirilmiş ve hatta rivayet odur ki kahrından da ölmüştür. Ölümünün ardından gelen yıllarda eser tüm dünyada sergilenmiş ve salonları hınca hınç doldurmayı başarmıştır. Bahriye de bu operanın ilk kadın mezzo-sopranosu Emmy Destinn'in ses kaydını, üniversitede bulunan gramofondan dinleme şansını bulmuştu. Taş plak kaydı Yunanistan'dan gönderilmişti fakülteye... Şan dersinde tüm arkadaşlarıyla gramofonun etrafına toplaşmış, cızırtılı plağın içinden adeta bir duru su gibi çıkan Emmy'yi dinlemişlerdi. Bahriye hâlâ bu büyülü sesin etkisindeydi. Şan hocası onlara, Kirsten Flagstad'dan Habanera'nın Almanca'sını da dinletmişti. Ama bu arya Fransızca okunmalıydı! Üstelik Flagstad bir sopranoydu, ama Emmy mezzo-sopranoydu ve bu eserde Carmen karakteri bir mezzo-soprano için yazılmıştı! Tıpkı Bahriye gibi.

Bahriye lise yıllarından miras kalan Fransızcasıyla bu muhteşem arıyı söylemeye başladı:

*“L'amour est un oiseau rebelle
Que nul ne peut apprivoiser
Et c'est bien en vain qu'on l'appelle
S'il lui convient de refuser
Rien n'y fait, menaces ou prières
L'un parle bien, l'autre se tait :
Et c'est l'autre que je préfère
Il n'a rien dit mais il me plaît
L'amour! L'amour! L'amour! L'amour!”*

“Aşk asi bir kuştur

Kimsenin evcilleştiremediği

Ve onu çağırmaya çalışmak kesinlikle boşunadır

Çünkü reddetmek onun doğasında vardır

Ne tehdit ne de rica, hiçbir şey işe yaramaz

Birisi güzelce konuşur, öteki sessiz kalır:

Ve benim tercihim ötekinden yanadır

O hiç konuşmaz ama beni memnun eder

Aşk! Aşk! Aşk! Aşk!”

İşte bu! Hayat bu! Müzik, tüm hücrelerinde hissettiği tek gerçek mutluluk... Ellerini yıkadı, saçını son kez düzeltti ve dışarı çıktı... O kadar yürekten “l’amour-aşk” demiş olmalıydı ki bu sese kayıtsız kalamayan bir gençle karşılaştı Tarih Kurumu’nun koridorunda... Büyülenmiş şekilde ona bakıyordu...

“Hanımefendi...” dedi genç adam, etkilendiği her halden belli olan yüz ifadesiyle...

“O sesin sahibi siz misiniz?”

“Evet benim... Rahatsız ettiysem özür dilerim...”

“Hayır, hayır... Ne rahatsızlığı... Aksine... Kendimi sizi dinlemekten alıkoyamadım... İzninizle kendimi tanıtmak isterim; Ben Coşkun Üçok, Ankara Hukuk öğrencisiyim... Affedin, isminizi bahşeder misiniz?”

“Bahriye... Bahriye Kalkancı... Ben de Ankara Tarih öğrencisiyim...”

Parlak bir hukuk öğrencisi olan Coşkun, siyah dalgalı saçları omzuna dökülmüş Bahriye’nin, gür kirpikleri arasında buğulu bakan gözleriyle karşılaştığı anda âşık olduğunu anlamıştı. O an tek düşündüğü bu sohbeti devam

ettirmektir... Ama nasıl? Coşkun aklına ilk gelen teklifi ediverdi:

“Şimdi arkadaşlarla bir çay molası verdik. Siz de bize eşlik etmek ister misiniz hanımefendi?”

“Elbette olabilir... Bir saniye çantamı da alayım bürodan... Ben bir çay içer ayrılırım... Geç oluyor artık..”

“Tamam, ben sizi burada bekliyorum.”

Bahriye'nin de yüreğinde bir şeyler pır pır etmişti sanki...

N'oluyor bana? Bu ne heyecan böyle? Kendine gel Bahriye... Ama kalbim sanki bir kuş olmuş kanat çırpıyor, ağzımdan çıkıverecek gibi... Sakın bunun adı aşk olmasın! Hayır, hayır... Olmamalı... Benim böyle şeylere hiç vaktim yok... Okumalıyım, çalışmalıyım... Hayır... Unut gitsin!

Bahriye bu düşüncelerle birden arkasına döndü ve onu bekleyen Coşkun'a, “Çok özür dilerim, unutmuşum... Dayımlar alacaktı beni... Çıkmam lazım... Bir başka zaman çay içeriz, olur mu?” deyiverdi.

Coşkun'un gülümseyen yüzü bir anda düştü ama bunu Bahriye'ye hissettirmemeye çalıştı.

“Tamam hanımefendi... Ne zaman uygun olursanız... Neticede her gün burada birlikteyiz... Görüşmek üzere... Şimdiden iyi akşamlar dilerim...”

“İyi akşamlar...”

Bahriye'nin Coşkun'la tanışması bir aryayla başlamıştı... Artık Türk Tarih Kurumu'na her gelişlerinde bir araya gelip, okuldan, siyasi gelişmelerden, müzikten, edebiyat-

tan konuşuyor, arkadaşlıklarını ilerletiyorlardı... İkisi de öğrenci oldukları için imkânları kısıtlıydı... Soğuk Ankara günlerinde, çok ender olarak Ulus Meydanı'ndaki İstanbul Pastanesi'ne salep içmeye giderlerdi. Bir de Kızılay'da bir tavukçuları vardı. Cumartesi öğle vakitlerinde, ceplerinde paraları kaldıysa artık, Kızılay'a tavuk yemeye giderlerdi. Her ne yaparlarsa yapsınlar birlikte mutlu ve sevdalıydılar...

Coşkun, vali emeklisi Kadri Bey ile Esmâ Hanım'ın oğluydu. Diyarbakırlı köklü bir aile idi Üçoklar. Baba Kadri Bey, Van, Eskişehir, Artvin, Amasya ve Tokat'ta mülkiye müfettişi ve vali olarak çalışmış, üç erkek evladını da en iyi okullarda okutmuş, çağdaş bir Cumhuriyet bürokratyıydı. Coşkun ise memleketi Diyarbakır'dan dört yaşında ayrılmıştı. Liseye kadar babasının görev yaptığı illerde okuyup ardından İstanbul'a gelerek Şişli Terakki'de yatılı okumuştı. Liseden mezun olunca da Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne gelmiş idealist ve çalışkan bir gençti.

Bahriye ile Coşkun arasında bir yaş vardı... Coşkun, üniversiteyi bitirdiğinde Almanya'ya okumaya gitti. Heidelberg Üniversitesi'nde Yeniçağ Tarihi alanında doktora-sına başlamıştı, ama Nazi rejiminin hâkim olduğu 1940'lı yıllarda Almanya'da öğrenci olmak onun için çok zordu. Gelin görün ki doktora ve doçentliğini verene kadar sabretmeliydi.

Bahriye ise o dönemde hem çalışıp, hem okuyarak mezun oldu ve tarih öğretmeni olarak Samsun'a atandı. Konservatuvarda ise sadece dört yıl okuyabildi, mezuniyetini bekleyememişti. Para kazanması, kendi başına ayakta durması lazımdı. Üniversiteden yakın arkadaşı Fat-

ma ve eşiyle birlikte Samsun'a yerleştiler. Bahriye kendine mütevazı bir ev kiralamış, annesi Nadire Hanım'ı da yanına çağırmıştı. Maddi olarak iyice zorlandığı zamanlardı öğretenlik yılları... Ama dayanmalıydı... Samsun'da kaldığı 4 yıl boyunca Coşkun'la mektuplaştılar. Bahriye her gün okul dönüşü büyük bir heyecanla posta kutusuna bakıyor ve Coşkun'dan mektup geldiğinde sevinçten halalara uçuyordu.

1944 yılının son günleriydi...

"Ankara'da kar çoktan Kızılay'ı kaplamıştır..." diye iç geçirdi Bahriye... Samsun'da kâh sulu sepken kar çiseliyor, kâh yağmura dönüyor, bir yandan da hoyrat bir rüzgâr esiyordu. Okul dönüşü, rüzgârdan savrulan şemsiyesini zar zor tutarak apartmanın içine girdi. Bu havada yağmurdan korunmak mümkün değildi, sıırıslık olmuştu. Üstünü başını silkeledi, hiç vazgeçemediği kışlık yün şapkasını düzelitti ve posta kutusuna yöneldi hızlıca... Evet, yine bir mektup gelmişti! Zarfın üzerindeki pullara bakılırsa Coşkun'dandı bu mektup! Evin kapısına ulaşan iki katın merdivenlerini bir solukta çıktı. Hızlıca kapıya vurmaya başladı. Annesi Nadire Hanım'ın kulağı, Bahriye'nin geliş saatinde kapıda olduğu için hemen açıldı kapı... Bahriye kendini, bir çuvalı tüm ağırlığıyla öylece bırakır gibi evin içine attı. Paltosunu bir yana, şapkasını diğer tarafa fırlattı...

"Anneciğim Coşkun'dan mektup var... Hemen okumam lazım... Çok üşüdüm... N'olur sen bir çay koy ocağa... Ben hemen mektubu okuyup, üstümü değiştirip geliyorum..." diyerek annesinin yanağına bir öpücük kondurdu.

Bahriye koridoru koşar adım geçerek odasına giderken, Nadire Hanım da söylenerek mutfağa yönelmişti.

“Tövbe tövbe... Deli kız... Gözü hiçbir şey görmüyor... Evlenseler de yuvasını, evini barkını bulsa...”

Nadire Hanım, kızının Coşkun’la arkadaşlığını son bir yıldır biliyordu. Kızı artık üniversiteyi bitirmiş, öğretmen olmuş, kendi ekmeğini kazanır hale gelmişti. Coşkun ise Almanya’da doktorasını tamamlamış, akli başında, üstelik iyi bir ailenin çocuğuydu. Nadire Hanım muhafazakâr yaşamı benimsemiş bir kadın olarak Bahriye’nin bir an evvel evlenmesi taraftarıydı. Hoş, gençlerin yaşam mücadelesi verdiklerini de farkındaydı... O yüzden kulağının üzerine yatıyor, görmezden, anlamazdan geliyordu bazı şeyleri...

Bahriye kendini odasına attı. Duvardaki askıda asılı olan peşkiri alıp elini yüzünü sildikten sonra heyecanla elindeki mektubu açmaya başladı. Aslında buna açma denmezdi, adeta yırtıyordu... Ve sonunda başardı...

“Sevgili Bahriyeciğim,

Gözümün nuru, birtaneciğim...

Nasılsın? Samsun’da her şey yolunda mı? Annen rahatsızlanmıştı, nasıl şimdi, iyileşti mi?

Seni çok merak ediyor ve çok hasretini çekiyorum... Kelimeler tarifsiz kalır duygularımı anlatmaya... Artık kavuşma vaktimiz yaklaşıyor... Önümüzdeki yıl dönüyorum Türkiye’ye... Babamlara evlilik konumuzu açtım, memnuniyetle karşıladılar. Sen de tayinini Ankara’ya almak üzere hazırlığını yap lütfen. Annen Nadire Hanımefendi ile de konuyu konuşursan sevinirim...

Ben döndüğümde seni evinden, Ordu'dan, annenden istemeye geleceğimizi bilmesinde bilhassa fayda olacaktır.

Birtaneciğim, gözlerini çok özledim... Dünyada eşi benzeri olmayan gözlerinin derinliğine dalmayı özledim... Ve o eşsiz sesinden ruhumu dinlendiren arylar dinlemeyi özledim...

Kavuşacağımız günü sabırsızlıkla, yanıtını da heyecanla bekliyorum...

Gözlerinden öperim...

Sevgi ve hasretle...

Coşkun

18.12.1944"

Bahriye mektubu okuduğunda gözyaşlarını tutamadı... Bir süredir evlilik işini konuşuyorlardı. Ama ilk defa tarih vermişti Coşkun... Ve döneceğini söylemişti... Artık annesiyle bu konuyu konuşabilirdi... Kıyafetini değiştirdi, gözyaşlarını sildi ve mektubu anlatmak üzere annesinin yanına geçti.

Bahriye dış görünümüne, kılığına kıyafetine düşkün, bakımlı çok hoş bir genç kadındı. Gazi Paşa'nın inkılâplarına denk gelmiş çocukluğunda, limanda gördüğü döpiyesli, şapkalı kadınlara özenerek baktığı günleri hiç unutamıyordu. İstanbul'daki gençlik yıllarında ise modayı hep yakından takip etti. Yatılı okuduğu Kandilli'de, yakın illerde evi olan arkadaşları, hafta sonları ailelerinin yanına gider ve döndüklerinde, maddi durumu iyi olanların aldıkları elbiseleri büyük bir heyecanla ve merakla

incelerlerdi. Çok enteresan ki bu gençler kıskançlık nedir bilmezler ve hatta elbiselerini zaman zaman birbirleriyle değiş tokuş ederlerdi.

Öğretmenlik yaptığı yıllarda da giyimine hep özen gösterdi. Öyle ki artık öğrencileri büyük bir hayranlıkla Bahriye Hoca'nın o gün giyeceği kıyafetleri takip ediyorlardı. O da onlara rol model olmaya çalışıyordu. Birbirinden güzel döpiyeslerini annesi Nadire Hanım dikiyordu... Gençliğinde cevval bir tüccar olan Nadire Hanım, en uygun ve en güzel kumaşları nereden bulacağını çok iyi biliyor, muntazam dikişleriyle kızına en yakışan kalıpları kolaylıkla çıkarabiliyordu. Sadece iki aksesuar pahalı, zor bulunur, zor alınır cinstendi Bahriye için; Şapka ve ipek çorap... O yıllarda sadece ipek çorap bulunabiliyordu ve fiyatı 5 Lira idi. Üstelik en ufak bir tırnak dokunuşuyla da kaçabiliyordu... Ama o güzelim şantuk döpiyeslerin altına başka ne giyilebilirdi ki?

Bir de şapkalar var... O muazzam, rengarenk, binbir model, tüllü, kurdeleli, çiçekli şapkalar... Şapka devriminden sonra birçok ülkeden şapka ithal edilmeye başlanmıştı. Atatürk kılık kıyafet devrimini çağdaşlaşma açısından çok önemsiyordu ve hatta bu manada Nutuk'ta; *"Fesin kaldırılması zorunluydu. Çünkü fes, kafalarımızın üstünde; bilgisizliğin bağnazlığın, uygarlık ve her türlü ilerleme karşısında duyulan nefretin bir simgesi gibi oturuyordu"* demişti.

Kurtuluş Savaşı döneminde sivil gezerken dahi "kalpak" takmayı tercih ederdi. Bu vesile ile Kuvâ-yı Milliye'cilerin de Gazi Paşa'yı örnek almalarıyla kalpak, Anadolu'dan ve Ulusal Savaş'tan yana olanların bir tür simgesi olmuştu. Bu iş o kadar simgesel hale gelmişti ki

Birinci Büyük Millet Meclisi'nde 'İkinci Grup' olarak adlandırılan muhalifler arasında fes ve sarık kullanımı bir protesto ve devrimi inkârın aracı olarak görölmekteydi.

Bahriye'nin inkılâplara yönelik duruşu çok netti; O katıksız bir devrimciydi! Bu konuda tavrı çok katıydı, inkılâplara karşı çıkmak kabul edilemezdi!

Üstelik bu meseleyi sadece sembolik olarak değerkendirmiyor, estetik olarak da göze hitap ettiğini düşünüyordu. Belki de tüm yaşamını şekillendiren o ilk karşılaşmayı ise hiç unutamıyordu; Trabzon limanında Gazi Paşa'yı karşıladıkları o günü...

Fuat Köprülü uğruna...

1953, Ankara

*Kırık minârelerden duyulmaz ezân...
Hep ocaklar sönmüş, devrilmiş kazan.
Bir inilti duydum, sandım bir ozan;
Sesime ses veren karlı dağlarmış.¹⁰*

Biraz ürkek, biraz tedirgin ama büyük bir gururla yürüyordu Ankara Üniversitesi'nin loş koridorlarında... Ansızın gözü pencereden sızan Ekim güneşine takıldı. Tam o anda durdu. Kavuşturduğu kollarında ilk gün gireceği dersin notları ve bazı yardımcı kitaplar vardı. Sımsıkı sarılmıştı, Sanki elinden alacaklarmış gibi... Dile kolay... Henüz 30'lu yaşlarının başında İlahiyat Fakültesi'nde hoca olmuştu bir kadın olarak... Bu bir ilkti...

Ankara'nın yağmurlu ve bulutlarla kaplı gri gökyüzünden süzülen güneş, Bahriye'yi üniversite yıllarına değin götürmüştü. Onun gencecik bir kız olarak Türk-İslam Tarihi'ne yoğunlaşmasını sağlayan insan, Kandilli yıllarında Ülkü Dergisi'ndeki yazılarıyla tanıştığı Fuat Hoca'ydı... Bahriye'nin liseyi okuduğu 30'lu yıllar Kemalizm'in, Türkçülüğün ve ulusçuluğun yükseldiği yıllardı... Ülkü

10 Fuat Köprülü, Geçip Gitmiş Bir Rüyaya Ağıt: Akıncı Türküleri, 16 Ağustos 1917.

Dergisi de ulus devlet ve vatandaşlık bilincinin yerleşmesi için kurulmuş, Halkevleri'nin ulusal yayın organı denilebilecek bir dergiydi.¹¹ Dönemin CHP Genel Sekreteri Recep Peker, derginin ilk sayısında "Ülkü Niçin Çıkıyor?" başlıklı makalesinde şöyle diyordu:

*"...ÜLKÜ karanlık devirleri arkada bırakarak şerefli ve aydınlık bir istikbale giden yeni neslin heyecanını beslemek, cemiyetin kanındaki inkılâp unsurlarını ısıtmak, ileri adımları sıklaştırmak için... ÜLKÜ, bu büyük yola katılanlar arasında kafa birliği, gönül birliği ve hareket birliği yapmak için... ÜLKÜ milli dile, milli tarihe, milli sanatlara ve kültüre hizmet için... ÜLKÜ'de büyük davaya inananların, buna Türk cemiyetini inandırmak, toplu ve heyecanlı bir millet kütlesi yaratmak hizmetinde vazife ve hisse almak isteyenlerin yazıları çıkacaktır."*¹²

Hem Ülkü Dergisi'nin, hem Kadro Dergisi'nin temel hedefi Türk modernleşmesine ve ulus devlet inşasına katkı sunmak, 1937'de anayasaya eklenecek olan Altı Ok'un halkta ve aydın sınıfında benimsenmesini sağlamaktı.¹³ Elbette Bahriye de mütareke döneminde doğmuş, erken Cumhuriyet Dönemi'nde gençliğini geçirmiş bir münevver olarak bu akımların etkisi altında kalmıştı. Özellikle de kendine özgü sosyolojik bakış açısı, bilimsel nedenselliğe dayanan, kendi koşulları dahilinde ileri sayılabilecek değerlendirmeleriyle, en önemlisi de karşıt savları da

11 Dağtaş, B. Tazegül, M. (2005) Modernleşmeyi Okumak: Ülkü Dergisi (1933-1938) Kültür ve İletişim Sayı: 8, s. 75-101

12 Gümüsoğlu, F. (2005) Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum, Toplumsal Dönüşüm Yayınları s. 129

13 Ülkü Dergisi Şubat 1933 tarihli ilk sayısının arka kapağında büyük bir fotoğrafının altında Gazi Mustafa Kemal imzalı şu söz yazar: "Ülkü'den öz ülkümüzü yaratmak için, kutlu verimler dilerim."

sunmaktan çekinmeyen tavrıyla Köprülü,¹⁴ Bahriye'nin akademik kariyerinde çok etkili olmuştu. İlerleyen yıllarda kaleme alacağı "İslam Devletlerinde Türk Nâibeler ve Kadın Hükümdarlar" adlı çalışması tam da Köprülüzade Fuat Bey'in etkisiyleydi.

Ünlü vezir ailesi Köprülüler'den gelen Mehmet Fuat Bey gençliğinden itibaren edebiyat, ilahiyat, Türkiyat, mülkiye gibi çok çeşitli alanlarda çalışmalar yapmış ve henüz yirmili yaşlarında iken profesörlüğe atanarak birçok kurumda dersler vermişti. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk İlahiyat Fakültesi'nde Şemsettin Günaltay, İslam Dini Tarihi ve Metafizik dersleri verirken, Fuat Köprülü de Türk Dini Tarihi derslerine girmişti.¹⁵ İlerleyen yıllarda ise yolu bu sefer Ankara'ya düşmüş ve orada tarih bölümünde Bahriye'nin hocalığını yapmıştı¹⁶

Mehmet Fuat Bey'e göre: *"Türklerin tarihini bilmeden İslam Tarihi'ni anlamak mümkün olamayacağı nasıl tabii ise, İslam tarihi çerçevesi içine sokmadan Orta Zaman Türk Tarihi'ni anlamanın mümkün olamayacağı aşikârdı"*¹⁷

14 Asılsoy, A. (2008) Türk Modernleşmesinin Öncülerinden Fuat Köprülü: Hayatı Eserleri ve Fikirleri. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

15 "1924'te kurulan İlahiyat Fakültesi 1933 yılına kadar dokuz sene faaliyetine devam etti. 1933'te Daru'l-Fünûnun lağvedilerek yerine kurulmuş olan İstanbul Üniversitesi'nde İlahiyat Fakültesi'ne yer verilmedi. Sadece Edebiyat Fakültesi'ne bağlı "İslâmi İlimler Enstitüsü" vücuda getirildi. İstanbul Daru'l-Fünûnu İlahiyat Fakültesi'nin kapanmasından 16 yıl sonra 1949'da İlahiyat Fakültesi bu defa Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak 21 Kasım günü açılmıştır." http://www.divinity.ankara.edu.tr/?page_id=101

16 Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle 1935 yılında kurulup, 1936 yılında eğitim-öğretime başlayan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin ilk bölümlerinden biri Tarih Bölümü'dür.

17 Aktaran: Asılsoy, A. (2008) Türk Modernleşmesinin Öncülerinden Fuat Köprülü: Hayatı Eserleri ve Fikirleri. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Fuat Köprülü İslam ve Türk tarihinin birbirinden bağımsız incelenmesinin her daim eksik olacağına inanmakta ve bunu da sıklıkla yazılarında belirtmekteydi.¹⁸ Bahriye'nin Türk-İslam tarihi üzerine yoğunlaşması biraz da bu fikriyatın etkisiyleydi. Kandilli Kız Lisesi'nden gelmiş, sanata meraklı, konservatuvar okuyan ve arya söyleyen cıvıl cıvıl bir genç kız iken, Bahriye'nin tercihleri bir bütün yaşamını etkilemiş ve bugün İlahiyat koridorunda kendini öğretim üyesi olarak ilk dersine girerken bulmasına sebep olmuştu. Elbette bu tercihlerinde muhafazakâr annesinin ve çok küçük yaşlarda öğrendiği ve çok hâkim olduğu Arapça ve Farsça'nın da etkisi vardı. Ama yine de o içi içine sığmayan genç kızın hayatını vakfettiği yol ağır, çileli ve meşakkatliydi.

Üstelik yaşadığı coğrafya, devrime rağmen, kadını, din ve toplum ilişkilerinde ikinci plana itme, ikinci sınıfta görme eğilimindeydi. Bu eğilimin aslında Türk tarihinde olmadığını yazdığı nice makale ile ispat etmeye çalışıyordu Bahriye. Ona göre Türkler, dünyanın neresinde olursa ol-

18 “Hiçbir millî tarihin, umumî tarih çerçevesi içindeki tabîî mevkiine sokulmadan tetkikine imkân olmadığı, bugün artık bir mütearifedir. Millî terbiye bakımından haiz olduğu ve daima olacağı büyük ehemmiyet bir tarafa bırakılırsa, ilmî bakımdan, her millî tarihin kıymeti, yalnız umumî tarih çerçevesi içindeki maddî ve manevî tesirlerinin büyüklüğü ve devamlılığı ile ölçülmektedir; fakat bu derece terkebî (synthétique) bir umumî tarih telakkîsine kadar gitmesek bile, şurası muhakkaktır ki, her milletin tarihini, mensup olduğu kültür çerçevesi veya çerçeveleri içinde tetkik etmek bir zarurettir. İşte bu bakımdan tarihlerinin bin yıllık bir devresini Yakın Şark İslam kültürü dairesi içinde geçiren Türkler için, yaratmak hususunda kendilerinin de büyük rolleri olan bu kültürü layıkıyla tetkik etmek, yalnız ilmî değil, millî bir mecburiyettir. Fikir ve sanat tarihi, hukuk tarihi, din tarihi, bir kelime ile içtimaî tarihin bütün şubeleri için, bu mecburiyet daima kendini gösterir” İslam Medeniyeti Tarihi s.80 Aktaran: Asılsoy, A. age s.172

sun, karanlık ortaçağ devrinde dahi kadına değer veren ve hatta liderlik etmesinde bir sakınca görmeyen çağdaş bir toplumdur. O güneşli Ekim sabahında, ömrünü bu konuyu ispat etmeye adayacağından henüz habersizdi...

Fakülteye öğretim üyesi olarak adım attığı o ilk günde, gözlerini kamaştıran güneş, ona gelecek günlerin çok çetin ve yakıcı geçeceğini hissettiriyordu. Türkiye’de çok partili sisteme yeni geçilmiş ve siyasi yaşam hareketlenmişti. Önümüzdeki yıl yine bir seçim vardı. Ve görünen o ki Bahriye’nin kendisini sıcak siyasetten sakınması mümkün olmayacaktı.

Babam, özlemim, yanılığım...

1958, İstanbul

Eşim, evim, çocuğum, mutluluğum, huzurum, her şeyim varken neden hep bir eksiklik hissediyorum? Yıllarca bu duygumun nedenini sorguladım... Uyku uyuyamadığım gecelerin nedenini... Anlamsız kâbuslardan soğuk terler içinde uyanmamın nedenini... Kabullenmek istemesem de tüm soruların yanıtı aynı yere yönlendiriyordu beni; babama... Yüzünü hiç görmediğim, bana öldüğü söylenen ama başında ağlayacağım bir mezar taşı dahi olmayan babama...

Annemle bir başımıza, biçare ve yoksulluk içinde geçen çocukluk ve gençlik yıllarımda sadece üzülüyordum. Elimden sadece bu geliyordu... Üzülmek! İlk müsameremde gözüm onu aradı, ilk karnemde, mezuniyetimde, nikahımda, kızımı kucağıma aldığımda... Benim gözlerim hep onu aradı. Kimseler bilmedi ama ben biliyordum. Onu çok özlüyordum...

Gözlerindeki yaşlara hâkim olamıyordu Bahriye... Avucunda istem dışı sıkıp, buruş buruş ettiği mektubu belki onlarca kere okumuştı. Babası yaşıyordu! Sevinmeli miydi? Evet, belki... En azından artık onu görme ihtimali vardı. Coşkun'a anlatmalı mıydı? Hayır, henüz erkendi. Bir şekilde İstanbul'a gitmeli babasını bulmalıydı. Bir anda tekrar başladı okumaya:

“Sevgili Bahriye,

Sana bu mektubu baba memleketin Gümüşhane’den yazıyorum. İsteğin üzerine baban Hamit Bey’in hayatta olup olmadığını akrabalarından sordum soruşturdum.

Ve sanıyorum ki seni mutlu edebilecek bir sonuca ulaştım... Sana bu haberi verdiğim için çok bahtiyarım; baban yaşıyormuş Bahriyeciğim. Ataç soyadını almış. İstanbul’da müteahhitlik yapıyormuş. Aynı isim ve soyadına sahip üç tane Hamit Bey varmış. Ama seninki müteahhit olan, bunu unutma lütfen...

Umarım temennilerin, hayallerin gerçek olur ve babacığına kavuşursun... Çok geç olsa da...

*Sevgilerimle,
Solmaz”*

“Ah Solmaz! Ne çok fırtına kopardın içimde bir bilsen” diye haykırdı birden... Tutamıyordu kendini... Aklına Coşkun’un katılacağı tarih konferansı geldi. 15 gün sonra İstanbul Üniversitesi’nde gerçekleşecekti. Onunla birlikte gidebilir, Coşkun konferanstayken babasını arayabilirdi. Tüm bunları düşünürken salondan gelen tıkırtılara irkildi. Duvarda asılı duran küçük oval aynaya bakarak gözyaşlarını sildi. Bembeyaz kesilmiş suratından yaşadıkları anlaşılmasın diye eline geçen ilk ruju yanaklarına birkaç kez sürdü ve eliyle dağıttı... Al işte, yanaklarına renk gelmişti! Bu sırada kızı Kumru’nun sesi duyuldu salondan:

“Anne ben geldim, neredesin?”

“Geliyorum kızım, odamdayım...”

Odasından çıktı, yüzüne ilıştirdiği kocaman bir gülümsemeyle kızı Kumru’yu karşıladı. “Hoş geldin kuzucum!”

Bu mektuptan kimseye bahsetmedi Bahriye. İçi pırdı ama eşine bile hissettirmedi. Ne var ki günler asra dönüşmüş geçmek bilmiyordu adeta...

"Hadi Bahriye çıkalım artık geç kalıyoruz. Treni kaçırırsak yarınki konferans da yanar. Hadi!"

Bahriye yatağının üzerinde elinde bir fotoğrafla adeta taş kesilmişti. O günün gelmesini o kadar beklemişken şimdi bu isteksizlik de neyin nesiydi! Midesi bulanıyordu. Yoksa ateşleniyor muydu ne? Elini alnına götürdü, evet sıcağı. Gitmeyeyim diye düşündü, hemen vazgeçti, ayağa kalkmaya çalıştı, taş yutmuş gibiydi, geri oturdu. Elinde babasının, o doğmadan evvel çekilmiş silik, yıpranmış, siyah beyaz bir fotoğrafını tutuyordu. Bu sırada eşi Coşkun sesini yükseltti "Hadi Bahriye, çıkmalıyız artık!" Bahriye fotoğrafı çantasına koydu. Yıllardır bu günü bekliyordu, öyle ya da böyle gidip aramalıydı onu, yüzleşmeliydi geçmişiyile... Ayağa kalktı, üstünü başını toparladı, kapıda onu bekleyen eşine gülümsedi "Özür dilerim canım, bir şey unuttuğumu fark ettim, o yüzden geç kaldım. Çıkabiliriz artık..."

Yolculuk boyu Coşkunla sohbet ettiler. Kâh Türkiye üzerine, kâh yaşamdan konuştular... Her zamanki gibi zamanın nasıl geçtiğini anlamadan İstanbul'a gelmişlerdi. Kandilli Kız Lisesi yıllarında Bahriye'nin hayranlıkla tarihini incelediği Tepebaşı Pera Palas Oteli'ne yerleştiler. Bahriye odaya girer girmez gözü telefon rehberini aradı. Evet oradaydı! Üzerinde kocaman bir ahize resmi, kırmızı beyaz kapağıyla aynalı tuvalet masasında onu bekliyor-

du. Eşyalarını odaya bırakıp yemek için odadan ayrıldılar. O telefon rehberi Bahriye ile babasını buluşturacak köprüydü. Heyecandan sabahı dar etti...

“Ne sabah! Ne zor sınav! Allah’ım bana yardımcı ol! Yardımcı ol ki dayanayım! Yardımcı ol ki dik durayım! Yardımcı ol ki karşısında ağlamayayım! Ne zor, ne acı...”

Coşkun konferansa gitmek için odadan erken ayrılmış, Bahriye ise hiç uyuyamamıştı. Kahvaltı edecek hali de yoktu. Artık vakit gelmişti. İçinden sürekli dua ediyor ve bir yandan da telefon rehberini kurcalıyordu. “Ataç” soyadına geldiğinde gerçekten de üç tane Hamit Bey olduğunu gördü. Üçünün de telefon numarasını elleri titreyerek bir kâğıda yazdı. Çantasına koydu. Elbiselerinin bulunduğu dolabın kapısını açtı. O buluşmada güzel görünmeliydi, güçlü görünmeliydi babasına... Bunun için yeni diktiği gök mavisi keten pantolon ceket takımını çıkardı. İçine beyaz saten bluzunu giydi, inci kolyesini taktı. Liman Han’dan aldığı beyaz Christy’s şapkası olmadan olmazdı. Aynaya baktı. Gördüğü kadın tam bir İstanbul hanımefendisiydi. Babasının onunla gurur duymasını istiyordu. Eğitimiyle, görünümüyle, kültürüyle...

Giyinip, otelin lobisine indiğinde resepsiyonist kadına “nereden telefon edebilirim” diye sordu. Görevli, “Buradan arayabilirsiniz Sayın Üçok. Hesabınıza yazılacaktır,” dedi.

Bahriye üç numarayı da tek tek aradı. Bir vesile ile (bir mektup teslim edeceğini söyleyerek) görüştüğü kişilerde, adres bilgilerini istedi. Yumuşak bir kadın sesine itiraz etmeyen Hamit Beyler Bahriye’ye istediği bilgiyi verdiler.

Artık elinde Hamit Ataç'ların adresleri vardı. İlk ziyaretini gerçekleştirmek üzere taksiye bindi.

Yollar bitmiyor bugün... İstanbul sanki koca bir ülke olmuş gibi... İlk adres Taksim'de... Çok yakın... Ama bitmiyor işte... Şoför Bey sanıyorum burası; Mine Apartmanı, Numara 12. Burada durur musunuz? Ben size ödemeyi yapayım ama beş dakika bekleyin lütfen... Doğru yere gelmediysem başka adrese gideceğiz...

"Tamam hanımefendi" dedi şoför. Pera Palas'tan aldıkları müşterileri her zaman özeldi. Gerekirse tüm gün hanımefendiye şoförlük edeceğini biliyordu.

Bahriye araçtan indi. Görüşmeye gittiği dairede oturan Hamit Ataç genç bir adamdı. Doğru adreste olmadığını anlaması çok vaktini almadı. Yeniden taksiye bindi.

"Yanlış adresmiş. Şimdi Büyük Valide Han'a gidelim lütfen..."

Büyük Valide Han Fatih muhitindeydi... Çakmakçılar Yokuşu ile Fincancılar Yokuşu arasında kalan bu tarihi yapıyı gördüğünde büyüledi Bahriye... Yine taksiciye parasını ödedi ve biraz beklemesini tembihledi. Ağır adımlarla hana doğru yürüdü. Elindeki adreste yazan odayı buldu. Bir masanın başında beyaz keten takımları içinde çok yakışıklı kır saçlı bir bey, etrafındaki 7-8 kişilik arkadaş grubuyla oturuyordu. Bahriye tüm ihtişamıyla odaya girdiğinde, yakışıklı adamın etrafındakiler birden çil yavrusu gibi dağıldı. Bahriye beyaz keten takım elbiseli beyle baş başa kalmıştı.

Onu görür görmez tanımıştım. Oydu. İçimden bir ses git sarıl diyordu ama diğer taraftan bir o kadar da yabancıydı bana...

Bu düşüncelerle durakladı Bahriye...

"Hamit Ataç Beyefendi ile mi görüşmekteyim?"

"Evet hanımefendi, buyrun benim..."

"Ben sizin ilk evliliğinizden kızınız Bahriye'nin çok yakın bir arkadaşıyım... Sizinle görüşmek, konuşmak istiyordum. Biraz vakit ayırabilir misiniz rica etsem?"

Hamit Bey, ilk evliliğini ve kızının adını duyunca bembeyaz kesildi... Terliyordu sürekli... Cebinden mendilini çıkardı, terini sildi. En kötü ne olabilirdi ki? Sadece konuşacaklardı. "Ama ben bu kadını tanıyorum bir yerden," diye geçirdi aklından... "Yok yok kesin tanıyorum..."

"Hanımefendi ben sizi tanıyorum bir yerden ama nereden? Çıkaramıyorum..."

"Hiç tanışmadık Hamit Bey. Ben Bahriye'nin Kandilli Kız Lisesi'nden arkadaşı Nezihe. Bahriye yıllardır sizi görmüyor, yaşıyor musunuz, nerelerdesiniz merak ediyordu... Onun için geldim."

"Hayır, hayır tanıyorum sizi... Bu kadar aşına olamaz yüzünüz..."

"İnsan insana benzer efendim... Bir arkadaşınıza benzetmişsinizdir."

"Ben yanılmam hanımefendi, sizinle tanışmıştık..."

Hamit Bey ısrarcıydı ve başka konu konuşturmuyordu. İlla tanıyorum diyor, başka da bir şey demiyordu. Bahriye bu yükü daha fazla taşıyamadı. Birden dilinden dökülüyordu...

"Hamit Bey, ben sizin kızınızım... Bahriye."

Hamit Bey'in dudakları bir anda yaprak gibi titremeye başladı. Çok varlıklı bir adamdı. Birkaç kez iflas etmiş ol-

masına rağmen bir yolunu bulup yeniden kendini toparlamıştı. Bahriye, onu bulduğunda beşinci eşiyle evliydi. Son eşinden iki çocuğu vardı. Çok yakışıklı ve bir o kadar da çapkın bir erkekti. Bahriye'nin odaya girmesiyle arkadaşlarının dağılma nedeni de buydu; sevgilisi geldi zannetmişlerdi!

"Ben sizin kızınızım" sözü sanki tarihi hanın duvarlarında hâlâ yankılanıyordu... Hamit Bey titreyen dudaklarına hükmetmekte zorlandı bir süre. Masaya tutunarak ayağa kalktı. Beyaz keten ceketini sıyırarak pantolon cebinden bir tomar para çıkardı, Bahriye'ye uzattı...

Bahriye paraları görünce göğüs kafesinden sanki bir alev topunun aktığını hissetti. Halbuki çok güçlü görünmek için o kadar çaba sarfetmişti. Bu nasıl olabilirdi? Nasıl!

"Hamit Bey, ben para için gelmedim..." diyebildi bir nefeste... Devam etmek için biraz güç topladı... Nefesini kontrol etmekte zorlanıyordu, göğsü kalp atışına dayanamayıp inip çıkmaya başlamıştı... "Toparlan" dedi kendi kendine... "Toparlan Bahriye!"

"Benim paraya ihtiyacım yok. Eşim hukuk profesörü, Ankara Üniversitesi'nde hoca... Ben de aynı üniversitenin İlahiyat Fakültesi'nde asistanım... Her şeyimiz var çok şükür..."

Bir süre durakladı... Dolu dolu olmuş buğulu gözlerini babasının gözlerine dikti...

"Sadece babamı görmek istemiştım..."

Kalbinin ortasına bir yumruk yemişti sanki ve gözyaşlarına güçlkle hakim oldu. Bunca yıldır özlemiyle yandığı, bir mezar taşına kurban olacağı babası, ona bir tomar

para uzatmıştı... Kızının ıstırabını gözünden okuyan Hamit Bey kendini topladı, parayı cebine koydu ve özür diledi. Birkaç boş kelam daha ettiler. Anlamsızdı artık tüm sözler... Bahriye çok daha büyük bir gönül yarasıyla tarihi handan ayrıldı...

Ankara'ya dönecekleri gün Üsküdar'da bir arkadaşlarına sabah kahvesine gittiler. Bahriye'nin hep hissettiği o eksiklik artık yoktu... Baba meselesi temelli bitmişti sanki... Temelli bitirmek kolay mıydı bilemiyordu... Babaydı bu! Taştan, topraktan da olsa baba babaydı! Ama bir insan bu kadar yaralanabilirdi, bu kadar düş kırıklığına uğrayabilirdi, yaşarken bu kadar ölebilirdi. Tüm bunları düşünürken gözü Kandilli sırtlarındaki okuluna takıldı... En güzel zamanları, eteklerinin zil çaldığı, içinde kuşlar uçuştığı yılları aklına geldi birden... Düğüm düğüm olmuş boğazıyla zar zor yutkundu, bıraksa bardaktan boşanırcı gibi yağacak olan gözyaşları adeta dondu. Buğulu gözlerine yerleşmiş o hüznü onu artık hiç terk etmeyecekti. Sonra manzaraya yeniden baktı. Okulu, en güzel yılları... Acısını hafifletmenin yolu o en güzel yıllarını hatırlamaktı belki de... Kim bilir?

1960, Ankara

“Bir imtihan¹⁹ masasının iki ayrı tarafında oturmak bizlere aynı vazife yolunun yolcuları olduğumuzu unutturmamalıdır. Bu yol, durmadan çalışma, öğrenme, bildiği ve memleketin hayırına olduğuna inandığı şeyleri, menfaat hesabı yapmadan, açıkça söyleme yoludur. Asla nabza göre şerbet sunan; kötüye, zararlıya fetva veren birer sözde münevver olmayınız.”²⁰

Prof. Turhan Feyzioğlu bu sözlerinden dolayı Ankara Üniversitesi SBF Dekanlığı’ndan alınalı 4 yıl olmuştu. Mesele edilen cümle ise şuydu:

“Asla nabza göre şerbet sunan; kötüye, zararlıya fetva veren birer sözde münevver olmayınız.”

Öyle ki bu cümle sonradan DP iktidarına yakınlığıyla bilinen bir akademisyenin, Zafer Gazetesi’nde “Bir fakültede yapılan açılış merasimi” başlıklı tehditlerle dolu yazısının çıkmasına ve bu yazının Feyzioğlu’nun görevden alınışı için ihbar olarak telakki edilmesine neden olmuştu. Feyzioğlu’nun Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevden

19 Fakülte çatısı altında yapılan sözlü sınavları ima ederek...

20 Toprak, Z. (2013) Mülkiye’de İktidara Karşı Öğrenci Direnişi - Prof. Turhan Feyzioğlu’nun Bakanlık Emrine Alınışı, Aralık 1956, Toplumsal Tarih, Sayı 235.

alınmasının ardından akademisyenler Aydın Yalçın, Muhammer Aksoy, Münci Kapani ve asistanlar Şerif Mardin ve Coşkun Kırca da üniversitedeki görevlerinde istifa etmişlerdi.²¹ İstifa eden bu ekibin bir diğer özelliği de özerk üniversiteyi savunuyor oluşlarıydı. Onlar her daim örgütlü mücadelenin içinde olmuş ve anti-demokratik uygulamalara asla teslim olmamış aydınlardı. Bu bir demokrasi mücadelesiydi ve bu mücadeleyi omuz omuza veren bu isimler Feyzioğlu'nu yalnız bırakamazlardı. Sadece hocalar mı destekti Feyzioğlu'na? Elbette değil...

SBF²² öğrencileri bu durumu, Feyzioğlu şahsında üniversitenin bağımsızlığına ve fikri özgürlüğüne vurulmuş bir darbe olarak değerlendiriyorlardı. Direnişe geçmeleri çok uzun sürmedi...

SBF genellikle yatılı öğrencilerden oluşuyordu... 1 Aralık gecesı öğrencilerin kaldığı yatakhane karanlığa boğulmuş, koridorlarında öğrenciler volta atıyordu. O karanlığın içinden süzölen tek ışık, yatakhanenin bir kat altındaki salonda bulunan Atatürk büstünün etrafına dizilmiş dört adet mumun ışığıydı... Ertesi gün ders zili çaldığında ise öğrenciler sınıflarına girmeyi reddetmiş, yakalarında siyah kurdele, kız öğrenciler siyah kıyafetler içinde fakölden giriş katında toplanmışlardı. Bu durumdan rahatsız olan fakölte yönetimi sık sık hoparlörden anons yapıyor, öğrencileri sınıflarına çağırıyordu. Saatler ilerledikçe sivil polisler de fakölteye gelmiş, öğrencilerin içine karışmıştı... SBF'de başlayan bu öğrenci eylemleri zamanla Hukuk Faköltesi'ne ve hatta İstanbul Üniversitesi'ne sıçrayacaktı.

21 Toprak, Z. age. s. 50

22 SBF: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Faköltesi

Aslında tüm bu eylemleri tetikleyen, Zafer Gazetesi'nde çıkan, okulun manevi değerlerine ve hatta varlığına değin varan tehditleri içeren o yazıydı... O yazıya cevaben SBF Öğrenci Derneği, 21 Kasım günü yazılı olarak yayınladığı bir bildiri ile şu cevabı vermişti:

"Yazınıza konu ittihaz ettiğiniz konuşmasında Sayın Feyzioğlu vatanın omuzlarımıza yüklediği büyük vazifeden bahsetti.

...Evet, pısırik, eyyamgüder, her rüzgâra göre yelken kullanan, bildiğini söylemeyen, söylediğine inanmayan, kendi kendini tanımayan münevver istemiyoruz. Siz ister misiniz?

...Yazınızda yer yer üstü kapalı tehditler var; 'İktidara düşen vazife içinde çalıştıkları müessesenin yaşayıp yaşamaması', meselenin 'şakaya tahammülü olmaması' ifadeleriyle anlatmaya çalıştığımız bir tehdit havası seziliyor. Bu fakülte saltanat devrini, Meşrutiyet yıllarını ve nihayet mes'ut Cumhuriyet idaresini gördü. Kapanmadı.

*Bu fakülte Abdülmecit'i, Abdülaziz'i, V. Murad'ı, Abdülhamit'i idrak etti. Zulmetler içinde bunalan bir vatanda Batı'nın aydın havasını teneffüs etti. Kapanmadı. Bir selamlık resminde ilk defa olarak padişaha 'Padişahım çok yaşa' diye arz-ı ubudiyet etmedi. Yine kapanmadı. Şimdi siz, hürriyet prensiplerini savunmasını bahane ittihaz edip birtakım sebeplerle ona yumruk sıkıyor ve Fakülteyi kapamakla tehdit ediyorsunuz. Bu gibi tehditler size hiçbir şey kazandıramaz, fakat vatan ve millete çok şey kaybettirir."*²³

Onlar istifa eden hocaları kadar cesur, gözü kara Atatürk'ün "Modern bir Türk Devleti kurmak için insanlık fedakarlıklarının hiçbirini esirgemeyen; kültür, idare, intizam ve

23 Aktaran: Toprak, Z. age. s. 53

devlet adamlığını en son ilmi telakkilere göre tebellür ettirmeye çalışmış ve çalışan yüksek değerlerde arkadaşlarımdır" diye tasvir ettiği Mülkiyelilerdi! Onlar mütareke günlerinin içinde geçmiş, dönemin tüm sarsıntısını sırtlamış ama vazgeçmemiş, susmamış, taş kesilmek yerine direnmeyi tercih etmiş bir gelenekten gelen Mülkiyelilerdi...

Onlar Gazi Paşa Samsun'a çıkmadan bir ay evvel, dağılmakta olan Osmanlı Devleti'ni "sislenen boşlukta bir yıldız" olarak tasvir eden...

*"Bir güneştin bir zamanlar, ay kadar kaldındı dün
Dün bir aydın, sislenen boşlukta yıldızsın bugün"*

Ardından umudun önderliğini yapacağına dair şu dizelerle yurduna söz verenlerdi:²⁴

*"Sel durur, yangın söner, elbette bir gün ey vatan
Süslenir oynar yarın, dün ağlayıp matem tutan
Ey vatan, göz yaşların dinsin yetiştik çünkü biz"*

İşte Mülkiye öyle bir gelenektir ki ülkenin en kara günlerinde "Ey vatan, gözyaşların dinsin, yetiştik çünkü biz!" diyecek kadar kendine güvenen, yürekli gençlerin ocağıydı...

Elbette Feyzioğlu'nun görevden alınışını da bu gelenek kabul etmemiş ve Öğrenci Birliği çok sert bir bildiri yayınlamıştı.

Doç. Dr. Muammer Aksoy ise Son Havadis ve Dünya gazetelerine verdiği demeçte, esas üzüntüsünün Feyzioğlu'na yapılan hareketten ziyade, bu görevden alma

24 Prof.Dr. Cem Eroğlu'un Mülkiye Marşı üzerine düşünceleri Aktaran: Politics.ankara.edu.tr

mesalesinden yola çıkarak, üniversitenin fikir ve bilimsel özgürlüğüne darbe yapılmış olması beyanatını vermişti. Açıklamasının bütünü üniversitede hoca olan bir akademisyen için çok cesurdu ve hatta adeta bir hukuk manifestosuydu. Bu cesaretin karşılığı elbette cezasız kalmadı. Tek başına adeta bir siyasi parti²⁵ gibi mücadele eden Aksoy, bir Aralık akşamı Ankara Palas'ta katıldığı bir toplantıdan "Vali Bey sizinle görüşmek istiyor" denilerek, eşine dahi haber verilmeden Birinci Şube'ye götürölüp, sabaha kadar sorguya çekildi. Sorguya çekilen sadece Muammer Hoca değildi... Eylemlere katılan 20'den fazla öğrenci de o akşam evlerinden ya da yurtlarından alınarak sorguya getirilmişti. Muammer Hoca, onurunun incindiğı o akşamı ve sorguya çekilen SBF'li gençler için yaşadığı ıstırapı ömrü boyunca unutmayacaktı...

Aslında başta Feyzioğlu olmak üzere SBF hocalarının Demokrat Parti iktidarının hedefinde olmalarının en önemli nedeni DP'ye karşı sert eleştirilerde bulundukları Forum Dergisi idi. Forum 1954 yılında ağırlıklı akademisyenlerin, liberal demokratların, Cumhuriyetçi demokratların ve sosyal demokratların yer aldığı, Kemalist çizgide bir dergiydi. Ağırlıklı olarak "Kemalizmi" Atatürkçülük yerine kullanmayı tercih ediyorlardı. Ve vazgeçilmez ortak noktaları Türk Devrim yasalarına bağlılıktı. Bu ilkeler ortadan kalkarsa demokrasinin de kalkacağına inanıyor-

25 Uğur Mumcu, Muammer Aksoy için "tek başına bir siyasi parti kadar etkilidir" derdi. Yağcı, Ö. Aydınlik Gazetesi.

lardı.²⁶ Yazarları arasında kimler yoktu ki... Bahri Savcı, Osman Okyar, Bedii Feyzioğlu, Aydın Yalçın, Turhan Feyzioğlu, Turan Güneş, Nilüfer Yalçın, Bülent Ecevit, Kemal Salih, Nejat Tunçsiper, Cavit Erginsoy, Mukbil Özyörük, Ziya Müezzinoğlu, Yaşar Karayalçın, Kudret Ayiter, Akif Erginay, Cahit Talas, Muammer Aksoy, Şerif Mardin, Coşkun Kırca, Mümtaz Soysal, Metin And, Sadun Aren, Haluk Ülman, Şevki Vanlı, Cemal Aygen... Bu isimlerin ortak özelliği demokrat, hürriyetçi ve Atatürkçü olmalarıydı. Demokratlar kendi aralarında liberal, cumhuriyetçi ve sosyal demokratlar olarak ayrılrsa da tam bağımsız ve hukukun üstün olduğu bir Türkiye özleminde ortaklaşıyorlardı... Derginin okurları için dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeler çoğu zaman sürpriz olmuyordu. Dergide okudukları incelemeler öngörüsü yüksek, tarihi ve bugünü gerçekçi okuyan incelemelerdi...

Forum'un bir diğer özelliği de Başbakan Menderes'in dergide çıkan yazıları bizzat okuması ve hatta kimi zaman muhatap alıp cevap vermesiydi. 1960 yılına gelindiğinde, CHP'nin, Menderes'i düşürmek için ordu ile işbirliği yaptığı ve hatta "Dokuz Subay" hadisesi olarak tarihe geçen bir darbe hazırlığının içinde olduğu iyice dillendirilmeye başlanmıştı. Dillendirmeyi bırakın bu konuda Yarbay Samet Kuşçu'nun ihbarı üzerine Meclis'te tahkikat komisyonu dahi kurulmuş, Askeri Mahkeme'de yargılamalar başlamış, bu girişimin, iktidarı İnönü'ye devir etmek üzere organize edildiği ve DP'nin mağdur olduğu kamuoyunda işlenmeye çalışılmaktaydı.²⁷ Aslında Meclis'te kuru-

26 Çakmak, D. (2007) Forum Dergisi 1954-1960, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.

27 Çakmak, D. age s. 132

lan tahkikat komisyonundan çıkacak karar belli gibiydi: CHP'nin kapatılması!

Bu mesele, siyasetin içinde olanlar için çok uzak bir fikir değildi. Yaklaşık bir yıldır Demokrat Parti bu işin altyapısını oluşturunuyordu. Tüm bu tartışmalar içinde Muammer Aksoy, Forum Dergisi için kaleme aldığı "Halk Partisi'ni Kapatmaya Kimsenin Gücü Yetmez" başlıklı yazısında şöyle demişti:

*"Milli hakimiyet prensibinin gelişmesindeki ilk basamağı teşkil eden devrenin üzerinden on yıllar geçmiştir. Çok geride kalan o devre süresince millet hâkimiyeti esasının tam olarak tatbik edilmemesi yani tek parti sistemine başvurulması, geçici bir tedbirden ibaretti, tarihe mal olan seri halindeki devrimlerimizin yarattığı bir zarurete dayanmakta idi. 1960 yılını yaşadığımız bu günlerde ise inkılâpları gerçekleştirmiş, çok partili hayata on beş yıl önce girmiş bulunmaktayız. Ve nihayet unutmamamız gerekir ki, o geçici ve kaçınılmaz devrede bile, millet hâkimiyetinin yerine kısmen ve sınırlı olarak kaim olan semboller, Atatürk ve İnönü gibi milli kahramanların manevi otoritesine dayanmaktaydılar. DP liderleri ise ancak milli hakimiyete dayandığı müddetçe otoriteye sahip olabilecek alelade fanilerdendir. Onların tek parti rejimine yeltenmeleri kendileri için pek büyük hüsrarla neticelenir."*²⁸

Evet, Forum Dergisi DP iktidarını tek parti rejimine özentilikle ve anti-demokratik uygulamaları nedeniyle suçluyordu. Muammer Aksoy'un bu yazısından iki gün sonra 27 Mayıs İhtilali olmuş, tahkikat komisyonu dağıtılmıştı.

28 M. Aksoy, "Halk Partisini Kapatmaya Kimsenin Gücü Yetmez", Forum, sayı: 147, 15 Mayıs 1960.

Forum Dergisi yazıları özellikle, Feyzioğlu'nun görev-den alınışı sonrasında daha da sertleşmiş, doğrudan DP iktidarını hedef alır olmuştu. Yazarların çoğu ya SBF mezunu ya da SBF öğretim üyesiydi... Nitekim yazarların içinden birçok isim 1960 darbesinden sonra Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu üyeliği, hatta başkanlığı yaptı.²⁹ Forumcu aydınlar dergi dışında da, küçük gruplar halinde dost sohbetlerinde toplanır, ülkenin gidişatına dair fikir teatisinde bulunurlardı.

İşte Bahriye'nin de siyasetin içine, en azından fikren de olsa girmesi 50'lerin sonundaki o eşli dost sohbetlerinde başladı... Ev buluşmaları, kimi zaman Farabi'de Turhan Beylerde, kimi zaman Bahçelievler'de Muammer Beylerde kimi zaman ise Cebeci'de Coşkun Beylerde sürdü. Coşkun Beyler 1960'dan sonra Küçükesat'a taşındılar. Aralarına başka arkadaşlarının da katıldığı oluyordu... Evleri ve sofraları dostlarına her zaman açıktı. Gelin görün ki Bahriye'nin evlendikten 9 yıl sonra bir kızı³⁰ olması, çocuk büyütme sorumluluğu ve annelik, Bahriye'yi sıcak siyasetten bir süre uzak tuttu. Üstelik henüz doçentliğini vermemiş bir akademisyendi... Yani yapılacak çok işi vardı...

Aksoy, Üçok ve Feyzioğlu aileleri sadece dergiden tanış değillerdi. Muammer Hoca, Coşkun Üçok'un Ankara Hukuk'tan arkadaşıydı. Aralarında sadece bir yaş vardı.

29 Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu Üyeleri: Bahri Savcı, Enver Ziya Karal, İsmet Giritli, Hüseyin Nail Kübalı, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Mehmet Emin Paksüt, Muammer Aksoy, Mustafa Amil Artus, Münci Kapani, Mümtaz Soysal, Sıddık Sami Onar, Tarık Zafer Tunaya, Turan Güneş, Turhan Feyzioğlu, Ömer Lütfi Akadlı, İlhan Arsel.

30 Kumru Üçok, 1954, Ankara, Ankara Hukuk Fakültesi mezunu, Avukat

Muammer Hoca en büyükleriydi... Turhan Feyzioğlu ise yaşça en küçükleri olmakla birlikte onlardan farklı olarak İstanbul Hukuk ekolünden geliyordu. Onların Coşkun'la tanışıklığı ise ezeldendi! Feyzioğlu, Coşkun Üçok'un halasının oğluydu... Turhan Bey'in babası Sait Azmi Feyzioğlu da kendisi gibi bir hukukçuydu... Sait Azmi Bey'in Üçok Ailesi ile akrabalığının hikayesi ise şöyleydi: Kayseri'nin önde gelen isimlerinden olan Sait Azmi Bey, Palu'da müddeiumumi iken Palu Kaymakamı Kadri Beyefendi'ye (Üçok); "Duydum ki bir kız kardeşiniz varmış, dest-i izdivaçına talibim," der. Kaymakam Kadri Bey de kız kardeşi Neyyire Hanım'ı bu genç hukukçuya verir. Üçok ailesinin kızı Neyyire Hanım ile İsmail Hakkı Bey'in hukukçu oğlu Sait Azmi Bey böylece Elazığ Palu'da evlenirler. Yani Turhan Bey'in annesi Neyyire Hanım, Coşkun Üçok'un halasıdır. Sait Azmi Bey daha sonrasında, 4. ve 8. yasama dönemlerinde Kayseri milletvekili olarak Ankara'da, TBMM'de görev yapmıştır.

Aralarındaki tek eski mebus oğlu Turhan Bey değildi. Muammer Aksoy'un babası Numan Aksoy da oğlu gibi bir hukukçu olup IV., V., VI., VII. ve VIII. yasama dönemlerinde Antalya milletvekilliği yapmıştı.³¹

Coşkun Bey'in babası, yani aynı zamanda Turhan Bey'in dayısı Kadri Bey ise ilk Meclis'in Diyarbakır mebusu idi. Kadri Bey'in erkek kardeşi İbrahim Vehbi Üçok³²,

31 Numan Aksoy, (d. 1890 İbradi Antalya – ö. 20 Kasım 1949), Türk siyasetçi. İstanbul Darülfünun Hukuk mezunudur. Konya Ereğlisi ve Antalya savcılıkları, Korkuteli kaymakamlığı, serbest avukatlık, TBMM IV., V., VI., VII. ve VIII. Dönem Antalya milletvekilliği yapmıştır. Evli ve beş çocuk babasıdır.

32 İbrahim Vehbi Beyin kızı Cahide Üçok, Cahit Uçuk adıyla tanınan yazarımızdır.

yani Feyzioğlu'nun bir diğer dayısı da son Osmanlı Mec-lisi Mebusan'ında Siverek mebusu idi... Kadri Bey'in Kur-tuluş Savaşı zamanında gösterdiği kahramanlıktan dolayı Mecidi nişanı, Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası ve Beyaz Şe-ritli Harp Madalyası vardı. Onlar erken Cumhuriyet Dö-nemi'nin gizli kahramanlarıydı! Kuruluş döneminde her bölgenin güvenilir, itibarlı, muteber ailelerinden vekiller seçilmişti. Şimdi sıra oğullarındaydı!

Siyaset kısmen genetikdir. O gen sizde varsa gün gelir görev sizi çağırır... Belki üniversitede bir fizik profesörü olabilirsiniz³³, belki de bir gazeteci³⁴... Üstelik siyaset yap-mayı isteyip istememeniz de önemli değildir, kendinizi aniden içinde bulursunuz. Bu aslında bir çeşit güven ve sorumluluk devridir. Ailenizdeki siyasilere duyulan gü-ven, gün gelir sizin omuzlarınıza devrolunur. Ve şimdi sıra sizdedir. Memlekete hizmet vaktidir.

İşte Turhan Feyzioğlu da, Muammer Aksoy da ve bu meşaleyi Üçok ailesinden devralan Bahriye Üçok da ateş-ten gömleği giymiş, kendilerini Türk siyasetinin en önem-li özneleri olarak bulmuşlardır.

Üstelik yolculukları daha yeni başlıyordur... Yol uzun ve meşakkatlidir...

33 Prof. Dr. Erdal İnönü, 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün oğlu.

34 Altan Öymen, CHP Bolu Milletvekili Hıfzırahman Raşit Öy-men'in oğlu.

İsviçre'de bir yıl...

1962, Cenevre

Bahriye bir yandan ayağıyla dikiş makinesinin pedalına vuruyor, diğer taraftan iğnenin altına sıkıştırdığı bordo rengi kadife kumaşı yönlendiriyordu. Son zamanlarda hem okumalara, hem de dikişe dayanamayan gözleri artık gözlüksüz iş göremez haldeydi. Arada dikişe ara verip burnundan aşağı doğru kayan gözlüğünü düzeltiyor, sonra tekrar pedala basmaya devam ediyordu. Makinenin sürekli olarak çıkardığı sestten ise kaçış imkânı yoktu... Bir süre dikiş diktikten sonra saate baktı, Kumru'nun uyku vakti gelmişti... Kızını uyuttuktan sonra mutfığa girdi, kaynattığı suyun içine birkaç dilim limon ve Türkiye'den getirdiği adaçayından bir dal koyarak çalışma masasına geçti. Akşam bu saatler, kızı da uyuduktan sonra yazmak için en güzel saatlerdi. Kendini çalışmasına verdi...

Bahriye'nin profesör olabilmesi için İngilizce'nin yanında bir yabancı dili daha öğrenmesi ve doçentliği için de "İslam Devletlerinde Türk Nâibeler ve Kadın Hükümdarlar" adlı çalışmasını tamamlaması gerekiyordu. Bu işleri halledebilmek için eşiyle birlikte Cenevre'de bir yıl geçirmeye karar vermişlerdi. Her ikisi de üniversitede

hoca olan Coşkun ve Bahriye'nin maddi durumları İsviçre'de ancak bir stüdyo daire kiralamaya el vermişti. Daire küçük ama merkeziydi. Cenevre Üniversitesi'ne yürüme mesafesinde, rengârenk çiçeklerle kaplı Rue Sautter Caddesi üzerindeki üç-dört katlı apartmanlardan birinin giriş katıydı. Cenevre tarihi dokusunu korumuş, sakın, bir hayli de pahalı bir şehirdi. Bu şehirde yaşamak keyifli olduğu gibi bir o kadar da zordu...

Bahriye, annesinden yadigâr dikiş bilgisine sahipti. Bu şehirde ayakta kalabilmek için dikiş dikiyor, Fransızca çeviriler yapıyor ve bir yandan da tezini yazıyordu. Doçentliği için hazırlamakta olduğu çalışma, XIII. yüzyıl civarında İslam devletlerine hükümdarlık ya da nâibelik etmiş Türk kadınlarını anlatıyordu. Kadınlar, Bahriye için önemliydi. Özellikle ortaçağdaki Müslüman toplumlarında kadınların yönetime ortak olduğunu, bazen oğulları bazen eşleri yerine hükümdarlık etmek durumunda kaldıklarını ve bu konudaki başarılarını özenle incelemek ve tarihe not düşmek istemişti.

Tam çalışmasına dalmışken Coşkun iki elini Bahriye'nin omuzlarına koyup, "Yeter artık Bahriye... Bari bu akşam biraz ara ver, çok yoruluyorsun, sonunda güçsüz düşeceksin diye korkuyorum... Biraz ara ver kuzucuğum..." dedi.

Bahriye gözlüğünü usulca çıkarıp Coşkun'a doğru başını kaldırdı:

"Hayatım, inan ki çok iyiyim... Bu şehir bana çok iyi geldi... Belki biraz pahalı ama sakın... Bu sakinlik ruhu-
ma çok iyi geliyor..."

Birden sesine heyecan karıştı:

“Baksana Coşkun, şu an bir kadın hükümdarı yazmayı yeni bitirdim! O kadar keyif aldım ki bu bölümden! Sana kısaca bahsedeyim mi? N’olur...”

Coşkun bu kadına âşıktı. Onu ilk günkü tutkusuyla seviyordu. Heyecanına hayrandı, tutkusuna, çalışma azmine... Ama gözleri... Onlar bir başkaydı... Gözlerine meftundu... Bu gizemli deryaya “hayır” denilemezdi...

“Anlat...” dedi Coşkun... “Anlat canım benim, anlat!”

“Çalışmamda en çok ilgimi çeken kadın melikelerden biri bu Şecerüddür...” diye başladı sözlerine Bahriye...

“Kocası öldükten sonra seçimle (ihtiyarriye) Mısır Sultanlığı’nın başına geçmiş. Yaşam hikâyesi üzerine Mahmud Bedevi’nin bir piyes, Gorci Zeydan’ın roman, Alman yazar Götz Schregle’nin inceleme yazısı yazdığı Şecerüddür çok cevval bir kadın... Her türlü kararı vezirleri ve komutanlarıyla birlikte alıyor... Düzenli olarak toplantı yapan melike, ince bir tül perde arkasından bu toplantılara iştirak edermiş. Çok hoş değil mi? Düşünsene ortaçağda ve İslam coğrafyasında! Ve görüş alışverişinde bulunduktan sonra kararname ve fermanlarını ‘Validet-ü Halil’ ismi ile imzalamış.”

Her bir cümlede gözleri parlıyordu Bahriye’nin... Yüksek heyecanla şöyle sürdürdü sözlerini:

“Kendisine ait parası bile var biliyor musun? Fransızlarla girdiği savaşı kazandıktan sonra savaş tazminatı alıp, halktan alınan vergileri kaldırmış. Tabii tahmin edeceğin gibi İslam coğrafyasında bir kadının hükümdarlığı muhalefetsiz kalmamış. Nitekim Şecerüddür’e karşı olanların girişimleri sonucunda dönemin halifesi şöyle bir mektup göndermiş.”

Bahriye tekrar gözlüğünü takıp notlarından okumaya başladı:

“Eğer aranızda Mısır’a sultanlık edecek erkek kalmadıysa biz size bir sultan gönderelim. ‘Tekmil umur-i devleti bir kadının eline teslim eden kavim felah bulmaz’ hadis-i şerifini duyduunuz mu?”

Bahriye kısa bir an soluklandı, okudukları onu heyecanlandırıyordu. Sonra devam etti:

“Bak burdan sonrasını notlarımdan okuyacağım sana...” Coşkun’un omzundaki elini çekiştirerek, “N’olur otur şöyle... Bak çok enteresan bir hikâye... Rahat dinle...”

Coşkun onaylayan yüz ifadesiyle Bahriye’nin karşısındaki koltuğa oturdu:

“Haydi bakalım Madam... Dinliyorum sizi...”

“Harika! Okuyorum... Halifeye karşı çok büyük saygı duyan melike Şecerüddür, bu gelişmeler yaşanınca Rebiülahirin 29. günü yani üç ay saltanattan sonra kendi kendini tahttan indirir. Bu durum tamamıyla halifeye saygıdandır. Emirleri, çok sevdikleri melikelerini yine de tahtta tutmak amacıyla onu Muiz Aybek’le evlenmesini sağlayıp sonra da Aybek’i Mısır’a sultan olarak tanıdılar.

Yeni sultanın tahta geçtiği, halifeye bir mektupla bildirildi. Fakat Şecerüddür’ün fiili idaresinde hiçbir değişiklik olmadı; eskiden nasıl hüküm sürmüştü ise, Aybek’le evlendikten sonra perde arkasında hükûmeti yine öylece elinde tutmakta idi. Aybek ise öteden beri melikenin bendesi olduğundan onun her emrini yerine getirmeye alışkındı. Şecerüddür’ün gölgesinde kalmak zaman içerisinde Aybek’e ağır geldi. Her ne kadar Sultan Aybek olsa da Şece-

rüddür'ün adı hutbelerde geçiyor, adına fermanlar tanzim ediliyordu. Aybek sonunda iktidarını gölgeleyen eşinden kurtulmak için Musul Hükümdarı Bedrettin Lü'lü'nün kızını istedi, anlaşmaya varıldı, nişanlandı.

Aybek bu hareketi ile nasıl bir saray trajedisi hazırladığından habersizdi: Bir hükümdar kızı ile evlenirse Şecerüddür'ün sarayda ve Memlûk kışlalarındaki hâkimiyetini kıracağını sanmıştı. Aybek, cesur ve iyi bir asker olmasına rağmen, başarıdan başarıya ulaşmış bir kadının birdenbire gözden düşürülüp arka plana atılmasının, onun ruhunda koparacağı fırtınaları anlayacak bir kabiliyette değildi.

Bir gün Aybek gene Kal'a-i Cebel'den uzakta iken bir miktar bahriyye askerini tevkif ettirip hapsedilmek üzere Kal'a-i Cebel'e gönderdi. İçinden 'Aytigin' adlı bir memlûk, Şecerüddür'ün oturduğu pencerenin altından geçerken, melikenin orada olduğunu anlayıp başkalarının da anlamaması için Türkçe olarak şunları söyledi: 'Kulunuz Aytigin Beşmektar, Allah'a yemin ederim ki hapsedilecek hiçbir suç işlemedik; şu kadarı var ki, o, Musul hâkiminin kızını istemeye gittiği zaman, senin ve rahmetli şehidin (Melik Salih) nimetlerini görmüş olan bizler, bunu hoş görmediğimizi belirttik, sitem ettik. İşte bunun için şimdi bizi hapse gönderiyor.' Melike bu sözleri duymuş olduğunu bir mendille işaret vererek anlattı. Yaptığı bu ihbardan sonra Sultan Aybek'in başına gelecekleri iyi bilen Aytigin, kalenin kör kuyusuna indirilirken, 'O bizi hapsettiyse, biz de onu öldürdük' der..."

Bahriye yazdığı kâğıtlardan gözünü kaldırıp hikâyenin sonunu bir çırpıda özetledi;

“Şecerüddür, Aybek’i öldürtür... Aybek’in bir önceki eşi ve oğlu da Şecerüddür’ün canını alır... Ve böylece Müslüman kadın hükümdarlar içinde Şecerüddür adını baş köşeye yazdırır... Nasıl ama Coşkun? O dönemde ne mücadele değil mi? İnanılmaz! Ben çok etkilendim...”

Coşkun, karşısında büyük tutkuyla yazdıklarını okuyan bu kadına uzun uzun bakakaldı... Hâlâ 20 yaşında, ilk tanıdığı günkü gibi, ayakları yere basmayan, yaptığı her işi heyecanla yapan o genç kız vardı sanki...

Birden daldığı hülyadan çıkıp, toparlandı, “Çok güzel yazmışsın hayatım... O kadar etkilendim ki... Kutlarım seni...” diyerek oturduğu koltuktan fırladı. Bahriye’nin alnına gurur dolu bir öpücük kondurdu. Bahriye, eşinden gelen bu takdirle gönenmişti...

Üçok Ailesi, Cenevre günlerinin sonunda yurda döndüklerinde memleketlerini ne kadar çok sevdiklerini bir kez daha anladılar... Taşı toprağı cennetti vatanın... Üstelik meyvesi sebzesi ne kadar bol ve uygundu İsviçre’ye göre! Oradaki bir yıl boyunca aza talim etmeyi öğrenmişler ve hatta bir hayli de kilo vermişlerdi. Yine de Bahriye’nin çalışmaları açısından verimli bir seyahat olmuştu. Tezini kolaylamış, Fransızca’sını ilerletmişti. Yurda döndükten birkaç hafta sonra, Ordu’dan anneleri Nadire’nin hasta olduğu haberi ulaştı. Bahriye derhal hazırlanıp memleketine doğru yola koyuldu... Tüm yolculuk boyunca da annesiyle başbaşa mücadele ettiği çocukluk ve gençlik yıllarını düşündü... Sonra genç bir kadın olduğu öğretmenlik dö-

neminde annesinin ona diktiği birbirinden güzel elbiseleri hatırlayıp gülümsedi kendi kendine... Annesinin yaptığı yemekleri, verdiği nasihatleri, okuması için gösterdiği olağanüstü çabayı, zorlu Trabzon yıllarını... Hepsi bir film şeridi gibi geçiyordu gözünün önünden... Tüm başarılarını annesine borçluydu... İncancını, itikatını, imanını... Aynı zamanda ağdaş bir Türk kadını olmasını... Sahip olduğu tüm erdemlerin kaynağıydı anası... Düşündükçe duygulandı... Onun kadar güçlü olmalıydı... O, kızının bir damla gözyaşı akmasın diye yeri göğü inletirdi. Ağla-mamalıydı...

Ordu'ya vardığında annesini çok hasta buldu Bahriye... Zor yılların ve etin bir yaşamın tahribatı, yüksek sinirli bir bünye olmuş, bu da yüksek tansiyona dönüş-mşt... Nadire Hanım henüz 66 yaşındaydı ama kendini yüz yıl yaşamış gibi hissediyordu. Ömür boyu bir türlü aşamadığı terkedilmişlik duygusu, ruhunu ve sinirlerini paramparça etmişti. Bahriye, babasını arayıp bulduğunu bile çok sonraları utana sıkıla söylemişti annesine... Duyunca zlmşt Nadire... Ne gerek vardı onun peşine düşmeye... Ama ah işte, babasıydı! Kız çocukları kaç yaşı-na gelirse gelsin bitmeyen sevdasıydı babaları! Bitmeyen zlemleri. Annesiyle bu konuyu hiç konuşmamaya zen gösterirlerdi. Yıllarca bu böyle sürdü, ta ki o son güne kadar...

Bahriye annesinin sağlığının iyi olmadığını farkındaydı... "Gtreyim seni Ankara'ya... Orada doktor arkadaşlarımız var, seni niversite hastanesine yatırır, detaylı incelenmeni ve tedavini sağlarız anneciğim..." dedi.

Nadire Hanım itiraz edecek halde değildi... Kızıyla birlikte Ankara'ya yolculuk etti... Soğuk bir Kasım akşamında Küçükesat'taki evlerine vardılar. Buzdolabını bile Kumru doğduktan sonra anca alabildikleri, iki göz odalı, mütevazı evlerinin salonuna bir yatak yapıp annelerini yatırdılar. Bahriye salonda kurulu sobaya odun attı. Ankara'yı Kasım'da çok soğuk keserdi. Hava ancak kar yağınca yumuşar, rahatlardı... İşte soğuğun iyice keskinleştiği o akşamda, Nadire son kez kızına seslendi:

"Bahriye yavrum, gel yamacıma biraz otur kızım... Sana diyeceklerim var..."

Sobayı yakıp odadan çıkmaya hazırlanan Bahriye, annesinin ricası üzerine yattığı sedirde ayaklarının dibine oturdu. Yol boyu sıcak tutsun diye patik üstüne giydiği meshlerini çıkardı... Ayaklarını yün battaniyenin altına sokup, elleriyle ovuşturarak soğumasını engelledi... "Söyle anacım... Buyur..." dedi annesine şefkatle gülümseyerek.

"Kızım, Bahriyem, kınalı kuzum... Kendimi iyi hissetmiyorum... Olur da bana bir şey olursa bil ki bir evlat olarak sen hep benim başımı dik tuttun, ıftihar kaynağım oldun... Babasız büyüdün ama hiç isyan etmedin..."

Baba lafzı geçince ana-kız duygusallaştılar... Bu konuyu hiç açmazlardı ama sanki bir vedaydı bu sözler... Bir anda sokağın soğuğu odaya sindi... Nadire konuyu hiç uzatmadan devam etti sözlerine: "Elinden Kur'an'ı, dilinden duanı hiç eksik etmedin..." Nadire Hanım hem duygulanmış hem de hastalığını iyice hisseder olmuştu, zar zor yutkunarak devam edebildi konuşmasına; "Annen

olarak sana hakkım bin kere helal olsun... Olur da bana bir şey olursa kendini çok hırpalama... Kızın var, eşin var lazımsın onlara... Kendini üzme e mi evladım?..."

Sözlerini bitirir bitirmez yaşlar boşaldı Nadire'nin gözlerinden... Vicdanı rahattı, tüm ömrünü evladını yetiştirmeye adanmış ve bunu tek başına başarmış bir kadın olarak Bahriye gibi erdem sahibi bir insanın annesi olduğu için gururluydu.

Bahriye: "Neler diyorsun anneciğim, Allah gecinden versin... Seni yarın doktora götüreceğim ve iyi olacaksın... N'olur bunları düşünme şimdi... Sadece uyumaya çalış... Ben senden razıyım, Allah da razı olsun... Sen olmasan ben ne yapardım..." Annesinin pamuk ellerini defalarca öptü Bahriye... Bu konuşmayı sürdürmek, kötü şeyleri düşünmek istemiyordu... Anacığının üstünü örttü... Işığı kapatıp odadan çıktı. O gece ana-kızın veda gecesi idi...

Ertesi sabaha Nadire Hanım çok ağırlaşmış bir vaziyette uyandı... Kendinde değildi... Hemen hastaneye götürdüler. Gün içinde yüksek tansiyondan felç geçirdi... Tüm müdahalelere rağmen soğuk bir Kasım gününde Ankara'da hayata gözlerini yumdu. İlk defa o gün yapayalnız kaldığını iliklerine kadar hissetti Bahriye... Dostunu, sırdaşını, can yoldaşını kaybetmişti.

Her attığı adımda anacığı aklındaydı artık. Onun göremediği başarılarında, paylaşamadığı hüznlerinde... Annesinin vefatından iki sene sonra, yani 1964 yılında,

doçentliği için yazdığı “İslam Devletlerinde Türk Nâibeler ve Kadın Hükümdarlar” adlı kitabının ilk sayfasında şöyle yazmıştı Bahriye Üçok:

“Bu kitap, mücadelelerden yılmayan, cesur ve yetenekli kadınların yaşam öykülerinden bahseder. Bu nedenle onu, tek çocuğunu yetiştirmek uğrunda karşılaştığı güçlükleri yenmesini bilmiş, cesur ve fedakâr anam Nadire Bektaşoğlu’nun aziz hatırasına sunuyorum.”

Doçent olduğunu anacığı görememişti...

Bu erken veda, Bahriye’nin gönlünde onarılmaz bir yara olarak hep yaşayacaktı...

1967, Ankara

O sabah tüm şiddetiyle cama vuran yağmur, her zaman-
kinden erken uyandırdı Bahriye'yi... Coşkun'un uykusu-
nu kaçırmak istemiyordu. Yavaşça yatağında doğruldu.
Başucunda duran sudan bir yudum aldı. "Çok şükür"
dedi içinden... Sabahlığını giyip odasından mutfığa geçti.
Çayı ocağa koydu. Bu erken kalkış radyodaki programına
hazırlanmak için bir fırsattı. Sabah vakitlerinde pek iştahı
olmazdı, yine de birkaç lokma ekmek ve peyniri yemek
için zorladı kendini... Biraz okuma yapmak için salona
geçti. Salona geçmesiyle birlikte yağmurun sesi de iyice
artmıştı.

Köroğlu'ndaki evlerinin penceresinden dışarı baktı-
ğında sisli, yağmurlu Ankara'ya daldı bir süre. Caddede-
ki iki-üç katlı evlerin hiçbirinde ışık yanmıyordu. Sabah
vaktiydi ama gün henüz ağarmamış, sanki tüm hüznler
başkent'in sokaklarına yığılmıştı. Tüm griliğine rağmen
çok seviyordu bu şehri... Ömrünce kendini adadığı devlet
demekti onun için Ankara, sevdasını bulduğu kentti, oku-
yup üniversitede hoca olduğu, gençlere çağdaşlaşmayı
anlatabildiği, ideallerini gerçekleştirme imkânı sunan mer-
hametli bir anne gibiydi... Ama en önemlisi devrimin kal-

biydi ve hep öyle kalacaktı. Aklına yazları Ordu'da geçen genç kızlığı geldi. O yıllarda evlenip ya da memur olup Ankara'ya giden arkadaşlarına ne kadar gıptayla bakarlardı. Okumayı da en çok bu yüzden istemişti: İşte şimdi camdan bakıp, yağmurun kaldırımları boğduğu, gri, puslu bu şehre, Ankara'ya kavuşmak için!

Çalışması gerekmece saatlerce bakabilirdi pencereden... Ama radyo için hazırlanmalıydı. Bir süredir Ankara Radyosu'nda "Din ve Ahlak saatleri" adlı bir program yapıyordu. Epey ilgi çekmişti bu yayınlar. Genellikle güncel gelişmeler üzerinden dinleyicileri aydınlatmaya çalışıyordu. O sabah da bir gün evvel aldığı Ulus Gazetesi'ne göz attı. Üçüncü sayfa haberleri içinde yine bir Atatürk büstüne saldırı haberi vardı. Haberin içeriğinde bu eylemi gerçekleştiren kişinin "dinimizde heykel, resim günahtır" sözlerini okudu. Bir gün evvel de benzer bir haber Milliyet Gazetesi'nde çıkmıştı. Bu haberde de ezan vakti sokakta radyo çalan genci imam av tüfeğiyle öldürmüştü.³⁵

Bahriye Dil Tarih Fakültesi'ni bitirip İlahiyat Fakültesi'nde hoca olduğu günden beri Türkiye'deki bu din bezirgânlarından toplumu korumaya çalışmış, var gücüyle de İslam'ın ne olduğunu anlatmaya, dinin siyasete alet edilmesine engel olmaya çalışmıştı.

Haberleri okuduktan sonra elindeki gazeteyi öfkeyle koltuğa fırlattı. "Bunlar nasıl insanlar böyle!" diye söyledi kendi kendine...

"Bugün radyoda bu konuları işlemeliyim..." Hemen not kâğıtlarını buldu ve her zaman kullandığı Arap alfa-

35 Üçok, B. (1985) Atatürk'ün İzinde Bir Arpa Boyu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. s. 25

besi ile aklındakileri kağıda dökmeye başladı. Bahriye çok enteresan bir şekilde, Arap alfabesinden vazgeçmemiş, gündelik notlarında hep onu kullanmayı tercih etmişti. Muhtemeldir ki bu tercihinin sebebi, Arapçayı hafızasında diri tutma ve dolayısıyla İslamiyet üzerine araştırmalarında, dil açısından kolaylık yaşama olabilirdi... Aynı şekilde Farsça'ya da çok hakimdi... Ve elbette bu durum ortaçağa kadar uzanan tarihi kaynakları okumakta büyük kolaylık sağlıyordu.

Bahriye bir süre çalıştı. Bu sırada ev ahalisi uyanmış ve güne başlamak için hazırlanmaya başlamıştı. Coşkun Bey epey iştahlı, bu konuda da keyfine düşkün bir insandı, enem konam kahvaltı eder, kahvaltısı esnasında da kızıyla sohbeta bayılırdı.

Kumru da artık iyice serpilmiş, çok hoş bir genç kız olmuştu. Annesi Bahriye, ona gözbebeği gibi bakıyordu. Saçlarını her sabah kendi elleriyle örür ya da at kuyruğu yapar, Fransa'dan aldığı dantel-kurdele karışık, toprak rengi tokasını takar, okuluna yolculardı. O sabah da yine özenle hazırladığı kızını okuluna yolculadı. Kendisi de giyinip, notlarını çantasına koyduktan sonra eşi Coşkun Bey'le öğretim üyesi oldukları Ankara Üniversitesi'ne gitmek üzere yola çıktılar.

Ankara Radyosu'nun çok dinlendiği yıllardı... O kadar ki radyoda yapılan birçok sohbet gündemi belirliyor, ardından haftalarca insanlar o konuları konuşuyordu. Hem askerin, hem hükûmetin gözü radyo yayınlarının üzerindeydi. Radyoda çalınan bir parça yüzünden tutuklananlar

mı istersiniz, yasaklı parçalar mı, hakkında soruşturma açılan genel müdürler mi... Ne arasanız vardı.

Türkiye demokrasisi kendine sağlıklı bir zemin arıyor ama bu zemini bir türlü bulamıyordu. 1961 Anayasası bu manada toplumda özgürlük rüzgârları estirmiş ve özellikle de sansür konusunda "Basın hürdür, sansür edilemez" maddesiyle bir yol açmaya çalışmıştı. Tüm bu özgürleşme çabalarına rağmen dönemin en önemli siyasi tartışması TRT kurumu ve işleyişi olmuştu. İşte öylesi bir zorlu ve baskı altındaki bir dönemde din kadar hassas bir konu üzerine yayın yapıyordu Bahriye... İş zordu. Ama bu dönemde tüm zorlukları göğüslemesi gerekiyordu.

Sıhhiye'deki Ankara Radyosu'na yaklaşırken son kez notlarına göz attı. Taksi şoförüne parayı uzattı. Ve bir elinde çantası diğerinde zar zor açmaya çalıştığı şemsiyesi ile arabadan indi. Yağmur hiç dinmemişti. Dinecek gibi de değildi... Şemsiyesinin altından başını kaldırarak binanın girişinde büyük plakalarla yazan "Ankara Radyosu" yazısına baktı. Seviyordu bu binayı, kokusunu, sıcaklığını...

Binanın girişindeki beş altı basamağı yavaşça çıktı. Bahriye'nin dengesini kaybedip, elini ayağını çok kırmışlığı vardı. Düşmekten bu yüzden çok korkardı. Ve nihayet başını yerden kaldırdı, binaya sağ salim girmişti. Stüdyonun yolunu tuttu. Önünden geçtiği hemen her odaya merhaba ediyordu.

"Ne içersin Hocam!" diye önüne atladı çaycı Osman.

"Ödümü kopardın Osman! Her zamanki gibi.." diye yanıt verdi Bahriye...

“Her zamanki gibi” demek limonlu açık çay demekti. Aslında bir Karadeniz kadını için açık çay içmek ayıp sayılabilirdi ama Bahriye takıntıya varacak kadar evhamlıydı. Sağlık konusundaki bu evham, biraz da çocukluğunda şahit olduğu ve çok etkilendiği, veremden kaybettiği komşularındandı. Çayın çarpıntı yaptığını düşünüyordu. Sonunda çözümü limonlu ve açık olanında bulmuştu. Pardösüsünü çıkarıp astı, ıslanmış şemsiyesini koridora bıraktı. Sonunda yayın için hazırды, stüdyoya girdi. Sandalyesine oturdu, mikrofonu biraz kendine yaklaştırdı ve Barış’ın her zamanki “Yayındayız Hocam...” sözünü duyunca konuşmaya başladı:

“Değerli dinleyicilerim, Ankara Radyosu Din ve Ahlak saatinde yine sizlerle birlikteyiz. Bugün iki ayrı konuya, İslam’da spor ve resim konularına değineceğim. Zaman zaman gazetelerde, spor gösterilerinin aleyhinde yazılar okuruz. Oysa İslam dini, sporu yasak etmek şöyle dursun, onun her çeşidini teşvik bile etmiştir. Hatta bunlar sadece spor olmayıp halk oyunları biçiminde olsalar bile... Hadis kitapları araştırılacak olursa, Hz. Muhammed’in o çağdaki, bütün spor dallarında gençleri maharet sahibi olmaya teşvik ettiği görülür. Örneğin: ‘Oğullarınıza ok atmayı öğretin, oğullarınıza yüzmeyi öğretin’, ‘Ok atmakla oyalanmak, boş yere geçirilen zamanların en hayırlısıdır’ diye buyurmuştur. Gene Hazreti Ayşe’den, Buhari’nin Sahih’inde nakledilen bir hadise göre Hicret’in yedinci yılında Habeş’ten gelen bir elçilik heyeti, Mescidin içinde, mızrak ve kalkanları ile bir çeşit kılıç kalkan oyunu oynarlarken, Hazreti Muhammed’in eşi Hazreti Ayşe, bu yarı spor yarı raks olan bu gösteriyi uzun uzun izlemiştir. Gerçekten de Hazreti Peygamber müminlere sa-

dece Yüce Allah'a iman etmenin yollarını öğretmekle kalmıyor, yaşamanın sevincine varma yollarını da gösteriyordu...

Hadislerdeki bu açıklığın desteği ile de, Emevi ve Abbasi halifeleri zamanında, at yarışları, ok atma, yüzme, koşular düzenleme gibi spor ve eğlencelerin önem kazandığını görüyoruz. Araplar, İran ve Türkistan içlerine girdikten sonra, bu ülkelerde rağbette olan küre, çögen, fındık atma, satranç ve bunun gibi başka oyunları, ele geçirdikleri ülkelerin eski sahiplerinden öğrenmişlerdi.

İlk kez çögen oynayan ve bir Hint kafa sporu olan satrancı yayan Harun El-Reşid, gene ilk kez sporculara maaş bağlayan halife olmuştur.

Daha sonra İngilizlerin batıya götürüp adına polo dedikleri çögen ile cirit oyunu bu devirde halkın en hoşuna giden sporlardı.

Bu oyunlar ortaçağda prenslere, subaylara ve saray mensuplarına mahsustu. Her şehirde bu iş için hazırlanmış bir veya birkaç alan bulunur, belli günlerde takımlar, gerek yerli gerek yabancı büyük sayıdaki seyircinin önünde karşılaşırlardı. At yarışları da pek gözde idi, arkeolojik araştırmaların sonunda anlaşılmıştır ki, en dikkate değer koşu meydanı Bağdat yakınındaki Samarra'da idi. Şehrin dışında bulunan bu meydanın çevresi 11.5 km. olup güzel yapılmış bir oval piste de sahip idi. Ayrıca halife sarayının doğusunda yapılmış bir de çögen alanı vardı. Halk bazen de ok atma yarışlarına katılırdı. Ancak en popüler spor gene de güreşti; şimdiki gibi üstü kapalı salonlarda tarafını tuttukları güreşçi için teşvik edici sözlerini esirgemeyen ateşli hayranlar kalabalığı ortaçağlarda da eksik değildi.

Fındık atma sporu ise Hz. Osman zamanında İranlılardan alınmıştır. Taş, toprak veya kurşundan yapılmış küçük bilya-

ların yay ile atılması oyunu olan fındık atma, koşuculuk, atletizm gibi sporların yanı sıra geniş havuzlarda veya ırmaklarda yüzme yarışmaları tertiplenir, kazananlara ödülleri dağıtılırdı. Seyircilere gelince, onlar tıpkı bugün olduğu gibi oturacakları yerin ücretlerini severek ödemekte idiler.

Sporla ilgili sözlerimizi burada bitirip şimdi de İslam'da resim hakkında kısa bilgiler sunmaya çalışacağım:

İslam'da müzik haram olmadığı gibi resim de haram değildir. Çünkü herhangi bir şeyin haram olması için dinen kesin sayılan bir delile dayanmış olması gerekir. Dinin kesin kabul ettiği delil ise Kur'an-ı Kerim'in muhkem ayetleri, sonra da hadis-i şeriflerin mütevatir olanlarıdır. Resim konusunda ise, ne yasaklayıcı bir ayet-i kerimeye, ne de mütevatir bir hadise rastlanır.

Kur'an-ı Kerim'de meleklerin bile kendisine secde ettikleri bildirilen insan, yaratıkların en üstünüdür. Onu üstün kılan, öteki yaratıklardan ayıran niteliklerin başında ise; değişen, gelişen sanat yapıtları meydana getirebilme yeteneği gelir. Ancak insanda doğal olarak var olan san'at gücünün, resim, heykel ve müzik gibi türlerinin İslam dininde yasak edilmiş olduğu inancı, yüzyıllar boyunca ya bilgisizlik yüzünden yahut da pek tutucu bir görüş ile ele alınmasından günümüze kadar sürüp gelmiştir. Hâlâ vatandaşlarımızın bazıları yapılan heykellerin, asılan resimlerin İslamiyet'e aykırı düştüğüne inanmakta ve bundan belki de manen bir huzursuzluk duymaktadırlar.

Bu konuda herhangi bir açıklama yapmadan önce Kur'an-ı Kerim'de bunlarla en ilgili görünenleri Gafir Suresi'nin 64. Ayeti, Tagabun 3, Araf 11, Al-i İmran 6, Haşr 24 ve Maide Suresi'nin 90. Ayetleridir. Bu ayetlerin hiçbirisi doğrudan doğruya resim yapmayı ya da bulundurmayı yasaklamış değildir. Bunlardan en açık bir biçimde tasvir ve timsalleri hakkında bilgi ve-

ren Maide Suresi'nin 90. Ayetine gelince, orada Yüce Allah şöyle buyuruyor: 'Ey insanlar içki, kumar ve tapmak için yapılan timsaller ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki, mutluluğa eresiniz.' Burada pek açık olarak görülüyor ki, yasak olan şey tapmak için yapılan timsaller yani putlar, dikilen taş veya benzerleridir.

Hazreti Peygamber ve ilk halifeler çağında resim ve heykellere karşı duyulan ikrah hiç şüphe yok ki İslamiyet'i yeni kabul etmiş, puta tapmaktan henüz ayrılmış Arapları, yeniden puta tapmaya yönelmekten alıkoymak içindi. Gerçekten de Hazreti Muhammed yüzyıllar boyunca sürüp gelen bir dinsel düzeni temellerine değin yıkmıştı. Onların tapmak gerektiği ilkel inancı ile yaptıkları putların yerini, artık gerçek ve kitabi bir din olan İslamlık almıştı.

Arapların çoğu bu yeni dini kabul etmekle birlikte, atalarının kahramanlık hikâyelerinde, şiirlerinde önemli bir yer tutan putlarından, birden bire kopmaları elbette kolay olmamıştı. Nitekim Hazreti Muhammed'den hemen sonra, Ridde olaylarının doğması, yani Müslüman olmuş Arapların büyük kitleler halinde İslam'dan dönmeleri, biraz da bu gerçeği yansıtmaktadır. İşte bu psikolojik nedenledir ki, Hazreti Peygamber zamanında resim ve heykeller mekruh sayılmıştı. Ama fakihler bu mekruh sayılışı daha da ileriye götürerek, bu konuda Hazreti Peygambere atfedilen bazı hadisleri zikretmişlerdir.

Bu gerçek daha ortaçağda anlaşılmış olmalı ki, gerek Emeviler, gerek Abbasiler çağında, sarayların duvarları, taht önüne konulan halılar, bazı ünlü kitaplar resimlerle, halife ve hükümdar figürleri ile süslenmeye, renklendirilmeye özellikle önem verilmiştir.

İslam İmparatorluğu'nda ilk altın para bastıran halife Abdülmelik, parasının bir yüzüne kendi resmini bastırdı. Abbasi halifelerinden El-Muti, El-Muktedir, El-Mütevekkil kendi resimlerini taşıyan paralar, madalyonlar bastırdılar.

Hepsinden önemlisi, ortaçağ boyunca Hazreti Muhammed'in hayatının resimlerle, minyatürlerle anlatılmasıdır. Bunlarda özellikle Hazreti Peygamber doğduğu sırada, annesi Amine Hatun'un, yardımcılarının ve iki meleğin resimleri; Cebrael'in vahiy getirmesi, Peygamber'in Kâbe'deki Hacer-i Esved'i yerine kaldırması, Kâbe'deki putları kırması, Miraç gibi olaylar resmedilmiştir..."

Bahriye gazetelerde çıkan haberler üzerine İslam'da spor ve resimin günah olmadığını dinleyicilere anlatmıştı. Ne kadar büyük bir risk aldığını farkındaydı... Ama halkın aydınlanması ve her türlü gerici, yoz fikirden uzak durması için birileri bu riski göze almak zorunda diye düşünüyordu. Programını bitirip binadan ayrılırken yağmur biraz yavaşlamıştı. Bu sefer şemsiyesini açmadı. Biraz ıslanmanın bir zararı yoktu artık... Tıpkı çocukluğundaki Ordu yağmurlarında ıslandığı gibi... Bir anda o günlerini düşündü, ilk kez Kur'an-ı Kerim okuduğu güne gitti. "Anacığım," diye geçirdi içinden... "Nur içinde yatsın..."

1968, Ankara

İlahiyat Fakültesi'nin loş koridorunda hızlı adımlarla ilerlerken birden omzuna vuran elle irkildi Bahriye... Başını çevirdiğinde kısa boylu, tıknaz, çelimsiz, seyrek sakalları olan bir gencin nefretle bakan gözleriyle karşı karşıya kaldı. Genç adam işaret parmağını sallayarak, "Senin infazına karar verildi! Fotoğrafların her yere dağıtıldı, ölümün yakındır! Kâfirsin! Cezan ölümdür!" dedi ve hızla koşarak uzaklaştı.

Sesinde öfkeyle birlikte büyük bir korku da vardı. Bahriye bir süre arkasından koştu.

"Buraya gel çabuk, kimsin sen?" diye bağrıışmasına rağmen çelimsiz genç çoktan uzaklaşmıştı. Dersler çoktan bittiği için okul tenhaydı... Zaten muhtemelen zamanlama buna göre yapılmıştı.

Bu tür tehditlerin ilki değildi Bahriye için... Üniversiteler çok karışmış, sağcı ve solcu öğrenciler sıklıkla karşı karşıya gelir olmuştu. Ama Bahriye için en önemlisi, laiklik karşıtı radikal dinci öğrenci gruplarının, onların tahminince dışarıdan bir takım güçlerin teşvikiyle iyice huzursuzluk çıkarmaya başlamış olmalarıydı.

Bahriye, Ankara İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesiydi. Aynı zamanda da TRT Ankara Radyosu'nda "Din ve Ahlak" saatleri programında, insanlara İslam'ı anlatıp aydınlatmaya çalışıyordu. Son altı aydır hem yazılı hem sözlü aldığı tehditlerin haddi hesabı yoktu... Üniversitede yaşadığı bu son vukuattan sonra iyice huzursuz oldu. Vücudu bir an hiddetle sarsılmıştı, ama kendine gelir gelmez çantasını alıp hızla eve doğru gitmeye başladı.

"En iyisi bu konuyu Coşkun'la konuşayım... Ona danışayım..." diye geçirdi içinden...

Eve vardığında eli ayağı hâlâ titriyordu. Artık bir genç kız olmuş kızı Kumru'ya içinde bulunduğu ruh halini hissettirmemek, onu tedirgin etmemek için çok çaba gösterdi. Aynı üniversitede Hukuk Fakültesi hocası olan eşi de ondan bir süre sonra eve geldi. Coşkun kendisine kapıyı açan Bahriye'nin yüzünü gördüğünde hemen ters giden bir şeyler olduğunu anladı. Tam "ne oldu" diye soracakken kızı Kumru belirdi:

"Babacığım, hoş geldin... Sana anlatacağım şeyler var... Piyano dersim başlayacak birazdan... Hemen gel lütfen..."

Kumru, babasını elinden tutmuş, evin içine çekiştiriyordu.

"Hadi ama baba... Hadi..."

Coşkun, Bahriye'yle gözgöze geldiğinde, "Bahriye sonra konuşuruz" anlamında başını salladı. Kızıyla ilgilendi bir süre; günün nasıl geçtiği üzerine biraz sohbet etmişler, neler yaptıklarından bahsetmişlerdi. Aslında piyanonun sessiz tuşları önünde sohbet ederken söz hiç müziğe gelmedi. Bahriye müziğe duyduğu ilgiyi kızının da paylaşmasını istiyordu. Kumru ise, her ne kadar bu konu-

da istekli olmasa da, annesinin otoritesine karşı çıkması mümkün değildi. Ders alınacak diyorsa alınır, piyano çalınacak diyorsa çalınırdı...

Bu günlük sohbetin üzerinden çok geçmeden, kapı çaldığında, Bahriye günün tedirginliğiyle önce irkildi, gele- nin Kumru'nun piyano hocası olduğunu görünce ise rahatladı.

Coşkun, "Hadi Kumrucuğum, hocan geldi... Dersin bitince sohbetimize devam ederiz..." diyerek ayağa kalktı.

Piyano hocasının salona geçmesiyle, salon kapısını kapattılar. Artık Coşkun'la Bahriye başbaşa kalmışlardı.

"Mutfığa geçelim" dedi Bahriye.

"Bir çay demleyeyim, poğaça filan da almıştım fırından... Hem atıştırırsın hem konuşuruz."

"Tamam" dedi Coşkun...

Mutfığa geçtiklerinde Bahriye, demliğı ocağa koymaya çalıştı. Ellerin titrediğı her halinden belli oluyordu. Coşkun dayanamadı:

"Bahriye n'oluyor kuzum? Anlatsana... Bu ne hal! Elin ayağın titriyor, bembeyaz olmuşsun! Bırak şimdi çayı filan, meraktayım, anlat lütfen!"

Bahriye bir anda sandalyenin üzerine bıraktı kendini...

"Üniversitede işler hiç iyi gitmiyor Coşkun. Artık ne yapacağımı bilemez haldeyim. Bugün okulun koridorunda yürürken, bir öğrenci aniden omzuma vurup tehdit etti. İnfazına karar verildi, kâfirsın, cezan ölümdür ve saire... Biliyorsun bu çeşit şeylerle çok karşılaştım. Ama bunların arkasındaki tarikatlar iyice yoldan çıktı. Çocuklar hem kendi aralarında gırtlak gırtlığa, hem de bizlerle... Gözlerini kan bürümüş gibi, üstelik bizi dinlemeye de kapalılar..."

“Dur dur sakince anlat... Bu çocuk seni sıkıştırırken etrafında kimse yok muydu? Gören olmadı mı?”

“Hayır, tenhaydı okul... Peşinden koştum bir süre ama yok oldu gitti. Yetişmeye de nefesim yetmedi... Ne önemi var Coşkun? O çocuk maşa. Esas onu bana gönderenler önemli... Biz ne yapabiliriz? Bunun üzerine düşünelim... Bu çocuklar bu cesareti nereden buluyorlar? Ve biz buna nasıl engel olabiliriz?”

Coşkun mutfak masasının üzerinde duran su sürahesine daldı bir süre... Sonra kendine bir bardak su koydu...

“Bahriye” dedi metanetli bir ses tonuyla:

“Buna ancak üst düzey birileri dur diyebilir. Şimdi öncelikle rektöre anlatmalısın... O bir yaptırım uygulayabilir bu tür olaylara karşı.. Oradan bir sonuç alamazsak ne yapabileceğimize bakarız. Gerekirse Cumhurbaşkanı’na çıkarsın... Sunay bu tür konularda hassas... Sen yarın rektörle konuş önce...”

“Tamam, ben de öyle düşünmüştüm. Daha evvel birkaç kez konuşmuştuk hatırlarsan, bir sonuç alamamıştık ama tekrar denerim...”

“Üzülme sakın, aklına da takma, hasta olursun... Bu bir dönem. Gececektir elbet... Üzülme ay yüzlüm...”

Bahriye dolu dolu olmuş gözleriyle Coşkun’un gözlerine daldı. Bir yandan demlemeyi unuttukları çayın suyundan çıkan ses mutfakta yankılanırken, iki hoca, iki aydın, iki can yoldaşı mutfakta birbirlerine hüznü gözlerle öylece bakakaldılar. Bu günler geçecekti... Gececek.

Allah'ım bu ne büyük bir heyecan!

Köşk'e giden yol tüm hayatımın belki de en uzun yolu... Derin üzüntüyle karışık tuhaf bir heyecan içindeyim. Köşk, Cumhuriyet demek, Atatürk demek... Bir gariban Karadeniz kızı Bahriye koskoca Cumhurbaşkanı'nın huzuruna çıkacak! Bir tarafıyla çok acı, çünkü koskoca reis-i cumhura gelene kadar lafımı dinletecek hiç kimseyi bulamadım!

Ankara Üniversitesi'nin Rektörü ile görüşmem hüsrarla sonuçlandı. Hoca birkaç genel geçer laf edip beni yolculadı. Aklıma Diyanet İşleri Başkanı'na gitmek geldi. Eski bir ilahiyat öğrencisi olan Başkan, belki beni dinler ve radyodan öğrencilere laikliğin din karşıtlığı olmadığını anlatabilir, diye düşünmüştüm... Öyle ya bunu en güzel anlatabilecek ve en etkili kişi o olurdu. Yanılmışım... Onunla da görüşmem hüsrarla bitti. Üstelik bana bir tarikatın adını vererek, ne kadar iyi tarafları olduğundan bahsetti uzun uzun. Son çare olarak da köşk kaldı...³⁶

Ankara kar altındaydı... Ankara kar altındayken Köşksis altında olurdu. Bahriye'nin bindiği taksi binbir zorlukla Çankaya Köşkü'ne ulaşmıştı.

"Ankara'nın en yüksek tepesi burası olmalı..." diye mırıldandı Bahriye...

Kış, Çankaya Köşkü'nü sarmalamış gibiydi, tıpkı ülkenin içinde bulunduğu hal gibi... Artık köşkün bahçesindeydi... Neredeyse sonsuz gibi görünen bahçenin içinde asırlık mavi ladinleri ve çınarları aradı gözü... "O badem ağacını da görebilir miyim acaba?" diye düşündü bir an... Sanki bu bahçeye, ömründe sadece bir kere girme izni var gibiydi... Düşünceler yumağının içinde yoğrulurken,

36 Üçok, B. (1985) Atatürk'ün İzinde Bir Arpa Boyu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. s. 140

pembe büyük sütunlu Köşk'ün önüne varmıştı. Önünde görünen birkaç basamak merdivenin üzerinde kırmızı protokol halısı seriliydi. Halı görevliler tarafından sürekli özenle temizlendiğinden yağın etkisi bina girişinde hissedilmiyordu. Yine de düşmemek için ağır adımlarla ilerledi Bahriye.

Görkemli bina Orta Avrupa mimarisinin tüm özelliklerini yansıtıyordu. "Bu merdivenler ne kadar görkemli" diye düşündü... Ya bu halılar? Devasa ve desenlerle bezeli rengârenk halılar, içerdeki ahşap kaplamaların ve mobilyaların ağırlığını alıyordu adeta... Büyük bir merakla etrafını incelerken kendini Cumhurbaşkanlığı makamının önündeki misafir bekleme alanında buldu. Bir ara yanına uzun boylu, özenli üniformasıyla dikkati çeken bir asker yaklaştı.

"Bahriye Üçok hanımefendi hoş geldiniz... Sayın Cumhurbaşkanımız sizi makamında bekliyor buyrunuz lütfen..."

Bu asker Cevdet Sunay'ın başyaveri Baha Bey'di. Çok beyefendi ve kibardı, üstelik duru bir Türkçesi vardı.

Bahriye, Sunay'ın makamına girdiğinde, Cevdet Paşa makamından kalkmış, salonun ortasına kadar gelip Bahriye'yi sıcacık bir gülümsemeyle karşılamıştı:

"Sayın Üçok hoş geldiniz... Lütfen şöyle buyrunuz.."

Arkasında Atatürk'ün resminin olduğu makam koltuğu ve çalışma masasının önünde iki tane görkemli misafir koltuğu duruyordu. "Muhtemelen konuklarını burada ağırlıyordur" diye düşünerek oraya doğru yöneldi Bahriye... Geniş salonda sağlı sollu oturma grupları da vardı. Cevdet Bey, Bahriye Hanım'ı makamına değil, oturma gruplarının bulunduğu yere buyur etti. Bahriye kısa bir

şaşkınlıktan sonra yönünü değiştirerek oturma gruplarına yöneldi.

Hem endişeli hem de çok heyecanlıydı... Cevdet Paşa'nın vaktini çok almadan, en kısa sürede en doğru şekilde derdini anlatmak için önceden konuşacaklarını pratik etmişti. Yine de heyecanlıydı işte...

Cevdet Sunay sıcak, babacan, karşısındaki insanı özenle dinleyen, sürekli not alan, az konuşan ve sonuç odaklı bir insandı. O dönemin adeta bir geleneği haline gelmiş, Genelkurmay Başkanlarının Cumhurbaşkanı olması ritüelinin bir sonucu olarak o makama gelmişti.

27 Mayıs Darbesi'nden sonra ordu kendi içinde hâlâ durulmamıştı. Sunay'ın, daha sonraları Başvekil Demirel tarafından tercih edilmesine neden olacak birkaç önemli tavrı da hemen 27 Mayıs ertesine dairdi... 27 Mayıs darbesinden memnun olmayan, darbeyi yetersiz bulan ya da kendileri Kore'de oldukları için "birlikte planlamıştık, birlikte yapamadık, istediğimiz gibi olmadı" diye düşünen subaylar, irili ufaklı cunta faaliyetlerine girişmişlerdi. Özellikle 1961 genel seçim sonuçlarını beğenmeyen, kendilerine Silahlı Kuvvetler Birliği adını vermiş bir grup subayın Meclis'in açılmasını dahi engelleme girişimlerine, Sunay'ın çabaları sonucu engel olunmuştu. Sunay aynı zamanda bu memnuniyetsiz subay ekibinin başını çeken ve iki kere darbe teşebbüsünde bulunan Talat Aydemir'in girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması için yoğun çaba göstermişti.³⁷

37 Kaynar, M. K. ve Erdem, E. E. (2017) Türkiye'nin 60'lı Yılları. İstanbul, İletişim Yayınlar, s. 579-581

Dönemin, kamuoyunu en çok etkileyen iletişim aracı olan TRT Ankara Radyosu'nun Aydemir tarafından ele geçirilmesi ve yayının kesilmesinin ardından yaptığı konuşmasında "Talat'ın üç beş adamı başarısızlığa uğrayacaktır" demesi, darbenin akamete uğramasına neden olmuştu.³⁸

Darbelerin daha fazla istikrarsızlık yaratacağı inancıyla sürdürdüğü Genelkurmay Başkanlığı görevinin sonrasında ise olağanüstü koşullarda Cumhurbaşkanı olmuştu. Görevde olan Cemal Gürsel'in ani rahatsızlığı, daha doğrusu beklenenden daha ağırlaşmış olması ve ABD Başkanı Johnson'ın gönderdiği özel uçakla tedavisi için Amerika'ya gitmesi, orada önce yoğun bakım daha sonra da bitkisel hayata girmesi ülkede bir belirsizlik ortamı yaratmıştı. Bu durumun 6 ay kadar uzaması sonucunda da dönemin Başvekili Süleyman Demirel, içinde TBMM Başkanı Ferruh Bozbeyli'nin, Genelkurmay Başkanı'nın, Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün bulunduğu bir heyet ile Amerika'ya gitmiş ve Gürsel'in sağlığıyla ilgili bir raporla yurda dönmüşlerdi.

TBMM Başkanı Bozbeyli, bu seyahat sonrası Meclis'i toplayarak, anayasaya göre ölüm ya da istifa durumunda Cumhurbaşkanı seçimine gidilebileceğini, fakat Cemal Gürsel'in sağlık raporuna göre bitkisel hayata girdiğini genel kurulda milletvekillerine beyan etmiş ve bu durumda yeni bir Cumhurbaşkanı seçilmesini milletvekillerinin onayına sunmuştu.

İşte böyle bir ortamda, ordu ile Meclis'in arasını bulmak ve yeni bir müdahaleye engel olmak adına olabilecek

38 Kaynar, M. K. ve Erdem, E. E. (2017) Türkiye'nin 60'lı Yılları. İstanbul, İletişim Yayınları, s. 580

en ılımlı isim olarak da Cevdet Sunay tercih edilmişti. Bu plan Demirel'in aklında önceden beri olduğu için hazırlık yapılmış ve bir kontenjan vekili istifa ettirilerek yerine Sunay vekil edilmişti. 1961 Anayasası'na göre çift parlamenterli sisteme geçilmiş, bu durumda Cumhurbaşkanı'nın ya Millet Meclisi ya da Cumhuriyet Senatosu'nun bir üyesi olma zorunluluğu getirilmişti. Bu şart da yerine getirildiğine göre Sunay artık resmen Türkiye Cumhuriyeti'nin 5. Cumhurbaşkanı'ydı.

Elinden geldiğince darbelere mesafeli durmaya çalışan Cevdet Paşa, üniversitelerdeki hareketliliği farkında ve tedirgindi. İşte bu yüzden de Ankara İlahiyat'ın hocası Doç. Dr. Bahriye Üçok'un görüşme talebini kabul etmiş ve en ivedi şekilde randevu verdirmişti. Ve ayrıca söyleceklerini merakla beklemekteydi.

"Nasılsınız Bahriye Hanım? İyisinizdir inşallah..."

"Çok teşekkürler Sayın Cumhurbaşkanım... İyi olmaya çalışıyorum ama malumunuz... Yolunda gitmeyen bazı meseleler için sizin değerli vaktinizi almak durumunda kaldım. Bağışlayın lütfen..."

"Ne demek Bahriye Hanım, rica ederim. Ankara Radyosu'ndaki programlarınızı fırsat buldukça takip etmeye çalışıyorum. Büyük bir beğeni ve takdirle de karşılıyorum görüşlerinizi..."

"Onur duydum efendim, çok sağ olunuz. Beni kabul ettiğiniz için ayrıca teşekkür ederim... Var olunuz..."

Salonda kısa bir sessizlikten sonra Sunay'ın konuya girme anlamına gelen "Buyrunuz Hanımefendi..." talimatıyla Bahriye okulda yaşadıklarını anlatmaya başladı:

“Sayın Cumhurbaşkanım, bizler öğretim üyeleri olarak çok tedirginiz. Özellikle İlahiyat Fakültesi’nde içeriden ve dışarıdan gösterilen destekle öğrenciler laiklik ve rejim aleyhine kışkırtılmaktadırlar... Bazı tarikatlerin yoğun olarak çocukları etkisi altına aldığını, aynı evlerde kalmalarını sağladıklarını ve bu evlerde laiklik ve inkılâplar karşıtlığının körüklendiğini üzülererek gözlemlemekteyiz. Bu durum iyiye gitmemektedir. Bizlere yönelik tehditleri bir yana, kendi aralarında da kanlı bıçaklı olma noktasına sürüklenmektedirler. Bu kuvvetli endişemi sizden evvel Rektör Bey’le ve Diyanet İşleri Başkanı’yla paylaşmış olmama rağmen bir sonuç alamadım. Hatta aksine, Diyanet İşleri Başkanı’mız bana bir tarikatın ne kadar güzel işler yaptığına dair bir konuşma bile yaptı.”³⁹

Sunay bu sırada notlar alıyor, ara ara da siyah kemik çerçeveli gözlüğünün üzerinden gözlerini dikkatle Bahriye Hanım’a dikiyordu. Konuyu ciddiye aldığı her halinden belliydi.

“Sayın Cumhurbaşkanım; sizden ricam laikliğin dinsizlik olmadığını halkımıza duyurmanız... Ve ayrıca öğrencilere de telkin niteliğinde bir mesaj yollamanızdır... İşlerin daha kötüye gitmemesi için sizin desteğinize ihtiyacımız var...”

Cevdet Bey aldığı notlarını önünde duran cam sehpanın üzerine koyduktan sonra büyük bir ciddiyetle Bahriye Hanım’a döndü ve “Hiç merak etmeyiniz. Konuyla ilgilemeyeceğim...” dedi.

Bahriye, “Değerli vaktinizi ayırdığınız için tekrar çok

39 Bahriye Üçok, Atatürk’ün İzinde Bir Arpa Boyu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 141

teşekkür ederim efendim...” diyerek ayağa kalktı ve kapıya doğru yürümeye başladı. Tüm bu görüşme esnasında kapının hemen yanında hazırolda bekleyen başyaver bir hamleyle geniş odanın kapısını açmak üzere ileri atıldı.

Tam bu yolculama esnasında Cevdet Paşa, “Ah aklıma gelmişken siz de Trabzonlusunuz bildiğim kadarıyla... Memleketimin insanı merttir, imanlıdır, inançlıdır. Babam müftüydü. Eğer yaşıyorlarsa ailenize hürmet ederim Bahriye Hocam...” diyerek babacan bir tavırla Bahriye’nin elini sıktı.

Bahriye gergin geçen görüşmenin ardından birden buruk bir gülümsemeyle yanıt verdi Sunay’a:

“Evet efendim ben Trabzon Arsinliyim... Benim de anem çok itikatlı bir insandı rahmetli... Onun sayesinde öğrendim Kur’an-ı Kerim’i... Mekânı cennet olsun...”

“Allah rahmet eylesin.. Nur içinde yatsın...”

“Amin... Ne mutlu sizinle hemşehri çıkmak. Onur duydum. Bana vakit ayırdığınız için tekrar çok teşekkür ederim. Saygılarımla efendim...”

Bahriye, Cevdet Paşa’yla vedalaşıp odadan ayrıldığında gözleri yaşarmış haldeydi... Kendini tuttu, yutkundu, Köşk’ten çıkana kadar boğazı düğüm düğümdü... Kapının önüne geldiğinde ise birden soğuğu yüzünde hissetti. İşte o an bir damla gözyaşı süzüldü gözlerinden...

Anacığı geldi aklına...

Onu ne zorluklarla doğurduğu...

Ve Sivas...

Sivas elleri...

1968, Ankara

Bahriye'nin, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'la görüşmesinin ardından Sunay 10 Mart 1968 tarihindeki Kurban Bayramı mesajında ulusa şöyle seslenmişti:

"...bu hususlarla ilgili olarak ifade etmek isterim ki, kadının iffetini ve namusunu kıyafetinde değil, onun şeref ve haysiyet duygularında aramak lazımdır... Kur'an-ı Kerim'in ruhuna ve Peygamberimizin hadislerine aykırı birçok telkinleri ihtiva eden birtakım risaleleri benimseyerek, onların esaslarını uygulamaya çalışan birçok tarikatler türemiştir. Bunların altında siyasi ve iktisadi istismar maksatları da gizlidir. Aşırı sağ akımları yaratan ve yürüten bu tarikatler kendi esaslarına inananlar ve inandırmayanları ayırarak Müslümanlar arasında bölücülük yaptıkları ve bir şeriat devleti kurmayı amaç edindikleri için dinimize ve Anayasamıza aykırıdır ve dini sokağa düşürme istidadı taşımaktadır..."

Sunay, konuşmasının sonuna doğru Anayasanın 19. Maddesini de hatırlatarak; din görevlilerinin vazifeleri dışına çıkmamalarını ve aziz Atatürk'ün devrim ve ilkelerine titizlikle bağlı kalmalarını da istemişti.⁴⁰ Reis-i Cumhur'un bu mesajından sonra İlahiyat Fakültesi'nde

40 Bahriye Üçok, age, s. 141

bir süre çekingen ve sakin bir iklim hakim oldu. Fakat bu sessizlik uzun sürmedi... Bahriye o bahar sabahına uyan-
dığında gazetede şöyle bir haber vardı:

"İki öğrencinin fakülteden atılışını Senato onaylayınca Dekan dövmeye kalkan öğrenciler İlahiyat Fakültesi binasını işgal etti..."

İki öğrencinin İlahiyat Fakültesi'nden atılmasının, Ankara Üniversitesi Senatosu tarafından onaylanması, 'bu fakültede yeni olaylara yol açmış, Haziran'a kadar kapalı olduğu halde öğrenciler fakülteyi işgal etmiştir.

Fakülteyi işgal eden 40-50 kişi, sayılarının 300 civarında olduğunu iddia etmişlerdir, öğrenciler, üniversite senatosunun da hissi davrandığını ileri sürmüşler ve, 'biz kararın durdurulması için Danıştay'a dava açacağız. Dava sonuna kadar fakülteden çıkmayacağız. Burada yatıp kalkacak ve fakültedeki temizleme, sulama gibi sosyal hizmetleri kendimiz göreceğiz' demişlerdir. Öğrenciler İlahiyat Fakültesi'nin giriş kapısına da büyük bir bayrak asmışlardır.

Dekan istifa etti; İlahiyat Fakültesi öğrencileri üniversite senatosunun toplandığı Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi dekanı Prof. Hüseyin Yurtaydın'ı çevirmişler, dövmek istemişler, otomobilini yumruklamışlardır.

*Prof. Yurtaydın'ı öfkeli öğrencilerin elinden Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğrencileri kurtarmışlardır. Dekan daha sonra ikinci defa istifa etmiştir. İlahiyat öğrencileri daha sonra kapalı olduğu halde kendi fakültelerine gitmişler, içeriye girerek fakülteyi işgal etmişler, memurlardan da fakülteyi terk etmesini istemişlerdir. Bu arada fakülteleri kapalı olduğu için memleketlerine giden öğrenciler de Ankara'ya davet edilmiştir."*⁴¹

41 Hürriyet Gazetesi, 16 Nisan 1968, Ankara (AH)

Bu habere konu olan olaylar, başörtülü bir öğrencinin derslere girme teşebbüsünden ötürü okuldan atılmasıyla ortaya çıkmıştı. Büyük bir grup öğrenci bunu protesto etmek için eylemlere başlamışlardı.

Eylemler sadece muhafazakâr görüşlü öğrenciler tarafında sürmüyordu. Sol görüşlü öğrenciler çeşitli sebeplerle işgal ve protestolara başlamışlardı. Dünya’da gençler arasında esen özgürlük ve başkaldırı rüzgârları Türkiye’deki gençleri de etkilemişti. Artık sisteme isyan vaktiydi...

Türkiye’deki öğrenci eylemlerinin başlangıcı, Fransa’da başlayan öğrenci ve ardından gelen işçi eylemlerinin tüm Dünya’da yankılanmasıyla da ilintiliydi. 1968 yılının Mayıs’ında, Paris’te başlayan eylemlerin, 1848 yılı işçi eylemlerinden de, 1905-1908 arası Doğu ülkelerinde esen modernleşme rüzgârından da ve hatta Avrupa’yı dahi etkisi altına alan Ekim Devrimi’nden de önemli farklılıkları vardı. Öncelikle 68 hareketi diğer hareketler gibi salt iktidarı değiştirme odaklı değildi. Kültürün, yaşam tarzı kalıplarının ve bunun gibi hayatın hemen hemen her alanına yönelik dönüşüm talepleri vardı. Gençlerin eylemlerinde, siyasi mücadele araçlarında, örgütlenmelerinde ise daha öncekilerle kıyas kabul etmeyecek bir yaratıcılıkları vardı.

Fransa’da öğrenci hareketlerinin ilk fişeği, Nanterre Üniversitesi öğrencilerinin, Napolyon döneminden kalma merkeziyetçi üniversite yasalarını değiştirmek için eyleme geçmesiyle başlamış ama bununla sınırlı kalmamıştı. Olaylar yıldırım hızıyla Nanterre’nin 20 kilometre uzağındaki Paris’teki Sorbonne Üniversitesi’ne sıçramıştı.

Mesele sadece özgürlükler miydi? Elbette hayır.

Tarih 1968'i gösterdiğinde Vietnam'daki asker sayısı 500 bin idi. 1954'e kadar Fransız sömürgesi olan Vietnam, Fransa'nın yenilmesinin ardından Kuzey ve Güney olarak ikiye bölünmüştü. Kuzey Vietnam ise ABD işgali altındaydı. Ve bu durum Amerika dahil birçok ülkede protesto ediliyordu. İşte Fransa'da da ilk üniversite işgali 22 Mart tarihinde ABD'yi protesto için gerçekleşti.

Olaylar öğrencilerle sınırlı kalmadı... Mayıs ayı ortasında milyonlarca işçi sokaklardaydı... Radyo, hem Türkiye'de, hem tüm Avrupa'da en önemli haber alma aracıydı. Hiç durmadan yayınlar yapıyor, Paris sokaklarındaki gelişmeleri anbean paylaşıyorlardı.

68'in rüzgârında aşk ve devrim kolkola yürüyor, neredeyse tüm sloganlarda, sokak yazılarında, eylemlerde bu hava hissediliyordu.

*"Plus je fais l'amour plus je fais la revolution, plus je fais la revolution plus je fais l'amour."*⁴² 'Ne kadar aşk o kadar devrim, ne kadar devrim o kadar aşk!' olarak sloganlaştırılabilecek olan bu söz, Avrupa'daki solcu gençlerin adeta mottosu haline gelmişti.

Fransa'da başlayan bu hareketin etkileri çok uzun sürmeden Türkiye'ye de ulaştı. Hatta Bahriye'ye göre bu hareketlenme çok daha erken başlamıştı... İşgal ve eyleme dönüşmese de üniversite hocaları bir hazırlık seziyorlardı.⁴³ Nitekim Bahriye'nin Cevdet Paşa ile ilk görüşmesi

42 Spender, S. (1968) Paris In The Spring. The New York Review Abroad: Fifty Years of International Reportage.(2013) New York Review of Books

43 Bahriye Üçok, age, s. 140

Şubat ayının ilk haftasına rastlıyordu... Mayıs'ta ise ortalık toz duman olacaktı...

İstanbul Üniversitesi, ODTÜ, Maçka Teknik Okulu... "Demokratik Üniversite, Eğitimde Devrim" talebiyle üniversitelerde işgal konseyleri kuruluyor, hocalar içeri alınmıyor, rektörler dışarı atılıyordu. Tıpkı Fransa'da olduğu gibi öğrenci hareketlerini işçi grevleri ve eylemleri izlerken, Avrupa'ya kıyasla Türkiye'de tam bağımsızlık ve anti-emperyalizm rüzgârları özgürlük taleplerinin de önüne geçiyordu. Nitekim Türkiye'ye gelen ve Dolmabahçe yakınına demirlenen ABD 6. Filo'sunun protesto gösterilerinden altı gün sonra, 16 Şubat Pazar günü Taksim Meydanı, adeta solcuların kıyımına şahitlik edecekti. Bu pazar dert yazan, derman yazan kanlı bir pazardı...

Adalet Partisi Hükûmeti olayları önlemekte zorlanıyor, Meclis'te grubu bulunan diğer partilere de gençlik örgütlenmelerini sokaktan uzak tutmaları için destek çağrılarında bulunuyordu. Bu destek çağrısına uyan partilerin başında, İsmet İnönü liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi ve Mehmet Ali Aybar liderliğindeki Türkiye İşçi Partisi vardı. Nitekim bu destek çağrısından sonra gerçekleşen ilk gençlik eyleminde de partilerin aldığı kararlar hissediliyordu...

"Her zamankinden farklı bir hava vardı. Ama biz yine de umutla hazırlıklarımızı sürdürüyorduk... Bu ilk defa yapacağımız bir yürüyüş değildi. Nicelerini on binlerce arkadaşımızın desteğiyle sürdürmüştük... NATO'ya hayır diyecektik... Bunun için 1500 tane pankart hazırlamıştık. Pankartlar önü yazılı, üzerimize giyerek taşıyacağımız türdendi. Sloganımız belliydi:

‘NATO’ya Hayır!’ İstikamet Sıhhiye’den Meclis’in önüne doğruydı... Normalde 50 kişi bile başlasak on binlerle bitiriyorduk eylemlerimizi... Hazırladığımız pankartlar kalabalığın içinde kaybolur giderdi. O gün ise hiç beklediğimiz gibi olmadı...”⁴⁴

Öğrenci yürüyüşünü tertip eden Mülkiyeli Öğrenci Derneği Başkanı Uluç büyük bir şaşkınlık içerisindeydi. CHP Genel Başkanı gençlere, sokağa çıkmayın çağrısında bulunmuş, bu telkin sadece onunla da sınırlı kalmamış, Aybar da bu çağrıya iştirak etmişti. CHP ve TİP’in bu çağrıları, hükûmetin de baskılarıyla sonuç vermiş, yürüyüşe yalnızca 700 kişi katılmıştı. Öyle ki basılan pankartları önlü arkalı giymişler, yine de fazlası ellerinde kalmıştı.⁴⁵

Yürüyüşü düzenleyen öğrencilerin liderleri, kendini ağırlıklı olarak sosyal demokrat olarak tanımlayan, Yön Dergisi’nden İlhan Selçuk, Doğan Avcıoğlu ve Mümtaz Soysal gibi isimlerin yazılarını yakından takip eden gençlerdi. Yön Dergisi, 1961 yılında yayın hayatına başlamış, Kemalist-sol’dan sosyalizme uzanan bir yelpazede aydınların yazı yazdığı haftalık bir dergiydi.

İlhan Selçuk’un: “Yön, sosyalizmin Atatürkçü Türkiye’nin koşullarına göre nasıl hayata geçirilebileceğini araştırıyordu; bu yönelişe Milli Demokratik Devrim demek belki daha doğru olabilir” diyerek amacını tanımladığı derginin dönemin etkili enstrümanlarından biri olduğu tartışılmazdı.⁴⁶

Her ne kadar sosyalist hareketin liderlerinden Dr. Hik-

44 TRT Arşivi, Gazeteci Kurtul Altuğ ile Uluç Gürkan Röportajı, Ankara

45 Uluç Gürkan Röportajı, TRT

46 Çarık, Ş. (2015) 54 Yıl Önce Türkiye’nin Bugünkü “Yön”ünü yazdılar. Oda TV

met Kıvılcımlı Yön'ü "kapıkulu dergisi" olarak tanımlayıp ağır eleştiriler yöneltse de Yön, solcu gençlere yön vermeye tüm hızıyla devam ediyordu.

68 kuşağının derdi, çözümü ifade edilememiş yeni bir dünya arayışıydı sanki... Avrupa'daki yaşam tarzına yönelik özgürlük taleplerinden farklı olarak Türkiye'de gençliğin önceliği iktidarın gitmesiydi, ama aynı zamanda yerine ne konulacağı da bir türlü tarif edilememişti.

Akıllarında hep şu söz vardı:

"Yerine ne koyacağınızı sonra düşünürsünüz... Yerine ne koyacağınızı düşünürseniz yıkamazsınız..."⁴⁷

Tüm bu olaylar yaşanırken, sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasındaki sokak çatışmalarında nice genç hayatını kaybediyor, kimileri haklarında açılan davalardan yargılanıyor, kimileri hapis yatıyor, kimileri ise eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalıyor ya da okuldan atılıyorlardı. Akademisyenler ise bu gelişmeler karşısında çaresizlik içindeydiler. Bahriye ile Ankara Hukuk Fakültesi'nde hoca olan eşi Coşkun mücadelenin tam ortasındaydılar. Ama Bahriye bir çözüm bulma konusunda çok telaşlı ve istekliydi, eşine sürekli yakınıyordu:

"Bir çare bulmalıyız Coşkun... Bunlar bizim çocuklarımız gibiler... Ama bize düşman gözüyle bakıyorlar... Radyo'dan sürekli çağrıda bulunuyorum, sokaklar çözüm

47 TRT Arşivi, Gazeteci Kurtul Altuğ'un gerçekleştirdiği 68 Kuşağı Röportajlarından, Ankara

değil, okula gelmemek, boykot çözüm değil diyorum. Ama ne çare! Sonra kendime kızıyorum; koskoca hükûmet, partiler sakinleştirememiş gençleri... Ben mi başara-
cağım?! Bu eli kolu bağıllık öldürecek beni..."

Coşkun her zamanki sakinliği ve suhuletiyle Bahriye'nin başını okşadı.

"Otur kuzum. Bu senlik benlik bir şey değil. İş içinden çıkılmaz hallere doğru gidiyor. Sen elinden geldiğince gazeteye yaz. Orası etkili bir mecra, gençler de okuyor Ulus'u..."

"Biliyorum, farkındayım Coşkun... Oralarda elimden geleni yapıyorum. Ama söylentiler çok arttı. Yeniden bir darbe yapılabileceği konuşuluyor. Hatta öğrenciler içerisinde bir grup da 'ordu-öğrenci el ele' diyerek askerin gelmesi gerektiğini savunuyor. İşler o raddeye varmadan önüne geçilmeli... Ama nasıl? İşte onu bilememek kahre-
diyor beni... Öte yandan bizim fakülteyi tarikatler iyice egemenliği altına aldı. Öğrenciler içinde rejim karşıtlığı adeta bir ortak payda oldu. Tüm bu işlerde dış mihrakların dahli var, yapmayın etmeyin çocuklar diyorum ama nafile... Adeta düşmana bakar gibi bakıyorlar yüzüme... Nedir bu halimiz ya Rabbi! Sen bize yol göster! Aklıma mukayyet ol!"

Bahriye'nin söylediklerinden sonra bir süre elindeki su bardağına dalan Coşkun çok geçmeden derin bir iç çeke-
rek söze girdi:

"Bence o konuda endişelenme. Ben yeniden bir darbe olacağını sanmıyorum. Cevdet Paşa, Aydemir ayaklan-
masında çok kararlıydı. O olaylardan sonra bir teşebbüs

daha olmaz, sanmıyorum. Sen yine de fakültede dikkatli ol. Tehdit filan gelirse sakın geçen seferki gibi saklama benden... Bu tür şeyleri çok küçümsememek lazım. Bu kargaşada her şey olabilir. Hadi canım bu kadar sohbet yeter, yolda devam ederiz, hazırlanalım geç kalıyoruz...”

Her zaman sohbet etmek için tercih ettikleri mutfak masasından kalkarken pencereden görünen güllere daldı Bahriye’nin gözleri... Annesini kaybedeli yedi yıl geçmesine rağmen ne zaman başı sıkışsa aklına gelirdi anacığı... Yine Ordu’ya yapacakları bir yolculuk öncesinde Bahriye tüm hüznüyle o yıllarına daldı.

Neler yoktu ki o yıllarda... Ne şahitlikler, ne hatıralar...

1968, Ankara

Ordu'da geçirdikleri yaz tatilinin ertesinde, Bahriye doçentliğini vermiş bir akademisyen olarak, İlahiyat Fakültesi'nde ders vermeye ve Ankara Radyosu'ndaki programlarına devam ediyor, ara sıra da Ulus Gazetesi'ne yazılar yazıyordu. Aslında ister istemez siyaset konuşuyor, Atatürk'ün inkılâpları için hiç durmadan mücadeleye devam ediyordu. Ama aktif siyaset, yani partcilik aklından geçen bir şey değildi. Zaten mevcut durumunda daha çok etkisi olduğunu düşünüyordu. Ta ki 60'lı yılların sonlarına doğru, Cumhuriyet Halk Partisi'nin idealist ve kararlı Genel Sekreteri Bülent Ecevit'in, liderliğini İsmet Paşa'dan devralarak büyüttüğü "Ortanın Solu" hareketinin rüzgârına kapılana kadar...

Aslında Ortanın Solu ilk olarak 1965 seçimlerinde Genel Başkan İnönü liderliğinde görücüye çıkmış, fakat umulan başarıyı yakalayamamıştı. Ve hatta partinin muhafazakâr kanadı bu görüşün partiyi sosyalistleştirdiğini ve halkta tepkiye yol açtığını söyleyerek vazgeçilmesi gerektiğini savunmaya başlamışlardı. Ecevit, seçimden bir sene sonra kaleme aldığı kitabına, bu iddialara baş kaldırarak başlamıştı. İşte Bahriye'nin okuyup etkisi altında kaldığı satırlar da o kitaptandı...

Ecevit'e göre toprak reformunu yapacaklarını söyleyerek toprak ağalarını ürküten, vergi reformlarını vaat ederek bol gelirlilerin canını sıkan, işçiye grev hakkı sağlayarak işçiyi sömürerek çalışmaya alışmış işverenlerin huzurunu bozan, ulusal faydaları gözetken bir dış politika ile büyük devletleri soğutan, ulusal petrol davasını benimseyerek devletler üstü dev petrol kartellerini kızdıran bir parti "ortanın solundayım" yerine "ortanın sağındayım" deseydi de değişen bir şey olmazdı.⁴⁸ Ecevit, tüm parti içi tepkilere ve önce Demokrat sonra Adalet Partisi'nin "ortanın solu, Moskova'nın yolu" propogandasına rağmen bu akımın arkasında durmakta ve bu yolda yürümekte kararlıydı.

Bahriye, akademisyenliği dolayısıyla partiye üye olamasa da Ortanın Solu'nun fikri önderliğini sürdürdüğü "sosyal devlet" ilkesini benimsiyor, Ecevit'in kitabında bahsettiği ve yoksulluğun çözümü olarak sunduğu sosyal devlet tezine katılıyordu.

Genel Sekreter Ecevit'e göre yoksulluğun çözümü, insanların merhameti veya yardım kuruluşlarının yardımları değildi. Elbette ki merhametli olmak yahut derneklerde çalışmak, insanlara yardımcı olmak erdemli işlerdi. Ve takdire değerdi. Ama burada önemli olan yardıma ihtiyaç duyacak insanın kalmadığı bir düzeni kurmaktı. Onun isyanı bu sömürü düzenineydi. Bunu değiştirmek de ancak sosyal devletle mümkündü. Genel Sekreter Ecevit'in çok önemli bulduğu sosyal adalet kavramını güncel yaşamın içinden örneklerle tariflerken amacı, anlatmaya çalıştığı olguların toplumun her kesimi tarafından rahatlıkla anlaşılmasıydı.

48 Ecevit, B. (2015) Ortanın Solu. Ankara: Rahşan Ecevit-Bülent Ecevit Bilim Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, s. 7

Ecevit'in görüşüne göre: *Bazen bir dokuma işçisinin, anca okumuş bir insanın yazabileceği ölçüde yüksek tahlilli bir yazısını okursunuz ya da bazen bir kamyon şoföründen beklemeyeceğiniz kadar güzel bir hat yazısı yazarak kamyonuna astığını görürsünüz, veyahut bir maden işçisinin yazdığı olağanüstü şiirleri okur şaşırırsınız ya da bir köy kahvesinde muazzam bir tablo görürsünüz duvarda, değme ressamalara taş çıkaracak... Tüm bunları gördüğünüzde ilk tepki olarak "bizde ne köylüler, ne işçiler var" diyebilirsiniz, ya da "bizim halkımız diğer halklardan daha yetenekli, niye bu kadar geri kalmışız" diye hayıflanabilirsiniz. Halbuki ortada ne övünecek ne de hayıflanacak bir durum vardır. O insanlar, o sizi şaşırtan işçiler sosyal adalette daha ileri bir toplumda yaşasalardı, yani daha varlıklı insanlar kadar, eşit okuma imkânına sahip olsalardı belki bir bilim insanı, belki şair, belki ressam olabileceklerdi.⁴⁹*

Sosyal adalet kavramı sadece CHP'lilere özgü ya da sadece onların kullandığı bir kavram değildi. 27 Mayıs Darbesi sonrasında kurulan Türkiye İşçi Partisi, Mehmet Ali Aybar Genel Başkanlığı'nda etkin bir siyaset yürütüyordu. Esen anti-komünist propaganda rüzgârları içinde epeyce eleştirilmesine ve hırpalanmasına rağmen aydınlardan ve gençlerden çok ilgi gören TİP'i destekleyen derginin adı "Sosyal Adalet" idi. Aslında yaşanan tüm bu gelişmelerde, dünyada yükselen sol ve özgürlükçü akımların da etkisi vardı. Hem kendinden daha solda, ilgiyi üzerine bir mıknatıs gibi çeken "güler yüzlü sosyalizmin" yani TİP'in varlığı, hem de öğrenci eylemleri ve özgürlükçü talepler, CHP'nin yeni bir yol çizmesini mecburi bırakmıştı.⁵⁰

49 Ecevit, B. (2015) Ortanın Solu. Ankara: Rahşan Ecevit-Bülent Ecevit Bilim Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları

50 Uyar, H. (2017) İki Darbe Arasında CHP 1960-1971. İstanbul, Doğan Kitap, s. 177

Bahriye, Türkiye’de ve Dünya’da esen sol rüzgarlarını görüyor ve CHP’nin de acilen bu yeni duruma uygun bir siyaset üretmesini öngörüyordu. Her ne kadar onun temel meselesi, laikliğin din karşıtlığı olmadığını anlatmaya çalışmak olsa da, gençlerin sokağa veyahut radikal mecralara gitmemesi de çok önemliydi.

Tabii bu, dünyadaki sol akıma uyum meselesi, sonunda iktidara yeni bir argüman daha vermişti. İktidarın CHP’ye yönelik kullandığı eleştirilerden biri de -aşırı sol akımları koruyor oluşuydu. Bu artık ciddi bir propaganda argümanına dönmüştü. Öyle ki CHP Genel Başkanı İsmet İnönü’nün, Abdi İpekçi ile yaptığı röportajda bu soru karşısına çıkmış ve İnönü konuyla ilgili uzun bir açıklama yapmak durumunda kalmıştı. Genel Başkan İnönü, önce İpekçi’nin *“Halk Partisi’nin aşırı sol akımları koruduğu iddiasına cevabınız nedir?”* sorusunu yanıtlamış fakat bu yeterli olmamış, usta bir gazeteci olan İpekçi’nin, CHP’nin TİP’i koruduğuna dair sorduğu iddialara da yanıt vermek durumunda kalmıştı:

“Devletin kanunları içinde kurulmuş, devletin kanunları ve mahkemeleri teminatı içinde çalışan her memlekette esaslı bilinen bir siyasi parti üzerinde hiçbir şüphe beslenmesini haklı görmüyorum. Doğmuş bir partidir, vazifesini kendi anlayışına göre ifa etmeye çalışıyor. İşçi Partisi hiçbir taraftan himayeye muhtaç olmayan bir ortam içindedir. Bütün başarıları kendisindedir, bütün hareketlerinden kendisi sorumlu olacaktır.”⁵¹

İnönü eleştirilere böyle yanıt veriyordu. Komünistlik ithamlarından olağanüstü bunalmışlardı. Her seçim dö-

51 Milliyet Gazetesi (29 Temmuz 1965) “Kalkınma muhafazakâr tedbirle gerçekleşmez” Abdi İpekçi-İsmet İnönü röportajı, Aktaran: Uyar, H. age. s. 185

nemi kendilerini savunmaktan, parti propagandası yapmaya fırsatları kalmıyordu. İsmet Paşa'nın, 1965 seçimleri öñü yaptığı bu mülakatta da Abdi Bey büyük ustalıkla lafı beklenen noktaya getirmişti:

“CHP'nin aşırı sol, hatta komünist olduğuna dair yapılan propagandalar sizce seçim sonuçları üzerinde ne derece etkili olacaktır?”

Röportajın yapıldığı vakit Temmuz'un son günleriydi. Hava da bir hayli sıcaktı. Aslında İsmet Paşa bu röportajları Heybeliada'daki evinde yapmayı çok severdi. Ve hatta büyük basın toplantılarını da siyasi hareketliliğiyle meşhur Heybeliada'da yapardı...

Sükûnetin adı Heybeliada! Neler yaşanmamıştı ki o evde? En çetin tartışmalar, ittifaklar, protokoller, hüznün, her şey... 1959-1962 yılları arasında ise baş misafirleri CHP'nin Genel Sekreteri İsmail Rüştü Bey ve eşi Jale Hanım ile birlikte kâh çalışma odasında kâh evin balkonunda “Ortanın Solu” fikri üzerine sohbetler yapmışlardı. Ah o akşamüstüleri çıktıkları balkonun dili olsaydı da “Ortanın Solunu” nasıl kotarıp kamuoyuna sunduklarını söyleseydi.⁵²

Ada'daki ev, tüm aile için çok anlamlıydı ama İsmet Paşa, Milliyet röportajı için oğlu Ömer'in Maltepe'deki evini tercih etmişti. Bu ev tren garına yakın, Ankara'ya dönüş için daha elverişliydi. Zaten Abdi İpekçi de bu röportajı, İsmet Paşa'nın “ortanın solu” lafzını zikrettikten sonra kopan fırtınalara istinaden yapmak istemiş ve bu bağlamda da sormak istediği soruları büyük rahatlıkla

52 İsmet İnönü Vakfı resmi internet sitesi, Heybeliada İsmet İnönü Evi. (<http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/heybeliada-ismet-inonu-evi>)

sormuştu. Elbette İsmet Paşa da her zamanki serinkanlılığıyla yanıt vermişti:

“İthamlar klasiktir. Dinsizlik ve şimdi komünistlik isnatlarıyla, özel teşebbüse karşı olmak, başka bir deyimle devletçi olmak konularıdır. Dinsizlik ithamı eski bir usüldür. Milletin sağduyusu bunu yenmiştir. Komünistlik ithamı sayın Devlet Başkanı’ndan kuvvet ve himaye edilmek derecesine kadar ümitlenmiştir. Fakat bunun da kötü maksatlara kafi geleceğini sanmıyorum. Bunların hepsi kurallar dışı tahriklerdir. Birinci Demokrat Partisi dinsizlik ithamıyla senelerce faydalandı. İkinci Demokrat Partisi bir de komünistlik ekleyerek faydalanmaya çalıştı ve çalışacak görünüyor. Hadiselerin gelişmesini sükûnetle takip edeceğiz. Böyle tahriklerin elbet cevapları ve tepkileri olacaktır. Hem bu tahrikleri yapıp hem de kardeşçe geçinmek nasihatlerinden bahsetmek, tahrikçilerin fayda umdukları bir taktiktir ki, neticeleri bu sefer de tecrübe hayatımıza kaydolunacaktır. Bunlar bir uyarmadan ibarettir. Bu uyarmalar geçmişte fayda vermedi, şimdi fayda verip vermediğini zaman gösterecek.”⁵³

Aslında Ortanın Solu’na dair fikir tohumları 1950’lerin sonuna dayanıyordu. Cumhuriyet Halk Partisi’nin XIV. Kurultayı’nda yayınlanan “İlk Hedefler Beyannamesi”nde, demokrasinin tam olarak kurulması, kuvvetler ayrılığının önemi, yargının bağımsızlığı, iki meclisli sistem, örgütlenme ve siyasi propaganda hakkının önünün açılması, anayasal denetimin bir kurum tarafından sağlanması, sendikal hakların genişlemesi, Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulması gibi sonradan 1961 Anayasası’nda da yer almış birçok önemli mesele ele alınmıştı. Bu ileri görüşlü ve özgürlükçü beyanname, aynı zamanda, 1954 ve 1957 seçimle-

53 Aktaran: Uyar, H. age, s. 186

rinde iktidarını kuvvetlendiren ve gitgide antidemokratik uygulamalar içine giren Demokrat Parti'ye karşı da bir manifesto niteliğindedi. Demokrat Parti'nin bir devamı niteliğinde olan Adalet Partisi de geleneği bozmamış ve propagandasını, CHP'nin "komünist" ve "dış mihraklara hizmet eden" bir yapı olduğu üzerine oturtmuştu. Bu bağlamda Genel Başkan İnönü, demokrasi ve anayasa vurgusunu hemen hemen her konuşmasında ısrarla yapmaktaydı. Ve hatta bunun için 1961 anayasasını sıklıkla referans göstermekteydi. Yani "Ortanın Solu"nun meşru, demokratik ve anayasal bir zemine oturduğunu sürekli hatırlatıyordu.

Ne yazık ki tüm bu çabaları, CHP'nin yeniden iktidar olmasını sağlayamadı... Belki de daha farklı bir şeyler yapmak gerekiyordu. Bu farklılık, etkinin merkezden taşra örgütlerine dağıtıldığı ve köylüye daha çok ulaşan bir Cumhuriyet Halk Partisi olabilirdi.

Genç siyasetçi Ecevit, siyasi hayatına Demokrat Parti'nin antidemokratik uygulamalarını arttırdığı bir baskı ortamında başlamıştı. Genel Başkan İnönü'den en önemli farkı buydu. Nasıl ki Demokrat Partililer tek parti döneminde maruz kaldıkları baskılara karşı olağanüstü öfkeli idiler ve o öfkeden de beslenerek iktidara geldilerse, Ecevit de benzer bir baskı içinden gelmekteydi. Onun için de en önem verdiği mesele demokrasinin tam olarak işlemsiydi. Fikriyatını yazıya dökmeye karar verdiği 1966 yılında, *Ortanın Solu* kitabı da böyle doğdu. O kararlıydı, bu yolda ısrarla yürünecek ve sosyal demokrasi köye, kırsala ulaşabilecekti.

Esas mesele bunun nasıl olacağı idi. Çok partili sisteme geçildiğinden beri CHP, Demokrat Parti karşısında meşru

müdafaa yapmaktan propaganda yapmaya fırsat bulamamıştı. Bu can sıkıcı döngüyü kırmak, bu demirleşmiş algıyı yıkmak mümkün olacak mıydı?

İşte o yıllarda TRT Ankara Radyosu'ndaki programlarıyla, hiç partizanlık yapmadan, gerçek Atatürkçülüğün dinsizlik olmadığını herkesin anlayacağı bir dille anlatmaya çalışan, İlahiyat Fakültesi hocası Bahriye Üçok, CHP içerisindeki bu çabaları yakından takip etmeye başlayacak, partiye henüz üye olmasa da filizlenmeye başlamış sosyal demokrasiye nasıl katkı sunabileceğinin yollarını arayacaktı.

1971, Ankara

1968 Haziran'ında gerçekleşen Senato yenileme seçimleri o güne kadar yapılan seçimlerin en sertiydi. Sokaklardaki sol-sağ gerginliği siyasi partilere de yansımış, seçimi kazanmak partiler için varlık yokluk mücadelesine dönüşmüştü. Seçim süresince birçok ilde Adalet Partililer (AP) ve Cumhuriyet Halk Partililer (CHP) arasında kanlı kavgalar olmuş, insanlar hayatını kaybetmiş, yaralananlar olmuştu. Hatta öyle ki Isparta Şarkikaraağaç'ta iki partinin taraftarları arasında meydan kavgası çıkmış, onlarca insan yaralanmıştı.⁵⁴ AP teşkilatı kampanyasını CHP'nin komünizmi desteklediği üzerine kurmuş, bu doğrultuda da "Ortanın Solu Moskova'nın Yolu" sloganını dillerinden düşürmez olmuşlardı. Ve elbette 27 Mayıs idamları hemen hemen her konuşmanın, tartışmanın başlıca unsuruydu.

CHP lideri İnönü ise 1965 seçimlerindeki "Ortanın Solu" sloganından yola devam ediyor ve AP'ni irticayı desteklediği, dini siyasete alet ettiği konusunda propagandasına son sürat devam ediyordu. Çok gergin geçen seçim sürecinde sonuç değişmedi, seçimin kazananı bir miktar oy kaybıyla yine Demirel oldu. Fakat tüm bu gerginliğin

⁵⁴ Cumhuriyet, 3.6.1968, s. 1

ve toz dumanın arasında siyaset arenasında genç, hitabı kuvvetli, halka sıcak gelen ve neredeyse ayak basılmamış köy kasaba bırakmayan bir siyasetçinin yıldızı parlıyordu: CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit. Ecevit'in ilerleyen yıllarda Türkiye siyasetine damga vuracağı o günlerden belliydi...

Neredeyse her yıl seçime gidilen bu süreçte, çok geçmeden bir seçim daha kapıya dayandı ve Demirel'in başvekilliğinde II. AP Hükûmeti kuruldu. Tuhaf olan bir süredir rahatlıkla seçim kazanmalarına rağmen AP içinde, parti içi hizipleşmeler artmış, olaylar bazı AP'li üyelerin Haysiyet Divanı'na sevk edilmelerine, istifalara, ihraçlara, partinin çeşitli kademelerinde yapılan tasfiyelerin bir "tek adam ve şahıs diktası" yaratmaya başladığına dair bildiriler yayınlamaya kadar varmıştı.⁵⁵ Parti içi muhalefet olan bu gruba artık "41"ler deniliyordu. İşin kötü tarafı ise Türk siyasi hayatında ilk defa 1970 yılının bütçe oylamasında hükûmet, kendi partisinin milletvekillerinin olumsuz oy vermesi ve CHP ile hareket etmesi sonucu zor durumda kalmıştı. Bu bir ilkti! Çiçeği burnunda hükûmet henüz 100 gününü doldurmadan istifaya mecbur ediliyor, sonunda bu olayların bir hükûmet krizine dönüşmesiyle Cumhurbaşkanı Sunay tarafından hükûmeti kurma görevi yeniden Demirel'e veriliyordu. III. AP Hükûmeti ise böylesi bir parti içi, dışı kargaşa içerisinde kurulmuştu. Demirel ise parti içindeki fokurdamalara rağmen kabinesinde beklenen değişiklikleri yapmamış, listeyi aynı ile Cumhurbaşkanı'na sunmuştu. Parti içi muhalefet olan "41"ler grubu ile Demirel ekibinin tartışmaları Meclis'te

55 Demirel, T. (2004) Adalet Partisi İdeoloji ve Politika, İstanbul: İletişim Yayınları

yumruklu kavgalara, olayların herkesin gözü önünde cereyan ettiği raddeye ve AP'li 26 vekilin partiden ihracına kadar varmıştı.⁵⁶

AP Lideri ve Başvekil Demirel'in 1970 Eylül'ünde toplanan Büyük Kongre'den ezici üstünlükle çıkması bir süre suların durulmasına yol açtı. Ama tüm bu süreçte yaşananlar toplumu fazlasıyla germiş ve Türkiye demokrasisinde yaralar açmıştı. Kongre'den bir süre sonra yeniden "Demirel istifa" seslerinin yükselmeye başlaması ve hatta AP'li bir Senatörün "rejimin kaderiyle oynamak istemiyorsa Demirel istifa etmelidir" çağrısında bulunması adeta bardağı taşıran son damla oldu. "Rejimin kaderiyle oynamaktan" kastın bir darbe girişimi olacağı çok açıktı.

Meclis çatısı altında ve hükûmet cephesinde olaylar böyle gelişirken, Bahriye tahminlerinde yanılmıyor, yine yeniden bir muhtıranın ayak sesleri duyulmaya başlıyordu. Bu sıralarda öğrenci olayları; bombaların patlaması, Amerikan askerlerinin kaçırılması, ODTÜ'de çatışma ve banka soygunları gibi olaylarla gençlik eylemleri bir üst seviyeye çıkmıştı.

Sadece öğrenci olayları mı? Elbette değil. Tıpkı Avrupa'daki 68 eylemlerinin etkileri gibi işçi sınıfı da hak arama mücadelesinde ön saflardaydı. 1970 Yılı'nın kırılma noktalarından biri de 15-16 Haziran yürüyüşüydü. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler 14 Haziran günü yaptığı konuşmada Meclis'te geçirilmek istenen yasanın "devletin sendikasını" oluşturacağını buna karşı olduklarını beyan etmiş ve işçiler için "yarından itibaren yürüyüşe geçin"

56 Bektaş, A. (1993) Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi, CHP ve AP (1961-1980). İstanbul: Bağlam Yayınları

çağrısında bulunmuştu. Elbette ki Türkler çok güçlü ve önder bir sendika başkanıydı, yine de ne kendisi ne de işçiler çağrının bu kadar yüksek bir karşılık bulacağını tahmin edememişlerdi.

Gelişmeleri yazılı basından takip eden Bahriye, işçilerin sendikal haklarına kavuşması ve sendikal örgütlenmenin güçlenmesi taraftarıydı. Hâlâ daha üniversitede görevli olduğu için açık bir destek sağlayamasa da, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazılarında işçi haklarına yönelik örtülü destek mesajları veriyordu. Tek fark, Bahriye sokağa dökülünmesi taraftarı değildi. Tıpkı öğrenci eylemlerinde olduğu gibi işçi eylemlerinde de meselenin çözüm yerini meclis ve senato olarak görüyordu. Ama gelişmeler Bahriye'nin beklediği gibi olmadı...

Takvimler 15 Haziran sabahını gösterdiğinde işçiler fabrikalarından, üzerlerinde iş tulumlarıyla Ankara asfaltına çıkmaya başlamışlardı. Gebze tarafından yollara dökülmeğe başlanmış, Maltepe'ye yaklaştıkça kalabalıklar artmış, başka sendikalardan da beklenmedik katılımlar olmaya başlamıştı. Üsküdar Meydanı'na geldiklerinde artık binlerce olmuşlardı. İkinci günün ortasında ise tüm ezberler bozulmuş, Cağaloğlu'daki katılımı birlikte kalabalıklar on binlerle ifade edilebilecek düzeye ulaşmıştı. İşçileri Bakan ve valilik bu duruma karşı bir tedbir alma ihtiyacı duyarak, İran Konsolosluğu ile Milli Eğitim Müdürlüğü arasına tanklar konuşlandırdı. Kalabalıklar içerisinde tankın üzerine ilk olarak bir kadın çıktı: Kimya işçisi Nuray. Muhtemelen o günün sembol isimlerinden biri olacağından habersizdi... Artık yaklaşık 150 bin işçi sokaklardaydı... Gebze'de, İzmit'te, İzmir'de, İstanbul'da... İşçilerin direnişine

engel olamayan hükûmet 16 Haziran akşamı İstanbul ve Kocaeli’de sıkıyönetim ilan etti. DİSK yöneticileri gözaltına alındı, işçi önderleri işten çıkarıldı, yargılamalar 3 ay sürdü. Bu esnada fabrikalarına dönen işçiler “asgari ücretle ortaoyununa son” diyerek 8 gün çalışmadılar. Tüm bu gelişmeler sonucunda CHP ve TİP’in yasadaki değişikliklerin iptali talebiyle Anayasa Mahkemesi’ne başvuru girişimleri sonuç verdi. Sendikal yasadaki değişiklikler iptal edildi. DİSK artık en güçlü dönemine girmişti.

Cumhurbaşkanı Sunay’a göre, tüm bu eylemler ve düzensizlik, 1961 Anayasası’nın etkileriydi. Düzenin bozulduğunu, anarşinin arttığını düşünüyordu. Yine de Cumhurbaşkanlığı boyunca darbe girişimlerine mesafeli yaklaşmış, Başvekil Demirel’i bu manada desteklemeye çalışmıştı. Ta ki 12 Mart 1971 Muhtırası verilene kadar... 12 Mart yeniden darbenin ayak sesinin duyulduğu bir süreçti. Başvekil Demirel’in, Genelkurmay Başkanı Cemal Tural’ın kendi göreviyle ilgisiz birtakım resmi kurum ve kişilerle görüşmeler yaptığı ve darbe girişiminde bulunacağı şüphelerini defalarca Sunay’la paylaşması ve bu duruma bir şekilde engel olmasını talep ettiği bilinmekteydi. Sunay tüm bu gelişmeleri ciddiye almış ve görev süresi bitmesine bir yıl kala Tural’ı alelacele emekliye ayırmıştı. Tüm bu çabalar yeni bir darbenin olmasına engel olamamıştı. Tural’ın yerine gelen Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, 12 Mart Muhtırası’yla Demirel hükûmetinin istifa etmesini ve yerine “partilerüstü” bir teknokrat hükûmetinin kurulmasını istemişti.

Başvekil Demirel istifa etmek istemiyordu. Muhtıranın okunmaması için çaba gösterdi, Cumhurbaşkanı Sunay’a

da ricacı oldu. Başvekil Demirel'in ricasına Sunay'ın yanıtı; *"Beni de devreden çıkardılar Süleyman Bey..."* olmuştu.⁵⁷ Aydemir ayaklanmalarına karşı duran, Tural'ın darbe girişimlerinin önüne geçmeye çalışan Cumhurbaşkanı Sunay, TSK içindeki eski gücünü yitirecek, 12 Mart darbesine engel olamayacak ve hatta sonraki süreçte teknokrat hükûmetinin kurulması için çaba gösterecekti.⁵⁸

Artık direnmek mümkün değildi. Demirel hükûmeti istifa etti. Yerine Nihat Erim hükûmeti kuruldu. Demirel bu hükûmete bakan vermeyerek kendini muhalefet olarak konumlandıracaktı.

Bu gelişmeler yaşanırken Bahriye birkaç kez Cumhurbaşkanı Sunay tarafından Çankaya Köşkü'ne çağırılmış ve üniversitedeki görevini bırakıp bırakamayacağı sorulmuştu. Çok açıktı ki Sunay, Bahriye'yi kontenjan üye olarak Senato'ya sokmak istiyordu. Bahriye bu konuda istekli olduğunu her görüşmesinde Cevdet Paşa'yla paylaştı. Son kararı verecek olan elbette ki Cumhurbaşkanı Sunay'dı.

Bu süreçte İsmet İnönü liderliğindeki CHP'de ise fırtınalar kopuyordu. Genel Başkan İnönü, Erim Hükûmetine mesafeli bir destek sunuyordu. Bu desteğini hükûmete 3 bakan vererek de göstermişti. İçinden geçilen hassas süreçte bu hükûmetin ve ordunun desteklenmesi gerektiğine inanıyordu. İnönü'nün CHP adına "büyük buhran günleri" olarak adlandıracağı bu dönemde Genel Sekreter Ecevit'in açıklamaları dikkat çekiciydi:

"Hükûmete katılmama kararı alınabilseydi bazı şeyler kurtarılabilirdi. Sayın Genel Başkan böyle düşünmüyor. Ona rağmen

57 Kaynar, M. K. ve Erdem, E. E. (2017) Türkiye'nin 60'lı Yılları. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 585

58 Kaynar, M. K. ve Erdem, E. E. age s. 585

onunla karşı karşıya partiyi yönetemem. Ortanın Solu hareketinin ve benim, demokrasi kuralları içinde yenilemeyeceğimiz anlaşılmıştır. Demokratik kurallar dışına çıkılarak yenilgimiz sağlanmıştır. Hareket, hükûmetten daha çok Ortanın Solu'na karşı..."

CHP'nin Genel Sekreteri Bülent Ecevit, Erim hükûmetine bakan ve dolaylı destek verilmesi dolayısıyla görevinden böylece istifa etti. Artık CHP içinde "Ecevitçiler" grubu, bir değişimin ısrarlı talepkârları olmuşlardı. Bu ekip, Erim hükûmeti için yapılan güven oylamasına katılmamış, katılanları da varlıklarını yarı askeri idarenin devamında görenler olarak tanımlamışlardı. Ecevit'in darbeye karşı tavizsiz tutumu, liderlik yolculuğunun ilk adımlarıydı.

Bahriye'nin hem Ankara Radyosu'ndaki ilgi gören yayınları, hem Ulus Gazetesi'nde ara ara yazdığı yazıları, öğrenci eylemlerinde İlahiyat öğrencilerine karşı itidalli duruşu Cevdet Sunay Paşa'nın dikkatini çekmesine sebep olmuştu.

1961 Anayasası'nın getirdiği yeni sistemde Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere çift meclisli bir yapı yürürlükteydi ve Senato'da Cumhurbaşkanı'nın "kontenjan vekil" atama hakkı bulunmaktaydı. Bahriye Üçok, 1971 yılında Sunay'ın imzasıyla "Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi" olarak atandı. Artık sıcak siyasetin tam olarak içindeydi. Süreç, onun elinde olmadan gelişmiş ve ateşten gömleği üzerine giydirmişti. Bu yoldan dönüş olmadığı gün gibi açıktı.

Cumhurbaşkanlığı özel kalemi, atama yazısının Senato'ya gönderildiğini, bir sonraki gün sabah Meclis'e gidip senatör kaydını yaptırabileceğini söylemişti Bahriye'ye... O gece uyku tutmak bilmedi ev ahalisini... Coşkun Üçok salonda bir ileri bir geri gidiyor, sürekli Bahriye'ye öğütler veriyordu. Kumru okulu olduğu için erkenden odasına çekilmişti ama onu da yatakta bir türlü uyku tutmuyordu.

"En kritik dönemde Meclis'e giriyorsun. Bir yanda öğrenci eylemleri, diğer tarafta işçi grevleri, askerin gözü'nün sürekli üzerinizde olacak olması da cabası... Sorumluluğun da, taşıdığın risk de yüksek... Ben üstesinden geleceğine inanıyorum. Sana güveniyorum, ama yine de kendine dikkat et kuzum... Olur mu?"

"Merak etme Coşkuncuğum, ben de farkındayım içinde bulunduğum durumu... Üstelik Cevdet Paşa'nın yüzünü de kara çıkarmamam lazım, kontenjan üyesiyim... Elimden geleni yapacağım. Hem ülkemiz hem laik rejim için mücadele edeceğim. Risk derseni biliyorsun risk her an var, üniversitede hocayken de var, Meclis'te de var, sokakta da var... Allah'a emanet diyelim en iyisi..."

"Haklısın. Elimde değil düşünmeden edemiyorum... Öğrenci olayları duracak gibi değil... Önümüzdeki birkaç yıl çok karanlık görünüyor. Burada da görev sana düştü. Hakkımızda hayırlısı diyelim..."

Coşkun evin salonunda volta atmaktan yorgun düştü. Son zamanlarda sağlığına dikkat etmediği için epey kilo almıştı. Derin bir nefes vererek kendini koltuğa bıraktı.

"Hadi uyuyalım artık, yarın erken kalkacağız. Meclis'e birlikte gideriz kayıt için... İstersen Kumru'yu da alalım. Ne dersin?"

“Yok canım, okulundan geri kalmasın biz birlikte gidelim...”

Coşkun soluklandığı koltuktan bir hamlede ayağa kalktı ve Bahriye’nin yanağına bir öpücük kondurdu.

“Hadi ben yatıyorum Bahriye, sen de geç kalma canım, iyi geceler...”

“Tamam canım, birazdan gelirim... İyi geceler...”

Bahriye ertesi gün Senatör olacaktı. Gözü pencereden görünen selvi ağacına daldı...

Yine bir yarım kalmışlık hissi... Her özel günümde aynı bu-ruk-luk, aynı tedirginlik... Ta Sivas’taki yoksunluktan, Ordu’ya, Trabzon’a ana-kız mücadeleye geçmiş bir ömür, doktorluk do-çentlik, öğretim üyeliği, şimdi de senatörlük... Daha ne olabi-lirdi? Daha başarabileceğim ne kalmıştı senin gözüne girmem için? Yarın o en mutlu, en onurlu anımda sen de benim yanı-m-da olsaydın ne olurdu? Bir evlat olarak sana daha yüksek ne yaşatabilirdim? Bu yetim kalmışlık, omzumun her daim düşüren bu yük, bu yarım kalmış mutluluk... Reva mıydı bana? Sebebi sensin baba! Sensin!

Babasını ilk defa gördüğü Büyük Valide Han’daki bu-luşmadan sonra, geniş zaman aralıklarıyla görüşmüş fa-kat her seferinde bir kırgınlıkla ayrılmışlardı. Hamit Bey de kızıyla ilişkisini düzeltmeye çalışıyor lâkin yılların ek-sikliğini ve o eksikliğin açtığı yaraları sarmakta yetersiz kalıyordu.

İşte bu düşüncelere kapıldığı o akşam da gözlerinden birkaç damla yaş düştü yanaklarına... Ne zaman babası-nı düşünse kendisine hâkim olamıyordu. Bir kız çocuğu

ne kadar büyürse büyüsün babasının dizlerini arıyordu...
Ve hatta kız çocukları asla büyümüyordu. Ta ki babalarını
kaybedene dek...

“Nerelerdesin?” dedi Bahriye iç çekerek, “yine nereler-
desin baba...”

1972, Ankara

Bahriye, Ankara Palas Otel'i'nin önüne geldiğinde başkent'in ilk inşa edildiği günleri düşündü. Her şey nasıl coşkuyla başlamış ve yeni bir Cumhuriyet'in temelleri hayatın hemen hemen her alanında nasıl aynı çabayla atılmıştı! Cumhuriyet aynı zamanda bir kültür-sanat devrimiydi... Mimari ve kentlerin yeniden inşası da devrim sürecinin en önemli parçasıydı.

Yeni bir başkent inşa edilmişti. Türk modernleşmesinin, yeni ulus devletin başkenti! Elbette bu yeni başkentte, devletin üst düzey erkanının, bürokratların, yerli yabancı diplomatların, yazarların, aydınların ağırlanacağı bir mekâna da ihtiyaç vardı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'ya gelen misafirleri ağırlayabilecek bir Taşhan, bir de Ankara Yüksek Öğretmen Okulu vardı. Yakın şarkın⁵⁹ modern ve konforlu bir otele ihtiyacı olduğu kesindi! Gazi Paşa ise bu konuda harekete geçilmesi için emri çoktan vermişti. Bu yapı, hem Batılı hem de geleneksel olmalıydı. İktisatın, sanayinin, eğitimin "milli" olduğu bir dönemde sanat ve mimarinin milli olmaması düşünülemezdi bile... İşte bu yüzden I. Ulusal Mimarlık üslubunun yılmaz sa-

59 "Yakın şark" Ankara Palas'ın ilk tanıtım broşürlerinde Ankara'yı tarif etmek için kullanılan tanımlama.

vunucularından Mimar Vedat Bey'e verilmişti bu görev. Onun ayrılmasının ardından da aynı ekolden Mimar Kemal Bey devralacaktı bayrağı...

Baktığı her eserde tarihi okuyabilen nadide bir aydındı Bahriye... Onun için binaların ruhu, sesi ve dokusu vardı... Bu ruhu hissetmek de ancak tarihsel sürece hakim olmakla mümkündü. Ankara Palas, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin ruhunu ve misyonunu taşıyordu! O dönemin anahtarı belliydi: Ziya Gökalp'in "Doğu ve Batı'nın sentezi" fikriyatı.⁶⁰ Neredeyse tüm alanlarda icraatlar bu doğrultuda gerçekleşiyordu. Atatürk'ün Ankara Palas için kullandığı "Doğu'dan Batı'ya açılan bir pencere" tanımlaması da o günleri ve hedeflerini en güzel özetleyen cümleydi... Artık bu yeni Cumhuriyet yüzünü Batı'ya dönecekti, özünden kopmadan... Bunun en güzel örneği otelin şatafatlı salonundaki piyanoydu. Ve elbette ısı ısı perdeler, şantuk ve kadife kumaşla kaplı gösterişli koltuklar, kristal avizeler, porselen çay takımları... Burası Bahriye'nin rüyalarında gördüğü, arya okunan, şık döpiyesli, inci kolyeli kadınların dans ettiği salondur!

Her ne kadar ön cephesi Osmanlı-Türk mimarisi karması, kubbesi, oymaları ve işçiliğiyle gelenekseli çağrıştırırsa da iç dekorasyonu moderniteyle tam uyumlu bir modeldi Ankara Palas. Tam her şey yerli yerine oturmuşken bir sorun çıkmıştı ortaya... Bu modern yapının içinde hizmet verecek yetişmiş insan yoktu! Bu yüzden ilk açıldığında Fransız aşçıbaşılar, Alman, İsviçreli, Rum, Fransız

60 Sarıoğlu, M. (2001) Ankara Bir Modernleşme Öyküsü (1919-1945), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

garsonlar işe alındı.⁶¹ Böylelikle bu tarz modern yaşamın hizmetini üstlenecek olan Batılılar, işi Şarklılara öğreteceklerdi!

Bir yandan Erken Cumhuriyet Dönemi çağdaşlaşma adımları atılırken diğer yandan da Türk modernleşmesinin aslında Anadolu'dan kopuk bir elit sınıfın modernleşmesi olduğunu, bu yüzden de halk tarafından çok içselleştirilemediğini düşünen azımsanmayacak sayıda yazar ve düşünür de vardı.

Bahriye'nin aklından, Yakup Kadri'nin Ankara Palas balolarını tanımladığı satırlar geçti:

“Ankara’da bir yandan altyapı çalışmaları yapılırken, diğer yandan da elçiliklerde verilen danslı çay davetleri ve briç partileriyle sosyal hayat da canlanmaktadır. Bu davetlerin sayısı arttıkça aileler arası bir giyim kuşam yarışı başlar.

Ankara Palas’ın açıldığı yıl, yılbaşı baloları ayrı bir heyecan yaratır. Ankara Palas’ın büyük hol ve salonlarında çeşitli eğlenceler planlanmaktadır. Hazırlıklar aylar öncesinden başlar, İstanbul terzilerine siparişler verilir, Beyoğlu’nun büyük mağazalarında kalmayan mallar Avrupa’ya sipariş edilir.

...Balo günü geldiğinde Ankara Palas’ın önünde heyecanlı bir hareketlilik yaşanıyordu. Şık otomobilleriyle baloya gelenler otelin kapısında birikmiş olan meraklı halk kümelerini zorlukla aşarak içeri girebiliyorlardı. Bütün bu olanları bir film şeridi gibi izleyen yerli ve köylülerin oluşturduğu kalabalık için ise balo denilen şey Ankara Palas’ın önünde başlıyor ve bitiyordu. Onlar içerideki dünyada olup bitenleri merak etmekle ve kendi aralarında tahminler yürütmekle yetiniyorlardı. İçerideki

61 Sumbas, A. (2013) Türk Modernleşmesini Ankara Palas Üzerinden Okumak: “Doğu’dan Batı’ya Açılan Bir Pencere” H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.

*dünyada ise davetliler dans ediyorlar, birbirlerinin üst baş ve davranışlarını inceliyorlar ve memleket meseleleri üzerine derin sohbetlere dalıyorlardı.*⁶²

Aslında Batılılaşmadan ve medeniyetten kasıt, yabancılaşma değildi elbette, bu konunun üzerine Bahriye de çok düşünmüştü. Öyle olması mümkün müydü? Zaten Kurtuluş Savaşı her türlü himayeciliğe, mandacılığa, boyundurluğa karşı verilmiş bir “uluslaşma” ve “bağımsızlık” mücadelesiydi. Bu mücadeleyi vermiş Gazi Paşa’nın Batılılaşmaktan kastı çağdaşlaşma ve uluslaşma dışında başka ne olabilirdi?

Uluslaşma, Bahriye’nin de yazılarında sıklıkla ele aldığı önemli bir meseleydi. Bu konuda özellikle Senato’da “Atatürk Milliyetçiliği” kavramına sıklıkla atıfta bulunarak konuşmalar yapıyordu. Hatta bu konuşmaların birinde hem sağ hem sol görüşte Atatürk ilke ve inkılâplarına karşı olanları “aynı adamın hem sağ hem sol elindeki tokmaklar” olduğunu şu sözlerle savunmuştu:

“Bugün ülkemizde, Atatürk ilkelerine karşı çıkan birbirine zıt gruplar vardır. Bunlardan aşırı sağ dediğimiz grup, Atatürk’ü, ‘Niye yaptı’, aşırı sol dediğimiz grup ise ‘Niye yapmadı’ diye yermektedirler. Açıklayayım: Aşırı sağcılar, daha doğrusu şeriatçılar, ‘Atatürk niye şeriatı kaldırdı, niye lâikliği getirdi, niye Türk toplumuna uygarlığın akılcı yolunu gösterdi?’ demekte, onu bir din düşmanı, İslâmiyet düşmanı olarak tanıtılmaktadırlar. Aşırı solcular ise, ‘O, millî mücadelenin sonuna kadar emperyalizm ile savaştığı için, bizce makbuldür ve Gazi Mustafa Kemal’dir. Ondan sonra, elinde her türlü iktidar olduğu halde, niçin ülkemizi komünistleştirmedir? Onun için biz, Atatürk’ü değil, Gazi Mustafa Kemal’i tanırız.’ demekte ve zaman zaman

62 Karaosmanoğlu, Y. K. (2004) Ankara. İletişim Yayınları

başgösteren ekonomik krizlerin ve geri kalmışlığımızın sorumlu olarak onu göstermektedirler.

Gerçekte, bunların her ikisi de kökü dışarda, başka başka örgütlerin emrinde Türk milliyetçiliğini, yani Atatürk milliyetçiliğini yıkmaya çalışmaktadırlar. Derinlemesine bir araştırma yapılabilse bu iki grubun belki de aynı adamın sağ ve sol elindeki trampet tokmakları gibi kullanıldığı, kâh sağ elin, kâh da sol elin şartlara göre tempoyu devam ettirdiği anlaşılacaktır.”⁶³

Evet, yeni kurulan Cumhuriyet’in en önemli meselesiydi uluslaşma... Batı ülkeleri toplumsal devrimini çoktan gerçekleştirmişti. Sıra Türkiye Cumhuriyeti’ndeydi. Osmanlı döneminde bir “toplum” kavramı yoktu. Her ne kadar “camia-i insaniye” veya “içtimaat-ı beşeriye” gibi kavramlar olsa da aslolan ümmetti.

Bu konuda Sultan Abdülhamit zamanında, Avrupa’da bulunan bir Jön Türk’ün anısı çok ilginçtir. Gerçektir hayaldir bilinmez, bir grup Jön Türk bir kütüphanede sık sık buluşmaya, çalışmaya başlamışlar. Kütüphanenin Fransız amiri de meraklanmış kimdir bu grup, yanlarına yaklaşmış sormuş?

“Siz nesiniz?”

Jön Türkler şaşırmış, “Müslümanız” demişler.

Fransız amir demiş ki: “O sizin dininiz. Milliyetiniz nedir?”

Bu sefer Jön Türkler, “Biz Osmanlıyız” diye yanıt vermişler.

Adam yavaş yavaş sinirlenmiş: “Bu da sizin tabiiyetiniz. Milliyetiniz nedir? Mesela şurada oturan adama sor-

63 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, (1972) C: 5 T: 11 B: 72 s. 46

dum Ermeni'yim dedi. Yanındaki ise Rum'muş. Siz de Rum veya Ermeni olamazsınız ya?!"

Anısını paylaşan Jön Türk, "İşte o gün Türk olduğum aklıma geldi" der.⁶⁴

Yeni Cumhuriyet'te ulusun etnik aidiyet üzerinden mi, yoksa siyasal temelde mi yani yurttaşlık bağı, anti-emperyalist, ekonomik ve siyasal bağlamda bağımsızlığı ilke edilmiş bir temelde mi oturtulacağı konusunda da görüş ayrılıkları vardı. Burada kuvvetle belirleyici olan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın meseleye bakış açısıdır. Onun için önemli olan tam bağımsız bir Türkiye ve çağdaş bir Türk toplumunun vücut bulmasıdır.⁶⁵ Atatürk ve arkadaşları için bu uluslaşma, ulus devleti inşa sürecinde dört ilke çok hayatiydi; çağdaşlaşma, laiklik, ulusal egemenlik

64 Aktaran: Berkes, N. (1975) Türk Düşününde Batılılaşma Sorunu, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

65 Bu bakışı Prof. Kışlalı şöyle anlatır: "Çeşitli kaynaklardan beslenen gecikmiş Türk milliyetçilik akımını bir düşünce sistemi içine oturtan kişi Ziya Gökalp olmuştu. Bir yandan ulusal bağımsızlığı sağlamak, öte yandan çağdaş anlamda bir ulus yaratmak gereğine yönelen Mustafa Kemal, elbette ki bu birikimden yararlanmıştı. Ama aynı zamanda, eylem içinde onu aşmış, kendi damgasını taşıyan bir milliyetçilik anlayışına ulaşmıştır. Bu, sınırlar ötesi hedefler gözetmeyen, ırkçı olmayan, çoğulcu bir milliyetçiliktir... Kemalist milliyetçiliğin içe yönelik hedefi ise, çağdaş bir ulus yaratmaktır. Bu ulus ne 'ırkçı', ne de 'ümmeççi' bir anlayışı yansıtmaktadır. Atatürk'e göre ulus, ne din ne de ırk temeline dayanır; ulusu yaratan temel öge ortak tarih, o ortak tarihin ürünü ortak dil ve sonuç olarak ortak kültürdür. O'nun için 'Türk', Anadolu toprakları üzerinde "kederde, kıvançta" dayanışma içinde olan insanların adıdır. Atatürk 'Medeni Bilgiler' kitabında şöyle demiştir: 'Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.' 1935 yılındaki resmi tanımlamaya göre de, 'ulus; dil, kültür, ve ülkü birliği ile birbirine bağlı yurttaşlardan meydana gelen siyasal ve sosyal bir bütündür.'"Kışlalı, A.T. (1993) Atatürk'e Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği, Ankara, İmge Kitabevi.

ve bunun bir devamı olarak halkçılık.⁶⁶ Bunların arasında ırk temelli uluslaşma fikri asla olmamıştır.

Elbette bu ulus devletin inşası bir dizi inkılâbı da zorunlu kılmaktaydı.⁶⁷ Hukuk, eğitim, yazı, dil, yaşam, kültür ve sanat, en önemlisi de medeni kanunlar yani kadınların da erkeklerle eşit haklara sahip olmasıdır. İlk resmi Cumhuriyet balosunun yapıldığı 1925 yılının Kasım ayında Atatürk şöyle demişti ve Bahriye bu satırları kaç kez okuduğunu hatırlamıyordu bile:

“Dans, balo filan hepsi vesile, hepsi bahane. Bizim hayalimizden bile geçmeyen o makineler, cihazlar, aletler, bilimsel buluşlar, sanat ve düşünce eserleri, elbette rastlantı ya da talih işi değil. Hepsinin arkasında canlı, uygar, özgür, rahat bir hayat var. İlerlemek için bu canlı hayatı sağlamak, üzerimizdeki yüzlerce yıllık bağnazlık tozunu silkelemek zorundayız. Hayata kapalı insanlarla uygarlık yarışına girilebilir mi?”⁶⁸

Bundan daha güzel anlatılabilir miydi? Bu bir uygarlık yarışıydı, bilim ve medeniyet yarışı... İleri mi gidilecekti (terakki), geriye mi? Değişim mi olacaktı (inkılâp), düzen mi sürecekti (nizam)? Cumhuriyet devrimiyle değişim yoluna girilmişti, şimdi sıra bu değişimi topluma da yansıtmaktaydı. Yoksa bunca çabam niye olsun? Neden radyoda sürekli bunları anlatıyorum? Neden Senato’da sürekli inkılâplara yeterince sahip çıkamadığımızı hatırlatıyorum? Çünkü devrimin hâlâ daha halka doğru anlatılmaya ihtiyacı var... Gazi Paşa’nın dediği gibi dans, balo

66 Ayata, A.G. (1995) Türkiye’nin Demokratikleşme Sürecinde Ortanın Solu Hareketi, AÜSBF Dergisi, No: 1-3. s. 79- 88.

67 Berkes, N. (2003) Türkiye’de Çağdaşlaşma, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

68 Aktaran: Özakman, T. (2010) Cumhuriyet-Türk Mucizesi.

hepsi bahane... Önümüzde uygar bir dünya var, o dünyaya ayak uydurabilmek, bilimde, sanatta, felsefede ona yaklaşabilmek esas mesele... Zaten inkılâplar da böyle bir çağdaşlaşma tahayyülünün parçası değil mi?...

İşte Ankara Palas bu denli önemli bir dönemde modernitenin başlıca sembollerinden biri olmuştu. Yıllar içinde o kadar çok anıya tanıklık etmişti ki; Yunanistan Başbakanı Venizelos, Afganistan Kralı Emmanullah Han, Lord Athlone, Kral Faysal ve daha niceleri Türkiye'ye geldiğinde Ankara Palas'ta ağırlandı. 1930'larda karşısında ilk Meclis olduğu için mebusların en uğrak mekânı olan Palas'ın lobisinde yasa tasarıları dahi hazırlanmıştı. Sanatçılar da Ankara'ya geldiklerinde muhakkak burada konaklar, yemekli akşam toplantılarında ülkeye dair siyasi sohbetler yaparlardı.⁶⁹ Tarihe tanıklık etmiş salonları, koridorları on yıllarca Türk siyasetinin en önemli isimleriyle dolup taşmıştı. Sirtında onca anı, sessiz ve güvenilir bir liman gibi duruyordu Altındağ'da... Tarihi görevini başarıyla yerine getirmiş olmanın onuruyla.

Ankara bürokrasisinde görev almış her insanın yolu muhakkak Ankara Palas'a düşerdi. Senatör Üçok da birkaç kere Cumhuriyet Balosu'na ve konferanslara katılmak için gelmişti bu otele... Bu akşam ise yolculuk nedeni başkaydı. Gece yarısı çalan telefonla apar topar evden çıkmış, yalnız bırakmak istemediği için artık genç kız olmuş kızını Kumru'yla birlikte bir taksiye atlayıp otelin yoluna düşmüştü. Bu kaçınıcı ayrılıktı bilmiyordu... Babasını ilk ola-

⁶⁹ Sumbas, A. (2013) age.

rak 16 yıl evvel görmüş, o günden sonra da bir küs bir barışık yıllar geçirmişti. Her seferinde bu son görüşmemiz diyor, yine de gönlü küskünlüğü kaldırmıyor tekrar bir araya geliyordu. Çok hastalanmıştı. Otel personeli Hamit Bey'in o akşam kızıyla görüşme ısrarına dayanamamış Bahriye'yi aramak zorunda kalmışlardı.

Bahriye, otelin ön cephesine uzun uzun dalıp Erken Cumhuriyet Dönemi'ni teneffüs ettikten sonra içeri girip lobideki görevliye babasını sordu:

"Hanımefendi iyi akşamlar. Ben Senatör Bahriye Üçok. Babam Hamit Ataç otelinizde konaklıyor ve sanırım çok hastalanmış, oda numarasını öğrenebilir miyim acaba?"

"Elbette Bahriye Hanım. 257⁷⁰ numaralı oda. Biz de sizi bekliyorduk. Hamit Bey çok ateşli. Hastaneye götürelim dedik ama dinlemedi. Sadece sizi görmek istediğini söylüyor başka da bir şeyi kabul etmiyor."

"Evet farkındayım, hemen görüşeceğim kendisiyle, kızım sen burda bekle... Ben dedenle ilgilenip geleceğim..."

Bahriye 257 numaralı odaya çıkarken artık bu akşamın babasına bir veda olabileceğini kuvvetle hissediyordu. Annesi Nadire Hanım'ı kaybedeli 12 yıl olmuştu. O kadar meşakkatli bir yaşamdan sonra erken vefat etmişti annesi... "Keşke senatör olduğumu görseydi" diye geçirdi içinden...

Bu günlerimi görmesini çok isterdim... Her türlü zorluğa katlanarak, sırtına yük vurup, gemilerin 3. sınıfında, bitmeyen yolculuklarla üç kuruş kazanıp, onunla da beni büyüten anacığımın bu günlerimi görmesini çok isterdim... Hep sıkıntımızı

70 Yahya Kemal Beyatlı'nın Ankara Palas'a her geldiğinde kaldığı oda.

gördü... Coşkunla ancak kendimize geliyor, kariyerimizi rayına sokuyorduk ki aramızdan ayrıldı. Sivas'ta bir başına doğurduğu, zorluklarla okuttuğu kızını Meclis'te görmek nasip olmadı. Yanarım yanarım buna yanarım...

Bahriye, babasını görmeye çıkıyordu, belki de son kez... Ama aklında hep anacığı vardı. Odanın kapısına vardığında gözlerinden birkaç damla yaş geldiğini fark etti. Durakladı. Çantasından bir mendil çıkarıp sildi göz yaşlarını. Kapıyı çaldı. Kapı uzunca sayılabilecek bir süre sonra açıldı. Hamit Bey ayakta durmakta güçlük yaşıyordu. Kızını görünce yaşlı ve hasta yüzü bir anda gülümse-di. Gülümseyecek bile mecali yoktu aslında. Bayılır gibi olunca Bahriye birden tuttu babasını...

“Babacığım ne oldu size böyle? Yatağa taşıyayım sizi...”

“Canım Bahriyem, güzel kızım, senin gördüm ya ölsem de gam yemem artık...”

“Babacığım o nasıl söz Allah esirgesin... Ateşinize bir bakayım... Aman ya Rabbi yanıyorsunuz. Ben hemen oda servisinden sirkeli buzlu su isteyeceğim. İçine bir miktar karabiber ve aspirin ezip koyarlarsa iyi gelecektir...”

Bahriye oda servisini arayıp, soğuk kompresle babasının ateşini birkaç derece düşürmeyi başardıktan sonra, bir süre tatlı tatlı sohbet ettiler baba-kız... Sonra baktı ki babasının yüzüne renk gelmiş, kendine hâkim olamadı ve belki de bunu konuşmak için gün bu gündür diyerek yıllardır hep içinde tuttuğu o soruyu sordu:

“Baba neden bıraktın bizi?...”

O akşam Ankara Palas otelinde geçmişe dair tüm gerçekleri öğrenmişti Bahriye. Neden terk edildiklerini, sonrasında babasının neler yaptığını... "Gönlüm kaydı" diyordu babası, "kolları çok güzeldi kadının, gönlüm kaydı, peşinden gittim..." Uğruna annesini ve evladını bıraktığı kadının "kollarını" beğenmişti. Ama orada da durmamıştı Hamit Bey... Üstüne dört evlilik daha yapmıştı. Hamit Bey, beşinci eşiyle evliydi. Bu eşi, Bahriye'den bir yaş küçüktü üstelik. Bahriye dışında, son eşinden bir kız bir de erkek evlat sahibiydi. Yani iki kardeşi daha vardı Bahriye'nin... İkisi de çok iyi okullarda okuyan parlak gençlerdi. Tüm bu gerçekleri öğrendikten sonra içini tuhaf bir huzurun kaplamasına şaşırmıştı Bahriye.

Acaba neden?

Bunca yıllık boşluk, bilinmezlik giderildi diye mi? Bilinmez. Ama rahatlamıştı. Babası da eklem yerlerine yapılan soğuk kompresin etkisiyle daha iyi olmuştu. Biraz da odanın kasvetli havası dağılsın diye tam Bahriye toparlanıp gidecek gibiyken Hamit Bey kızına sordu:

"Kızım, Bahriyeciğim, hep merak etmişimdir, nereden çıktı İlahiyat'ta hoca olmak? Başka bölüm seçseydin keşke. Ülke yeterince karışık, bir de sen bu cemaat ve tarikatlarla filan mücadele ediyorsun. Neme gerek kızım..."

Bahriye'nin buğulu gözlerinin içi bir anda gülümse-di... "Babacığım nerden aklınıza gelir böyle şeyler hasta yatağınızda... Çok hoşsunuz... Ben üniversitede tarih bölümünde okumuştum ya... Bölüme başlarken belli bir dönemi uzmanlık alanı olarak seçmemiz gerekiyordu. Ben de ortaçağı seçtim... O dönem İslamiyet'in doğuşunu da kapsadığı için kendimi ilahiyat bölümünde buldum. Bel-

ki de o ilk tercihi yapmamın altında Fuat Hoca'ya duyduğum hayranlık yatabilir. O sıralar Dinler Tarihi dersini veriyordu. Bilemiyorum. Ya da annemin beni ehli Kur'an yetiştirme arzusundan olabilir... Ama siz beni merak etmeyiniz... Coşkun hep yanımda, aklınız kalmasın..."

Hamit Bey'in, kızına o son bakışında Bahriye bunun bir veda olduğunu hissetmişti. Hamit Ataç dört sene sonra hayata gözlerini yumacaktı. Ardında üç tane birbirinden değerli evladını bırakarak...

O gece, baba kızın son görüşmeleri oldu. Ankara Palas, Senatör Üçok'un ömrü olduğunca unutmayacağı bir geceye şahitlik etmişti.

Bir itirafa, bir vedaya...

1972, Ankara

Senato'nun kararı önemliydi.

Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in idam kararları Millet Meclisi'nden 53 ret ve 6 çekimsere karşı 238 kabul oyuyla geçmişti. Şimdi sıra Senato'daydı. Buradan da geçerse Cumhurbaşkanı Sunay'ın onayına sunulacaktı. Sunay'ın idamları onaylayacağı biliniyordu. Senatör Üçok o günü; hem bir anne, bir kadın, bir hoca, hem de bir siyasi olarak hayatının en kara günlerinden biri olarak görüyordu. Senato'ya Cumhurbaşkanı Sunay'ın imzasıyla kontenjan vekil olarak atanmıştı. İdam kararlarının Senato'ya geldiği Perşembe günü Senatör Üçok için aynı zamanda bir yol ayrımıydı...

17. Yüzyılın ikinci yarısında yazdığı "*Dei Delitti e Delle Pene*"⁷¹ adlı kitapla ceza hukukuna, dönemi içerisinde devrimci denebilecek bir yaklaşım getiren İtalyan düşünür, hukukçu Cesare Beccaria ölüm cezasına şiddetle karşı çıkmıştı. Beccaria'ya göre ölüm cezası en ağır ceza değildi. En ağır ceza hayattan uzaklaştırılma cezasıydı. Üstelik bir insan kendini öldürme kararını vermeye hakkı olmadığı gibi bu hakkı bir başkasına devredeceği de düşünülemezdi...

71 Suçlar ve Cezalar veyahut Beşeriyetin Mecellesi

O gün Senatör Fikret Bey, Beccaria'nın "Beşeriyet Mecellesi" eserinden örnek vererek girmişti konuşmasına... Kurul; ölüm cezasına prensip olarak karşı olanlar, Denizlerin asılmasını istemeyenler ve idamı hak ettiklerini düşünenlerin fikirlerinin çarpıştığı bir cenk alanına dönmüştü.

Senato'ya görüşülmesi üzerine gelen Millet Meclisi Adalet Komisyonu raporunda şöyle yazıyordu:

"Deniz Gezmiş ile Yusuf Aslan ve Hüseyin İnân'ın; Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun tamamını veya bir kısmını tağyir, tebdil veya ilgaya ve bu yasa ile teşekkül etmiş olan TBMM'ni ıskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs etmek suçlarını işlemiş bulundukları anlaşılmış olduğundan, Komisyonumuzca Anayasanın 64. Maddesi gereğince..." idamına ilişkin kanun teklifinin ivedilikle görüşülmesini istiyordu. Bu teklifi değerlendiren Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu'nun 12 üyesinden üçü muhalefet şerhi koymuştu; Mucip Ataklı, Zihni Betil ve Turgut Cebe...⁷²

Cumhuriyet Senatosu MBG⁷³ Üyesi Mucip Ataklı komisyona ilettiği karşı oy metninde düşüncelerini şöyle kaleme almıştı:

"...Haklı olmak başka, âdil olmak başka şeydir.

Delikanlılığın vermiş olduğu pervasız mizaçla bu gençlerin suça kolayca itilmelerinin mümkün olduğu gerçeği karşısında dahi adam kaçırma, alıkoyma, banka soyma, araba çalma, yaralama gibi suçların bir siyasi maksat için işlemiş olmalarını haklı bulmaya imkân yoktur.

72 Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnân'ın Ölüm Cezalarının Yerine Getirilmesine Dair Kanun Teklifinin Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu Raporu. (16.03.1972) CSTD, C:4, B:42

73 Milli Birlik Grubu

Suçludurlar, hukukun gereği cezaya çarptırılmışlardır. Bütün bunlara rağmen bu gençlerin idamları düşündüğümüz huzurun sağlanmasında, demokratik rejimin kökleşmesinde ne derece etkili olacağını değerlendirmek güçtür.

Bu nedenle haklı olabiliriz ama âdil olacağımızdan şüpheliyim.

...Hepimiz babayız, belki idamları istenen bu gençlerin yaşlarında çocukların sahibiyiz. Bir baba olarak, bu gençlerin ailelerinin ıstıraplarına da şefkat ve merhamet duygularımızı katık yapmalıyız.

Komisyonumuzun ve Senato'muzun 21 Mayıs olayından sonraki idam kararlarının infazı için göstermiş olduğu ağırbaşlı davranışını bu olayda da göstereceği inancını taşımaktayım. Bu nedenlerle sayın komisyonumuzun infaz kararını onaylamıyacağı bu gençlerin hayatlarını bağışlayacağı umudunu taşıyorum.”⁷⁴

Bahriye komisyon raporunu içi sızlayarak okumaktaydı... O an Senato'da bir konuşma yapmaya karar vermişti. Aslında Genel Kurul'da çok sık söz istemezdi. Yalnızca önemli gördüğü meselelerde konuşur, o konuşurken de kurul onu olağanüstü bir dikkatle dinlerdi. Komisyon raporunu okumaya devam etti...

Cumhuriyet Senatosu Tokat vekili CHP'li Zihni Betil ise yazdığı hukuki metinde idamı istenen gençlerin tüm ifadelerinde, suç işlemelerinde o zamanki ortamın etkili olduğunu ifade ederek, “Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan Anadolu'nun birer köyünde 1947 yılında, Hüseyin İnân da Anadolu'nun bir kasabasında 1949 yılında doğmuşlardır. Her üçü de,

74 Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnân'ın Ölüm Cezalarının Yerine Getirilmesine Dair Kanun Teklifinin Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu Raporu. (16.03.1972) CSTD, C:4, B:42 s. 5

okuma yolu ile hayata hazırlanma ve yetiştirme durumundadırlar. Suç işliyeneye ceza vermedeki amaç, sadece suç işliyeceklerle etkili bir örnek vererek suç işlenmesini önlemek değil, aynı zamanda suçluyu toplum ve kendisi bakımından ıslah etmektir. Ölüm cezalarında, ilk bakışta hükümlünün ıslahı gibi bir amaç güdümediği söylenebilir ise de, bu, mutlak olarak doğru sayılamaz. Aksi halde, Anayasamızın, yasama organına, ölüm cezalarını yerine getirme veya getirmeme hakkında karar verme yetkisi tanınmasına, lüzum ve ihtiyaç kalmaz idi" diyerek idam kararının yerine getirilmemesini talep etmişti.⁷⁵

Üçüncü muhalefet şerhi ise komisyon üyesi Turgut Cebe'den gelmişti. Cebe prensip olarak idam cezasına karşıydı. Komisyona ilettiği muhalefet metninde idama karşı düşüncelerini şöyle beyan etmiştir: "...Kaldı ki, ölüm cezası cezalar içinde ifratı temsil eder, ölüm cezasının ilgasına mâni olan husus cemiyete fayda temin eder bir fikir, bir ceza tarzı da değildir, bâtil bir itikattir.

Bâtıla itikat, tab'ıma uygun olmadığından ve hiçbir ölüm cezasının infazının cemiyete fayda getirdiğine ve suçların azalmasını mümkün kıldığına kanaat sahibi bulunmadığımdan komisyonun almış olduğu karara muhalifim."⁷⁶

Muhalefet şerhleri ile tarihe not düşülse de idam kararları komisyondan geçmiş ve görüşülmek üzere Senato'ya gelmişti. 1961 Anayasası'nın kabulüyle çift meclisli yapıya geçilmişti. Bu yeni sistemde Millet Meclisi'ndeki vekiller

75 Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın Ölüm Cezalarının Yerine Getirilmesine Dair Kanun Teklifinin Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu Raporu. (16.03.1972) CSTD, C: 4, B: 42 s. 7

76 Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın Ölüm Cezalarının Yerine Getirilmesine Dair Kanun Teklifinin Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu Raporu. (16.03.1972) CSTD, C: 4, B: 42 s. 8

genel seçimlerde seçilerek geliyordu. Cumhuriyet Senatosu'nda ise Milli Birlik Komitesi'nin 23 üyesinden 21'i ve eski cumhurbaşkanları tabii üye (senatör) olarak görev alıyordu. İsmet İnönü, Cevdet Sunay, Fahri Korutürk de o isimlerdendi. Senatonun 15 üyesi kontenjan vekili idi. Yani Cumhurbaşkanı tarafından atanıyordu. Senatör Üçok da onlardan biriydi. Senato'nun geriye kalan 150 üyesi de partili idi, yani seçimle geliyordu. Cumhuriyet Senatosu'nun Millet Meclisi'nden farkı sadece atamayla gelen ve tabii üyelerinin varlığı değildi. Senatör olmak için 40 yaşını doldurmuş ve üniversite mezunu olmak gerekiyordu. Yani her açıdan seçkin bir kuruldu. Senato'nun en önemli işlevi ise denetlemeyi güçlendirmesiydi. Daha evvel çeşitli defalar Millet Meclisi'nden çıkan kararları reddedip, tekrar görüşülmesi üzere Meclis'e gönderdikleri olmuştu. O gün de en büyük soru işareti buydu. Acaba bir ihtimal karar Meclis'e geri gönderilebilir miydi?

Bahriye, komisyonun raporunu büyük üzüntüyle okumuş, görüşmelerin yapılacağı gün bir hayli gergin bir vaziyette Meclis'e ulaşmıştı. Aklında hep yapacağı konuşma vardı. Notlarını son kez kontrol etti ve sanki bir kara bulutun üzerine çöktüğü Genel Kurul'a giriş yaptı.

O gün Cumhuriyet Senatosu'nu Başkanvekili Hayri Bey yönetiyordu. Başkan önergeyi okuduktan sonra ilk sözü alehte konuşmak üzere Kars vekili Sırrı Atalay aldı. Sırrı Bey özünde Senato'nun bu görüşmeler için neden bu kadar acele ettiğini, bu kararın neden bu kadar ivedilikle alınmaya çalışıldığını sordu. Türk siyasi tarihinde ölüm

kararlarının çok uzun mütalaalar sonucunda alındığını, bu acelenin geleneğe de ters olduğunu savundu. Ve hatta bu konuda örnek olarak Talat Aydemir'in idam kararının 1 ay görüşülmesini verdi.⁷⁷ AP Sıralarından ise "görüşme müddeti doldu" sesleri yükselmeye başlamıştı. Bunun üzerine Atalay konuşmasını bitirdiğinde CHP ve MBG sıralarından alkışlar yükseldi.⁷⁸ Salon hiç olmadığı kadar gergindi.

Senato salonunun kürsü kısmı üç katlıydı. En üst kademede Senato Başkanı ve iki katip üye oturuyordu. Salon ve kürsü olduğu gibi ahşap kaplamaydı. Sadece Başkan'ın arkasında genişçe iki parça kapitone siyah deri kaplı duvar vardı. Onların birkaç basamak altında konuşmacı kürsüsü tek başına ortada duruyordu. En altta ise 4-5 kişilik stenograflar grubunun yer aldığı alan vardı. Senatörlerin oturduğu yer ise ikili sıralar halinde, askeri nizamda dizilmiş ve hepsi de aynı ahşaptan kaplı blok sıralardı. Üstteki misafir bölümünü de işin içine katınca salon sanki bir kasvet yumağına benzer şekilde sadece koyuydu, kopkoyu. Mobilyanın ağır kasvetine bir de uğultular eklenmişti. Sanki bir sis bulutu dolaşıyordu tepelerinde.. İnsanın göz hızasına kadar inmiş bir sis bulutu... Bahriye her zaman oturduğu yere geçti; genelde kontenjan üyelerinin oturduğu, salonun sol duvarına yakın ilk sıraya.

Adalet Partililerin önemli bir kısmında öfke vardı. Çünkü onlar tüm ümitlerini Mendereslerin idam kararının verildiği Yassıada mahkemelerinde bırakmışlardı. O ümidin yerini artık öfke almıştı. Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı

77 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi. (1972) C:4 T:11 B:42

78 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, (1972) C:4 T:11 B:42 s. 63

Hasan Polatkan... İdam edilmiş olmaları hem toplumda, hem siyasette onarılmaz yaralar açmış, derin bir kırılğan hat oluşturmuştu...

Ne ülke, ne de Meclis çatısı, o idamların travmasını atlatamamıştı. Ve işte o tarihi laf o günlerde ortaya çıkmıştı: "Üç bizden üç onlardan..."

Senato Başkanı karar üzerine söz isteyen 20 kişiye tek tek lehte mi alehte mi söz istediklerini sordu. Gruplar adına yapılan konuşmalardan sonra kişiler adına konuşmalara geçildi. İdamların aleyhine konuşma yapmak isteyen 9 kişiden biri de Senatör Üçok'tu.⁷⁹ Bir süre konuşmalar ve itirazlar yapıldıktan sonra AP'li bir üye yeterlik önergesi verdi, ardından ivedilik, peşi sıra mühtedin tahdidi... Senatör Üçok konuşmadan oylamalara geçilmişti bile! Her şey inanılmaz bir hızla ilerliyordu. Senato üç idamı da ayrı ayrı oylamaya sundu. Senatör Üçok üçüne de red verdi. Sunay'ın kontenjanından senatör olan Özer Derbil, Cemal Madanoğlu da red vermişlerdi. Güçleri yetmedi...

Karar Senato'dan çıktı.

Bu Denizler için son çırpınıştı...

Bu idamlar sürecinde Senatör Üçok fikren, kendini atayan Cumhurbaşkanı Sunay'dan ayrılmıştı. Ve tek yol ayrımına giden siyasetçi de Üçok değildi. 1972'nin Mart ayı Genel Sekreter Ecevit için de Genel Başkanı İsmet İnönü'den fikren kati olarak ayrılmanın eşiği olacaktı. Artık yeni bir siyaset şekilleniyordu. Ortanın Solu hareketi

79 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, (1972) C:4 T: 11 B: 42 s. 65

sosyal demokrasiyi kırsala yaymaya ve köylüye ulaşmaya kararlıydı. Yeni dönem, değişimin ve özgürlüğün ön plana çıkacağı bir dönem olacaktı. 1972'nin Mart ayı, bu değişim ve dönüşüm için kırılma noktasıydı.

Ve bu yeni dönemde Üçok'la Ecevit'in yolları kesişecekti.

Paylaşılamayan TRT...

1974, Ankara

"Lise mezunu bir gencim. 19 Yaşında 1.74 boyundayım.

Şiir yazar, roman okurum. Romantik kızlarla

yazışmak istiyorum.

Kahraman Ecevit-Kırşehir"

Şiir yazan, roman okuyan ve romantik kızlarla mektuplaşmak isteyen delikanlının "Kahraman Ecevit" rumuzunu kullanması bir rastlantı mıdır? Hiçkuşkusuz değil. Bir mektupta özlemlerle simgeler birbirini tamamlamalı.

...Halk katlarında akıl sır ermez bir bilinç dalgalanır. Şimdi Ecevit'in kişiliği yeni bir bilincin dalga dalga yayılmasına yol açtı, taşranın küçük dükkânlarından, kentlerin küçük gecekondularına dek...

Oysa daha beş altı yıl öncesini hatırlayınız! Meydanlarda, gazetelerde, dergilerde, tutucular tempoyla bağıryorlar, çağırıyorlardı, çırpınıyorlardı: "Ortanın solu, Moskova'nın yolu!"

Ve çoğu kişi "Moskova'ya, Moskova'ya" derken Ecevit Kıbrıs'a çıkıverdi. Demek ki solculuğun gerçeği buymuş. Nereden nereye: "Toprak işleyen su kullananın" diyen liderin ulusçu kimliğini ispatlaması için olayları yaşamak gerekiyor. Bundan

yarım yüzyıl önce, Yunanlıların İzmir'e çıkmasına karşı duran bir İngiliz politikacısı demişti ki; Aman bu işi yapmayın; Türklerde ulusal bilinç geliştirirsiniz."

*Kıbrıs olaylarına bu açıdan bakarsanız çok işe yaradı; bilinç sözle, yazıyla biçimlenir, insanlar ve kitleler olaylarla silkelenir, uyanır."*⁸⁰

İlhan Selçuk, Cumhuriyet

Senatör Üçok, Köroğlu'ndaki evin arka bahçesinde, da-
lında iyice kızarmış kirazlara çevirdi yüzünü ve aniden
acı bir ifade ile gülümsedi... Normalde bu mevsimde Or-
du'da yazlıkta olurlardı ama bu yaz Temmuz'da gerçekte-
şen ilk harekâtla Ankara'ya erken dönmeleri gerekmişti.
Bu bahçe insana sıcağı da unutturuyordu. Hele ki sabah
erken vakitte, bahçeyi sularken, ferforje masanın durdu-
ğu mermer zemini de yıkayıp serinletmişlerse, meyve ve
çam ağaçları içinde içilen Türk kahvesinin tadına doyum
olmazdı. Kahvesini yudumlarken Bahriye'nin gülümsedi-
ğini farkedene Coşkun sordu;

"Sabahtan beri hiç keyfin yoktu. Şimdi n'oldu? Neden
gülümsedin canım?"

"Nereden nereye diye düşündüm. Allah aşkına İlhan
Bey'in yazısını oku... Bu kadar güzel anlatılır... CHP'ye
komünist diyenleri yerden yere vurmuş, çok hoş..."

'Ortanın Solu' ve Karaoğlan rüzgârı birçok insan gibi
onu da sarmış ve bir hayli heyecanlandırmıştı. Konten-
jandan gelen senatörlerin bağımsız olması zorunluluğu,
CHP'ye üye olmasına engel oluyordu. Fakat şu çok açıktı
ki görevi sona erer ermez üye olunacaktı...

80 Cumhuriyet Gazetesi (14.Ağustos.1974) Rumuz: Kahraman Ece-
vit, İlhan Selçuk.

“Okudum hayatım. Biliyorsun sabah ilk işimiz ‘Pencere’ye bakmak... İlhan Bey gerçekten çok güzel yazmış. Kıbrıs Harekâtı bugüne kadar sol için ağzına geleni söyleyenlere iyi bir yanıt oldu. Hoş bizde kimseye rahat vermezler ama... Bu rüzgârla bir süre rahat eder Bülent Bey... Yani... En azından öyle olmasını umalım.”

“Ciddi olamazsın? Hükûmet devrilir mi diyorsun yani? Daha yeni seçildiler yahu?!”

“E öyle... CHP ve MSP’nin⁸¹ dokusunun uyuşması çok zor. Siyaset anlayışları, ideolojileri çok farklı. CHP Atatürkçü bir parti... Sonra laiklik meselesi var... Zaten Bülent Bey parti programları arasındaki uyuşmazlığı çeşitli defalar imâ etti biliyorsun... Veleve ki uyuştular, ki mesela bu Kıbrıs meselesinde bu oldu, bu sefer de rahat bırakmazlar... Hatırlasana protokolü...”

“Hangi protokolü?”

“Hangisi olacak... Koalisyon protokolü... Birlikte incelemiştik ya... Çok dikkatimizi çekmişti, petrol ve bor madenlerinin millileştirilmesi meselesi...”

“Aaa evet hatırladım... Ve şimdi anladım ne demek istediğini... Doğru söylüyorsun. Bu memlekette anti-emperyalistleri rahat bırakmazlar. Hele petrolün millisi filan... Hiç hazzetmezler...”

“Elbette. İçeriden bıraksalar, dışarıdan rahat bırakmazlar... Çok sürmez bu iş...”

“Neyse artık, bugün önemli olan bu operasyonun başarılı olması. Bu sabah askerler çıkmışlar adaya... Birazdan gideceğim meclise, oradan öğrenirim gelişmeleri. Allah yardımcımız olsun...”

81 Milli Selamet Partisi

Karaoğlan rüzgârı artık tüm ülkeyi sarmış, kılcal damarlara kadar ulaşmıştı... Özellikle de Kıbrıs Harekatı'ndan sonra Ecevit'in hayali olan sosyal demokrasiyi köylere ve köylüye ulaştırma hedefi başarılı olmuştu. Aynı zamanda CHP'ne atfedilen "dinsiz, komünist" algısını da kırmış, Konya'nın Kundullu Köyü'nden hızarıcı Hacı Kadir Ağa'ya, ölene kadar çıkarmayacağı mavi gömleği giydirip, "sosyal demokratım" dedirterek, Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy vermesini sağlamıştı... Bu bir rüyaydı, gerçek olmuştu...

Başbakan Ecevit, koalisyon ortağı Erbakan ile birlikte Kıbrıs Barış Harekâtı'nı başarıyla gerçekleştirmiş ve tüm ülkenin sevgisini kazanmıştı. Bu harekâtın etkisiyle uzun zamandan sonra ilk defa Millet Meclisi de, Cumhuriyet Senatosu da biraz sakinleşmiş, bitmek bilmeyen tartışmalara bir süre ara verilmişti. Ecevit de kendisinden önceki hükûmetin⁸² görünmeyen baskısından kısa süreliğine olsa da kurtulmuştu. Harekât esnasında tüm gözler ülkenin en

82 Talu Hükümeti (15.04.1973-26.01.1974): Hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Naim Talu'ya verildi. Talu, AP ve CGP'den oluşan bir koalisyon hükümeti kurdu. 26 Nisan 1973'te yapılan güven oylamasında kullanılan 357 oyun, 261'i kabul, 91'i ret, 2'si çekimser çıktı. 79 milletvekili oylamaya katılmadı. Ekim 1973'te yapılan genel seçimler sonunda hükümeti kurma çalışmaları başladı. Görevlendirilen CHP ve AP genel başkanları hükümeti kuramadı. Bunun üzerine, hükümet kurulamadığı için görevine devam eden Talu'ya hükümeti kurma görevi yeniden verildi. Talu, CHP, AP ve CGP'yibir araya getirmeye çalıştı. AP kabul etmeyince, Talu 10 Ocak 1974'te istifasını verdi. (Hürriyet Gazetesi)

önemli haber kaynağı TRT'ye dönmüştü. Kurulduğundan beri siyasetin ve meclisin en önemli gündem maddelerinden biri olan TRT, solculukla, partizanlıkla ve hatta komünistlikle suçlanıyordu. Özellikle Demirel'in ilk hükûmeti döneminde, mecliste yapılan konuşmalarda sıklıkla geçen "Türkiye'yi Ruslaştıran Teşkilat" benzetmesiyle TRT'nin açılımı tekrar yorumlanıyor, komünizm propagandasının örtülü olarak yapıldığı iddia ediliyordu.

Ecevit gazeteci kökenli bir başbakandı. Hükûmeti güven oyu aldığı gün saatler sonra İsmail Bey'e TRT Genel Müdürlüğü teklif etmişti. Bu teklif tartışması hiç bitmeyecek, hararetli bir sürecin de ilk adımı olacaktı.

Bahriye de hem Ankara Radyosu'ndaki programından dolayı, hem de dönemin en etkin propaganda aracı olmasından ötürü TRT ile ilgili gelişmeleri yakından takip ediyordu. Senato'da muhakkak TRT ile ilgili konuşmalar yapar, yayınlarını eleştirirdi. İsmail Cem, Senatör Üçok için de, diğer kontenjan senatörler için de uygun bir isimdi. Gelin görün ki Cem'in aklındaki tek mesele 12 Mart dönemine ilişkin kitabını tamamlamaktı. Tüm konsantrasyonu bu iş üzerineydi. Bir gün sonra yapacağı Çağlayangil mülakatı için Şubat ayının ilk günlerinde İstanbul'dan Ankara'ya gelmişti. Çağlayangil eski Dışişleri Bakanı olarak hem 12 Mart'ı, hem öncesini çok iyi analiz eden bir siyasetçiydi. Kim bilir neler neler öğrenecekti o görüşmede... Heyecanı çok yüksekti. Havaalanına indiğinde onu korkunç bir rüzgâr, şiddetli bir yağmur ve çamurdan yürünmeyen yollar karşılamıştı. Bir İstanbullu olarak hiçbir

zaman Ankara'ya alışmamış, yedi tepeli şehre tez elden dönmek için şimdiden sabırsızlanmaktaydı.⁸³

Ama şimdi mecburdu, yapılacak işler onu bekliyordu... İlk durağı ise eski bir arkadaşının makamı olacaktı.

O gün uçaktan indiğinde ise eski bir dostunu görmek ve sohbet etmek için Maliye Bakanlığı'na doğru yola konulmuştu. Maliye Bakanlığı, kapısından adım attığınız andan itibaren sizi duvarda çerçevelemiş duran padişah fermanıyla, yüksek tavanları, oyma işleri ile karşılayan, ağır bürokrasinin hakim olduğu, her insan evladını muhakkak ciddiyete davet eden bir atmosfere sahipti.⁸⁴ Parola "ciddiyetti". Ciddiyet!

İşte o görkemli mekanda, çok saygıdeğer, kendine yakın ve kendi değerlerinden gördüğü bir dostuyla, arkadaşıyla buluşacak olmak çok büyük bir mutluluk ve onurdu İsmail Bey için... Bakan odasının görkemli ceviz kaplama kapısını güler yüzü, ince uzun fiziği, sola doğru muntazam şekilde taranmış saçları ve ütüsü adeta bir kalıptan çıkmış gibi okkalı ve şık takım elbisesi ile gencecik bir adam açmıştı. Henüz 36 yaşında bakan olan Deniz Baykal, 1960'lardan beri gençlik hareketlerinin içinde yer almış, 1968 yılında doçent olmuş ve aynı yıl Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılmıştı. Bakan olmadan 1 yıl evvel, 1973 seçimleriyle Antalya mebusu olarak Meclis'e girmişti.

İsmail Cem'i kapıda görünce iki kolunu birden coşkuyula açarak karşılayan Baykal hal hatır sorma ve hayırlı olsun sohbetlerinden sonra söze şöyle girdi:

83 Cem, İ. (2010) TRT'de 500 Gün. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 7

84 Cem, İ. age. s. 8

“Cem, sabahtan beri seni arıyoruz. Nerelerdesin? Birgit⁸⁵ seni hem evden hem gazeteden çok aradı, ulaşamadı. Ankara’ya gelmeni rica edecekti, ne hoş tesadüf ki sen zaten gelmişsin...”

“Hiç haberim olmadı... Hayırdır önemli bir mesele mi vardı? Meraklandım.”

“Evet. Bülent Bey’in sana önemli bir görev teklifi olacaktı...”

İsmail Bey şaşırmıştı. Aklında kitabını bitirmekten başka bir düşüncesi yoktu. Üstelik Başbakanla da çok iyi tanışmıyordu. Ne gibi bir görev olabilirdi ki bu teklif? Birden kendini tutamayıp eski dostuna şaşırmış bir edayla sordu:

“Görev teklifi mi? Ne görevi?”

“Aslında bunu sana kendisi söyleyecekti ama paylaşmamda bir sakınca yok sanırım; TRT Genel Müdürü olmanı teklif edecek...”⁸⁶

İsmail Bey o an adeta donup kalmıştı. TRT Genel Müdürlüğü mü? Hiç aklından geçen bir şey değildi. Nasıl olurdu? Nasıl yapardı? Hayatında hiç bürokratik bir görev alacağını düşünmemişti.

“Bülent Bey çok ısrarlı. Kendi aramızda bu konuyu uzun uzun mütalaa ettik. TRT çok önemli bir görev. Seni doğrudan doğruya Bülent Bey önerdi.”⁸⁷

Ankara’da hava iyice kararmıştı. Deniz Bey o akşam gazeteci bir arkadaşının evindeki yemeğe davetliydi. Sevgili dostu İsmail’i de bu yemeğe davet etti. Birlikte gittiler.

85 Orhan Birgit.

86 Cem, İ. age. s. 9

87 Cem, İ. age. s. 9

Fakat tüm gece boyunca İsmail Bey'in aklında bir sonraki gün muhatap olacağı o teklif vardı...

Genç yaşında Milliyet Gazetesi'nde çalışmaya başlayan İsmail Cem, Lozan Üniversitesi'nde hukuk okumuş, ardından Paris Siyasal'da siyaset sosyolojisi yüksek lisansı yapmıştı. Tek ayrıcalığı da iyi bir eğitim almış olması değildi. Aynı zamanda dönemin en itibarlı gazetecisi, Milliyet'in Genel Yayın Müdürü Abdi İpekçi'nin yeğeniydi. Ve asıl ismi de "İsmail Cem İpekçi" idi.

Abdi İpekçi hem İsmet İnönü için, hem Bülent Ecevit için çok müstesna ve değerli bir gazeteciydi. En önemli açıklamalar ona yapılır, birçok sır onunla paylaşıldı. Abdi Bey, hem sağ hem sol cenahta çok saygı görürdü. Fakat bilhassa sol kesim için öylesine sembol bir isim olmuştu ki, ilerleyen yıllarda ülkeyi karanlığa gömmek isteyen katillerin ölüm listesinde yer alacak ve 1979 yılının bir Perşembe günü onların hedefi haline gelecekti.

Abdi İpekçi, 1979 yılı, Şubat ayının ilk günü sabah erken saatlerde Ankara'da gerçekleştirdiği Ecevit röportajı sonrası İstanbul'a dönmeden Demirel'le görüşmek istemiş, fakat yoğunluğundan ötürü randevu ayarlayamamıştı. İşte o akşam İstanbul'a, işine ve evine dönmüş ve hain bir pusuda öldürülmüştü. Bu ölüm, tüm siyaset camiasını sarstığı gibi Üçok Ailesi'ni de derinden sarsmış ve hatta Bahriye'nin sevgili eşi Coşkun'un ağır bir mide kanaması geçirmesine neden olmuştu. Coşkun Üçok olayın yarattığı

üzüntüyle sarsılmış ve bir hayli etkilenmişti. Karanlık eller, sevilen insanları hedef almaya başlamıştı...

Başbakan Bülent Ecevit'in teklifiyle İsmail Cem TRT Genel Müdürü olmuştu. Bahriye ise İsmail Cem'in TRT çalışmalarını, Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki çalışmalara benzetirdi. Devrimciydi ona göre, girişimleri bu ülkenin ilerlemesi için atılmış önemli adımlardı. Önceleri TRT'yi, irticai yayınlar yaptığı gerekçesiyle sıklıkla eleştiren Bahriye, Cem dönemini destekliyordu. Onun görevde kalması için elinden geleni yaptı fakat bu yeterli olmadı.

Henüz 34 yaşındayken TRT Genel Müdürü olan İsmail Cem görevde sadece 500 gün kalabildi. Kaldığı süre zarfında toplumsal ve siyasi içerikli programlara, kültür yayınlarına, sendikaların faaliyetlerine ekranlarda sıklıkla yer verdi. İlk canlı mevlit yayını yine onun zamanında yapıldı. Yılmaz Dağdeviren, Tarcan Günenç, Mustafa Gürsel, Rua Tezcan, Hıfzı Topuz ve Haluk Şahin gibi yetenekli isimlerden oluşan bir yönetim ekibi kurdu. Bu ekip yurt dışından önemli belgesellerin getirtilip, yayınlanmasını sağladı. Çalışma dönemi boyunca önemli birçok edebiyatçının eserleri dizi haline getirildi. Bunlar arasında en unutulmaz olan Halit Refiğ'in çektiği Aşk-ı Memnu dizisi idi.

Cem, 1975 yılında Milliyetçi Cephe Hükûmeti göreve başlar başlamaz görevden uzaklaştırıldı.⁸⁸

88 Aydın, S. Taşkın, Y. (2014) 1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 258

Kore yolculuğu...

1976, Ankara

1973 ve sonrasında gelen 1974 yılı, Dünya için de Türkiye için de önemli bir dönemdi. Dünya’da yaşanan petrol krizine yönelik yoğun çözüm arayışları vardı. Türkiye ise Kıbrıs Barış Harekatı’ndan sonra yaşadığı ekonomik sorunlara çare arıyordu. Bu krizleri minimum zararla atlatan ülkelerin ekonomi ve kalkınma modelleri inceleniyor, mümkün olanlar örnek olarak alınıyordu.

İşte böyle bir süreçte, Bahriye’nin Güney Kore ile başlayıp Tahran’da sona eren on iki günlük seyahati, sıcak bir Temmuz günü sona ermişti. Aslında bu gezi bir çeşit iade-i ziyaretti. Güney Kore Ulusal Meclis Başkanı üç sene önce Türkiye’ye bir dostluk ziyaretinde bulunmuş, şimdi de Cumhuriyet Senatosu Divan Üyeleri ve Senatörler Raif Eriş, Hasan Fehmi Güneş, Sezai Orkunt, Şerif Tüten, Mehmet Bilgin, Kazım Kangal ve Bahriye Üçok’tan oluşan bir heyet Güney Kore’ye bir dostluk ziyareti gerçekleştirmişlerdi.⁸⁹ Katılan tüm senatörler eşli çıkmışlardı bu yolculuğa... Coşkun hem kızları Kumru’yu yalnız bırakmamak için, hem de yolun uzunluğundan onlara katılamamıştı. Bahriye’yi havaalanından karşıladığı o gün, özlem ve

89 Üçok, B. (1976) Notes From Korea. Ankara: İlk-San Matbaası. s. 3

heyecan doluydu... Arabasını alelacele yolun kenarına bıraktı. O sırada Bahriye çoktan aprondan çıkmış, valizlerini almış, heyetle birlikte çıkış kapısına doğru yola koyulmuştu. Coşkun Bahriye'yi büyük bir özlemle karşıladı. Heyetle vedalaştıktan sonra arabaya bindiler... Şehir merkezine kadar yolları uzundu, hemen sohbe koyuldular:

"Birtaneciğim, çok özledim seni... Nasıl geçti seyahatin? Seni dinlemek için sabırsızlanıyorum..."

"Coşkuncuğum önce Kumru... Kumru nasıl iyi mi? İdare edebildiniz mi bensiz?"

"Ettik kuzucuğum, hiçbir sorun çıkmadı. Zaten benim mutfak pratiğim var biliyorsun. Evde bir zorluk yaşamadık ama elbette sensiz evimizin neşesi yoktu..."

"Canım benim... Ben de sizi çok özledim. Ama iyi ki gitmişim, benim için çok faydalı bir ziyaret oldu. Detaylarını anlatacağım... Biliyorsun ki yolun uzunluğundan çok korkmuştum, en son Pakistan'a uçak yolcuğu beni çok germiştii. Bu sefer biraz tedirgin olmakla beraber bir rahatsızlık yaşamadım, çok şükür."

"Nasıldı Kore? Neler gördün? Anlatsana hayatım..."

"Öncelikle çok enteresan, ne köylerde ne de kentlerde dilencilere, yoksul çocuklara rastlamadık. Bunu nasıl başardıklarını Meclis Başkanı'na sorduğumda; evsiz engellileri bakım evlerinde barındırdıklarını, yoksullara ve bakıma muhtaç olanlara ise aylık bağladıklarını söyledi. Başkan ayrıca Kore tarihinde boyutları bakımından eşi olmayan bir girişimin de tüm ülkeyi modernleştirmeyi amaçlayan yeni toplum veya Saemaul hareketi olduğunu öğrendik. Bu hareket 1970'te Cumhurbaşkanı Park Chung Hee tarafından valilere önerilmiş ve halk da bu harekete

uyumuş. Ülkenin gelişmesinde büyük çapta etkili olan bu hareketin başlıca üç amacı var; kırsal nüfusun eğitilmesi, çevrenin gelir ıslahı, çiftçi ve balıkçıları özendirmeye, yardımlaşmaya ve gönüllü işbirliğine yönelterek gelirlerini arttırmak. Bunu çok kısa sürede başarmışlar! Ne muazzam öyle değil mi?"⁹⁰

"Öyle gerçekten... Düşün ki savaştan yeni çıkmış ve dünyanın en fakir ülkelerinden biriyken, yıllar içinde endüstrileşmiş bir ülke konumuna gelmek... Sana ekonomik verileri vermiştim değil mi yola çıkmadan?"

"Evet hayatım vermiştin... Onlardan çok faydalandım."

"Bak orada vardı; 1960'da savaş yıkımının ardından ABD'ye tam bağımlı ve kişi başına düşen milli gelir 79 Dolar. İki sene evvel, 1974'de bu rakam 542 Dolara çıkıyor... Muhtemelen bu sene sekiz yüzü geçmesi bekleniyor. Gerçekten mucize..."

"Evet. Gelenekle, moderniteyi birleştirmişler... Ortaya bir felsefe çıkmış. Bu felsefeyle fakirliği yenmeyi başarmışlar."

"Doğru. Gelenek ile modernite... Güzel bir tarif... Şehitliğe gitmediniz mi?"

"Gitmez olur muyuz hiç? Kore Savaşı'na katılan milletlerin şehitliğine gittik. Çok duygulandım, anlatamam... Karşılانırken verilen çiçek buketleri elimizde, saygı duruşunda bulunduk, sonra çevresi süs ağaçları ile çevrili az eğimli sırtın üzerindeki Türk Şehitleri'nin sıra sıra dizilmiş adlarını okumaya başladım. Hem okuyor, hem de rüt-

90 Üçok, B. (1977) Korelilerin En Büyük Kaygısı Yeni Bir Savaş. Hayat Mecmuası. Sayı: 7, s. 15

be sırası bulunmayan bu yerde, kimi kez bir yarbay kimi kez bir erin adının üzerine elimdeki buketten bir karanfil, bir gül bırakıyordum... Yurdundan binlerce kilometre uzakta yatan bu genç şehitlere birkaç damla gözyaşı bırakabildik.”⁹¹

Bahriye anlatırken bile duygulanmıştı... O şehitliği herkesin görmesi gerektiğini düşünüyordu. Memleketinden kilometrelerce uzakta yatan şehitler, insanı bambaşka duygulara sevk ediyordu. Savaş kötüydü. Ve Güney Kore halkı artık yeni bir savaş daha yaşamak istemiyordu. Türklere ise muazzam bir sevgiyle yaklaşıyorlardı. Gözlerinin içi şefkatle gülüyordu bir Türk görünce... Arabadaki o duygusal hava Bahriye’nin sözleriyle dağıldı:

“Yine çok dikkatimi çeken bir husus, yolların üstündeki köylerde tarlalarda çalışanların erkekler olmasıydı... Güney Kore’de kadın haklarının ne ölçüde tanındığını, din adamlarının eğitim kurumlarının programlarını el uzatıp etkilemek isteyip istemediklerini, okullarda din derslerinin olup olmadığını, din adamı yetiştirmek için devlet eliyle devlet bütçesine harcamalar yapılarak okullar açılmış olup olmadığını ve buna benzer sorularımı yanıtlayacak biriyle konuşmak istediğimi Büyükelçimiz Melih Bey’e söyledim. Bunun üzerine Milli Eğitim Bakanlığı görevlilerinden birini kaldığımız Shosun Otel’in lobisine getirdi. Çok faydalı bir görüşme yaptık kendisiyle...”⁹²

“Duyduğuma göre okuma yazma oranları çok yüksekmış... Bilimsel gelişmeyi eğitime borçlu oldukları çok açık... Kuzey Kore tarafına yaklaştınız mı hiç?”

91 Üçok, B. (1977) age s. 15

92 Üçok, B. (1977) age s. 15

“Evet... Gerçekten hazin bir tecrübeydi. Otobüsümüz bizi 38. enlemin geçtiği çizgiye doğru götürdüğünde, uzaklarda tek tük yapılar göze çarpıyordu... Bunların kimileri başkenti Pyongyang, lideri Kim İl Sung olan Demokratik Halk Cumhuriyeti Kuzey Kore’ye ait, kimileri ise konduğu olduğumuz Güney Kore’nindi. Ağaçların gölgelediği Kore stili kulelerin merdivenlerine tırmanıp ta uzakları gözetledik. Sonra Kuzey ve Güney’in tetikte nöbetçilerinin görev yaptığı yapıları gezdik. Bu bölünmede ne ırk, ne din, ne din, ne tarih, ne de kültür farkı bahane gösterilebilir.”⁹³

“Öyle değil mi? Bu kadar homojen bir yapı nasıl kanlı bıçaklı olabilmiş... İnsanı ürpertiyor.”

“Her şey ama her şey 1945 yılına kadar bir ve aynı kaderi yaşamış insanların müşterek malı. Uluslararası politikanın insanları ne denli tutsak ettiğinin en canlı tablosu...”⁹⁴

“Çok üzücü olduğu gibi, ciddi derslerin çıkarılması gereken bir mevzu. Bizler için de...”

“Evet... Biraz da hoş konulardan bahsetmek gerekirse sokakları inanılmaz temizdi. Seul Belediye Başkanı’na sorduk... 6,5 Milyon nüfuslu şehri nasıl temiz tutabiliyorsunuz diye? Başkan, temizlik işçilerinin sayısının çok az olduğunu, kent halkının temizliğe yardımcı olmalarını istediğini söyledi. Sokağa bir sigara izmariti atanın 1.000 ile 1.500 TL ceza ödemeye zorunlu tutulmuş olduğunu söyledi. Verilen direktifleri nasıl uyguladığını düşündüğümüz sırada Belediye Başkanı, 10 bin polisin belediye emrinde

93 Üçok, B. (1977) age s. 16

94 Üçok, B. (1977) age s. 16

hizmet gördüğünü, halkın yasalara ve yasal emirlere saygı gösterdiğini söyledi.”⁹⁵

“Yani güvenlik güçlerinden de kaynaklanan bir otorite kurmuşlar aslında...” dedi Coşkun.

“Tabii. İşlerini şansa bırakma ihtimalleri yok. Bir diğer enteresan konu da şu; Koreliler yaşlarını hiç göstermiyorlar!”

Coşkun bu sözün üstüne kahkahayı patlattı.

“Nelere dikkat ediyorsun... Aşk olsun sana...”

“Etmez miyim? Bir akşam hoş bir yere yemeğe gittik. Çevreme bakındım, aksaçlı ya da saçsız kalmış kimseyi göremedim! Ne sakal ve bıyık, hepsi siyah ve düz saçlı insanlar... Buna karşın kirpikler yok denecek kadar az...”

“Güzel bir özellik olsa gerek, yaşlanmamak. Biz ise çabuk yaşlanangillerdeniz. Saçlarımız aklar 30’ların sonunda düşmeye başlar... Öyle değil mi?”

Coşkun’la Bahriye gülüştüler bir süre... Sohbet etmeyi özledikleri çok belliydi. Gülüşmeler arasında Coşkun girdi konuşmaya:

“Cumhurbaşkanıyla görüştünüz mü?”

“Evet, Ekselans Park Chung Hee bizi ağırladı... Çok hafif bir sesle konuşuyordu, tercümanımız Peak Türkçe’ye çeviriyordu. Esas niyetlerinin gerçek bir barış yapmak ve Kuzey’de kalan ailelerle birleşmek olduğunu söylemiş. Savaşta nefret ediyorlar, Kuzey’den ansızın bir saldırının gelmesi başlıca kaygıları... Türk dostluğuna büyük ölçüde önem veriyorlar. Konuşma esnasında hoş bir diyalog

95 Üçok, B. (1977) Korelilerin En Büyük Kaygısı Yeni Bir Savaş. Hayat Mecmuası. Sayı: 7 s. 16

oluştı; Cumhurbaşkanı bana dönerek bir şey söylemek isteyip istemediğimi sordu. Ben daha önce verilmiş olan bilgilere dayanarak 'Kadınlara yasalarla verilen hakların kağıt üzerinde kalmayıp uygulanmakta olduğunu görmekten sevindim' dedim. Gülerek 'Ama gene de memnun olmuyorlar" diye karşılık verdi."

"Çok hoş bir anektod bu..." dedi Coşkun gülümseyerek. "Tokyo'ya da geçtiniz değil mi? Orası nasıldı?" diye sordu.

"Tokyo muazzamdı. Tokyo Büyükelçimiz, bütün elçilik görevleri ile birlikte havaalanında bizi karşıladılar... Havaalanından kente giriyoruz ya otomobiller karada değil de sanki havada! Asıl yoldan üç kat yukarıdayız! Uçuyoruz sanki. Bu çift yol ekspresmiş. Havaalanından kentin merkezine değin hiç durmadan gidilebiliyor. Sonradan bir dördüncü yolun da yerin altında olduğunu söylediler! Bir yanımızda da hızlı geçen tek raylı trenler!!! Görünüşe bakılırsa Japonlar yollara sığmaz olunca göğe doğru kat çıkıyorlar. Her ne yöne bakılsa boy boy gökdelenler... Ertesi gün ufak tefek hediyelik alışveriş için bir mağazaya gittik. Görebildiğime göre radyo televizyon gibi elektrikli Japon yapısı aygıtlar çok ucuzdu. Örneğin renkli olmayan bir televizyon bizim paramızla 1.500, renkli ise 3.500 TL dolaylarında... Buna karşın elle resimlendirilmiş küçük bir kağıt paravana çok pahalı..."

"Amerika da öyledir ya... Teknoloji nispeten ucuzdur ama el işçiliği pahalıdır. Mesela diş doktorlarının vizitesi çok pahalıdır Amerika'da... El becerisi çok önemli çünkü. Bizde de neredeyse en değersiz şey insan emeği. Emek yoğun bir toplumuz... Yemeğimiz bile öyle. Baksana yaprak sarmaya, saatler boyu sar, 15 dakikada bitsin!"

“İlahi Coşkun!” diyerek gülümsedi Bahriye ve söze devam etti:

“Şaka bir yana haklısın aslında... Bizim masa örtümüz, şalımız, hırkamız, el bezimiz, tarhanamız, yoğurdumuz bile el işi... Yalnız ne diyeceğim, Tokyo aynı zamanda ekonomik dengesizlik açısından pek büyük olduğu bir kent... Bunu ilk bakışta görmek zor değil. Halk genellikle çok zayıf... Büyük iş hanlarının yanı başında küçük önemsiz şeyler satan dükkanlar... Lüks mağazaların az ötesinde, Kore’de hiç görülmeyen işportalar, dilenciler... Uygarlıkla geri kalmışlık yanyana burada.”⁹⁶

“Güzel... ‘Seul’de gelenekle modernite, Tokyo’da uygarlıkla geri kalmışlık yan yana...’ Çok güzel tespitler... Bunları yazmayı düşünmez misin? Köşe yazısı olabilir ya da bir dergiye yazabilirsin fotoğraflarla...”

“Düşünüyorum. Bakacağım artık nasıl olabilir diye ama hep not aldım. Özellikle Güney Kore’yle ilgili örnek alabileceğimiz çok unsur var. Türkiye de petrol krizinin etkilerini Kore modeliyle aşabilir... Ve modernleşme... Gelenekle, çağdaşın buluşması... Tüm bunları detaylı inceleyeceğim bir rapor hazırlayacağım.”

Eve yaklaşıyorlardı artık... Sohbetin büyüüne kapılıp yolun nasıl bittiğini anlamamışlardı.

“Son olarak Tahran’a dair birkaç şey...” diyerek söze kaldığı yerden devam etti Bahriye:

“Biliyorsun elçilik Müsteşarı Hasan Tahsin Özer Bey akrabamdır, ilk gün onun arabasıyla kentin ana caddelerinden Büyükelçi’nin evine gidiyoruz. Sıcaklık 41 derecenin üstünde... Geometri problemleri çözercesine, trafik

96 Üçok, B. (1977) age s. 18

labirentinin içinden sıyrılmaya çalıştık. Trafiğin bu denli karmakarışık oluşuna dünyanın başka bir başkentinde rastlanmaz sanırım. Yollarda çarşafli genç kadınlar var. Kupkuru caddelerde zevksiz yapılar... İran'ın petrolden elde ettiği bunca gelir göz önünde tutulursa, gelişmenin ağır temposu haklı olarak biraz yadırganıyor. Bizim elçi evi büyük ağaçların çevrelediği güzel bir bahçe içinde. Karşıda Elbruz dağları; bu sıcakta yer yer karlarla örtülü bu dağların ardında Hazar denizi var diye düşünüyorum... İran haritasını göz önüne getirerek. Yemekten sonra Tahran'ın girişinde çift ayaklı bir büyük kulenin önüne geldik. Ayaklardan birinin altında İran'ın 2500 yıllık geçmişine ses, ışık ve resimlerle özetleyen görüntüleri seyrettik."⁹⁷

"Çok etkileyicidir İran kültürü..."

"Öyleydi gerçekten... Çok güzeldi... Öteki ayak, hazine dairesi. Şah'ın ve Şahbanu Ferah Pehlevi'nin taç giyme töreninde giydikleri taçlar ve Şahbanu'nun altın ve pırlantalardan işlenmiş mantosu da buradaydı..."

"Hazineleri mi sergiliyorlar yani... Enteresan..."

"Evet. Bu zafer takı biçimindeki kuleyi yapmayı ve hazineyi buraya getirip halka açık tutmayı Ferah Pehlevi istemiş. Akıllıca bir düşünce. Bu, gerçekleşmiş masalların ihtirasları kamçılacak, kinleri sivriltecek değer biçilmez aksesuarları halka sunmak, bunların halkın öz malı olduğu kanısını uyandırmak, kendilerinin ancak protokol gereğince bu eşyaları geçici olarak taşıdıkları inancını uyandırmak yerinde bir davranış."⁹⁸

97 Üçok, B. (1977) age s. 18

98 Üçok, B. (1977) age s. 18

Evlerinin bulunduğu caddeye geldiklerinde, Bahriye sözlerini şöyle tamamladı:

“Sonuç olarak şunu gördüm ki, kalkınan ülkelerin örneklerinden yalnız Batı’da değil Uzakdoğu’da da araştırmak gerekiymiş. Özellikle geleneğe bağıllıkla bize çok benzeyen ülkelerin, bilimi ve moderniteyi nasıl ilerlettikleri bizim için ders niteliğinde...”

Tam arabanın kapısını açıp inecekken başını gökyüzüne çevirip, gözlerini yumarak derin bir nefes çekti Ankara’nın havasından, “Ve en önemlisi, memleketimiz gibisi yok!” dedi.

1977, Ankara

Ve sonunda!

Senatör Üçok, ömrü boyunca mücadelesini verdiği Cumhuriyet Devrimi'nin mimarı Cumhuriyet Halk Partisi'ne üye olmuştu. Senatörlüğünün son yılıydı... CHP'de ise önseçim telaşı vardı... Yaklaşan Haziran seçimleri öncesi aday adayları önce parti merkez yönetimince, partiye uygunlukları açısından gözden geçirilmiş, önseçim için hazırlıklar tamamlanmıştı.⁹⁹

1 Mayıs Pazar günü önseçim yapılacaktı.¹⁰⁰ CHP'den seçime girecek aday adayları çoktan seçim bölgelerine gitmiş çalışmalarına başlamışlardı... Bahriye de önseçim için memleketi Ordu'daydı. Ertuğrul Günay, Günay Yalın, Memduh Ekşi, ve Temel Ateş gibi güçlü rakiplerle yarışmaktaydı... Üstelik onun erken bir zamanda gidip çalışma imkânı da olamamıştı. Yine de bu yarışın içinde var olmak, bir kadın olarak mücadele etmek istiyordu. Önseçim çalışmaları genellikle kahve toplantıları ve ilçelerdeki dernek ziyaretleri şeklinde geçiyordu. Dernek olarak

99 Kumaş, R. (1994) Ben Değişmedim. Ankara: Çağdaş Yayınları. S. 101

100 Anadol, K. (1988). İnsan Manzaraları. Ankara: Yalçın Yayınları. S. 130

TÖB-DER¹⁰¹ sembol hale gelmişti, her ilçedeki temsilcilikleri muhakkak ziyaret edilir ve adaylar kendilerini tanıtırlardı... Bunun dışında kahve toplantılarının tercih nedeni halkla yüzyüze müzakere imkânıydı. Daha büyük çaplı buluşmalarda bu durum imkânsız hale geliyordu, ev ev dolaşmak ise hayal gibiydi... Genel bir adet olarak CHP hangi propaganda yöntemini kullanıyorsa, AP üyeleri bu yöntemin dışındaki faaliyetleri denemeyi yeğlerlerdi. Örneğin '77 seçimlerinde Adalet Partililerin seçmenlere sabun ve şeker dağıttıkları söylentileri dolaşmaktaydı.¹⁰² Bahriye de tüm bu sıkıntılı koşullarda bir kadın ilahiyatçı olarak, laikliğe, Cumhuriyet inkılâplarına inanan bir aydın olarak mücadele ediyordu.

CHP örgütlerinin maddi imkânları da kısıtlıydı, hakeza aday adaylarının da... 1945 yılında, CHP'nin ilk toprak reformu girişimlerinde bulunmasıyla hem parti içinden bir kısım toprak ağası itiraz etmiş -ki bunların bir bölümü sonradan Demokrat Parti'ye geçmişlerdi-, hem de parti dışından maddi çıkarına dokunanlar tarafından hezeyanla karşılanmıştı. Bu rahatsızlığın bir tekrarı 1961'den sonraki CHP'nin reformlarında da yaşandı...¹⁰³ Tüm bu gelişmeler sermaye sahiplerinin partiden uzaklaşmasına neden olmuştu. Elbette sadece bunlar değil, Saraçoğlu Hükümeti'nin ilk icraatı olan Varlık Vergisi de halk nezdinde CHP'de çok yaralar açmıştı.

Partinin sadece 1977 seçimleri için 200 bin TL'ye ihtiyacı vardı. Örgütlerin ihtiyaçlarını karşılamak için yönet-

101 TÖB-DER Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği.

102 Ayata, A.G. (2010) CHP Örgüt ve İdeoloji, İstanbul, Gündoğan Yayınevi, S.179.

103 Ecevit, B. age S.8

meliklerde üyelerden aidat alınması kararı yer almıştı. Fakat hem bu aidatı toplamak mümkün olmuyor, hem de tüm üyelerden toplansa da yeterli gelmiyordu.¹⁰⁴ Örgütler imece usulü ayakta durmaya çalışsa da, önseçime giren aday adayları için durum çok daha vahimdi. Örneğin Bahriye'nin önseçime girdiği Ordu'da 11 ilçe vardı...¹⁰⁵ Ve her bir adayın, her ilçede ayrı çalışma yapması gerekiyor. Bu hem pahalı bir iş hem de yeni adaylar için eskilere nazaran önemli bir handikaptı...¹⁰⁶ Bahriye içinse, il başkanının da önseçime girdiği göz önünde bulundurulunca, seçilmek imkânsız gibiydi.

1 Mayıs sabahı CHP'li aday adayları ve üyeler sandığa giderken, işçi birlikleri ve sendikalar da Taksim'de büyük bir mitinge katılım hazırlığındaydılar. DİSK¹⁰⁷ bir sene evvel Taksim'de çok kalabalık bir miting düzenlemişti. 1977 Mayıs'ında çok daha güzelini düzenlemek için aylar öncesinden hazırlıklar başlamıştı. CHP'li İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan da geniş bir katılımı Taksim'deydi. Saatler ilerledikçe Taksim meydanından gelen kötü haberler tüm yurda ulaştı. Saatler 19.00'a gösterdiğinde miting meydanı, silah sesleri, çığlıklar ve toz duman arasında ölümcül bir kargaşaya kapılmıştı... İnsanlar şaşkın ve çaresizdi... Miting sona ermek üzereyken bu silah sesleri de neyin nesiydi?

104 Ayata, A.G. age S. 180-181

105 1977 Yılı Ordu İli İlçeleri ve seçimde 1. Çıkan partiler; Akkuş (CHP), Aybastı (CHP), Fatsa (CHP), Gököy (CHP), Korgan (CHP), Kumru (AP), Merkez (CHP), Mesudiye (CHP), Perşembe (AP), Ulubey (CHP), Ünye (CHP)

106 Ayata, A.G. age S. 182

107 Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

Ertesi gün gazete manşetlerinde mitingde 34 ölü olduğu haberleri vardı. Bahriye ise kara haberi alır almaz Ordu'dan dönmüştü. Önseçimde seçilemediğine üzülecek hali yoktu... Ertesi gün her zamankinden erken bir vakitte gazeteleri eline aldı... Haberler korkunçtu... Türkiye yeniden içinden çıkılmaz, taşınmaz, unutulmaz acılara bürünmüştü...

"Silah sesleri kaplıyor tüm alanı ve insanlar çil yavrusu gibi kaçıyorlar... Kurşunlanmamak için, ölmemek için... Birbirlerini eziyorlar... Birbirlerini çiğniyorlar." Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977

"1 Mayıs günü İstanbul'da Taksim alanında yaşanan korkunç olayları, son yıllarda, Türkiye'nin yaşamakta olduğu siyasal koşullardan soyutlamaya olanak yoktur. Sanki görünmez bir el, bu planı adım adım uyguluyor." Uğur Mumcu, Cumhuriyet Gazetesi

1 Mayıs'ın etkileri ilerleyen günlerde daha sıcak hissedilmeye başlanmış, CHP ve İstanbul Barosu konuyla ilgili araştırma komisyonları kurmuşlardı... Onlar bu "görünmez elin" peşine düşenlerdendi...

Türkiye böylesine bir atmosferde erken seçime gidiyordu... Kanlı 1 Mayıs'tan çok değil 28 gün sonra Ecevit seçim çalışması için gittiği İzmir'de, suikast girişiminden kıl payı kurtulmuş, Robert Koleji'nden beri yakın arkadaşı, aynı zamanda İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan'ın kardeşi Mehmet İsvan ise bacağına isabet eden bir kur-

şunla yaralanmıştı. Sonradan anlaşılacaktı ki bu silah Türkiye’de çok az sayıda bulunan, vücuda girdiği an zehirli bir gaz salan ve kesin olarak öldürme niyetiyle kullanılmış bir silahtı.

Ah Mehmet İsvan! Ecevit’e gönülden bağlı, yürekli, çelebi insan! Daha geçen ay, Erzincan mitinginde Ecevit’e kurşunlar yağdırılırken silahını çekip, onun gönüllü siperi olmuş ve sırf bu yüzden de sağcı basının hedefi haline gelmişti. Bu kadarı yetmezmiş gibi Çiğli’de tedavisi bulunamayan bir çeşit kimyasal silahla yaralanmıştı. Siyasi liderlerin en yakınında olmak, adeta zehirli bir sarmaşığı avuç içinde sıkıca tutmak gibiydi... Muhakkak bir zararları dokunurdu. Her ne kadar Ecevit yıllarca bu suikastin peşini bırakmasa da Mehmet Bey’in tedavisi uzun yıllar boyunca İsviçre’de sürecekti. Giren mermi irice füze tipi-ydi, hasarı büyüktü... Bu sevginin bedeli ağır olmuştu...

Seçime çok gergin, öfkenin tüm yurdu alacakaranlık kuşağı gibi sardığı bir iklimde giden siyasi partilerin liderleri ama özellikle Karaoğlan “karanlık bir elin” tehdidi altındaydı... Seçim çalışmaları için gittiği Niksar, Şiran, Erzincan ve Yozgat’ta da saldırılar ve provokasyonlar devam etti... Ecevit’in yakın çevresinin eli sürekli namludaydı... Bu işin şakası yoktu... Gerede’de uğradığı saldırıda CHP Adıyaman milletvekili Dr. Kemal Tabak’ın bizzat silahını çekerek liderini koruması dün gibi hafızalardaydı... Kıbrıs Barış Harekâtı’nı yaptığı 1974’ten beri Karaoğlan nam-lunun ucunda siyaset yapıyordu... Tehdit büyüktü... Ve nereden geldiği belirsizdi...

Sadece liderler tehdit altında değildi elbette... Aydınlar da tehlike altındaydı. Bahriye’ye yönelen tehditler 70’lerin

sonuna doğru artmıştı. Her ne kadar bu duruma alışkın olsa da içten içe bir tedirginlik yaşıyordu.

Ecevit'in son mitinginde gerginlik had safhaya çıkmıştı. 3 Haziran günü Taksim Meydanı'nda yapılacak miting için bütün hazırlıklar tamamdı. 2 Haziran akşamı CHP lideri Ecevit'in TRT'nin ana haber bültenlerinde önemli bir açıklama yapacağı duyuruldu. Tüm gözler akşam saat 19.00'da Ecevit'in yapacağı açıklamaya çevrilmişti;

*"Bugün Başbakan Demirel bana telefon ederek yarınki Taksim mitingimizi iptal etmemizi istedi. Çünkü aldığı istihbarata göre miting sırasında bana Sheraton Oteli üzerinden uzun namlulu silahla ateş edileceğini öğrendiğini söyledi. Bu koşullarda hiç kimseden yarınki mitingimize gelmesini isteyemem. Ancak eşim ve ben yarın miting saatinde Taksim Meydanı'nda olacağız."*¹⁰⁸

Akşam bülteninde yapılan bu açıklama tüm yurdu harekete geçirdi... Sosyal Demokratlar ve solun tüm bileşenleri Ecevitleri yalnız bırakmayacaklardı. Ve elbette Üçok Ailesi... Bahriye ve Coşkun Üçok da o gün mitingdeydiler. Türkiye nüfusunun 41 milyon olduğu o günlerde mitinge 500 bin kişi katıldı. I. Ecevit Hükûmeti'nde İmar İskan Bakanı olan CHP'li Ali Topuz mitingi şöyle anlatıyordu: *"Taksim Meydanı İstiklal Caddesi doldu... Aksaray Meydanı'na kadar yollar doldu... Aksaray Meydanı doldu... Topkapı'ya kadar bu taraf da doldu. Oradakiler gelememi... Şişli doldu kimse gelememi. Dolmabahçe'den yukarıya doğru o yol doldu... Ne 100 bin kişisi, 500 bin kişi İstanbul'da sokaktaydı!"*¹⁰⁹

108 Cumhuriyet Gazetesi (2013) Ecevit'in Hayali Kabusa Dönüştü.

109 Dündar, C. Akar, R. (2015) Karaoğlan. İstanbul: Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

CHP Mitingleri her zaman muazzamdı! Ama sonuçları sandığa arzu edildiği gibi yansıımıyordu... 1977’de CHP’nin aldığı %41.4 oy tek başına hükûmet kurmasına izin vermedi... CHP tek başına iktidar için 226 sandalyeye ihtiyaç duyarken, milletvekili sayısı 213’te kalmıştı. Karaoğlan Cumhurbaşkanı Korutürk’ün verdiği yetkiyle azınlık hükûmetini kurdu. Hükûmet Meclis’ten güvenoyu alamaması sonucunda¹¹⁰ Cumhurbaşkanı Korutürk bu sefer yetkiyi AP Genel Başkanı Süleyman Demirel’e verdi. Aslında Ecevit, Adalet Partisi’ne birlikte hükûmet kurmayı teklif etmiş fakat Demirel tarafından reddedilmişti. Seçim sürecinde birbirlerine onarılmaz laflar söylemişler, adeta meydan okumuşlardı. Demirel, Ecevit’le ortaklığı bu yüzden hiç düşünmedi, MSP ve MHP’nin katılımıyla II. MC Hükûmeti’ni kurdu.¹¹¹

Senatör Üçok’un önseçime girdiği fakat adaylaşamadığı Ordu’da, CHP %47.4 oyla 4 vekil, AP ise %29.6 ile 3 vekil çıkarmıştı. Bahriye parlamento dışında kaldığı için üzgündü. Ama sıcak siyaset ve “particilik” onun için yeni

110 II. Ecevit Hükûmeti (21.06.1977-21.07.1977): Genel seçimler sonrasında hükûmeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit’e verildi. Ecevit’in kurduğu azınlık hükûmeti, güvenoyu alamadı. 3 Temmuz 1977’de yapılan güven oylamasında kullanılan 448 oyun 217’si kabul, 229’u ret, 2’si çekimser çıktı.

111 41. Hükûmet- V. Demirel Hükûmeti (21.07.1977-05.01.1978): Hükûmeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Isparta Milletvekili Süleyman Demirel’e verildi. Demirel AP-MSP-MHP’den oluşan bir koalisyon hükûmeti kurdu. (2. Milliyetçi Cephe Hükûmeti.) 1 Ağustos 1977’de yapılan güven oylamasında kullanılan 448 oyun, 229’u kabul, 219’u ret yönünde çıktı.

başlamıştı... 1977 yılında girdiği önseçim, CHP örgütüne kendisini tanıtmaya ve aynı zamanda onun örgütü tanımasına vesile olmuştu. Cumhurbaşkanı Sunay tarafından senatör atanması ağırlıklı olarak akademik kariyeri, radyoda yaptığı "Din ve Ahlak Saati" programları, Atatürkçü kimliği ile, yani yıllar boyu çok çalışarak ve emek vererek sahip olduğu birikimle olmuştu. CHP'de siyaset yapmak ise çok başka bir şeydi... Akademik kimliğinize herkes saygı duyardı ama bu sizi kimsenin önüne kolaylıkla geçirmezdi.

Aslında bu süreç içindeki emekleri ve mücadelesi de göz önünde bulundurulduğunda, önseçimden çıkamamak Bahriye'de bir kırgınlık yaratmıştı. Artık parlamento dışındaydı. Elbette ki gazetedeki yazılarına devam edecekti ama bundan daha fazlasını hak ettiğini de farkındaydı. Siyaset kadınlar için zordu... Bu tartışılmaz bir gerçektir.

CHP çok partili döneme girdikten sonra hızla devlet partisinden halkın partisine doğru evrilmişti. Her ne kadar aydın sınıfının desteğini almaya devam etse de özellikle 70'ler boyunca ağırlıklı işçi sınıfının, çiftçinin ve köylünün partisi olmuştu. Sermaye sınıfı CHP'den uzaklaşmaya başlamıştı. Akademisyenler hâlâ parti içinde ön plandaydı... Partinin kemik tabanını oluşturan Kemalist Sol'un, içinde önemli isimlerin de olduğu bir kısım temsilcisi, "ortanın solu" kavramına, yani "sosyal demokrasiye" mesafeli ve hatta karşıydı. Hatta bu yüzden Ecevit'i, partiyi özünden koparmakla suçlayanlar dahi vardı. Bu isimlerden en önemlisi Yön Dergisi imtiyaz sahibi Doğan Avcıoğlu idi. Ecevit henüz CHP Genel Sekreteri iken, Avcıoğlu "ortanın soluna" karşı çıkmaya başlamıştı bile... Bu

tartışma artık öyle bir hal almıştı ki Ecevit, Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu'nun toplantılarında yaptığı konuşmalarında, Avcıoğlu ve arkadaşlarını üstü kapalı bir şekilde otoriter rejim özlemcileri olmakla¹¹², Avcıoğlu ise ortanın solunu "Ecevit solculuğu" olarak tanımladığı yazılarında, Ecevit'in solculuğunu inandırıcı bulmadığını belirterek, Ecevit'i Atatürk'e saldıran, din istismarcısı olmakla suçlamaya kadar vardırmıştı.¹¹³

Bahriye ise bu tartışmaların içinde, sosyal demokrasiyi özümsemiş, mutlak şartla anti-emperyalizm ve Atatürk ilkelerine bağlılıkla harmanlamış bir siyasi çizgideydi. Onun için CHP içerisinde siyaset yapmak ideolojik olarak sorunsuzdu. Senatörlük deneyimi ve akademik kariyeri ise büyük avantajdı...

Gelin görün ki burası Cumhuriyet Halk Partisi'ydi! İşler hiçbir zaman kolay yürümezdi... Büyük kavgaların, mücadelelerin, dar ekiplerin ve hatta hiziplerin bilek güreşleri arasından yara almadan çıkmak, siyaseten sağ kalmak, var olabilmek, ayakta kalmak bir hayli zordu... Hele ki siyasetin eril olduğu bir coğrafyada, bir kadın siyasetçi olarak partinin içinde nefes alabilmek oldukça gayret istiyordu. Erkek egemen siyaset dünyasında ekiplerle mücadeleyi bir tarafa bırakırsak, CHP aynı zamanda bir örgüt partisiydi... Örgütün onayı, yol yürümeniz için neredeyse şarttı. İsterseniz alanında uzman bir profesör, akademisyen veyahut bilim insanı olun bir köy kahvesinde, ahşap bir sandalyenin üzerine çıkıp, köy meydanına hitap ede-

112 Ecevit, B. (2015) Atatürk ve Devrimcilik. Ankara: Rahşan Ecevit-Bülent Ecevit Bilim Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları. s. 38

113 Avcıoğlu, D. (1970) CHP Kurultayı. Devrim Gazetesi. Sayı: 37. 30 Haziran 1970. s. 1

miyorsanız örgüt size vize vermezdi. Halkın partisinde, halkı kucaklayabilmek, parti üyeleriyle bir somun ekmeği bölüşüp paylaşabilmek, elleri nasır tutmuş bir köylünün evine, bağına, bahçesine, gönül otağına girebilmek önemliydi. Bazen parti içinde siyasilerin haksız bir yükselişine ya da hakkının yenmesine şahit olunduğu da oluyordu. Neticede örgüt, mayası insan olan bir oluşumdu... İnsan yanılabilir, aldanabilirdi... Gelin görün ki siyasette doğru asla örtülemezdi. Çuvallara koyup kara kuyulara da atılsa, hak eden insan bir ılık hüzmeye gibi gökyüzüne süzülür, kendini gösterirdi...

Bahriye Üçok bir ılık hüzmeydi... Onun için partililerin onayını almak zor olmayacaktı. O çocukluğunda geçimlerini sağlamak için yaptığı üçüncü sınıf gemi yolculuklarını, doktora tezini yazarken bir yandan çeviri yapıp diğer taraftan dikiş dikmişliğini, evde iki memur maaşıyla zar zor geçinmişliğini asla unutmamıştı. O bir akademisyen olduğu kadar, bir Karadeniz kıızıydı da... Kolay pes etmeyecek, çizmesini giyip sahaya inecekti... Sıcak siyaset onun için daha yeni başlıyordu...

İki kadın ve Hitit Güneşi...

1977, Ankara

Bir tarafta, Ankara DTCF¹¹⁴ Türk-İslam tarihi uzmanlığından gelen, Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün öğrencisi, yılmaz Atatürkçü Doç. Dr. Bahriye Üçok...

Diğer tarafta ilk Türk kadın diplomat, Ankara Hukuk ve DTCF Fransız Filolojisi uzmanlığından gelen, ünlü Türkçü Nihal Atsız'ın mektup ve fikir arkadaşı Doç. Dr. Adile Ayda...

Üçok ortaçağ tarihi, Ayda eskiçağ tarihi üzerine uzman...

İkisi de anadili gibi Fransızca biliyor, ikisi de Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından, ikisi de Senatör, ikisi de akademisyen, ikisi de fikri mücadelesinde kaya direncinde kadınlar...

Mevzu önemli... Ankara'nın CHP'li Belediye Başkanı Vedat Dalokay'ın Sıhhiye Meydanı'nda açılışını yapmak istediği Hitit Güneşi¹¹⁵ heykeli söz konusu... Tartışmanın çıkış noktası Hititlerin Türk-İslam uygarlığı öncesinde

114 Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

115 Hitit Güneş Kursu: Hitit Uygarlığı ve sanatının simgesi sayılan bir nesnedir. Güneşi simgeleyen dairesel biçimin etrafına yerleştirilmiş öğelerden oluşur. Bazılarının üstünde ses çıkarması için sallanan parçalar, kimisinin üstünde barışı simgeleyen geyik imgesi, kimisinde ise üremeyi simgelemek üzere kuş, ağaç figürleri vardır.

Anadolu'da kurulmuş uygarlıklardan biri olması... Bu minvalde Adile Hanım'ın Cumhuriyet Senatosu'nda yaptığı sert konuşma Adalet Partili üyelerin alkışlarıyla karşılandı...

*"Biliyorum, bazıları Hitit Güneşi'ne tapmayı Atatürkçülük zannederler. Niçin?.. Çünkü, vaktiyle Atatürk, Etrüskler gibi, Sümerler gibi, Hititlerin de Türk olabilecekleri nazariyesini ortaya atmıştı. Bunun bir delili de şudur ki; bir bankamıza 'Etibank' adını vermişti; yani 'Eti' kelimesi, 'Ata' kelimesinin bir başka telaffuzu olmak üzere. Nasıl ki, bir başka bankamıza Sümerbank demişti ve bir gemimize de 'Etrüsk' adını vermişti. Fakat bütün bunlar Birinci Tarih Kongresi devrinde idi; yani bundan 45 sene evveldi. O devirde henüz Hititoloji ilmi gelişmiş değildi. O zaman Hititlerin de, Sümerlerin de, Etrüsklerin de menşei tam olarak bilinmiyordu; fakat 1950'den sonra Profesör Bittel, Bossert, Landsberger gibi bilginlerin çalışmaları ile Hititoloji ilmi gelişti ve kati olarak ispat edildi ki, Hititler asla Türk değillerdir. Atatürk hayatta olmuş olsaydı, ilme çok saygılı olan bu insan, elbette ki bu ilmî neticeyi kabul edecekti ve Atatürk hayatta olmuş olsaydı, emin olun, Sıhhiye'de yapılmaya başlanmış olan âbidenin bir an evvel yıkılmasını emredecekti."*¹¹⁶

Adile Hanım, Adalet Partisi sıralarından gelen destekle birlikte konuşmasının dozunu arttırıyor ve sona yaklaştıkça tüm CHP'lilere meydan okuyacak o sözleri sarf ediyordu:

".....Hititler, Türk değillerdir! Hititler, sadece Anadolu'yu işgal etmiş sayısız milletlerden biridir! Frikyalılar, Kimerler, Galatlar; yani, Keltler, İranlılar, Yunanlılar, Romalılar, Bizanslılar gibi. Biz, onların torunları mıyız?.. Asla. Gerçi Kral Subbiluli-

116 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, (1977) C:29 T:16 B:19 S.425

uma devrinde Hititler çok büyük bir imparatorluk kurmuşlardı ki Suriye'yi, Irak'ı da içine alıyordu. Fakat asıl nüfus olarak Hitit soyundan olanlar, bir bilginin hesabına göre, sadece 800 bin idiler; yani bir milyon bile değil. 700 yıldan beri Orta Asya'dan Anadolu'ya akan Türk dalgaları içinde bu Hititler çoktan eriyip gitmiş, çoktan yok olmuşlardır.

Şimdi, bize tamamen yabancı olan milletin bir tanrısının heykelini, onların bir putunu başkentimizin bir meydanına dikmekte mana var mıdır?.. Türkler göğe tapmışlardır, yere tapmışlardır; fakat hiçbir zaman güneşe tapmamışlardır.”¹¹⁷

Parti içinde önseçim tartışmaları bitmiş ama siyasetin ateşi sönmemişti... Bahriye kendi uzmanlık alanına giren konularda, hemen hemen her gün süregelen siyasi polemiklere gazeteye verdiği bir yazıyla yanıt veriyordu. Senatör olduktan sonra daha ziyade Atatürk inkılâplarının İslam'la çelişmediği üzerine yazılara vakfetmişti kendini... Esasında bunun temelinde İlahiyat Fakültesi'nde hocalık yapmış olması ve laikliğe verdiği önem yatıyordu. İşte bu mücadele arasında Türk-İslam tarihi uzmanlığı biraz daha geri planda kalmıştı. Hitit Güneşi tartışmaları ve Adile Hanım'ın Cumhuriyet Senatosu'nda yaptığı konuşmada heykelin açılışına dair yüksek itirazı, Bahriye'nin bu konuda bir yazı yazmaya karar vermesine neden oldu.

24 Mayıs tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde, Adile Ayda'ya ve bir diğer adı Güneş Kursu olan Hitit Güneşi heykeline karşı çıkan tüm siyasilere şöyle yanıt verdi:

117 Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, (1977) C:29 T:16 B:19 S.425

“Son haftaların yoğun siyasal gelişmeleri ortamında küllenmeyen bir konu var: Güneş Kursu. O günlerin gazetelerine bakıyoruz, İçişleri Bakanı Asiltürk, Hitit Güneşine takılıyor, bu putu kaldırın diye diyor. Bir başka gün Kültür Bakanımız, engin kültüründen güç alarak bu sanat eserinin Türklerle ilgisi olmadığını ileri sürüyor, dikilmese daha iyi olurdu diyor. Sahibi bulunduğumuz Anadolu’muzun bu en eski kültür kalıntısına karşı hatırlanacağı üzere ilk tepki Millet Meclisi’nden sonra da Cumhuriyet Senatosu’ndan gösterilmiş ‘Hitit güneşi abidesinin’ (doğrusu Hati’dir) dikilmesi ‘insanı dehşet içinde bırakan, Türklüğümüzü inkâr demek olan bir milli haysiyet meselesi’ diye nitelendirilmiştir. Sonra yurdumuzun tarihine gösterilen bu vefa puta tapıcılık olarak yorumlanmıştır. ‘İktidar ve muhalefet partileri bir araya gelmeli ve bu utanç verici muazzam hatadan dönülmelidir. Bu puta tapmayı Atatürk’çülük zannedenler var’ denilmiştir.

Bu sözlere karşı o günlerde gerekli yanıtı vermiştim. Şimdi görüyorum ki, bir sanat eserinin bir küçük meydana konulması, koskoca başkentin önemli sorunlarının düğümленip kalmasına kadar işi götürüyor. Belediye Başkanı’nın, İçişleri Bakanı’nın onayından geçirtmesi gereken tasarruflarını Bakan’ın onaylamadığını okuyoruz gazetelerden. Bundan dolayı konuya bir kez daha açıklık getirmeyi görev sayıyorum. Eski İçişleri ve Kültür Bakanı’na salık veririm, Prof. Hamit Zübeyir Koşay’ın Alacahöyük Hafriyatı 1951 adlı yapıtının 58. ve 60. sayfalarına bir kez olsun baksınlar, eğer Arapça Allah adının nasıl yazıldığını biliyorlarsa kuşkusuz çok şaşıracaklardır. Çünkü orada (sayfa 60), şimdi Etnografya Müzesi’nde bulunan İslam çağına ait bir güneş kursu görecektir. Alacahöyük’ten çıkartılan bu güneş kursunun tam ortasında Allah adı yer almaktadır. Kitaptaki resmin

altında: 'Türk alemleri ile güneş kurslar arasındaki münasebet bârizdir' diye yazılıdır. Üzeri Arapça yazılarla çevrili bir başka güneş kursu (58. sayfa) Osmanlı dönemine aittir.

Bu ilginç kalıntılar ve açıklamalar da gösteriyor ki, dedelerimiz güneş kurslarını hiç de tapılacak bir put olarak kabul etmemişler, bir süs eşyası bir sanat yapıtı gözüyle görmüşler ve onlara öylece değer vermişlerdir. Bizden yüz yıllar önce yaşayan atalarımıza yakışır olmak için onların put saymadıkları bir simgeyi (sembolü) yıkmamız mı gerekiyor? Bir ulus, her şeyden önce kültürü ile var olur. Biz varisi olduğumuz kültürü yıkarak mı güçleneceğiz?..."

Üçok yanıt makalesini; "Hem Fatih Sultan Mehmet, hem Atatürk, bir başka uygarlığın yapıtı olan Ayasofya'yı neden yıkmamışlardır?" diye bir soruyla tamamlamaktaydı... Üçok, Adile Ayda kadar sert ve ileri hüküm cümleleri kullanmamıştı... Bakış açısı Anadolu'nun kadim bir uygarlığına, tarihine sahip çıkmak yönündeydi... Meseleye bir etnik aidiyet açısından yaklaşmıyordu. Esas olan bir medeniyete ve tarihe sahip çıkmaktı. Hitit Güneşi üzerine tartışmalar uzun süre devam etti... Heyhat! Türkiye'nin TRT'den sonra en önemli sorunu Hitit Güneşi heykeli olmuştu!

Ne talihsizliktir ki, Türk siyaseti, süregelen soğuk savaş yıllarındaki iki kutuplu dünya gibi, iki kutuplu hale evrilmişti...

Bir tarafta CHP, diğer tarafta AP...

Hemen hemen her mesele bu iki zıtlık ve bu kutuplara aidiyet üzerinden yorumlanıyordu. İşte bu Güneş Kursu tartışmaları da böyleydi.

Bu heykeli dikmek isteyen CHP’li belediye başkanı olmasaydı muhtemelen tartışma aksi yönde ilerleyecekti...

Belki de gelişmenin ve ilerlemenin önündeki en büyük engel buydu:

“İki kutup arasına sıkışmış Türk siyaseti”...

1983, Ankara

Vona'dan görünüyor da

Ordu'nun ışıkları

Adamı öldürüyor da

Yarin konuşukları¹¹⁸

Hiç vazgeçmediği topuklu ayakkabılarının, mermer zeminde yarattığı yankı bürokrasinin ağırlığının hissedildiği koridorun duvarlarında yankılanıyordu. Ses gitgide bakanın odasına doğru yaklaştı ve sonunda Bahriye bir hışımla bakanlığın özel kalem odasına girdi. Beklemeye veyahut geçirilmeye tahammülü olmadığı her halinden belliydi... Özel kalem müdürünün masasına elini kibarca vurarak söze başladı:

“Hasan Bey bakınız, defalarca aradım Sayın Bakan’la görüşemedim, sürekli seyahatleri toplantıları bahane etti-

118 Muhsin Tercan, Ordu’lu ozan, mahalli sanatçı. “Vona” Ordu Perşembe’nin eski adıdır. Perşembe’nin yıllara göre adları şöyledir.

1. 1455 Nahiye-i Satılmış-ı Bayram

2. 1485 Vilayet-i Satılmış ve Bayramlı

3. 1547 Nahiye-i Satılmış

4. 1613 Nahiye-i Satılmış

5. 1871 Perşembe Nahiyesi

6. 1928 Perşembe Nahiyesi

7. 1930–1945 Vona

8. 25 Haziran 1945 Perşembe İlçesi Merkez Bucağı (T.C. Perşembe Kaymakamlığı)

niz... Bugün buraya kati bir şekilde görüşmek üzere geldim! Lütfen Sayın Bakan'a burada olduğumu ve görüşmek istediğimi iletir misiniz?"

Özel kalem müdürü Hasan Bey henüz konuşmaya başlamadan Bahriye kararlı bir şekilde yeniden söze girdi:

"Evet, bekliyorum!"

"Tamam Sayın Vekilim, derhal iletiyorum..."

Özel Kalem Müdürü Hasan Bey alnından şıpır şıpır inen terleri cebinden çıkardığı bir mendille silerek, yerinden fırlamış ve adeta uçarak Bakan'ın odasına hızlıca giriş yapmıştı. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Aydın görevine atanalı henüz bir ay olmuştu. Hem yeni bir parti kuruluşundan, hem darbe sonrası oluşan siyasi ortamdan ötürü bürokratik birçok işi rayına sokma telaşından başka meselelerle ilgilenecek vakti olmamıştı. Özel Kalem Müdürü odaya girip Bahriye Hanım'ın beklediği ve görüşmek istediği haberini iletince Bakan Aydın¹¹⁹ "Hemen, lütfen bekletmeden alın..." diyerek talimat verdi.

Bahriye odaya girdiğinde, bugüne kadarki tecrübelerine de güvenerek, Bakan'ın işi sürüncemede bırakacağına emindi. Hazırlıklıydı. Çok kesin konuşacak ve o doğumevini yaptıracaktı. Odaya girmesiyle birlikte Bakan Aydın yerinden fırlayıp, kollarını iki yana açarak, "Hocam! Yıllar sonra sizi görmek ne güzel... Duygularımı tarif edemem!" dedi.

Bahriye 50'li yaşların ortasındaki bu beyefendiye bakıp acaba nereden tanıyorum diye düşündü, ama bir türlü çıkaramadı... Şaşkınlığı yüzüne vurmuşken, Bakan Bey konuşmasına devam etti:

119 Mehmet Aydın, (d. 1928, Samsun, Türkiye- 26 Mayıs 1990 Ankara), Türk siyasetçi.

“Hocam, siz benim lisede tarih öğretmenimdiniz... Siz beni hatırlamazsınız ama ben sizi hiç unutmadım... Bana tarihi siz sevdirdiniz, izin verin elinizi öpeyim...”

Bahriye belki de hayatının en duygu dolu anlarını yaşıyordu. Samsun’da lise öğretmenliği yaptığı yıllarda çok zorluklar çekmişti. Aklına birden o yıllar geldi... Şimdi bir öğrencisi büyümüş ve Bakan olarak karşısına çıkmıştı. Ne büyük bir onurdu...

Yıllar sonra buluştuğu öğrencisiyle kucaklaştılar... Bahriye derdini anlattı, Ordu’nun Akkuş ilçesi, Ormancık köyüne sağlık ocağı yapilsın istiyordu. Bakan Bey, Hoca’sını özenle dinledi, notlarını aldı. Görüşmeleri bittikten sonra “müsterih olmasını, elinden geleni yapacağını” söyledi Hoca’sına... Kapıya kadar uğurladı... Hoca’sının görüşme talebinden hiç haberi olmamıştı...

Bakanlık çalışanlarına “Bahriye Üçok geldiğinde tüm kapılar açılacak!” talimatı verdi. Ve gerçekten de görev süresince öyle oldu. Ordu Vekili Üçok, memleketine birçok hizmeti öğrencisi, Bakan Aydın’ın da desteğiyle yaptı. Sağlık ocakları, köylere telefon ve elektirik bağlatılması, öğretmen, doktor atamaları ve hatta jandarma karakolu yapılması istemini yerine getirmeye kadar Orduluların birçok ihtiyacını yerine getirmişti.

Şuna bir kez daha kanaat getirdi ki bu topraklarda öğretmen mukaddes bir varlıktı. Ve öğretmenler, bir gencin yaşamına dokunup tüm akışını değiştirebilecek sihirli bir değneğe sahip perilerdi... İşte gün gelmiş o peri, sıkıntılarla dolu geçen yıllarının koca bir mükafatını almıştı. Mutluydu... Onurluydu...

1980 İhtilali sonrasında siyasi partiler kapanmış, liderleri Zincirbozan'da zorunlu istirahate çekilmişlerdi! Milli Güvenlik Konseyi'nin kararıyla, Adalet Partisi'nden Süleyman Demirel, Ali Naili Erdem, Ekrem Ceyhun, Sadettin Bilgiç, Nahit Menteşe, İhsan Sabri Çağlayangil, Yiğit Köker, CHP'den Bülent Ecevit, Deniz Baykal, Celal Doğan, Sırrı Atalay, Metin Tüzün, Ferhat Aslantaş, Süleyman Genç, Yüksel Çakmur, Büyük Türkiye Partisi'nden Hüsamettin Cindoruk, Mehmet Gölhan ve birçok isim daha Zincirbozan'daki tesislere getirilmişti.¹²⁰ Türk siyasi hayatının, en kısa sürede en çok hükûmetin¹²¹ kurulduğu yıllarında başrolde olmuş tüm liderler ve siyasiler artık yasaklıydılar. Fakat politik yaşam demokrasinin gereği olarak bir şekilde devam etmeliydi...

Nihayet, yeni anayasanın onaylanmasıyla siyasi partilerin kurulmasına izin verilmişti... Kapatılan CHP'nin tabanına sahip çıkmak ve mührü almak için Ecevit'e ziyaretler artmıştı. Herkes bir lafın, iznin peşindeydi... İşte o günlerde Ecevit bu duruma şöyle itiraz etmişti:

*"Parti icazetle kurulmaz. Ne beş kişilik Güvenlik Konseyi'nden alınacak icazetle ne de genel başkanlardan alınacak icazetle parti kurulur. Hele bir sol parti, böyle bir yöntemle hiç kurulamaz. Ben, bana soranlara parti kurun veya kurmayın demem, sadece düşüncelerimi ifade ediyorum, bir de bende mühür olmadığını ifade ediyorum"*¹²² Bülent Ecevit, tabanı işaret ediyordu. Ona göre sol bir parti kurmanın tek yolu demokratik örgütlenmeydi.

120 31 Mayıs 1983 tarihli MGK Kararı.

121 1971-1980 arası 9 yılda 12 hükûmet kuruldu.

122 Aktaran: (2001) Bila, F. Ecevit'in Yeniden Doğuşu, İstanbul, Doğan Kitap

Bahriye de bu süreçte gelişmeleri yakından takip ediyor, sosyal demokrasiye katkı sunacağı zamanı sabırsızlıkla bekliyordu... Senatörlüğü sonrası CHP'ye üye olmuş, önseçime girmiş, seçilememiş ve parti üyesi olarak çalışmalarını sürdürmekteydi. Darbe sonrası partisi kapatılan Bahriye de yeni yuvasının neresi olacağını merak ediyordu.

Ecevit yeni parti oluşumunda "işaret eden" görevini reddedince, sırasıyla Necdet Calp Genel Başkanlığında Halkçı Parti (HP), ondan bir ay sonra da yoğun ısrarla dayanamayıp siyasete giren Erdal İnönü Genel Başkanlığında Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) kuruldu. SODEP'in işi kuruluşundan beri biraz zor oldu... Milli Güvenlik Kurulu'nun yakın takibi altında olan partinin, Genel Başkanı dahil, 30 kurucu üyesinden 23'ü veto yedi.¹²³ SODEP bu vetolar sonucu yaklaşan genel seçimlere giremeyecekti.

Solda işler böyleyken sağda da farklı değildi. Merkez sağın artık doğal lideri haline gelmiş olan Süleyman Demirel Zincirbozan'daydı... Fakat ekibi içinde "Beyefendi" veya "bir bilen" sıfatlarıyla etkisi hissediliyor, sözü ağırlığını koruyordu. Adalet Partisi'nden kalabalık bir grup vekil Büyük Türkiye Partisi'ni kurmuş, SODEP gibi yasaklanmaktan kurtulamamışlardı. Ardından büyük bir hızla Doğru Yol Partisi kurulsa da seçime girmek için izin alamayacaklardı.

Siyasi yasaklar sağda da solda da yeni liderlerin doğumuna zemin yaratmıştı. Demirel'in siyasi yasaklı olmasıyla, merkez sağın yeni lideri, '80 darbesi öncesinde Demirel Hükûmeti'nin başbakanlık müsteşarı, 24 Ocak ekonomik

123 Aydın, S. Taşkın, Y. (2014) 1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 345

kararlarını hazırlayan ekibin başı, darbe sonrası kurulan hükûmetin başbakan yardımcısı ve nihayet yeni kurulan Anavatan Partisi'nin Genel Başkanı Turgut Özal olacaktı... Merkez sağ artık yeni bir ünvan daha almıştı; "Muhafazakâr Merkez Sağ" ... Üstelik bu yeni lider, liberalizm ile muhafazakârlığı biraraya getirmişti. Ve en büyük vaadi orta direği zenginleştirmek, bürokrasiyi kaldırmaktı. Bürokrasiye "mevzuat hazretleri"¹²⁴ diye slogan benzeri bir lakap takmışlardı...

İşte o mevzuat hazretleri artık vatandaş oyalamayacaktı... Özal'ın DPT Müsteşarlığından gelmesi ve ardından aldığı görevler, 24 Ocak ekonomi programının tasarımcısı olması nedeniyle seçmen nezdinde ekonominin fiilen patronuydu... 1983 Seçimleriyle artık fiili durum resmiyete dökülmüş, resmen ekonominin patronu olmuştu.¹²⁵

Artık dolarla dolaşmak serbestti¹²⁶, devlet küçülecek özelleştirme artacaktı, o güne kadar yürütülen kamuculuk ve millileşme politikaları geri planda kalmış özelleştirme ve ithal mallar serbest ekonominin de etkisiyle rahatça yurda girer olmuştu. İnşaat ve yapı kooperatifleri mantar gibi çoğalmaya başlamış, Anadolu'nun hemen hemen her ilinden İstanbul'a bir valizle gelmiş ve bu furyadan zengin olmuş müteahhitler ortaya çıkmaya başlamıştı. Türkiye baş döndürücü bir şekilde liberal ekonomi rüyasına dalmıştı: Zenginleşiyorduk!

124 Özkan, N. (2007) Seçim Kazandıran Kampanyalar, İstanbul, MediaCat Kitapları s. 62

125 Boratav, K. (2015) Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009, Ankara, İmge Kitabevi, s. 150

126 Turgut Özal "artık kimse 10 Dolar taşıdığı için mahkemelerde yargılanmıyor" sözünü 1984 seçimlerindeki kampanyasında kullanmıştı.

Türkiye'deki bu yapılanma sürecinde Bahriye'ye de HP'nin Ordu il örgütünü kurma görevi düşmüştü. Yerelde siyaset yapan arkadaşlarının çoğu yasaklı olduğu için onun parlamento dışı kalması işe yaramış ve darbe sonrası siyaset yapmasına imkan tanımıştı.

Peki bu arada Halkçı Parti ne mi yapıyordu?

"Sat-tır-mam" diyordu, "sat-tır-mam!"

Ekrandaki bir tartışma programında ANAP'ın adayı Özal, Boğaz Köprüsü'nün gelirini nasıl satacağını ve bu gelirle vaatlerini nasıl yerine getireceğini anlatırken HP Genel Başkanı Calp, "Satamazsınız efendim!" diyerek masaya vuruyordu...¹²⁷ Halkçı Parti, halkçı ve kamucu politikalarının arkasındaydı. Fakat seçmen tercihini Özal'ın politikalarından yana koydu. "Satamazsınız" diyen sosyal demokratlar bir kez daha muhalefetteydi...

Bahriye, örgüt yapılanmasının kuruluşunda çok emek sarfettiği Ordu ilinden 1. sıradan milletvekili seçilmişti.¹²⁸ Bahriye Üçok artık memleket bildiği Ordu'ya vakfetmişti kendini...

127 22.Ekim.1983 Mehmet Ali Birand ile açık oturum:

Özal: Satarız hem de çok iyi satarız, alan da çıkar

Calp: Satamazsınız beyefendi

Özal: Satarız gayet rahat satarız

Calp: Lafla satarsınız

Özal: Gelirini satıyoruz sonuçta

Calp: Kaç yıllık geliri satıyorsanız ila nihaye mi

Özal: O fiyata

Calp: Güldürmeyin

128 Halkçı Parti 10 Mayıs 1983'te kuruldu. İlk Genel Başkanı Necdet Calp oldu. 6 Kasım 1983'te yapılan genel seçimlere katıldı ve 17.328.735 geçerli oyun 5.277.698'ini alarak 117 milletvekili çıkardı. Böylece Anavatan Partisinden sonra en çok milletvekiline sahip olan Halkçı Parti, Meclis'te ana muhalefet partisi oldu. 1983 Genel Seçimlerinde ANAP %45.1 HP %30.5 MDP%23.3 oy aldı. Ordu ili seçim sonuçları ANAP%45.2 (3 Vekil) HP%34.5 (2 Vekil-Bahriye Üçok, Hüseyin Avni Sağısın) MDP%20.3 (1 Vekil). Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), Turgut Sunalp ve 40 arkadaşı tarafından kurulmuş (16 Mayıs 1983), genel başkanlığa da Sunalp getirilmiştir.

67 köye elektrik ulaştırdı, fındık üreticilerin kredi faizlerinin silimesi için mücadele verdi, balıkçıların sorunlarıyla ilgilendi, köylere telefon, elektrik bağlattı, yol ve sağlık ocağı yaptırdı...

Cumhuriyet Gazetesi'nde yazdığı yazılar ve laiklik üzerine verdiği konferanslar ile ulusal çapta bir münevver iken artık yerelde de cevval bir siyasetçi olmuştu! Onu yetiştiren topraklara borcunu hizmet ederek ödemişti...

Karadeniz'in yürekli kızının vicdanı rahattı...

Yerelde yaptığı hizmetler, vekil Üçok'un özellikle laik ve bilimsel eğitim üzerine çalışmalarına engel olmamış, aksine hızlandırmıştı...

1980 darbesi sonrası Milli Güvenlik Kurulu'nun isteği üzerine "Türkiye'deki Din Eğitimi Üzerine Düşünceleirim" başlıklı bir rapor hazırlamış ve bu raporu MGK'ya sunmuştu.

Raporun sonundaki "Önerilerim" kısmı şöyleydi:¹²⁹

- I. *Din dersleri asla zorunlu olmamalı, laiklik özenle korunmalıdır.*
- II. *Din dersleri programda ders saatlerinin sonunda veya en başında yer almalıdır.*
- III. *Programlarda İslam'ın ilkeleri en basit biçimde anlatılmalıdır. Ortaokullarda ibadet yöntemleri öğretilmelidir. Mezhep farkları üzerinde durulmamalı ve bir mezhebin diğerinden*

129 Üçok, B. (1985) Atatürk'ün İzinde Bir Arpa Boyu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları s.157-162

üstün olduğu söylenmemeli, başka başka mezheplerden olan çocuklar arasına nifak sokulmamalıdır. Dinsel bilimlerde derinleşmek isteyenlere meslek okulları açıktır.

- IV. Din derslerinin ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında, ortaokulların 1. ve 2. sınıflarında okutulmaları yeterlidir.
- V. İmam-Hatip okulları yatılı bölge okulları haline dönüştürülmelidir ve kimi derneklerin elleri bu okulların üzerinden çektirilmelidir.
- VI. İmam-Hatip okullarını bitirenlere zorunlu hizmet süresi kabul ettirilmelidir.
- VII. İmam-Hatip okullarında bölgesine göre yurttaşlara yardımcı olunabilecek alanlarda yetkili kişilerin yetiştirilmesi ve böylece imam ve hatiplerin ibadet dışında geçen boş zamanlarında yararlı olmaları mutlaka sağlanmalıdır.
- VIII. Diyanet İşleri Başkanlığı TV'de laikliği de işlemelidir.
- IX. Alevilerin de tıpkı Sünniler gibi Müslüman olduklarını, Allah'a Kur'an'a, Peygambere inandıklarını Diyanet İşleri Başkanlığı açıkça Sünnilere duyurmalıdır. Şimdiye kadar hep üstü kapalı ifadeler kullanıldı, bunun yararı yoktur.
- X. Diyanet İşleri Başkanlığı Atatürk'ün doğumunun 100 yılı için bir hutbe kitabı yayınlamalı. Bu kitapta Atatürk'ün nasıl Türkiye'yi Hristiyanların elinden kurtarıp %100'e yakın bir oranda Müslüman bir ülke haline getirdiği üzerinde durulmalıdır.

Raporda üzerinde durduğu iki mesele Bahriye için çok önemliydi... Birincisi; hem üniversite öğrencilerinin, hem İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Anadolu'nun çeşitli illerinden gelip, cemaat ve tarikatlerin evlerine, yurtlarına

mecbur kalmalarıydı. Cemaat ve tarikatleri, laikliğe ve devlete karşı irticai ve emperyalist bir tehdit olarak görüyor, gençlerin ve çocukların onların evlerine muhtaç edilmemesi gerektiğine inanıyordu... İkincisi ise, 80 darbesine giden süreçte özellikle Kahramanmaraş ve Çorum'da Alevilere yönelik gerçekleşen kanlı saldırılarda birçok Alevi katledilmiş ve toplumda mezhep üzerinden bir gerilim hattı oluşturulmuştu. Bahriye yaşanan tüm bu acı olaylarda, 70'lerin başındaki o "karanlık ellerin" etkisi olduğunu düşünüyordu. İşte tam da bu yüzden Diyanet'in müdahale etmesini ve daha aktif bir rol üstlenmesini istiyordu. Bahriye hemen hemen her yazısında Diyanet'i bu konularda göreve, açıklama yapmaya davet ediyordu.

Din, mezhep ve cemaat konuları, bu coğrafyada, üzerine düşünülmesi ve yazılması en sakıncalı konulardı... Sadece sakıncalı olsa iyi, oldukça da tehlikeliydi... Üniversite hocalığı döneminden beri aldığı tehditler artık Meclis'e mektup olarak geliyor ve Bahriye'nin günlük yaşantısında tedirginlik duymasına neden oluyordu... Taşın altına sadece elini değil, bedenini koyduğunu farkındaydı. Farkındaydı farkında olmasına ama o sadece kendinden mesul değildi...

Birtanesi, gözbebeği kızı Kumru'su vardı, her daim gözüne aşkla baktığı eşi Coşkun vardı... En önemlisi yaşama bağlılığı vardı! Bu bağın kopmasını istemiyordu... Kumru'nun yalnız kalmasını istemiyordu...

Tüm bu fırtınalı duygular içinde en ağır basanı ise; inkılâplara sahip çıkmak, Cumhuriyet devrimini ilerleterek yaşatmak oluyordu. Ve yaşamı pahasına bu mücadeleye devam ediyordu.

1985, Ankara

Türkiye’de solun birleşme arzusu hiç bitmez.

Arzu vardır ama nihayete erdirecek çaba eksik gibidir...

Birleşme sonrasında ne olacağı önemli bir sorundur...

Avrupa solunun rüzgârı mı? Yoksa Anadolu’dan beslenen bir sosyal demokrasi mi? Etnik kimlikçilik yapıp Kosovalaşma mı? Devrimin sürekli gelişen bir eylem olduğu gerçekliğiyle Altı Ok’u ileri götürme mi? Sorular soruldukça ayrılık artıyor, akarsular nehirlere, nehirler ırmaklara, ırmaklar çaylara, çaylar derelere ayrılıyor, suyun akışı zayıflıyor, değirmeni döndürmüyordu...

İşte bu yüzden solda birleşme bir çeşit ütopyaydı¹³⁰...

Tıpkı Thomas More’un düş ülkesi gibi, birleşik düş partisiydi...

Belki de bir zamanı vardı, yani erken dillenmiş bir gerçeklikti...

Kim bilir...

Yine de konuşması, tartışması, hayalini kurması güzeldi...

130 Yunan terminolojisi: atopia (no place) ve eutopia(good place)

Vekil Üçok da tüm solun tek çatı altında birleşmesi taraftarıydı. Birleşme tartışmalarının sürdüğü dönemde Ordu'da röportaj verdiği gazetecinin sorularını şöyle yanıtlamıştı:

"Sayın Üçok neden birleşmek istiyorsunuz?"

"Sol birleşmeli. Birleşmediği zaman hep muhalefette kalma-ya mahkûmdur."

"Muhalefet yapabiliyor musunuz Meclis'te?"

"Hayır. Önergelerimiz ne kadar haklı olursa olsun ANAP'lı parlamenterler hep birlikte ellerini kaldırıp hayır diyorlar. Bir tanesi de çıkıp bu öneri haklıdır demiyor. Sistem sanki tek partiliymiş gibi gözüküyor."

"Peki solda birleşme olursa ne değişecek?"

"Sosyal demokrat görüşte olanlar birleşmediği takdirde bugünkü seçim sistemine göre parlamentoya giremezler ve bugünkü muhalefeti bile ararız. Sosyal demokrat görüşlü partiler birleşmeli. Birleşmezse sağ her zaman iktidar olur."

"Demokratik Sol Partisi'nin kararını nasıl değerlendiriyorsunuz?"

"Hata yapıyorlar. Demokrasiye birden bire geçilmedi. Biz bunun bir parçasıyız... Halkçı Parti'yi tavanda verilmiş bir kararla kurulmakla suçluyorlar.¹³¹ Her partinin kuruluşu için tavan sayılacak kişilerin organizasyonu lazımdır. DSP de Rahşan Ecevit önderliğinde kurulmaya hazırlanıyor. Zonguldak'tan gelen işçiler kurmuyor bu partiyi..."

131 Burada "tavanda kurulan parti" tartışmaları, 1980 ihtilali sonrasında kurulan 3 partinin de Başbakanlık'ta kurulduğu söylentilerinin devamıdır. Bülent Ecevit'in "sol parti icazetle kurulmaz... tabanda örgütlenmeyle kurulur" açıklaması tartışmaların fitilini ateşlemişti.

“SODEP Halkçı Parti birleşmesi hangi çatı altında olabilir?”

“Tabii ki Halkçı Parti çatısı altında... Çünkü buna zorundayız. Neden çünkü Parlementoda grubu bulunan bir parti, Meclis dışındaki bir partinin çatısı altına yasalar gereği de giremiyor.”

“Birleşmiş partinin ortak ismi ne olabilir?”

“İsim birleşmenin kesinleşmesinden sonra düşünülür bulunur. İki partinin merkez karar ve yönetim kurulu ortaklaşa toplanıp, isim amblem ve tüzük konusunda görüş belirtilir.”¹³²

Bahriye Üçok, çatı parti konusunda yanılmıştı. SODEP ve HP birleşmesi Türk siyasi hayatının gördüğü en müstesna liderlerden olan Erdal İnönü’nün Genel Başkanlığı’nda, Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) adı altında olmuştu. Erdal Bey’in Genel Başkanlığı solda çok yüksek bir heyecanla karşılanmıştı. Kendisi çok birikimli, nüktedan, olaylara farklı açılardan bakabilen, kibar üslubuyla Türk siyasetine adeta oksijen maskesi gibi gelmişti. Darbeden sonra siyasetin başrol oyuncularını değişiyordu... Bir zamanların Karaoğlan’ı Ecevit, artık siyasi yasaklıydı... Üstelik bu dönemde çok yalnız bırakılmış ve bu hatta bu duygularını “Cezaevine... Oradaki yalnızlığa içlerimedi de... Mahkemelerdeki tenhalık üzücüydü” diye tanımlamıştı. Ecevit’in yasaklı olduğu günleri aynı zamanda CHP’den de kopuş günleriydi... Eşi Rahşan Hanım muazzam örgütçü bir insandı... Türk siyasetine yeni katılacak olan Demokratik Sol Parti’yi kurma görevi de eşinin yasaklı olmasından ötürü ona kalmıştı. Bahriye Üçok bir zamanlar büyük bir heyecanla peşinden gittiği Ecevit’ten artık ayrı düşmüştü. Ve verdiği bu röportajda da Rahşan Hanım’a

¹³² Karadeniz 52 Gazetesi, 29.07.1985

sitem ediyordu... Bu son sistemi olmayacaktı... İlerleyen zamanlarda özellikle de SHP kurulduktan sonra DSP'yi "bir bölen" olmaması için SHP çatısı altına gelmeye davet edecek ve hatta bu birleşmenin sosyal demokrat olmanın bir gereği olduğunu söyleyecekti.¹³³

Siyaset işte böyleydi, gün gelmiş eski yol arkadaşları en dişli rakip olmuştu... Ne için? Onları ayrı düşüren neydi?

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün sosyal demokratlar arasındaki bu meselelere çok hoş yaklaşımları, hayatın içinden nüktedan benzetmeleri vardı... Amerika'dan dönüp yeniden ODTÜ'ye dekan olduğu dönemde mütevelli heyetinin bildirisine karşı bir bildiri kaleme alması gerektiğinde Erdal İnönü'nün aklına bir film sahnesi gelir... Siyasette de solun yaşadığı duyguları adeta bu sahneyle özetler Erdal İnönü;

"O anda gözümün önünden bir süre önce Amerika'da eşimle beraber seyrettiğimiz bir filmin sahnesi geçti. "Camelot" adlı film, Kral Arthur ile Yuvarlak Masa şövalyeleri destanından

133 Tribün Gazetesi, 11.08.1986 "Bahriye Üçok "DSP ilerde SHP'ye gelecek" SHP Ordu Milletvekili Doç.Dr. Bahriye Üçok seçimler öncesi gazetemizin muhabirine şöyle dedi: "Rahşan Ecevit'in İzmir'den aday olması sosyal demokratlıkla bağdaşmaz. Bayan Ecevit hangi hesaplar içinde olduğu belli değil. İşte bu nedenle sosyal demokrat taban ona gereken dersi verecektir. Buna inancımız tamdır. Günler önce İzmir'den Erdal İnönü'nün aday olduğunu bilen Bayan Ecevit rakip olarak aday oldu. DSP halkın sağ duyusuna göre günün birinde SHP'ye katılmak zorunda olacaktır. İşte o zaman DSP yanlış yolda olduğunu anlayacak, Ecevitlerin iddia ettiği taban onları SHP ile birleşmeye zorlayacaktır. Bu da başarıldığı an SHP iktidardadır." Üçok, DSP'nin ve onun başındaki Ecevitlerin SHP'yi bölmek çabasında olduklarına inanmadıklarını da söyleyerek "DSP eğer böyle bir niyetteyse, zaten gerçek sosyal demokratlar onlara gereken dersleri vermek zorundadır. Taban uyanmıştır bu uyanış sosyal demokratların yani SHP'nin iktidarına kadar aralıksız ve hızlı bir şekilde sürecektir" dedi."

esinlenmiş bir Amerikan operetinden uyarlanmıştı. Operet, Broadway'de sahneye konduğunda oldukça sükse yapmıştı; güzel şarkıları vardı. Ama beni en çok bir sahnesinin etkilemiş olduğunu , işte o anda o sahne gözümün önüne gelince anladım. Bu, filmin başındaki sahne idi. Kral Arthur ile şövalye Lancelot'un silahşörleri hayal meyal görünmektedir. Biraz sonra çarpışma başlayacaktır. Düşünceli ve üzgün bir tavırla Lancelot'un tarafına bakan Arthur'un zihninden geçenleri filmde okuruz:

"Ben burada ne yapıyorum?... Biraz sonra Lancelot'un ordusuna hücum edeceğiz. Niçin?... Lancelot benim en güvendiğim, en sevdiğim arkadaşımdı. Beraber savaflara girdiğimiz en sadık müttelikimdi... Ne oldu, nasıl oldu da şimdi onun üzerine hücum emri vermek zorunda kaldım?...."¹³⁴

Evet, nasıl olduğu bilinmez ama solda yakın geçmişte birlikte siyaset yapan siyasiler '80 ihtilalinden sonra birbirlerine rakip duruma gelmişti. Siyasiler arasından hal böyleyken aydınlar, entelektüeller, yazarlar da solun sorunları üzerine makaleler yazıyor, demeçler veriyordu. Bahriye Üçok gibi Cumhuriyet Gazetesi yazarı olan ve aydınlanma mücadelesi veren Uğur Mumcu da solda yeni kurulan partiler ve birleşme söylentileri üzerine çok kapsamlı bir röportaj vermişti Saçak Dergisi'ne¹³⁵... Mumcu ile Üçok anti-emperyalizm ekseninde buluşuyorlardı. Gelin görün ki Mumcu'nun sosyal demokratlara yönelik ciddi eleştirileri vardı. Üçok'lar, Mumcu'nun yazılarını, röportajlarını yakından takip ederlerdi. Yine o röportajların birinde Uğur Mumcu, Avrupa kökenli sosyal demokrasi yerine

134 İnönü, E. (2007) Anılar ve Düşünceler. İstanbul: Boyut Yayın Grubu

135 Aydınlık Hareketi'nin 1985 yılında çıkarmaya başladığı dergi. Halil Berktaş, Gün Zileli ve Oral Çalışlar gibi isimler derginin ilk çıktığı dönemde çok etkin idiler.

özellikle anti-emperyalist, bize özgü, Kuvâ-yı Milliye ruhu Türkiye solunu şöyle tanımlıyordu:

"...Asıl ağırlık verdiğim nokta ulusal gerçeklerdir. Ulusal gerçeklerden de kastım şudur: Hiçbir teori, bir ülkede tümüyle uygulanamaz. Örneğin bugün çok yaygın bir deyim olan sosyal demokrasi, gelişmiş sanayi toplumlarının ürünüdür. Gelişmiş sanayi toplumları da bugünkü gelişme düzeylerine, emperyalist sömürü ve sömürgeci yönetimlerle gelmişlerdir. Onun için Türkiye'de "ben sosyal demokratım" diyen bir insanın, herhalde bir Alman sosyal demokratından, bir Fransız sosyal demokratından farklı yanları olması gerekir. O farklı yan anti-emperyalizmdir. Alman sosyal demokratının buna gereksinmesi yoktur. Ya da, ne bileyim, Hollanda'da sosyal demokrat, anti-emperyalizm problemini göz ardı edebilir, çünkü kendisi, diyelim Afrika'da sömürgeci bir ülkeydi. Ya da İspanya'da da bu böyledir. Çok farklı yansımalar gösteri siyasal düşünceler."

Uğur Mumcu için sosyalizm bir "bağımsızlık sorunu" idi...Bu konuda şöyle demişti:

"...Onun için ben Türkiye'nin hem yaşamsal sorunu hem kişilik sorunu olarak bağımsızlığı, sosyalizmde de bağımsızlığı ön plana alıyorum. Bunun içindir ki Kurtuluş Savaşı'nı, Kuvâ-yı Milliye ruhunu benimsiyorum. Türkiye solu, Kuvâ-yı Milliye ruhundan yola çıkmalıdır. Dünyadaki çağdaş gelişmeleri, dünyayı bugünkü uygarlık aşamasına getirmiş düşün kaynaklarını inceleriz, bundan sonuçlar çıkarırız; ama Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızı da hareket noktası sayarız. Özetlersek: Bir çağdaş sosyalist kültür, artı ulusal kültürümüz, Kurtuluş Savaşı'nın anti-emperyalist ruhu."

Röportajı yapan Halil Berktaş bir süredir solun sorunları üzerine bir dizi röportaj gerçekleştiriyor ve bu rö-

portajlar sol aydınlar tarafından ilgiyle takip ediliyordu. Mumcu röportajı da çok ses getirecekti. Berktaş uzun bir girizgâhtan sonra o malum soruyu sordu:

“Dolayısıyla, (...) sosyal demokrasiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?”

Mumcu, Türkiye’de kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan partilerin aslında batıdaki liberal partilerin yerini aldığını düşünüyordu... Ve bu doğrultuda eleştirilerini şu şekilde yöneltmekteydi:

“...Hem SODEP’in kuruluş aşamasındaki, hem de Halkçı Parti’nin kuruluş aşamasındaki öncü fikirleri biliyorum. Bunlar soldan çok sağa yakın fikirlerdir. Fakat Türkiye’de liberal sağ olmadığı için bunlar sol gibi sunulmuştur.”¹³⁶

Mumcu’nun sola yönelik en önemli eleştirisi kapitalizm karşıtlığı ve anti-emperyalizm eksenindeydi. Türk solunu bu noktada yetersiz ve eksik görüyordu... İlerleyen yıllar, Uğur Mumcu’yu, Bahriye Üçok’u, Muammer Aksoy’u işte bu eksen etrafında bir araya getirecekti: Anti-emperyalizm ve laiklik...

136 Berktaş, H. (1985) Solun Sorunları, Uğur Mumcu röportajı, Saçak Dergisi

1988, Ankara

Üniversitenin düzenlediği bir sonbahar pikniği idi... Yıl 1957... Atatürk Orman Çiftliği'nin tertemiz havasında, çam ağaçları içinde öğrenciler öğretmenleriyle kaynaşıyor, şarkılar söyleniyor, top oyunları oynanıyordu...¹³⁷ Bu coşkulu şölende tüm gözler, yere serilmiş alacalı bir kilimin üzerinde, bir heykel edasıyla uzanmış, kısa ve dar paçalı bordo pantolonu, ekose desenli oduncu gömleği, ensesinden yarım toplanmış dalgalı saçları, Audrey Hepburn'ü andıran edası, insanı kendine hayran bırakan billur sesiyle şarkı söyleyen Bahriye Hoca'da ve ona müşfik gözlerle bakan eşi Coşkun Üçok'daydı... Yeni kayıt yaptıran öğrenciler için gördükleri bu tablo bir Claude Monet eserinden farksızdı... Bir tarafta hayranlık uyandıracak yumuşaklıkta, kadife sesli Bahriye, diğer tarafta ona büyük bir aşkla bağlı olan eşi Coşkun...

Coşkun Bey, sevgisini göstermekten hiç çekinmeyen, güzel seven, aşkla bakan, naif, hisli, asil bir insandı... Çok değerli bir aileden gelmesi, eğitimi, birikimi, entelektüel derinliği bir tarafa her erkekte görülmeyen, bir eş olarak

137 Işık, D. (1999) Coşkun Üçok Bahriye Üçok. Ankara: Kadınlar Derneği Yayınları

onu çok değerli kılan hasletleri vardı. Bazen bir gazete haberini okurken bile sesi titreyecek kadar içlenirdi, müziğe, sanata, şiire düşküncü, onunla saatlerce edebiyat konuşabilirdiniz... Mutfağa girer hârikulâde yemek yapardı mesela... Bahriye evlendiğinden beri yemek yapmamıştı. Kimin ne dediğine ne düşündüğüne aldırmazdı... O çağdaş, modern Kemalist devrimin rol model erkeği idi. Öyle ya koskoca Hukuk Profesörü Coşkun Bey'di. Yerin de oturmalı ve etrafına talimatlar vermeliydi... O bu rolü elinin tersiyle itmişti. Onlar siyasi hayatlarında ne kadar şahinlerse, özel yaşamlarında da tam tersi, kızları Kumru'nun adıyla mümasil, birbirine sığınmış, sıkıca sarılmış kumrular gibiydi...

Anca filmlere konu olacak bu sevginin yaydığı enerji, tüm arkadaş çevrelerini sarıyor, onların bulunduğu ortamları aşk dolu, masalarını muhabbetli kılıyordu... Bu müstesna ve sevgi dolu birliktelikleri dillere destandı...

Bir de Bahriye'nin gözleri... Coşkun'un meftun olduğu gözleri...

1988 yazında da, her yaz olduğu gibi Ordu Gülyalı'daki yazlık evlerine doğru yola çıkmışlardı... Ordu gitgide artan kentleşmeye kafa tutarcasına sahille bağını koruyan, eski şehrin ilk kurulduğu yer olan Boztepe eteklerinde, yeşilin maviyle sarmaş dolaş olduğu, batıdan doğuya doğru uzanan caddelerini dik kesen sokaklar sayesinde, denizin mis gibi havasının, kentin hücrelerine yayılmasını sağlayan büyüleyici bir kentti. Bahriyelerin Gülya-

lı'daki evleri iki katlı, sarı boyalı, denize yürüme mesafesinde sırtını tüm Ordu evleri gibi yeşile dayamış, şirin mi şirin bir sayfiye eviydi. Genelde Gülyalı'ya doğru ailecek yapılan yolculuklar şen şakrak eğlence dolu geçerdi... Ne yazık ki bu sefer durum biraz farklıydı. Coşkun yola çıktığından beri rahatsız edici bir karın ağrısı yaşıyordu. Normalde bu tür bir karın ağrısı için "belki yediğim bir şey dokunmuştur" diye düşünebilirdi. Ama sağlık konularındaki iyi niyetini, Abdi İpekçi'nin öldürülmesinden 2 gün sonra geçirdiği mide kanamasında kaybetmişti... 1979'un 3 Şubat'ında adeta ölümden dönmüştü... Arabada tekrar o konu açıldı, Bahriye de Kumru da bir anda tedirgin oldular.

"Baba o günü hiç unutmuyorum... Yağmurlu bir gündü, adliyede zorlu bir duruşmadan çıkmıştım... Karamürsel'in önünde bir arkadaşıma rastladım, gözleri yaşardı beni görünce... 'Baban hastanede' diyebilirdi..."

"Ah Kumrucum, haklısın... Ölümden dönmüştüm resmen..."

"Evet baba... Ve ben, arkadaşım öyle üzgün üzgün 'hastane' filan deyince öldürüldün sanmıştım... Birden arkadaşıma 'öldürüldü mü yoksa?' diye sordum..."

Coşkun ağrının da etkisiyle kesik kesik güldü, yüzünde bir ekşime olmuştu...

"Nereden çıkardın kuzum öldürüldüğümü? Nereden aklına geldi böyle bir şey?"

"Babacım zaten iki gün evvel Abdi İpekçi Bey öldürülmüştü, bizim evde bu cinayet dışında bir şey konuşulmuyordu ki... Sonra hatırlasana... Hani ben bir cinayeti

duymuştum, silah sesini yani... O günden beri etkisi altındaydım... Hatırladın mı?"

"Aaaa evet, Bedrettin Cömert... Nur içinde yatsın... Ben hem ona hem Abdi Bey'e çok üzülmüştüm... Sanıyorum ki o büyük üzüntünün üstüne bir de aldığım ilaç mideme dokunmuş, ülserimi azdırmıştı... Sonrası malum ölümden dönmüştüm..."

Doç. Dr. Bedrettin Cömert, İpekçi'den bir yıl evvel Bahriyelerin evine yakın bir yerde öldürülmüş, kendi halinde bir akademisyendi... Öldürülmesinin ardından Cumhuriyet'teki köşesinden; "İlerici, devrimci, namuslu, kendi halinde, sessiz, çalısız, gösterişsiz bir aydınlı Cömert... Böyle insana nasıl kıyılır?" diye sormuştu Uğur Mumcu... Aslında Cömert'e yönelik saldırı, bilime ve özgür düşünceye yönelik kanlı bir saldırıydı. Tesadüf eseri Kumru da bu cinayetin işlendiği günkü silah seslerini duymuş, acısını hissetmişti...

"Anmış olduk... İkisinin de ruhları şad olsun..." dedi Bahriye...

Yol boyu eski günlerden konuştular, ana-kız babalarına hastalığını unutturmaya çalıştılar. Yol da uzundu, git git bitmiyordu mübarek... Sonunda zar zor da olsa vardılar Gülyalı'ya...

Coşkun'un ağırları eve varınca da devam etti... Belki sıcak bir şeyler yer, tuvalete girer, rahat bir şeyler giyinir, uzanır, dinlenir, rahatlar diye düşünüyorlardı... Fakat öyle olmadı. Ağırları artarak sürdü... Eve girmelerinden 3-4 saat sonra çok yakın aile dostları, Trabzon mebusu Ah-

met Şener'in¹³⁸kızı Sezer¹³⁹ ve eşi Baki¹⁴⁰ ziyaretlerine geldiler. Karı-koca tıp doktoru olan Komsuoğlu çifti, Coşkun Bey'in halini görünce, "Yarın gelin Trabzon'a hastanede baktıralım size... Belki yapabileceğimiz bir şey vardır..." diyerek ayrıldılar Ordu'dan...

O gece Coşkun'un sancısı hiç bitmedi, sabahı dar etti...

Sonraki gün Trabzon'a gittiklerinde ultrasonla inceleme yapıldı. Doktorlar, Coşkun'un safra kesesinde büyücek bir taş gördüler. "Gelin burada alalım, Ankara'ya gitmeyin boş yere, yorulursunuz..." ısrarlarına dayanamayıp ameliyat oldu... Zaten saatlerce Ankara'ya dönecek gücü de yoktu... Ameliyat boyu bir hayli yorgun düşen Bahriye, koridorda bir sandalyenin üstüne kendini bırakmış, ameliyathaneden gelecek haberi bekliyordu. Birden genç bir pratisyen çıktı içeriden, Bahriye yerinden fırladı mavi önlüklü doktoru görünce:

"Bir haber var mı? Nasıl geçti?" diye soruverdi.

Ameliyatı yapan doktor henüz ameliyathaneden çıkmamıştı... Neredeyse tüm gastroloji hocaları Coşkun Bey'in başındaydı...Genç doktor aniden kötü bir kitle gördüklerini söyledi Bahriye'ye... Taşın arkasına saklanmış... Haberler kötüydü...

138 Ahmet Şener (1921, Vakfıkebir, Trabzon - 14 Haziran 1991, Keçiören, Ankara) Ziraat Yüksek Mühendisi 1945-1960 yılları arasında T.C. Tarım Bakanlığına bağlı Bürokratik görevlerde bulundu.

139 Sezer Şener Komsuoğlu, 1949 Trabzon, akademisyen, tıp doktoru, eski Kocaeli Üniversitesi rektörü.

140 Baki Komsuoğlu. Kardiolog, profesör ve Kocaeli Üniversitesi eski rektörü.

Bahriye'nin o an kulaklarında bir çınlama başladı... Bu çınlamadan bir daha hiç kurtulamayacağından henüz haberi yoktu.

Coşkun Üçok o yaz Ordu'ya döndü ve hiç denize girmedi... 10 gün kadar kaldıktan sonra Ankara'ya, evlerine döndüler... Bahriye kötü habere bir türlü inanmak istemiyordu. Çıkan kitleden bir parçayı da Ankara Hacettepe'de patolojiye göndermiş, hep farklı bir sonuç çıksın diye bekliyordu...

Sonuç aynıydı; safra kesesi kanseri... O iri yarı, dağ gibi adam hızla kilo vermeye başlamıştı... Bahriye nasıl olduğunu anlayamadı, sevgili eşi üç ay içinde yataktan kalkamaz hale gelmişti. Bu vedaya hazır değillerdi. Hiçbir vedaya hazır olunmazdı... Ama hastalık çok hızlı yayıldı... Bir süre hastanede yattı Coşkun... Sonra eve çıkarıldılar, bir hemşire yardımcı oluyordu bakımına... 10 gün yatabildi evinde, sonra çok ağırlaştı... El-mecbur tekrar hastaneye yatırdılar...

27 Ekim 1988 günü Bahriye Üçok'un sevgilisi, eşi, birtanesi, Kumru'nun babası, güzel insan, değerli akademisyen Coşkun Üçok hayata gözlerini yumdu... Bu kayıp derin yaralar açacaktı Üçok Ailesi'nde... Bahriye'nin kulakları hâlâ çınılıyordu... Ve artık kendini çok hasta hissediyordu...

Vefattan sonra Köroğlu'ndaki ev taziye ziyaretleriyle doldu taştı... Çok büyük bir aile idi   ok'lar, ayrıca Coşkun Bey'in akademi çevresi vardı, Bahriye'nin de arkadaşları derken nefes alacak vakitleri kalmamıştı... Taziye evinde sürekli kanser konuşuluyor, gelenler duydukları kanser vakalarını anlatıyorlardı... Bu konuşulanlardan Bahriye gitgide çok olumsuz etkilenmeye başladı... Yaşadığı kayıp ağır travma yaratmış, üstüne çocukluğundan yadigar hastalık evhamı da binince o koskoca bilim insanı Bahriye   ok adeta küçük bir kız çocuğu gibi olmuştu...

Yemek yemiyor, kilo veriyor, sonra Kumru'ya "acaba ben de mi kanser oldum?" diye soruyordu... Kumru artık evin hem annesi hem babasıydı... Annesinin iyi olmadığını farkındaydı... Evin her türlü tamir, alışveriş işiyle o ilgileniyor, validesini rahat ettirmeye çalışıyordu. Fakat bu hastalık evhamına bir türlü    m bulamıyordu. Hemen hemen her gün ölümcül bir hastalığa sahip olduğunu düşünerek uyanan Bahriye, bu korkularını yenemedi inden günlük yaşıntısını idame etmede sorunlar yaşamaya başladı...

İşte tam da o sıkıntılı günlerde, televizyondan aldığı bir açık oturum davetini kabul etmesi evde gerginlik konusu oldu. Kumru ısrarla, "Katılma anne, zaten çok sinirlerin bozuk... Bırak artık Şu ekranlara çıkmayı... Hem daha babamı kaybedeli Şunun Şurasında kaç gün oldu" deyip duruyordu.

Bahriye   ok, kızı Kumru'yu dinlemedi... Henüz Coşkun'un kırk  çıkmamış, vefatının üstünden 15 gün geçmişken TRT'deki bir açık oturuma katıldı.

“Türban” konulu o yayında yazılarında da yazdığı konulardan bahsediyordu... Oturumda söz Bahriye Hoca’ya gelince; *“Kur’an-ı Kerim’in lafzını doğru uygulayacaksınız o zaman yabancı erkeklerin yanına oturmamalı, sesinizi onlara duyurmamalı, cilbab giymeli, yalnız seyahat etmemeli ve muhakkak suretle yüzünüzü de örtmelisiniz...”*¹⁴¹ diyordu...

Üçok konuyla ilgili sözlerini şu şekilde tamamladı:

*“Mesele dini açıdan olsaydı, ben gerçekten bir inanç konusu olduğu için saygı duyardım. Ama bir inanç konusu değil bir siyaset konusu olarak ortaya döküldü ve Atatürk ilkelerinin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak ortaya çıktı. Bu meselenin altında yatan gerçek doğrudan doğruya Türkiye’deki laiklik ilkesine, rejimine karşı olduğu inancını kesinlikle taşıyorum...”*¹⁴²

Bahriye Üçok, başörtüsü konusuyla ilgili sıklıkla yazılarında da paylaştığı düşüncelerini canlı yayında bir kez daha dile getirmişti. Ona göre her şey normaldi. Ama havadaki gerginliğe bakıldığında normal olmayan bir şeyler olduğu kesindi. Program reklam arasına girdiğinde Üçok’un Köroğlu’ndaki evinin telefonu çaldı. Telefonu açan Kumru idi...

Ahizenin ucundaki ses boğuktu, muhtemelen bir mendili ağzına hafifçe bastırarak konuşuyordu:

“Cehennemden yerini ayırttım... Canını almamıza az kaldı...”

Kumru bir şeylerin ters gittiğini o programın reklam arasında anlamıştı... Babasının acısına mı üzülsün, annesinin ekrana çıkmasına mı, tehditlere mi... Çaresizdi...

141 Ali Kırca moderatörlüğündeki TRT Açık Oturum’u, Aralık, 1988.

142 Ali Kırca moderatörlüğündeki TRT Açık Oturum’u, Aralık, 1988.

Annesi o akşam yayından geldikten sonra telefonlar hiç susmadı... Kimileri tebrik için, kimileri taziye için, kimileri tehdit için arıyordu... Yüce Rabbim! Böyle bir hayata can dayanır mıydı? Böylesine bir yük ne için taşınırdı?

Bu çılgınlıktı!

Programdan sonra da Bahriye'nin sıkıntılı ruh hali devam etti... Sürekli ölümcül bir hastalığa yakalandığını düşünüyordu. Tehditler onun için çok önemli değildi. Alışkındı. Üniversitedeki hocalık günlerinden beri tehdit mektupları, telefonları alıyordu. Kumru'ya sürekli "bana bir şey olmaz, merak etme..." diyordu. Ama tabii eve gelen telefonlar bilinç altından da olsa sinirlerini harap etmişti.

TRT yayınından bir ay sonraydı... Bahriye arkadaşı Arı'yla¹⁴³ oturmuş sohbet ederken yine telefon çaldı. Saat gece yarısını çoktan geçmişti. "Hayırdır inşallah..." diyerek yerinden doğruldu Bahriye. Ahizeyi kulağına götürmesiyle telefonun ucundaki sesin "o...." diye küfür ederek telefonu kapatması bir oldu. Bahriye şoktaydı, o güne kadar tüm yaşadıkları sanki bir anda beyninin içinde yankılanmaya başlamıştı. Gözü karardı, sendeledi... Arı Hanım hemen koluna girdi, yüzünü yıkamak için lavaboya götürdü. Bahriye lavaboya girer girmez istifra etmeye başladı, kendini tutamıyordu... Arada durup nefes alma fırsatı olduğunda Kumru'ya seslendi:

"Kumru, Kumru!... Leyla yengeni ara çabuk... Gelsin... Kalp krizi geçiriyorum.... Çabuk ara..."

143 Arı İnan, Atatürk'ün manevi kızı Prof.Dr. Afet İnan'ın kızı.

“Tamam anne hemen arıyorum...”

Saat çok geçti, ama emir büyük yerdendi... Kumru hemen Turhan Feyzioğlu’nun eşi olan Leyla yengesini aradı, durumu anlattı... Leyla yengesi çok özverili, merhametli, gönlü güzel bir insandı:

“Bizim toparlanıp gelmemiz vakit alır, derhal 112’yi arayın... Yanınıza temiz çarşaflar da alın... Numune’ye götüreceklerdir... Biz de derhal yola çıkıyoruz Metin’le...”

“Tamam yengecim, hemen ambulansı arıyorum... Çok teşekkürler...”

Yaklaşık 25 dakika sonra bir hayli eski ve dökük bir ambulans kapıya yanaştı... Kumru için o 25 dakika bir ömür gibiydi... Annesini sakinleştirmesi mümkün olamıyordu... Ambulanstaki acil yardım hemşiresi Bahriye’nin tansiyonunu ölçtü; 13/8 çıkmıştı... Tansiyon cihazına göre durum normaldi. Ama Bahriye’nin hali hiç de normal durmuyordu. Hastaneye gidilme kararı alındı...

Numune Hastanesi’ne vardıklarında saat gece 01.00 olmuştu... Acildeki yatakların durumu içler acısıydı... Kanlı, yırtılmış çarşaflar, her yanda inleyen hastalar... Orada daha fazla hastalanmamak mümkün değildi. İyi ki temiz çarşaf getirmişlerdi! Derhal tansiyonu ölçüldü Bahriye’nin; büyük tansiyonu 21 idi! ‘Nasıl olur? 13 çıkmıştı’ lafları daha havadayken ambulanstan haber geldi, cihaz bozuktu!

Kumru “iyi ki hastaneye gelmişiz” diye geçirdi içinden... EKG’si çekildi, dil altı verildi... Kalp krizi yoktu ama doktor avuç dolusu ilaç vermişti... Tam da bu sırada kapıdan içeri Leyla Hanım ve oğlu Metin girdiler... Doktorun verdiği ilaçları alma görevi ailenin gençlerine, Kum-

ru ve Metin'e düşmüştü. Akşam boyunca nöbetçi eczane aradılar... Sonunda Köroğlu'nu kesen bir sokakta buldular! Ne akşamdı ama!

O akşam yaşadıklarından sonra Bahriye bu haline bir çözüm bulma arayışına girdi. Neredeyse tanıdığı herkese durumu anlatıyor, ne yapabileceğine dair fikir alıyordu. Yine günlerden bir gün, Cumhuriyet Gazetesi'nin Ankara temsilciliğine giderken yolda eski bir öğrencisini gördü... Dertleştiler biraz...

Saçlarına kır düşmüş, İlahiyat'tan öğrencisi Hasan Bey'in "Kızım psikiyatrist oldu hocam... Gelin bir bak-sın size... Belki bir faydası olur..." deyivermesiyle Bahriye'nin bir türlü cesaret edemediği tedavi süreci başlamış oldu...

Doktor önceleri tek doz antidepresan ilaç verdi...

Yeterli görmeyince bir ay sonra dozu iki katına çıkardı.

Bahriye Üçok, eşi Coşkun'un vefatından sonra 10 ay boyunca ilaç kullandı... Eski atakları ve kuruntuları geçmişti... İlacı bırakabileceğine kanaat getirmişti doktoru... Tehditler de hafiflemiş ve hatta kesilmişti artık...

İşler yoluna giriyor muydu bilinmez ama Kumru annesinin sağlıklı halinden memnundu... Hem artık yemek yapmaya da başlamıştı... Coşkun Üçok hayattayken mutfığa girmeyen Bahriye artık yemek yapıyordu! Hem de ne yapmak ama! Sanki herkesten gizlediği bir yetenektir onun için aşçılık! Kumru ömrü boyunca hiç yemediği fasulyeyi bile annesinin elinden yiyordu artık...

Ana-kız, babalarının vefatından sonra bir hayli eksik ama yaşama tutunmaya gayretliydiler... Tehditlerin kesilmiş olması onlara moral veriyordu...

Bahriye ise laiklik bahsinde çalışmalarını hızlandırmıştı.

Aydınlanma mücadelesi dönemlik değil ömürlüktü onun için...

Ocak, 1990, Ankara

Onlar laikliğe kalkan olmuş, aydınlık bir Türkiye'ye bedenini siper etmiş, aklını, fikrini bu yola vakfetmiş münevverlerdi. Prensipliydiler, suları sertti, tavizsizdiler...

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu... Onun oğlu gibi sevdiği Muammer Aksoy... Onun da oğlu gibi sevdiği Uğur Mumcu... Ve bu fırtınanın ortasında şahin gibi bir kadın Bahriye Üçok... Bir grup arkadaşlarıyla birlikte "Laikliğe Çağrı Grubu"¹⁴⁴ oluşturduklarından beri tüm Türkiye'yi geziyor, laiklik üzerine konferanslar veriyorlardı... Mumcu sosyalist gelenekten gelen bir aydıındı, aktif olarak bu grubun içinde olmasa da çalışmalarına her daim yazılarıyla destek veriyordu. Onlar, sadece ülke içinde değil, Avrupa'da da birçok kentten davet alıyor, oralarda da halkı aydınlatmak için toplantılara konuşmacı olarak katılıyorlardı. Bu grubun çalışmaları yayıldıkça aralarında, bu işi bir dernek altında geliştirme fikri olgunlaşmıştı. Sonunda 1989 yılının 19 Mayıs'ında, Muammer Hoca'nın uzun yıllar başkanlığını yaptığı Türk Hukuk Kurumu'nun salonunda bir

144 Laikliğe Çağrı Grubu aynı zamanda Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin (ÇYDD) de öncü grubuydu...

basın toplantısı düzenleyerek Atatürkçü Düşünce Derneği'nin kurulduğunu resmen ilan ettiler... Kurucu Başkan Prof.Dr. Muammer Aksoy'du. Zaten kuruluş fikri de onun Bahçelievler'deki bürosunda olgunlaşmış, hazırlık toplantıları ve broşürler onun bürosunda hazırlanmıştı.

Bahriye, kurucu üye olarak bulunduğu o toplantıda bir hayli duygusaldı... Çok uzun zamandır, Atatürkçü düşüncenin ve laikliğin halka, doğru bir biçimde anlatılması için verdikleri mücadele artık bir dernek çatısı altında sürecekti. "Keşke Coşkun da burada olsaydı, keşke bu günleri görebilseydi..." diye iç geçirdi. Üstelik başta Hıfzı Veldet Bey ve Muammer Bey olmak üzere kurucu ekibin büyük kısmı Ankara Hukuk'tandı... Tıpkı Coşkun gibi... Böylesi taşkın duygular arasında gözyaşlarına hakim olamadı Bahriye... Bu muazzam bir kuruluştur! Kimler yoktu ki aralarında... Bir numaralı kurucu üye hem yaşça en büyükleri, hem hocaları Hıfzı Veldet Bey idi. Kurucular arasında hukukçu, akademisyen, gazeteci, emekli asker, eski senatör, eski milletvekili, bürokrat birçok önemli isim vardı.

ADD'nin kuruluşunu açıkladığı 19 Mayıs 1989 günü, tüm ülkede yankı uyandırmış, ardından gelen günlerde adeta bir siyasi parti gibi ülkenin dört bir tarafından şube açmak için telefonlar fakslar yağmur gibi yağmıştı. Sadece illerden öneri gelmiyordu, ADD'yi ilçelerde de açmak isteyen birçok insan Muammer Hoca'ya ulaşmaya çalışıyordu. Muammer Hoca gelişmelerden memnundu, hatta beklediğinin üstünde bir ilgiden de hislenmiş, gönenmişti. Fakat gelin görün ki burası Türkiye idi, elbette memnun olmayan birileri de olacaktı... O sıralar özellikle de devletin üst düzey bürokrasisinden birtakım önemli

isimler ADD'yi "darbecilerin yeni kuruluşu" olarak adlandırmakta gecikmemişler, çalışmalarını derhal yakından inceleme altına almışlardı.

ADD'den 2 ay önce, Laikliğe Çağrı Grubu'ndan ve harici bir grup kadın akademisyen Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ni kurmuştu.¹⁴⁵ Bahriye Üçok da derneğe üye olmuş ve tertip ettikleri toplantılara katılmaya başlamıştı.

ÇYDD'nin de ADD gibi amacı Atatürk ilke ve devrimlerini korumak, geliştirmek, çağdaş eğitim yoluyla çağdaş insan ve çağdaş topluma ulaşmaktır. Bu bağlamda da ilk düzenledikleri panelin konusu "Türkiye'de Laik Öğretime Geçiş" idi. Kurulan bu iki dernek de Türkiye'nin dört bir tarafından ilgiyle karşılanmış, şubeleşme için talepler yağmaya başlamıştı. Atatürkçülüğü ve çağdaş yaşamı halka anlatmayı hedefleyen yeni bir sivil toplum filizleniyordu.

ADD'nin kuruluşundan kısa bir süre önce 30 Nisan'da, Ankara'da Demokrasi Kurultayı toplanmış, katılımcılar özellikle de TCK'nın 163. Maddesi'nin kaldırılması üzerine uzun uzun düşüncelerini dile getirmişlerdi. Türkiye siyasetinin o günlerdeki en önemli tartışma konusu Türk Ceza Hukuku'ndan 141. 142. ve 163. maddelerin kaldırılması meselesiydi... Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakanı Yıldırım Akbulut demokratikleşme yo-

145 ÇYDD Geçici Yönetim Kurulu; Başkan Aysel Ekşi, 2. Başkan Türkan Saylan ve Aysel Çelikel, Necla Arat, Tüten Ang ve Birnur Özümert'ten oluşuyordu.

lunda bu maddelerin kaldırılması taraftarıydılar. Erdal İnönü Genel Başkanlığı'ndaki SHP de bir özgürleşme ve demokratikleşme adımı olarak 163.¹⁴⁶ maddenin kaldırılmasını talep etmekteydiler.

Toplanan Demokrasi Kurultayı'nda ise aydınlar ikiye ayrılmışlardı; Aziz Nesin, Halit Çelenk ve Muammer Aksoy gibi isimler 163. Maddenin kalkmaması gerektiğini, kalkarsa laik devlet düzeninin korunamayacağını, Uğur Mumcu, Sadun Eren gibi sosyalist görüşlü aydınlar ise bu konuda SHP ile paralel düşünüp, tam özgürlük için bu maddenin kaldırılması gerektiğini savunmuşlardı.¹⁴⁷ Kurultay'dan sonra laiklik tartışmaları devam etmiş, Muammer Hoca 163. Madde için çok yüksek perdeden hukuki itirazlarını paylaşmayı sürdürmüştü.

Muammer Hoca sadece 163'ün mücadelesini vermiyordu... 1965'te çıkardığı "Türkiye'nin Petrol Faciası ve Çıkar Yol" başlıklı kitabında yabancı petrol şirketlerinin ülkemiz yararına hareket etmelerinin mümkün olmadığını, Petrol Kanunu'nun değiştirilmesi gerektiğine de işaret ediyordu. Onun için Milli Petrol davası bir egemenlik ve bağımsızlık davasıydı... Bu uğurda hem büyük petrol kartellerine hem de emperyalist ülkelere sert sözlerle yükleniyordu...

146 "Söz konusu 163'üncü madde bilindiği gibi "Laikliğe aykırı olarak, devletin sosyal veya ekonomik veya siyasi veya hukuki temel düzenini, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla cemiyet tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare eden"lere sekiz yıldan 15 yıla kadar ağır hapis cezası verilmesini öngörüyordu. "Dini veya dini hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri alet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse"ye de 5 ila 10 yıl arasında ağır hapis cezası verilmesini emrediyordu." Oktay Ekşi, Hürriyet Gazetesi, "163 için artık çok geç", 30 Eylül 1997"

147 Çeçen, A. (2010) ADD'nin Kitabı, İstanbul, Tekin Yayınevi, s. 88.

Onların menfaatleri için iktidarları devireceğini, ülkeleri sömürgeleri altına alacaklarını ve iç siyasetlerine her türlü müdahaleyi yapacaklarını düşünüyordu...

Sadece Milli Petrol değildi derdi... Aynı zamanda devletçe işletilecek madenler hakkında da çok mücadele etmişti... 1974 Petrol krizinin ardından, Türkiye’de de elektrik üretiminde yerli kaynaklara dönüşün yolları aranmıştı. 1978 Yılında Ecevit Başbakanlığında, Deniz Baykal’ın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olduğu, Ahmet Taner Kışlalı’nın da Kültür Bakanı olduğu dönemde, hükûmet üyesi olarak onların imzasıyla bu konuda hazırlanan yasa tasarısı meclis gündemine gelmişti. Bu tasarıyı hazırlayan on kişilik bilim kurulunda Muammer Aksoy da vardı.¹⁴⁸

Ülkenin enerji sorununu çözmek ve ihracat gelirini arttırmak için bor yataklarının devlet kuruluşları eliyle işletilmesini öneren bir tasarıydı bu... Meclis’e geldiğinde ise muhalefet partileri tarafından görüşmeler, özel teşebbüs karşıtlığına, bunun sert devletçi doktrinin bir ürünü olduğuna kadar varmıştı... Aksoy’un tasarıyı savunurken kürsüden söylediği çok netti: Bu bir özel teşebbüs düşmanlığı değildi... Bu sadece Atatürk milliyetçiliğinin kaçınılmaz sonucuydu... Atatürk bütün 1 Kasım nutuklarında hep milli maden ve madenlerin devletleştirilmesi üzerinde durmuştu... Ve kürsüden Meclis’e şu sözlerle hitap etmişti:

“İşte bu kanun tasarısının büyüklüğü, Türk Milleti’ne ait olan rezervleri, Türk Milleti’ne bırakmasındadır; ve bu da anayasanın 130’ncu maddesinin kaçınılmaz sonucudur...”

Bu yasa o günün iktidar partisi CHP sayesinde, AP, MSP ve MHP liderlerinin oylamaya katılmayarak muha-

148 Tüleylioğlu, O. age s. 37

lefet etmelerine rağmen geçti. Ancak ilerleyen günlerde ülkenin içine girdiği kargaşa ve ardından gelen 12 Eylül darbesi nedeniyle uygulanması mümkün olmadı.¹⁴⁹

Siyaset yolculuğu boyunca Muammer Aksoy, dokunulması sakıncalı her konuya dokunuyor, uluslararası sular da dev şirketleri, dünya siyasetini yöneten kartelleri, iç siyasette ise mafya-işadamı-bürokrat-politikacı rant ağını rahatsız ediyordu... Bu sırada tıpkı Bahriye Üçok gibi sayısız tehdit telefonları, isimsiz mektuplarla ölüm tehditleri alıyordu. Muammer Aksoy, 31 Ocak günü öğleden önce, röportaj yapmak ve Atatürkçü Düşünce Derneği hakkında konuşmak üzere gazeteci Emin Çölaşan'la buluşmuş, "Pazar Sohbetleri" başlıklı sohbet köşesi için mülakat vermişti.

O mülakatta, Atatürk'ün bir ölümlü, fani olduğunu, ilkelerinin yaşatılması gerektiğini, o ilkeler tehlikeye düştüğü takdirde, Türkiye'de demokrasinin tehlikeye düşeceğini beyan etmişti.

Hoca bunun son röportajı olduğundan habersizdi... Elbette Çölaşan da...

Muammer Hoca uzun yıllardır aynı yerde ikamet ediyordu... Ankara'nın Bahçelievler semtinde... Hem ofisi, hem evi oradaydı, zaten ikisinin arası da yürüme mesafesindeydi... Ofisinde bir süre ADD'nin afişleri üzerine çalıştıktan sonra, küçük siyah el çantasını aldı, yaklaşık 1.5 kilometre uzaklıktaki evine doğru yola çıktı... Ankara'da hava çok soğuktu, gri-siyah kırçilli paltosunun yakasını

149 Tüleylioğlu, O. age s. 39

kaldırdı. Ayaza yakalanmıştı... Apartmanına girdiğinde arkasından birinin seslendiğini duydu. Arkasını dönmesiyle bir silah namlusunun hedefi olması bir oldu...

Prof.Dr. Muammer Aksoy, Bahçelievler'deki evinin girişinde hain bir pusuda öldürülmüştü... Onun yerde yatan cansız bedenini sırasıyla, giriş katında oturan bir çocuk, caddedeki çiçekçi ve çiçekçinin haber verdiği eşi Ülke Hanım görmüştü... Ülke Hanım, bir ömrü birlikte geçirdiği eşini, yol ve fikir arkadaşını yerde kanlar içinde yatarken görünce sinir krizi geçirmiş ve İbni Sina Hastanesi'ne kaldırılmıştı.¹⁵⁰ Katil ya da katiller hızla uzaklaşmıştı... Cinayetin çok profesyonel kurgulandığı belliydi... İzlerine rastlanamadı...

Bahriye, Muammer Hoca'nın ölümüyle çok sarsılmıştı. Onlar yol ve fikir arkadaşlarıydı. Onun öldürülmesi artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını kanıtı gibiydi. Belli ki birileri ADD'nin kuruluşundan rahatsız olmuştu, belli ki birileri onun savunucusu olduğu milli petrol davasından rahatsız olmuştu.

Mumcu, bir gün sonra Cumhuriyet Gazetesi'ne yazdığı yazıda; *"Olayı duyar duymaz evine gittim. Aksoy, bu aksaçlı inanç ve onur heykeli kör kurşunlara hedef olmuş, yerde sırtüstü yatıyordu. İçim acıyla doldu. Prof. Aksoy'u baba gibi severdim. Aksoy da beni oğlu gibi..."*¹⁵¹ demişti.

Aksaçlı inanç ve onur heykeli...

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu *"evlat acısı yaşıyorum"* diyebilmişti sadece... Acısı tarifsizdi...

150 Tüleylioğlu, O. age s. 30

151 Tüleylioğlu, O. age s. 30

İlhan Selçuk, Aksoy'un ölümünden 2 gün sonra, Cumhuriyet'te yayınlanan yazısında şöyle diyordu; "...Muammer Aksoy bir insandı bir hukukçu bir devrimci demokrat, bir aydın bir bilim ve eylem adamıydı; öylesine canlı coşkulu ve soluk duydu ki çevresindeki en soğuk kişi bile Aksoy konuşmaya başladığında hohlanmış bir ayna gibi buğulanıverirdi. Üniversitede, politikada, basında, hukuk dünyasında savaşımçı kişiliği ile bir ömür boyu emek verdi. Son görüşmemiz gazetede oldu. 163'üncü maddenin kaldırılmasına karşıydı; görüşünü bütün coşkusuyla savunuyordu; ak saçları ile tam bir delikanlı, benliğindeki ateşle inanılmaz bir enerji küpüydü..."¹⁵²

Türkiye büyük umutlarla girdiği 90'ların ilk ayında çok önemli bir değerini, Türk Hukuk Kurumu'nun 32 yıl başkanlığını sürdüren, laik ve demokratik Türkiye'ye ve onu ayakta tutan inkılâplara ömrünü adanmış bir aydınını hain bir suikastte kaybederek girmişti...

Ankara'nın o gün üzerine çöken sis, bir daha hiç dağılmayacaktı...

152 Aktaran: Tüleylioğlu, O. age s. 72

Ekim, 1990, Ankara

Kumru çok korkmuştu... Ölüm bulutlarının yakın çevrede kümелendiğini hissediyordu... Elinden bir şey gelseydi keşke... Sürekli "Yazma, yapma, ekranlara çıkma... Bırak artık bu işleri" diyip duruyordu annesine... Ama nafile... Muammer Hoca'nın öldürülmesi, Bahriye ve kızında derin bir üzüntü yaratmış, evleri adeta matem evine dönmüştü... Korku, nefes alan her varlık için aklın gereği idi, normaldi, akli olan her varlık tehlikeden ve ölümden korkardı... Bahriye de korkuyordu ama bu korku laiklik üzerine çalışmalarına engel olmuyordu... Bir yandan SHP Parti Meclisi Üyeliği ve parti için hazırladığı laiklik raporları, diğer tarafta halka açık toplantılar... Konferanslarına ağırlık vermişti o sene... Ülkenin dört bir tarafından davetler alıyor ve hiç ikiletmeden gidip laikliği anlatıyordu. Yaşam tüm hızıyla devam ediyordu etmesine ama Ankara'nın üstünde de hâlâ aynı sis bulutu dolaşıyordu... Gözün gözü görmesine engel olan bir sis bulutu...

Üçok Ailesi, Muammer Hoca'nın acısını atlatamadan 7 Mart sabahı, İstanbul'dan aldıkları bir haberle sarsıldılar...

Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Çetin Emeç, Suadiye'deki evinden çıkıp, şoförlü otomobiline bindikten

sonra hain bir pusuda katledilmişti. Emeç, gazeteden ve ev telefonundan sürekli tehditler alıyordu. Özellikle eşi Bilge Hanım bu tehditlerden çok rahatsızdı. Çetin Bey'in muhakkak koruma tutmasını, hatta arabasının camlarını kurşun geçirmez camlarla değiştirmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu güvenlik önlemlerini gazete de alabilirdi... Onlara yönelen tehdit çok açıktı; Hürriyet Gazetesi İstihbarat Şefi Uğur Cebeci'nin MİT'ten aldığı bilgilere göre öldürülecekler sıralamasında ilk sıra Emeç'indi. Ardından Oktay Ekşi ve Erol Simavi geliyordu...¹⁵³ Ölüm bundan daha açık geliyorum diyemezdi!

Emeç, laiklik ve inkılâplar konusunda olağanüstü duyarlı, kalemi keskin, söylenemeyeni söyleyen, yazılamayanı yazan cesur bir gazeteciydi... Aynı zamanda vizyoner, reformist, risk alabilen bir gazete yöneticisiydi...

Hürriyet yönetimine geldikten sonra Galatasaray Lisesi'nden arkadaşı Mehmet Ali Kışlalı'ya Ankara temsilciliğini teklif etmişti. Mehmet Ali Bey, Emeç'i liseden tanıyordu... 1945 yılına varan bu dostluk üniversite yıllarında ve sonra çalışma hayatında da devam etmişti. Hayallerindeki Ankara büro, yıllarca Kışlalı'nın muhabir olarak çalıştığı The New York Times'ın Washington bürosu benzeriydi... Onlar bu planları yaparken Emeç'e -hatırını kıramayacağı bir arkadaşından- Milliyet yönetimine girme teklifi gelmişti. Emeç kısa süreliğine Milliyet'in yönetimine geçmiş, gazeteyi 140 bin tirajdan 500 binlere çekip yeniden yuva-ya, Simavilerin Hürriyet'ine dönmüştü.¹⁵⁴

153 Tüleylioğlu, O. age s. 134

154 Emeç, B. (2005) Genel Yayın Yönetmeni: Çetin Emeç (1935-1990) İstanbul: Doğan Kitap

Türkiye, Emeç cinayetinin ağırlığıyla yeniden o “karanlık ellerin” peşine düşmüş, her sabaha büyük bir tedirginlik içinde uyanır olmuştı. Mumcu, Cumhuriyet’teki köşesinden uyarıyordu; “Türkiye 12 Eylül öncesindeki cinayetleri andırır bir süreç içine itiliyor... Amaç bu gibi cinayetlerle terörü daha da tırmandırmak ve tırmanan bu terör ile toplumu yılgınlığa sürüklemektir... Emeç son bir ay, çek ve senet mafyası... Hayali ihracatçılar... PKK-Ermeni terör örgütlerinin işbirlikleri gibi konular üzerinde durmuştu....”¹⁵⁵

Ülke adeta yasa bürünmüştü... Bahriye de çok üzgündü, ülkede olanlar onları yıldırıamayacaktı. Ama elbette hiç kimsenin acısı Emeç’in eşi ve çocuklarının acısına benzemezdi... Çetin Bey’in kızı piyanist Mehveş Emeç, duygularını “Reverie-Uzak Bir Rüya” adlı şarkının dizelerine dökmüştü;

*“Bir sabah uyansam
Yanımda seni bulsam
Saçımı okşayan
Ellerine sarılsam
Dur deyip zamana
Kalabilsem öylece
Sımsıkı sarılsam
Bir daha gitme diye....”*¹⁵⁶

155 Mumcu, U. Çetin Emeç. Cumhuriyet Gazetesi. 8 Mart 1990

156 “...Yıllar geçse bile/ Acım dinmiyor/ Sensiz geçen günler/ Bitmek bilmiyor /Söz ver bana söz ver ne olur/ Ayrılmak yok artık de/ Bir gün yine karşılaşırsak/ Ayrılmak yok artık de...”

Mehveş ve Mehmet Emeç bir daha babalarına sarılamadılar... Artık babaları; dinlediğinizde her bir hücrenin titremesine neden olan o şarkının ezgilerinde yaşıyordu... Bir de Türkiye'nin acı dolu siyasi tarihinde...

Emeç'ten altı ay sonra, halk içinde "komünist müftü" olarak tanınan Turan Dursun öldürülmüştü.

1990 Yılı üç tane kapkara cinayetle Bahriye için bir kabusla dönüşmüştü. Ölüm etrafta kol geziyordu.

Herkesin aklında ise aynı soru vardı: Kimdi bu cinayetleri azmettirenler? Kim?

Telefonun sesi evin içinde yankılanıyordu... Ev üç katlı, bir hayli hacimli, aynı zamanda yüksek tavanlarıyla görkemliydi de... Eve girer girmez antrede ilk karşılaştığınız yukarı kata çıkan enlemesine yerleştirilmiş bir L merdiven idi. Merdivenin hemen yanında, bahçedeki kiraz ağacına bakan bir mutfak sizi karşılıyordu. Başınızı sola çevirdiğinizde ise Bahriye'nin çalışma odasıyla karşılaştınız... Bir duvarı boydan boya kitap olan bu odada, bir çalışma masası ve küçük bir oturma grubu vardı... Zemin kata yayılmış, bahçeye açılan geniş bir penceresi olan salona, hem antreden hem de Bahriye'nin çalışma odasından girebiliyordunuz...

Kumru evde yoktu, adliyede bir duruşmadaydı... Bahriye'nin, bir yurt dışı konferansından yeni döndüğü ve dolayısıyla evde istirahat ettiği ender günlerden biriydi... Yatak odası üst kattaydı... Telefon ise salonda... Bahriye de artık hem yaşadıklarından, hem de 70'i geçmiş yaşından dolayı o eski tez canlılığını yitirmiş haldeydi... Belki

önemli bir haberdir diyerek yatağından doğruldu... Oda-
sındaki aynalı komidine şöyle bir baktı ve saçını düzeltti.
Sanki telefonda konuştuğu kişi onun yüzünü görecektiler!
Sonra yavaşça merdivenleri inmeye başladı... Ve nihayet
telefonu açtığı anda karşısında tanıdığı bir gazeteci vardı.

Ahizenin ucundaki gazeteci telaşla, lafları ağzında yu-
varlayarak Bahriye'ye derdini anlatmaya koyuldu.

"Hocam! Telsizde sizin adınız geçti sanıyorum suikast
listesindeymişsiniz... Bu konu ile ilgili -eğer ki bir tanıdı-
ğınız varsa- istihbarat veya emniyetle görüşmenizi tavsiye
ederim" dedi.

Bahriye bir yandan kelimeleri anlamaya, diğer taraftan
da tedirginliğini yenmeye çalışıyordu... Tek anlayabildiği
"suikast, istihbarat ve emniyet" lafları olmuştu... Bu üç
kelime bile kalbinin çarpmasına yetmişti...

"Anlayamadım çocuğum... Ne telsizi ne suikasti...
Tekrar anlatır mısın?..." dedi.

Gazeteci bu sefer daha sakinleşmiş bir ses tonuyla, tek
seferde diyeceğini söyleyiverdi...

"İsminiz polis telsizinden geçti Hocam... Adınızın sui-
kast listesinde olduğunu söylüyor..."

Bahriye bu iki cümleyi duyduktan sonra, gazeteciye
haber verdiği için teşekkür ederek telefonu kapattı. Bir
anda ne yapabilirim diye düşünmeye başladı... İlk ak-
lına Coşkun tarafından kuzenlerinin eşi olan, yani MİT
Elektronik Daire Eski Başkanı olan enişte-
lerini aramak geldi.

Bu tür konularda ne zaman başı sıkışsa kendisine da-
nışır, fikrini alırdı. Enişte artık emekliydi, ama MİT'te çok

üst düzey çalışmış ve hâlâ ilişkileri sıcak olan bir insandı. Enişteyle yaptığı görüşme sonucunda, emniyetle temasa geçilmiş ve kendisine koruma verilmesi sağlanmıştı.

Koruma işi çözüm olacak mıydı bilinmez ama Bahriye gibi eve giriş çıkış saatleri belli olmayan, işten eve evden işe düzenli bir hayatı bulunmayan, kimi zaman akşamüstü 5'e kadar evden çıkmayan, kimi zaman 3 gün yurt dışında ya da başka şehirde panellerde olan biri için yakın koruma zordu. Bahriye de birkaç gün içinde bu durumdan sıkılmış ve kızı Kumru'ya; "Bu çocukcağız sürekli yanımda duruyor... Ben gereksiz buluyorum, ona da yazık... Yakın koruma yerine bekçi koysunlar kapıya, daha iyi olur" demişti.

Kumru da; "Doğru söylüyorsun valide... İstersen ilet bu düşünceni emniyete... Muhakkak bir hal çare düşünürler" diye yanıt vermişti.

Sonraki günlerde, Köroğlu'ndaki evlerinin kapısında 3 bekçi vardiyalı olarak nöbet tutmaya başladı.

Bahriye artık kendini biraz daha güvende hissediyordu... Zaten yazın gelmesine şunun şurasında ne kalmıştı... 20 gün sonra Gülyalı'daki evlerine gideceklerdi... Orası güvenliydi, ana ocağıydı ne de olsa...

O yaz Gülyalı'da, Bahriye ve Kumru'ya çok sevdikleri aile dostları Azize¹⁵⁷ Hanım da eşlik ediyordu. Ordu'nun hafif serin ve bol oksijenli akşamlarında çaylarını demler, Azize Hanım'la koyu sohbetlere dalarlardı. Gündüzleri ise

157 Avukat Azize Doğançün

güneşin etkisini yitirmeye başladığı saatlerde deniz kenarında uzun yürüyüşler yapar ve bu yürüyüşler esnasında da Bahriye, son zamanlarda yaşananları ve aldığı tehditlere dair kaygılarını paylaşırdı. Azize Hanım, Kumru'nun korkularının ne denli yükseldiğini o yaz anlamıştı... Kumru'da annesine söz geçirememenin üzüntüsü de vardı. Tehdit almalarına vesile olan o TRT yayınına da çıkmamasını söylemişti ama sözünü geçirmesi mümkün olmamıştı. Serde Karadenizlilik vardı... Engel olmak çok zordu.

Azize Hanım'la yaptıkları sohbetlerde; "ölümünden korktuğunu ama kendisine asla yakıştırdırmadığını, aklındaki tek düşüncenin Kumru olduğunu" der dururdu...¹⁵⁸ "O yalnız kalmasın yeter ki" diyordu... O yalnız kalmasın...

Yaklaşık iki ay yazlıkta kaldıktan sonra Ankara'ya dönüş kararı verdiler. Artık evlerinin bahçesinde bekçi olduğu için biraz daha rahattılar. Bahriye tüm hızıyla konferanslarına ve panellerine devam ediyordu.

Eylül'ün sonuna geldiklerinde, Tübingen'de, Türk Derneği tarafından düzenlenen etkinlikte kadın üzerine bir konuşma yapmak için hazırlıklarına başlamıştı.

Tübingen, Almanya'nın Baden-Württemberg eyaletinde, Stuttgart'ın 30 km güneyinde yer alan tarihî bir üniversite şehriydi. Ortasından Neckar Nehri geçtiği bu şehir Türklerin de yoğunluklu yaşadığı yerlerdendi. Türk Dernekleri arasında en eskilerinden olan Tübingen'deki Türk Derneği'nin binası şehrin merkezindeydi. Bahriye Üçok'u ağırlamaları için yeterli bütçeleri olmadığına gönüllü bir Türk'ün evinde kalmasına karar verilmiş, kendisi de bunu kabul etmişti.

158 Avcı, Ü. (2009) Kum Saati. Suikast Öncesi Son Saatler. Ankara, Bilgi Yayınevi s. 77

22 Eylül günü Stuttgart Havalimanı'na vardığında yanında arkadaşı Prof. Dr. Aysel Ekşi de vardı. Birlikte bir hafta aynı evde kalacaklardı... Bir akşam etkinlikleri tamamlayıp yemek yedikten sonra karşılıklı Türk kahvesi yudumlarırken Aysel Hanım usulca konuya girdi:

"Biliyorsunuz Behiç Ekşi, Anadolu Ajansı'nın Genel Müdürü, eşim Oktay'ın ağabeyidir... Onlara bir ihbar düşmüş 'bir kadın öğretim üyesi öldürülecek' diye... Behiç de haberi alır almaz Oktay'a iletmış..."¹⁵⁹

Aysel Hanım daha sözlerini tamamlamadan Bahriye söze girdi:

"O benim işte! Beni öldürecekler... Bu ihbar polis telsizinden de geçmiş..."

Aysel Hanım bir süre Bahriye Hanım'ı sakinleştirmeye çalışsa da bunda başarılı olamamıştı. Aslında o dönemde, ÇYDD çatısı altında yaptıkları çalışmalardan ötürü Aysel Hanım dahil, Türkan Saylan, Necla Arat, Aysel Çelikel de böyle bir tehdit altındaydılar... Fakat çok belliydi ki Üçok'un durumu çok daha ağırdı... Artık omuzları bu yükü taşımakta zorlanmaya başlamıştı.

Üçok, "İslam'da Türk Kadını ve Laiklik" üzerine konuşmasını tamamladıktan sonra dönüş için hazırlıklara başlamıştı. Aslında 2-3 gün daha etkinlikler devam ediyordu ama onun kurultay için dönmesi lazımdı.

Bahriye, Almanya'ya gelmeden önce parti içinde işler karışmış, Genel Sekreter Deniz Baykal ve Merkez Yürütme Kurulu'nun üyeleri görevlerinden istifa etmişlerdi. Bunun üzerine SHP, 29 Eylül tarihinde olağanüstü kurultaya git-

159 Avcı, Ü. age s. 82

me durumunda kalmıştı.¹⁶⁰ Bahriye Üçok'un da hem Parti Meclisi Üyesi olarak hem de İdare Heyeti Üyesi olarak kurultayda bulunup oy kullanması zorunlu idi. Böylece onu ağırlayan insanlarla vedalaşıp Almanya'dan ayrıldı...

Hayat olağan hızıyla devam ediyordu... Kurultay bitmiş, Erdal İnönü yeniden Genel Başkan seçilmişti. Bahriye Üçok ise ikinci kere çok yüksek oyla SHP Parti Meclisi Üyeliğine seçilmiş, aynı zamanda yurt içindeki konferanslarına geri dönmüştü. Yine öyle bir günün arifesindeydi... Bir gün sonra Türk Hukuk Kurumu'nda konuşması vardı... Akşam Kumru'yla eve geldiklerinde kapıda Expres Kargo'dan gelmiş bir ihbarnameye rastladılar... "Kolinizi alın" diyordu bu not...

Bahriye notu okur okumaz tedirgin oldu... Neden kapıdaki bekçiye bırakmamışlardı? Bırakmak istediler de o mu almadı? Daha evvel de gelmişler miydi? Bir anda aklında binbir çeşit soru cirit atmaya başladı. Sonra Kumru'yu

160 "6 Eylül 1987'de siyaset yasağı kalkan Deniz Baykal, genel sekreterliğe seçildi. Baykal ve Merkez Yürütme Kurulu'nun istifaları üzerine 29 Eylül 1990'da gidilen olağanüstü kurultayda, İnönü ve Baykal arasında genel başkanlık yarışı yaşandı. Erdal İnönü 504 oy ile yeniden genel başkan seçilirken, Deniz Baykal'ın oyu 405'te kaldı. Deniz Baykal'dan boşalan Genel Sekreterlik koltuğuna Hikmet Çetin geldi. İnönü-Baykal çekişmesi 27 Temmuz 1991 tarihinde yapılan 3. SHP Kurultayı'na da damgasını vurdu. Yapılan seçimlerde İnönü 534, Baykal 451 oy aldı. 44 kişilik Parti Meclisi'nin 15 üyesi Baykal'ın listesinden seçildi. 27 Ocak 1992 tarihinde yapılan SHP 6. Olağanüstü Kurultayı'nda da İnönü ve Baykal yarışı yaşandı ve Erdal İnönü genel başkanlık seçimini 516 oyla kazanırken, Deniz Baykal 486 oy aldı. 44 üyeli Parti Meclisi'nde ise Baykal'ın listesinden 17 kişi yer aldı." Hürriyet Gazetesi, CHP'de Kurultaylar Tarihi.

daha fazla tedirgin etmemek için bir anda sustu. Kumru hemen “merak etme ben yarın gider alırım...” dedi. Kuzgun Sokak yazıyordu üstünde... “Kuzgun Sokak”...

Ana-kız eve girdiler... Her akşam gibiydi o akşamları da... Birlikte yemek yediler sohbet ettiler...

Bahriye çok yorgundu ve o gün hiç olmadığı kadar çok Coşkun’u özlemişti. Yemekten sonra uyumak için odasına çıktı. Odasının penceresinden, yıllarını geçirdiği Ankara’ya ve ipek böceğinin kozasını ördüğü gibi özenle büyüttüğü gül ağaçlarına, meyve ağaçlarına, çam ağaçlarına daldı. Eli bereketliydi Bahriye’nin, bahçeye ne ekse fışkırır, dalları dolup taşardı... İşte o manzaraya bakarken çok eskilere gitti...

Ömür boyu çok sevilmek bir kadın için en büyük şanstı. Ona ölene kadar âşık gözlerle bakan bir eş... Birden eski bir hatıra geldi aklına, kendi kendine gülümsedi... Dostları Demet anlatmıştı Bahriye’ye... İlk duyduğunda da çok hoşuna gitmişti, hâlâ daha ne zaman hatırlasa gülümserdi... Coşkun Bey bir gün Meclis’te, gözlerinin güzelliği konuşulan bir kadının kulağına eğilmiş “...ama siz bir de Bahriye’nin gözlerini görmelisiniz....”¹⁶¹ demişti. O aşkını hep, Bahriye’nin Carmen’den Habanera’yı okuduğu günde, yani 20 yaşındaki halinde saklamıştı... Her zaman bu kadar hislenmezdi... Ama o akşam farklıydı...

Ertesi güne uyandığında Kumru telaş içindeydi... O gün yapılacak çok iş vardı; şofben için usta çağırarak, ara-

161 Bu anıyı aile dostları Dr. Demet Işık, “Coşkun Üçok Bahriye Üçok” başlıklı yazısında anlatmaktadır...

basına teyp taktıracak, pazara gidip alışveriş yapacak ve annesinin kargosunu alacaktı. Annesiyle vedalaşıp, kendini sokağa attı.

Kumru ilk iş arabasına teyp taktırmak üzere Dikmen'e gitti... Ustanın eli biraz ağırdı, sabırsızlanmıştı... Nihayet teybini taktırdıktan sonra, pazara gitti alışverişini yaptı... Babasını kaybettikten sonra evin tüm işleri ona kalmıştı... Saat 16.00'ı geçerken, hızla Kuzgun Sokak'tan annesinin kargosunu almaya geçti. Arabasını Expres Kargo'nun yanında bir yere park edip, dükkândan içeri girdi.

Kargocuda görevli kadın, ilkin kimlik sordu Kumru'ya...

"Yanımda yok, arabada. Hemen gidip alabilirim" dedi Kumru.

"Gerek yok" dedi görevli ve ince bir kargo paketi uzattı...

Paketi alan Kumru şöyle bir inceledi paketi...

Bir köşesi yırtık, iple bağlanmış paketin yırtık köşesinden içi görünüyordu. Çok ince, biri deri kaplı gibi görünen iki kitap vardı paketin içinde... "Ha tamam kitapmış..." dercesine başını salladı Kumru...

Hemen arabasına bindi, paketi yan koltuğa fırlattı ve eve doğru yola çıktı. Eve vardığında, evin kapısı açık, Halil¹⁶² usta şofbenle uğraşıyor, annesi de üst katta, birazdan katılacağı Türk Hukuk Kurumu toplantısı için hazırlanıyordu... Paketi mermerin üzerine koyup, üst kata doğru bağırdı Kumru:

"Bomboş getirdim anne!"

162 Ustanın adı "Muammer" dir. Bu kitapta Halil müstear ismi kullanılmıştır.

Bahriye bir süre sonra aşağıya indi ve ucu yırtık paketi görünce şöyle bir baktı ve, "Kitap var içinde... Bomba değilmiş..." dedi.

"E herhalde..." diye söze başladı Kumru, "Bomba olacak hali yok ya, dalga geçiyoruz..."

Kumru erzakları taşımaya devam ediyordu. Bu sırada da paketi açmaya çalışan Bahriye, baktı ki olmayacak bir makas aramaya girişti. Makası, evin girişindeki konsolun ilk çekmecesinde bulduktan sonra "Bunda bir gariplik var gibi, sen yine de uzak dur kızım..." dedi.

Kumru "Sen niye evdesin anne... Saat 5'e çeyrek var. Çıksana artık toplantın var" diye yanıt verdi.

"Beni sen bırak arabayla..."

"Tamam anne..." diye yanıt veren Kumru aşağıya, ustaya bakmaya indi...

Bahriye evin Köroğlu Caddesi'ne bakan ön bahçesine doğru çıktı. Bir ipe bağlıydı paket. Makası ipe değdirmekten son kez etrafına bakındı, Kumru yoktu...

İpi kesmesiyle saniyeler içinde büyük bir patlama sesi duyuldu...

Sesi duyan Kumru ustanın yanındaydı, önce şofbene baktı... Baktı ki şofben yerinde, doğalgaz borusuna baktı... O da yerinde...

O an anladı Kumru... İkişer üçer çıktı evin merdivenlerinden... Ömrünün en uzun yoluydu... Yukarı vardığında her yer cam kırıklarıyla kaplıydı... Öylesine bir toz bulutu vardı ki evin içinde, kapının önünde, göz gözü görmüyordu... Annesini göremedi bir an... "Anne! Anne!" diye bağırmaya başladı... Göz hizasında kimse yok gibiydi... Bir-

kaç dakika sonra havadaki duman dağılmaya başladı... Gözü azıcık görünce yere doğru baktı ve işte oradaydı!

Annesi, validesi, can yoldaşı, yaşam kaynağı...

Yerde yatıyordu...

"İşte yalnızlık!" dedi Kumru içinden... İşte yalnızlık...

Annesinin sol kolu havaya kalkmıştı, fakat eli yoktu... O an Kumru'nun aklı gitmişti... Ne düşüneceğini bilemiyordu artık... Birden sebzeleri mi toptasam acaba dedi... Yok düşünemiyordu... Sanki ruhu bedeninden çıkmıştı... Bomboştu...

Bazı insanlar koşuşturuyordu etrafında... Bilemiyor-du... Arkadaşını ve aileden birilerini aramak için içeri girdi... Dışarı çıktığında annesi yoktu...

Hastaneye kaldırılmıştı... Sordu ustalara "Yaşıyor muydu?" diye... "Nefes alıyordu abla..." dediler. Yaşıyor olma ihtimali bu sefer başka şeyleri düşünmeye sevketmişti: "Kolsuz çok zorlanacak annem... Nasıl yaşar böyle..."

Düşüncelerine karabasan çökmüştü sanki... Sağlıklı bir ruh halinde olmadığını anladığında yere çöktü. Patlamanın da etkisiyle Ankara'nın trafiği kilit olmuştu. Arkadaşının eve ulaşması tam bir saat sürdü... Ve Kumru, o bir saat içinde öylece oturdu yerde... Bir tarafa bakınca annesinin yerdeki kanlarını görüyor, aniden kafasını çeviriyordu... Nasıldı acaba annesi? Yaşıyor muydu? İyi olacak mıydı?

Bu arada emniyetten insanlar, sivil polisler eve geldiler... Doğalgaz patlaması diye gelen görevliler oldu. Öyle olmadığını anlayınca gittiler... Sonra bir anda başını evin odalarının olduğu üst kata doğru çevirdi Kumru... Orada pencereden sarkan bir gazeteci gördü... Bağırmaya başla-

dı. Bu ne saygısızlıktı böyle! Henüz yeni patlama olmuş, yukarıya kadar çıkılmış! Polisler müdahale ettiler, gazeteci indirildi...

Ah o kargonun inceliği yanıltmıştı onları... O kadar ince kitabın içinde bomba olamazdı... Olsa olsa korkutmak için küçük bir patlama olurdu ancak... Öyle düşünmüşlerdi... Yoksa açarlar mıydı o paketi?

O sırada arkadaşı gelmişti ve Kumru'yu Hacettepe Hastanesi'ne götürdü... Kumru hastaneye vardığında acilin önünde beklemeye başladılar... Birden o kadar kalabalıklaştı ki hastanenin önü... Hareket etmek mümkün değildi... Kumru, annesinin sadece elinin koptuğunu zannediyordu... Fakat bir bacağı, omuzdan öbür kolu ve gözü de yoktu... Durumu çok ağırdı...

Bir sütuna dayanmış, derin üzüntüsü yüzünden okunan Ankara Belediye Başkanı Murat Karayalçın'ı gördü Kumru... Hemen ona doğru yöneldi... "Ne oldu anneme? N'olur söyleyin Murat Bey?..." dedi. Başkan'ın gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Söylenecek pek fazla şey yoktu. Sırasıyla tüm parti yöneticileri, milletvekilleri, hastaneye gelmişlerdi. O sıralar Genel Başkan Erdal İnönü hemen SHP Genel Merkezi'ne geçmiş ve ilk açıklamasını da oradan yapmıştı.

SHP Genel Sekreteri Hikmet Çetin'in ise hastaneden televizyonlara yaptığı ilk açıklaması şöyleydi:

"Bahriye Hanım'ın çok önemli bir özelliği vardı... Atatürk'ün ilkelerine bağlı, laikliğe bağlı, bu konuda yılmaz bir kişiydi... Bir süredir, özellikle Sayın Aksoy'un ölümünden sonra tehditler aldığımı söylüyordu. Fakat buna rağmen laik Türkiye

Cumhuriyeti'nin ilkeleri doğrultusunda ödün vermeksizin çalışmalarını sürdürüyordu. Olay çok üzücü, korkunç bir olay..."¹⁶³

Saatler 20.00'ye yaklaşırken hastanedeki kalabalık içinde bir kıpırdanma başladı... Kumru telaşla etrafına bakıyor, bir şeyler anlamaya çalışıyordu... Tam bu sırada bir el Kumru'yu kolundan tutup bir odaya çekti. Kumru ne olduğunu anlamadan kapıyı örttüler ve dışarıya çıkmasını söylediler.

"Noldu?" diye sormaya başladı etrafına, baktı ki kimseden yanıt yok. Hiç durur muydu orada?! "Çıkıyorum ben" diyerek kendini odanın dışına attı... Kolundan tutmaya çalıştılar ama nafile... Dışarıda Tengiz ağabeyiyle göz göze geldi... Tüm gücünü toplayıp o soruyu sordu;

"Gitti mi ağabey?"

Tengiz'in dilinden o iki kelime döküldü öylece:

"Gitti şekerim..."

İkisinin de gözlerine derin bir acı oturmuştu.

Kumru, hastanedeki o mahşeri kalabalığın içinde artık yalnızdı.

Bahriye Üçok gitmişti...

163 Oradaydım Belgeseli, Soner Yalçın

Necatibey Caddesi'nden Atatürk Bulvarı'na çıkan yol ağzına kadar insan doluydu... Çok kalabalık bir cenaze töreni oldu... Sırasıyla Ankara Üniversitesi Rektörlüğü, SHP Genel Merkezi ve TBMM'de törenler düzenlendi. Maltepe Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından, sevgili eşi Coşkun Üçok'un kabrinin yanına, Karşıyaka Mezarlığı'na defnedildi. Sonunda ebediyette birbirlerine kavuşmuşlardı... Bahriye Üçok'un en korktuğu şey olmuştu; kızı Kumru yalnız kalmıştı. Annesine bombalı paketi elleriyle uzattığı Köroğlu'ndaki evlerinde 28 yıldır yalnız yaşıyordu... Hiç evlenmedi. Sağlık sorunlarından dolayı avukatlık hayatına 2003 yılında ara verdi...

O günlere dair duygularını tek kelimeyle açıklıyordu Kumru: "Nefret!"

"Bu insanlar ne için öldürüldü? İrticaya karşı çıktıkları için öldürüldü? Laik Türkiye dedikleri için öldürüldü..."

Kumru Üçok halen hatıralarıyla başbaşa yaşıyor...

Cenazenin ardından cesur gazeteci Uğur Mumcu, hem Coşkun Üçok hem Bahriye Üçok'u anlatarak başladığı yazısında şöyle diyordu,¹⁶⁴

164 Uğur Mumcu, 9 Ekim 1990, "Bahriye Üçok" Cumhuriyet Gazetesi Aktaran: Cumhuriyet Kadınları Derneği, Aydınlanma Yürüyüşünde Bahriye Üçok, Ankara, Kadınlar Derneği Yayınları

“Laikliğin dirençli ve imanlı savunucusu Bahriye Üçok’un ölümünü Frankfurt’ta öğrendim. İçim acıyla doldu.

Bahriye Üçok, Ankara Hukuk Fakültesi emekli siyaset tarih profesörü Atatürkçü aydın, tarih ve dil bilgini Coşkun Üçok’un eşiydi. Karı koca Üçoklar, bütün yaşamları boyunca hep laikliği savundular. Prof. Coşkun Üçok, 2 yıl önce aramızdan ayrıldı; son yıllarda sürekli ölüm tehditleri alan Bahriye Üçok da profesyonelce düzenlenen bir suikast ile öldürüldü.

Üçok, 26 Eylül günü Almanya’nın Tübingen kentinde “İslam’da Kadın ve Laiklik” konusunda bir konferans vermişti, Berlin Türk Bilim ve Teknoloji Merkezi tarafından düzenlenen “laiklik ve demokrasi” konulu bir konferans vermek üzere önümüzdeki günlerde Berlin’e gidecekti.

Turan Dursun da öldürülmeseydi Almanya’nın çeşitli kentlerinde din ve laiklik konularında konuşmalar yapacaktı...”

Atatürk’ün ilkelerini savunmanın artık bir cesaret işi olduğunu söyleyen Mumcu, yazısında o can alıcı soruları arka arkaya sıralıyordu:

“İslami Hareket adlı örgüt Aksoy’u da Üçok’u da öldürdüklerini açıklıyor. Bu örgütü kimler yönetiyor? Bu örgüt, bir komşu ülkeden mi yönetiliyor? Bu örgütün Almanya’da adamları ve silahlı militanları var. Kim bunlar?

Bunların kim olduklarını bulup ortaya çıkarmak devletin görevidir. Devletin görevi bu gibi konularda teori üretmek değil, cinayetlerle ilgili somut kanıtlar bulmaktır. Aksoy cinayeti susturucu takılmış bir silah ile işlendi. Çetin Emeç cinayetinde de susturucu kullanıldı. Cinayetlerde izlenen yöntem bu cinayetlerin profesyonel ellerce işlendiğini gösteriyor. Kimler suçlarını susturucu takılmış silah kullanır? Kimler bu tür bombaları yapabilir?

Ve daha önemlisi; kimler cinayetlerden sonra polisin giremeyeceği yerlere gizlenebilir?

İslamcı terör örgütleri kimler? Bunları kim kurmuş? Teröristlerin rahatça girip çıktıkları yabancı elçilikler var mı? Türkiye’de son yıllarda öldürülen yabancılar kimler? Kimlerin Avrupa’da özellikle Almanya’da bu tür örgütlerle ilişkileri var?

Bunlara benzer cinayetler nerelerde ne zaman ve kimler tarafından işlenmiş?

Bu cinayetler önlenmezse; yalnızca Prof. Aksoy gibi, Doç. Bahriye Üçok gibi, gazeteci Çetin Emeç gibi ve Turan Dursun gibi Atatürkçü aydınlar değil demokrasinin kendisi de terör kurban arasına girecektir.”

Ne yazık ki Uğur Mumcu, katillerin bulunmasını göremedi. Mumcu, Üçok’tan 3 sene sonra evinin bulunduğu Karlı Sokak’ta, aracına bomba yerleştirilmesi suretiyle, üstelik Muammer Aksoy ve Bahriye Üçok’un katilleri tarafından katledildi... Aralarında en genci Mumcu’ydu... Evlatları gibiydi... Yabancı ülkelerden fonlanan cemaatlerin ilişkilerini afişe ediyor, laiklik mücadelesinden hiç vazgeçmiyordu... Ne acı ki Bahriye Üçok’un evinin bulunduğu caddenin adı artık Köroğlu değil, Uğur Mumcu Caddesi idi.

5 Mayıs 2000 tarihinde gerçekleşen Umut Operasyonu ile yakalanan zanlılardan ‘Kudüs Savaşçıları’ adlı örgütün üyesi Ferhan Özmen ve Necdet Yüksel yapılan sorgulamada; Uğur Mumcu, Bahriye Üçok, Muammer Aksoy ve Ahmet Taner Kışlalı suikastlerini bizzat organize ettiklerini itiraf ettiler. Mumcu’nun arabasına bombayı kendisinin yerleştirdiğini, Üçok ve Kışlalı cinayetlerinde kullanılan

bombaları kendisinin hazırladığını itiraf eden ‘Tekin’ kod adlı Özmen, Prof. Dr. Muammer Aksoy’u da kendisinin öldürdüğünü söyledi.¹⁶⁵ Yapılan incelemelerde Bahriye Üçok suikastinde kullanılan paketin üzerindeki parmak izleriyle uyuştugu görüldü.

Dönemin Terörle Mücadele Şube Müdür Yardımcısı Birgün yaptığı açıklamada;

“Ferhan Özmen’in Aydınlikevler’deki evine baskın yaptığı-mızda gördük ki, evin duvarları, camları, kapıları tamamen “ko-runaklı” hale getirilmiş.

Asla bir taksici evi değildi. Bir örgüt mensubu eviydi. Evdeki kitaplar ve diğer dokümanlar da bunu gösteriyordu...”¹⁶⁶

Ferhan Özmen önce idam cezasına çarptırıldı. Eksik soruşturma gerekçesiyle Yargıtay’ın kararı bozmasından sonra ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırıldı.

Umut Operasyonu sonucu katiller yakalanmış, suçlarını itiraf etmişlerdi...

Peki azmettiriciler?

O sorunun yanıtı Uğur Mumcu’nun 27 Eylül 1992 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi’nde çıkan yazısının satır aralarında gizliydi:

“Ortadoğu, emperyalizmin kol gezdiği, terör örgütleri ile çeşitli istihbarat örgütlerinin kanlı ve kirli oyunlar oynadığı karanlık bir dipsiz kuyudur. Bu karanlık ve dipsiz kuyuda cinayetler birbirini izler. Halk deyişi ile Ortadoğu’da ‘kimin eli kimin cebinde’ bilinmez. Kim, kimi, neden öldürüyor? Bu soruların

165 20.05.2000, Hürriyet Gazetesi

166 25.01.2011, Sabah Gazetesi

yanıtlarını anında bulmanın olanağı da yoktur. Olaylar yıllar sonra da aydınlanır. O da bir kısmı!”

Bahriye Üçok’un kadim dostu, yol arkadaşı Prof. Dr. Türkan Saylan da ardından şöyle bir açıklamada bulunmuştu:

“Türkiye’nin yetiştirdiği ender bilim kadınlarından biriydi. Türkiye’nin geriye gitmemesi için büyük çaba sarf ediyordu. Ayrıca da çok dindar bir insandı. Müslümanlığın çağdaş yorumunu yapmaya çalışıyordu...”¹⁶⁷

Evet Bahriye Üçok, Saylan’ın dediği gibi dindar bir insandı. Hatta cenazesinde slogan atmak isteyenlere anonslarla çağrıda bulunulmuş, kendisinin inanç sahibi bir insan olduğu, slogan atılmasının onun aziz hatırasına saygısızlık olacağı söylenmişti.

Evet, Üçok dindar bir insandı...

Ankara İlahiyat Fakültesi’nin ilk kadın öğretim üyesi idi.

Doktora ve doçentliğini İlahiyat’ta vermişti. Fakat gelin görün ki Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin resmi internet sitesindeki kapsamlı tarihçe bölümünde “Bahriye Üçok” adını aradığınızda karşınıza tek sonuç çıkmaktaydı; Fakültenin internet sitesinde yazan adresi!

“Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Bahriye Üçok Caddesi 06500 Beşevler / Ankara”

167 Tüleylioğlu, O. age s. 231

Acı bir tesadüf daha diyebilir miyiz?

Bahriye Üçok'un kızı Kumru Üçok'un iki büyük üzüntüsü vardı.

İlki, Üçok'un adı neredeyse yurdun dört bir köşesinde parklara, bahçelere, caddelere verilmişken, hatta İzmir'in Karşıyaka ilçesinin en büyük mahallesinin adıyla, yıllarca milletvekilliği yaptığı Ordu'da tek bir caddeye verilmemiş olmasıydı.

Kumru Üçok; "Sanıyorum ki en son 2018'de yazlık evimizin yan sokağına annemin adını vermişler... Ama bugüne kadar birçok parti geldi geçti, bir tanesi annemin adını yaşatmayı düşünmedi..." diye üzülmüyordu.

Öyle ya Ordu candı, nefesti, memleketti onlar için...

İkinci üzüntüsü ise annesinin unutulmuş olmasıydı...

"Gençlere Bahriye Üçok'u sorsanız, yenilecek içilecek bir şey mi derler" diyordu...

Halbuki o, Atatürk inkılâplarını yaşatmak için mücadele etmiş bir devrimciydi...

O; sert bir yüz ifadesiyle çekilmiş, tek kare siyah beyaz bir vesikalık fotoğraftan çok daha fazlasıydı...

Unutulmayı hak etmiyordu...

Unutulmamalıydı...

Ömür boyu ve hatta hayatları pahasına mücadelesini
verdikleri laiklik ve anti-emperyalizme gelince...

Onlar gidince öksüz kaldı.

Doç.Dr. Bahriye Üçok'un 17 Aralık 1966'da Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan ilk yazısı

Radyo, televizyon ve basın gibi modern imkânlarla rağmen, Batılardan birçok kimse bugün hâlâ Türkiye'deki kadınların çarşaf ve peçe ile örtülü olup olmadıklarını, erkeklerin birden çok kadınla evlenip evlenmediklerini, zenginlerin birer hareme sahip olup olmadıklarını merak eder sorarlar.

Türkiye'de yaşayan Müslümanlar ise XX. yüzyılda Müslüman Türk kadınlarının özgürlüklerine sahip olup erkekler gibi millet ve memleket hizmetinde bulunmalarını, yeni ve modern anlayışın onlara tanıdığı yeni bir hak sanarak yadırgamaktadırlar. Bu, çağdaş Müslüman kadınların ortaçağdaki hemcinslerinden pek farklı hak ve özgürlüklere kavuşmuş oldukları inancından ileri gelmektedir. Gerçekte ise İslamiyet'in kadına tanıdığı haklar ile günümüzde yaşayan kadınların hak ve özgürlükleri karşılaştırıldığı zaman görülen fark, sadece aile ve miras hukuku ile ilgilidir. Çalışma, meslek sahibi olma bakımından ortaçağ ile modern çağ kadını arasında hiçbir farkı yoktur. Ortaçağ İslam tarihinin kaynakları ve fıkıh incelendiği zaman görülür ki, Müslümanlık, kadını erkeğin satın alabileceği bir esir, bir meta niteliğinde saymamıştır. İslam dini onu bir eşya gibi kabul etmediği içindir ki, erkekler gibi ilim sahibi olmağa teşvik eder. Timur'un torunu Uluğ Bey bu hususa çok önem vermiş olmalı ki, Semerkant'ta ve Buhara'da yaptırmış olduğu medreselerin

kitabevlerini; "İlim tahsil etmek erkek ve kadın her Müslümana farzdır" hadisi ile süslemiştir. İslam hukukuna göre İslam hukukuna göre reşit kadın istifade ve kullanma ehliyetine sahiptir. Kocasından ayrı ticaretle uğraşabilir. Kültür alanında Avrupa'nın en ileri gitmiş devletlerinden biri olan Fransa'da daha iki yıl öncesine kadar, kadın kocasının izni olmadan parasını bankaya yatıramıyor veya buradaki parasını çekemiyordu. Oysa kadının hukuki kişiliği, kendi parasına tasarruf hakkı, İslamiyetle birlikte tanınmıştır. Müslüman kadın reşit ise rızası olmadan evlendirilemez. Reşit olmadan velisinin arzusu ile evlendirilmiş olan kızların, reşit olunca bu evliliği feshettirme hakları vardır. Ayrıca evlenme sözleşmesi sırasında veya sonra erkek, karısına istediği zaman boşanma hakkını tanıyabilirdi.

Avrupa'nın en uygar ülkelerinden biri olan İsviçre'de kadının seçme ve seçilme hakkı henüz bazı kantonlar dışında tanınmadığı halde, İslam bu hakkı tanıdığının delillerini daha Hz. Muhammed zamanında, tarihe geçen olaylar ile vermiştir. Örneğin, Akabe biatleri ve Mekke Fethi (630) sırasında kadınların da Hz. Muhammed'e gelip biat etmeleri gibi. Mekke'de Hz. Muhammed'e ilk biat eden kadının Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümm-i Hâni olduğu ve bunu Ümm-i Habibe, Erva, Âtike, Ümm-i Hakim, Halid bin Velid'in kız kardeşi Fâhite ve Mekkelilerin gözde başkanları Ebu Sufyan'ın eşi Hind'in izledikleri, kaynaklarca bildirilmektedir. Bunlar teker teker İslam dinine ve Hz. Muhammed'in dünyevi şefliğine itaate söz vermişler ve böylece inançlarını belli etmişlerdir. O gün Mekke'deki diğer kadınların biatlerini almak işine, Hz. Muhammed, Hz. Ömer'i memur etmişti. Böylece yalnız Kureyş'in şerefli ailelerine mensup kadınların oyları ile yetinilmemiş, bütün reşit kadınların birer birer oylarının alınmasına önem verilmiştir.

Gene zamanımızda sanılır ki, ortaçağda Orta Asya'dan Atlas Okyanusu'na kadar uzanan İslam ülkelerindeki kadınlar ev işleriyle, çocuk büyütmekten başka bir şeyle uğraşmazlardı. Oysa tarih bizlere kadınların zaman zaman erkeklerle birlikte askere gittiklerini, en meşhurları Sitt ül-Ulemâ (Bülbüle), Hadicet üş Şahcâniyye, Zeyneb binti Amr, Ümm-i Abdullah binti Kaadi Şamsüddin, Ümm-i Müeyyed Nisâburi, Şuhde binti İbn Nasr olmak üzere vâizlik, hadis ve fıkıh müderriseliği (yani profesörlüğü) ettiklerini, birçok kadı, devlet adamı ve tarihçiye icâzet (diploma) verdiklerini, Hindistan'da Ekber Şah zamanında yaşayan Mahım Ana ve Moğollardaki Fatma Hâtun gibi vezirlik ettiklerini, Sultan Bayezid devrinde Amasya'da oturan ve türbesi bugün bir ziyaretgâh olan Selâmet Hatun gibi sofi zaviyeleri kurduklarını, hatta hükümdar seçildiklerini göstermektedir. Adlarına bastırdıkları paralar dünya müzelerinde saklı bulunan, Hindistan İmparatoriçesi Raziyye Sultan ile Mısır Sultanı Şecer üd-Dürr, İlhanlı Sultanı Satı Bey Hatun ve Türk Kutluk Devleti Hükümdarı Sarvetüddin Padişah Hatun'dan başka henüz paraları ele geçmemiş ama hükümdarlıkları ana kaynaklarda bildirilen tam bir düzine kudretli hükümdar bu hususun canlı örnekleridir.¹⁶⁸

Fıkıh ve hadis icazetleri veren pek çok kadın bulunmasına rağmen doğrudan doğruya kadılık etmiş bir kadına henüz rastgelmemekle beraber, Abbasiler devrinde, Halife Muktedir zamanında Divan-i Mezâlim (Şikâyetlerin dinlendiği yüksek mahkeme) başkanlığı etmiş bir kadının varlığını biliyoruz. Adı Sümeyl olan bu kadın, Bağdat'ta Rısâfe mahallesinde, sağında solunda kadılar olduğu halde divan kurar, şikâyet dilekçelerini

190 Bk. Bahriye Üçok, İslam Devletlerinde Kadın Hükümdarlar, Ankara 1965.

kabul eder, alınan kararları imzalardı. Hanefi mezhebinin kurucusu İmam-ı Azâm Ebu Hanife'ye göre kısas ve had cezaları dışında kadınların kadılık yani yargıçlık kürsülerini işgal etmelerine hiçbir engel yoktur. Ebu Cerir Taberi ise kısas ve had cezaları da dahil, kadınların her çeşit davaya bakabileceklerini kabul etmektedir.

Tarihte tespit edebildiğim 17 hükümdar ve 12 nâibe kadının varlığı bize gösteriyor ki, İslam dini kadını toplum hizmetlerinden alakoymamış, tersine ona sosyal hakların en önemlilerini tanımıştır. O halde İslam ülkelerinde yüzyıllar boyunca hüküm süren harem hayatının nasıl olup da başladığı ve toplumsal hizmetlerden kadının nasıl olup da uzak tutulduğu sorulabilir. Hiç şüphe yok ki, orta ve yeni çağlarda İslam kadını hareme kapayan sebeplerin başında büyük fetihlerden sonraki servet artışları ve bunun sonucu olarak Bizans ve Sasani aristokrasisinin taklidi gelmektedir. II. Velid, harem ağası kullanan ilk halifedir. Kadınlarını şarap içmeye başlamaları ve haremden yaşamaları İran'ın etkisiyle gene II. Velid devrine rastlar. Bununla beraber Abbasilerin X. Halifesi Mütevekkil'in saltanatına kadar kadınlar gene de üstün bir özgürlük anlayışı içinde yaşamışlardır.

Şurasını unutmamak gerekir ki, ne Bizans'ın ne de İran'ın etkileri göçebe veya köy hayatı yaşayan Müslüman kadınının özgürlük ve sadeliğini asla yok edememiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, kadın hakları ile ilgili en büyük devrimi İslamiyet getirmiştir. Fakat onu yanlış anlatanların ve öğrenenlerin yüzyıllar boyunca süren tutumlarından ötürü Müslüman kadını, kendi yuvasında yüzyıllar boyunca en doğal haklarını yitirmiş olarak yaşamak zorunda bırakılmıştı. Eğer Türk anası, dünya tarihinde henüz bir eşi doğmamış olduğuna inandığım Atatürk gibi dahi bir oğul yetiştirmemiş olsaydı,

*Türk kadını, Müslümanlığın ve onun zarif peygamberinin kadına tanıdığı hakların sevincine erememiş olarak hâlâ o eski yanlış davranışın ezici baskısı altında çırpınıp duracaktı.*¹⁶⁹

169 Cumhuriyet Gazetesi Arşivi, 17 Aralık 1966, Sayfa 2

Kaynaklar

- Anadol, K. (1988). **İnsan Manzaraları**. Ankara: Yalçın Yayınları.
- Arcayürek, C. (2005) **Bir Zamanlar Ankara**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Asılsoy, A. (2008) **Türk Modernleşmesinin Öncülerinden Fuat Köprülü: Hayatı Eserleri ve Fikirleri**. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
- Avcı, Ü. (2009) **Kum Saati. Suikast Öncesi Son Saatler**. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Avcioğlu, D. (1970) **CHP Kurultayı**. Devrim Gazetesi. Sayı: 37. 30 Haziran 1970. S:1
- Ayata, A.G. (2010) **CHP Örgüt ve İdeoloji**, İstanbul: Gündoğan Yayınevi.
- Ayata, A.G. (1995) **Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Ortanın Solu Hareketi**. AÜSBF Dergisi. No: 1-3. s.79-88.
- Aydın, S. Taşkın, Y. (2014) **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**. İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Barthold, W. (1963) **İslam Medeniyeti Tarihi**. Diyanet İşleri Başkanlığı Neşri, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Berkes, N. (1975) **Türk Düşününde Batılılaşma Sorunu**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Berkes, N. (2003) **Türkiye'de Çağdaşlaşma**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Bektaş, A. (1993) **Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi, CHP ve AP (1961-1980)**. İstanbul: Bağlam Yayınları
- Berktaş, H. (1985) **Solun Sorunları**. Uğur Mumcu röportajı. Saçak Dergisi
- Bila, F. **Ecevit'in Yeniden Doğuşu**. İstanbul: Doğan Kitap
- Boratav, K. (2015) **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009**. Ankara: İmge Kitabevi
- Çağrı, E. (2002) **1960-1980 ABD ve NATO'yla İlişkiler. Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**. Editör: Baskın Oran. C:1 İstanbul: İletişim Yayınları s. 681-715.
- Cem, İ. (2010) **TRT'de 500 Gün**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Cumhuriyet Kadınları Derneği, **Aydınlanma Yürüyüşünde Bahriye Üçok**, Ankara: Kadınlar Derneği Yayınları
- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi. (1972) C:4 T:11 B:42
- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi. (1975) C:18 T:14 B:23
- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi. (1977) C:29 T:16 B:19
- Çakmak, D. (2007) **Forum Dergisi 1954-1960**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi
- Çeçen, A. (2010) **ADD'nin Kitabı**. İstanbul: Tekin Yayınevi
- Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın Ölüm Cezalarının Yerine Getirilmesine Dair Kanun Teklifinin Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu Raporu, CSTD, C:4, B:42, 16.3.1972
- Demirel, T. (2004) **Adalet Partisi İdeoloji ve Politika**. İstanbul: İletişim Yayınları
- Dündar, C. Akar, R. (2015) **Karaoğlan**. İstanbul: Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

- Hür, A. (2013) **Siyasi ve Kültürel Bir Karnaval:Paris Mayıs 1968**. Radikal Gazetesi. 09.06.2013
- Ecevit, B. (2015) **Ortanın Solu**. Ankara: Rahşan Ecevit-Bülent Ecevit Bilim Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları
- Ecevit, B. (2015) **Atatürk ve Devrimcilik**. Ankara: Rahşan Ecevit-Bülent Ecevit Bilim Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları
- Emeç, B. (2005) **Genel Yayın Yönetmeni: Çetin Emeç (1935-1990)** İstanbul: Doğan Kitap
- Gümüšoğlu, F. (2005) **Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum**. Toplumsal Dönüşüm Yayınları S:129
- Işık, D. (1999) **Coşkun Üçok Bahriye Üçok**. Ankara: Kadınlar Derneği Yayınları
- İnönü, İ. (2008) **Defterler (1919-1973)**. Editör: Ahmet Demirel. C:II, 3. Baskı.
- İnönü, E. (2007) **Anılar ve Düşünceler**. İstanbul: Boyut Yayın Grubu İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.1211
- Karaosmanoğlu, Y.K.. (2006) **Ankara**, İstanbul: İletişim.
- Kaynar, M. K. ve Erdem, E. E. (2017) **Türkiye'nin 60'lı Yılları**. İstanbul: İletişim Yayınları
- Kaynar, M. K. ve Erdem, E. E. (2015) **Türkiye'nin 50'li Yılları**. İstanbul: İletişim Yayınlar
- Kışlalı, A. T. (1993) **Atatürk'e Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği**. Ankara: İmge Kitabevi
- Kumaş, R. (1994) **Ben Değişmedim**. Ankara: Çağdaş Yayınları. S. 101
- Mazıcı, N. (1989) **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Sivil Rejime Etkileri**. İstanbul: Gür Yayınları
- Özdemir, H. ve Tunçay, M. Koçak, C. Boratav, K. Hilav, S. Katoğlu, M. Ödekan, A. (1992) **Siyasal Tarih, 1960-1980, Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980** İstanbul: Cem Yayınevi

- Özgişi, T. (2012) **Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu**. Ankara: TBMM Kültür Sanat Yayın Kurulu Yayınları
- Özkan, N. (2007) **Seçim Kazandıran Kampanyalar**. İstanbul: MediaCat Kitapları
- Sarioğlu, M. (2001) **Ankara Bir Modernleşme Öyküsü (1919-1945)**, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Soysal, S. (2003) **Yenişehir’de Bir Öğle Vakti**. İstanbul: İletişim Yayınları
- Sumbas, A. (2013) **Türk Modernleşmesini Ankara Palas Üzerinden Okumak: “Doğu’dan Batı’ya Açılan Bir Pencere”** H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 31, Sayı 1, s. 171-198
- Çarık, Ş. (2015) **54 Yıl Önce Türkiye’nin Bugünkü “Yön”ünü yazdılar**. Oda TV
- Toprak, Z. (2013) **Mülkiye’de İktidara Karşı Öğrenci Direnişi - Prof. Turhan Feyzioğlu’nun Bakanlık Emrine Alınışı, Aralık 1956**. Toplumsal Tarih. Sayı 235
- Tunçay, M. (2017) **Türkiye Sol Tarihine Notlar**. İstanbul: İletişim Yayınları
- Tüleylioğlu, Ö. (2008) **Neden Öldürüldüler? Dipsiz Kuyu**. Ankara: um:ag
- Uyar, H. (2017) **İki Darbe Arasında CHP 1960-1971**. İstanbul: Doğan Kitap
- Üçok, B. (1976) **Notes From Korea**. Ankara: İlk-San Matbaası.
- Üçok, B. (1977) **Korelilerin En Büyük Kaygısı Yeni Bir Savaş**. Hayat Mecmuası.
- Üçok, B. (1981) **İslam Devletlerinde Türk Nâibeler ve Kadın Hükümdarlar**. İstanbul: Bilge Kültür Sanat
- Üçok, B. (1985) **Atatürk’ün İzinde Bir Arpa Boyu**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

- Üçok, B. (1996) **İslam'dan Dönerler ve Yalancı Peygamberler**. İstanbul: Cem Yayınevi
- Üçok, B. (2011) **Şeriat Sarmalında Türkiye**. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları
- Üçok, B. **Femmes Turques Souveraines et Regentes Dans Les Etats Islamiques**. Çeviri: Ayşe Çakmaklı. Başarı Matbaacılık
- Zürcher, E. J. (2003) **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Milliyet Gazetesi, 22.3.1971, s.11.
- Cumhuriyet Gazetesi (1974) **Rumuz: Kahraman Ecevit, İlhan Selçuk**
- Cumhuriyet Gazetesi (2014) Metin Feyzioğlu röportajı, İlhan Taşçı
- Cumhuriyet Gazetesi (1990) Çetin Emeç, Uğur Mumcu
- Milliyet Gazetesi (1979), Politika Kazanı, Örsan Öymen
- Hürriyet Gazetesi (2007), **Cem İpekçi'nin adını kim İsmail Cem yaptı?**, Tufan Türenç
- Oradaydım Belgeseli, Soner Yalçın
- TRT Arşivi, Kurtul Altuğ Röportajı, Ankara
- TRT Arşivi, Kurtul Altuğ, Uluç Gürkan Röportajı, Ankara

Fotoğraf Albümü

Nadire Bektaşoğlu, Bahriye Ülçok'un annesi

Bahriye ve Annesi Nadire Hanım, 1919.

Bahriye, 1923 Ordu.

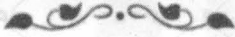
C.H. F, Halk Kürsüsü, 1934.

*Kandilli Kız Lisesi, 1935.
(Sağ başta ayakta duran)*

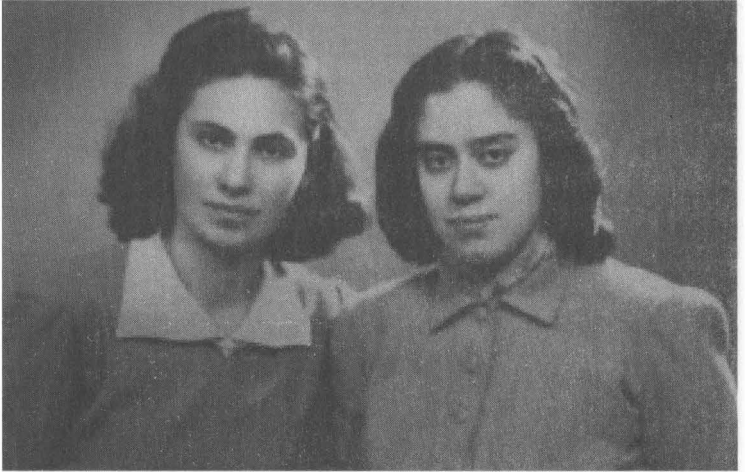
*Kandilli Kız Lisesi, 1936.
(Sağ başta ayakta duran)*

*Bahriye Kalkancı,
Ankara 1938.*

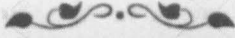

*Bahriye Kalkancı,
Ankara 1941.*

Bahriye Kalkancı, Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, 1941.

Bahriye&Coşkun Üçok

Bahriye&Coşkun Üçok, 07.07.1945 Nikah. Ankara

1946

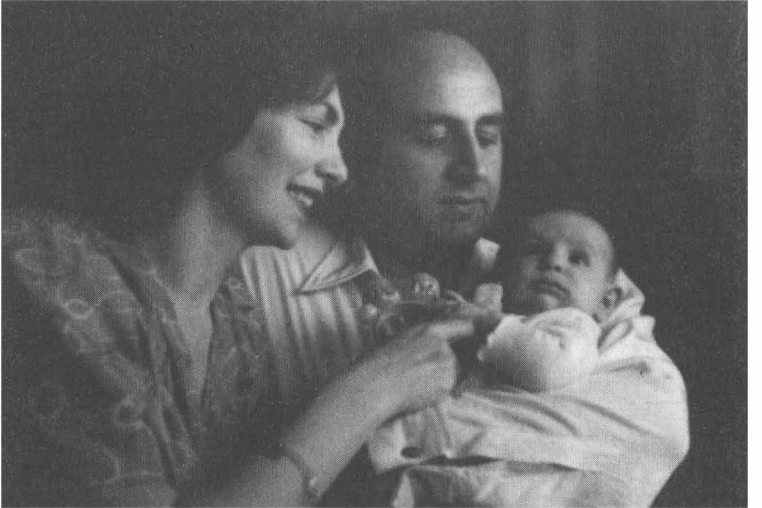

Çok sevdiği şapkalarıyla...

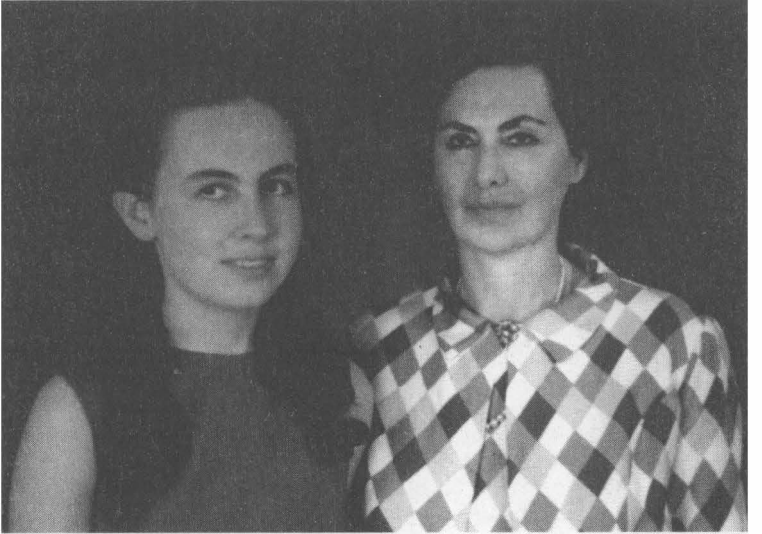
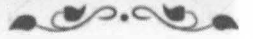
*Esmâ-Kadri Üçok, bebek Kumru ile, 1954
(Coşkun Üçok'un anne ve babası)*

Üçok çifti, kızları Kumru ile, 1954.

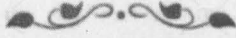
Kumru Üçok, 1959

Kumru-Bahriye Üçok

Siyasi Hayatından...

Bahriye Üçok II. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile...

*Bahriye Üçok V. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile 1972,
Dedeman Oteli.*

Senatör Bahriye Üçok, 10 Kasım 1974.

گون و

بسم الله الرحمن الرحيم

T.B.M.M.
Özel

T.B.M.M.
Özel

2)

صاحبه بيقان دگرلى اوسرلى

بسمه دايانت ايشلى باقانلنىڭ مەكان

مەنخى ياقىنىدە ايلگىلىدىن «چى»

قونىمىدەكى قونىمىدە دىگەن

استوروم

- عدالت باقانلنىڭ 12-9-1983 گون لى

و 6-9-14 / 6-9-14

صاحبه دايانت ايشلى باقانلنىڭ

(توزەل كىشىلىك اولما رىفنىم يونىمەك

چىكارما چىقىنى) ايلگىلى يازىمە

مارسىمە - بو باقانلە بىر چىق

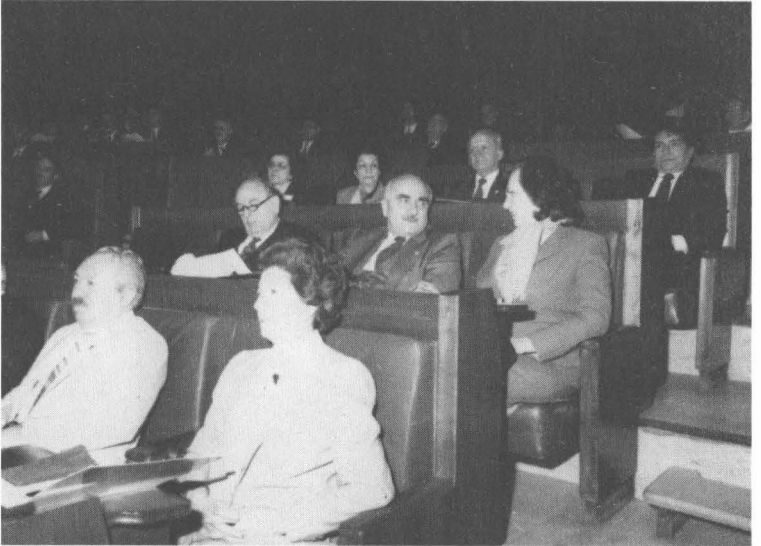
كۆمۈ ايشلى يونىمەككى دوزىمە

و بو يونىمەككى 30 مارت 1984

T.B.M.M. Çalışma notları

Cumhuriyet Senatosu, 1974.

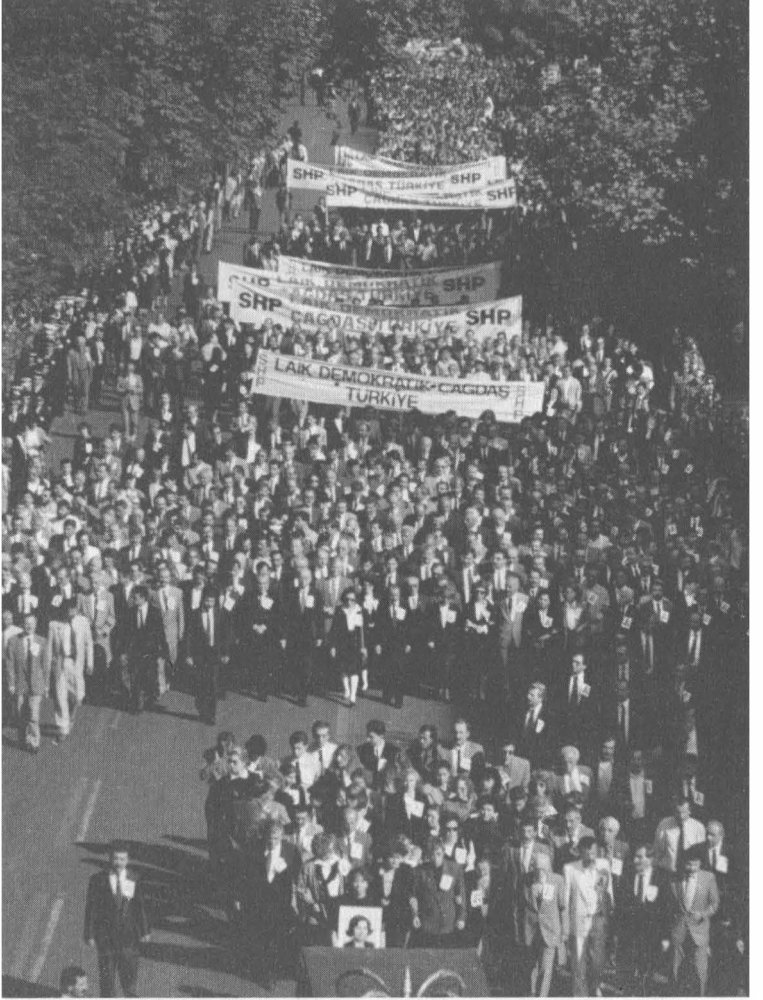
TBMM 1983

Koroğlu'ndaki evinin çalışma odasında

Koroğlu'ndaki evinin önü, bombalı paketle öldürüldüğü yerde.

Doç. Dr. Bahriye Üçok'un Cenaze töreni, 06 Ekim 1990

